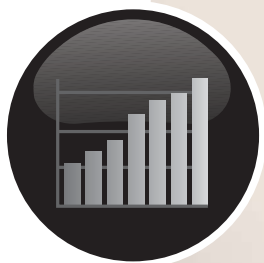

MEMÒRIA ECONÒMICA DE CATALUNYA 2012

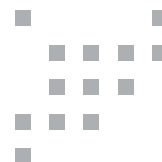
INCLOU L'ESTUDI
ANÀLISI COMPARADA DELS
FACTORS DE COMPETITIVAT
A LA INDÚSTRIA CATALANA

ESTUDIS ECONÒMICS

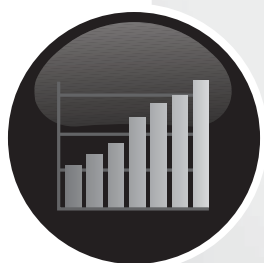
Consell General de Cambres de Catalunya

MEMÒRIA ECONÒMICA DE CATALUNYA

Dirigida per la Cambra Oficial de Comerç, Indústria i Navegació de Barcelona,
i realitzada en col·laboració amb les cambres oficials de comerç i indústria
de Lleida, Manresa, Sabadell, Terrassa, Tàrraga i Valls,
i les de comerç, indústria i navegació de Girona, Palamós, Reus,
Sant Feliu de Guíxols, Tarragona i Tortosa

MEMÒRIA ECONÒMICA DE CATALUNYA 2012

Memòria econòmica de Catalunya: any 2012

Juliol de 2013

Preu: 85 €

© Cambra Oficial de Comerç, Indústria i Navegació de Barcelona

Coordinació i direcció

Carme Poveda

Elaboració de continguts

Gabinet d'Estudis Econòmics i Infraestructures de la Cambra de Comerç de Barcelona:

Cristian Bardají

Ana Belmonte

Carme Poveda

Col·laboradors externs:

Oriol Amat

Jorge Calero

Marta Espasa

Antoni Garrido

Enric Genescà

Els textos signats són responsabilitat exclusiva dels autors i no reflecteixen necessàriament l'opinió del Consell de Cambres de Catalunya

Disseny gràfic:

Cambra Oficial de Comerç, Indústria i Navegació de Barcelona

Autoedició i fotocomposició:

Anglofort, SA

Impressió:

Ingoprint, SA

ISBN: 84-95829-94-0

Dipòsit legal: B. 15.589-2013

Imprès en paper ecològic de 115 g/m²

MEMÒRIA econòmica de Catalunya: any 2012/Dirigida per la Cambra Oficial de Comerç, Indústria i Navegació de Barcelona, i realitzada en col·laboració amb les cambres oficials de comerç i indústria de Lleida, Manresa, Sabadell, Terrassa, Tàrraga i Valls, i les de comerç, indústria i navegació de Girona, Palamós, Reus, Sant Feliu de Guíxols, Tarragona i Tortosa.
Barcelona: cambres oficials de comerç, indústria i navegació de Catalunya, 2013.

266 pàg. 21 mm

ISBN 84-95829-94-0

1. Catalunya. 2. Economia. 3. Memòria. 4. 2012. 5. Cambres de comerç. I. Cambra Oficial de Comerç, Indústria i Navegació de Barcelona. II. Cambres oficials de comerç, indústria i navegació de Catalunya

338(467.1)

NOTA PRELIMINAR

D'acord amb l'article 34.k de la Llei 14/2002, de 27 de juny, de les cambres oficials de comerç, indústria i navegació de Catalunya i del Consell General de les Cambres, es presenta la *Memòria econòmica de Catalunya* corresponent a l'any 2012, que ofereix una visió global de l'economia catalana d'aquest any.

Han contribuït a la preparació i la recollida de dades que figuren en aquesta *Memòria econòmica de Catalunya* els electors que formen part del cens de les cambres, i també els diversos organismes de les administracions públiques estatal, autonòmica i local. Als uns i als altres, que possibiliten i faciliten la tasca de les nostres corporacions, els agraïm la col·laboració, amb la confiança que aquest treball sigui d'utilitat per al coneixement de l'economia de Catalunya.

Barcelona, juliol del 2013

Presentació

El Consell de Cambres de Catalunya presenta la *Memòria econòmica de Catalunya 2012* amb l'objectiu de donar a conèixer les principals dades econòmiques del país en el marc internacional i espanyol, així com d'aportar reflexions sobre temes d'actualitat econòmica.

El 2012 l'economia catalana ha entrat de nou en recessió. Aquest any ha estat el pitjor de la crisi després de 2009 i, a més, l'activitat s'ha anat deteriorant a mesura que avançava l'any, de manera que el 2012 ha terminat pitjor del que va començar. També ha estat un any turbulent en els mercats financers per la pressió sobre la solvència de les finances públiques espanyoles i de molta incertesa respecte al futur del projecte europeu. Afortunadament, després de l'estiu, la pressió dels mercats sobre Espanya es va relaxar gràcies als avenços en la reestructuració del sector financer espanyol, que van permetre desbloquejar l'ajuda europea a la banca, a l'aprovació d'importants mesures per reduir el dèficit públic, i sobretot a l'anunci del Banc Central Europeu al setembre d'adoptar un programa de compra de deute sobirà a curt termini sota determinades condicions. Tot això va minvar la desconfiança dels inversos estrangers i va posar fre a la fugida de capitals, i com a resultat, l'Estat va poder cobrir totes les seves necessitats de finançament el 2012, si bé a un preu més alt que els seus homòlegs europeus. El sector privat, en canvi, segueix en una situació molt complicada pel que fa a l'accés al crèdit, sobretot les pimes.

A nivell d'economia real, tots els indicadors han estat més negatius que l'any anterior. A Catalunya, el PIB ha disminuït a l'entorn de l'1% en termes reals el 2012. La contracció de la demanda interna ha llstat l'evolució del PIB català, atès que tots els seus components han registrat variacions negatives respecte de l'any anterior. Per sectors, la construcció continua sent el més castigat, juntament amb l'agricultura, mentre que la indústria i els serveis van entrar en terreny negatiu aquest any. Però, sens dubte, la cara més dramàtica de la crisi ens l'ha donada, un any més, el mercat de treball. Durant el 2012 s'han perdut 190.400 llocs de treball a Catalunya i la taxa d'atur ha arribat al 23,95% en el quart trimestre de l'any. El 2012 també s'ha caracteritzat per l'important esforç de reducció del dèficit que han realitzat el conjunt de les administracions públiques. La combinació de restricció pressupostària i empitjorament de l'entorn econòmic internacional és el que explica la recaiguda de l'economia catalana. Tanmateix, els indicadors de 2012 també mostren una millora gradual de la competitivitat, fet que queda patent en les exportacions, un dels escassos motors d'impuls de l'economia catalana juntament amb el turisme. La sortida de la crisi dependrà de la reactivació de l'economia mundial, però sobretot l'europea a on es dirigeixen dues tercers parts de les exportacions catalanes, així com de l'impuls reformista al nostre país i de la credibilitat que es doni al procés de consolidació fiscal.

A més del balanç econòmic anual, la Memòria incorpora tradicionalment un seguit d'articles curts o requadres que tracten sobre temes rellevants que han marcat l'agenda econòmica de l'any. En aquesta edició hem identificat quins són els principals desafiaments de la nostra economia per al 2013 i 2014, i els hem analitzat amb la col·laboració d'experts. Alguns d'aquests desafiaments són la creació de la unió bancària europea, la reforma del sector energètic, la finalització de la reforma

financera, el disseny d'un nou sistema fiscal que estimuli el creixement, la reforma de l'administració pública, el reequilibri de les finances públiques de la Generalitat de Catalunya, la reforma del model de prestacions d'atur, el canvi necessari en la política d'innovació o la implantació d'un nou model de planificació en les infraestructures públiques.

Finalment, l'estudi monogràfic d'aquest any aprofundeix en un sector clau per a la sortida de la crisi, com és la indústria. S'analitzen a fons els 10 factors de competitivitat de la indústria catalana i es plantegen propostes i orientacions de política industrial.

Amb la *Memòria econòmica de Catalunya 2012*, el Consell General de Cambres de Catalunya pretén, un any més, satisfer la necessitat d'informació econòmica àmplia i, a la vegada, sintètica dels agents econòmics catalans, i generar opinió i debat sobre els temes clau que condicionen la competitivitat de les empreses catalanes i el benestar general de la societat. Aquest és el compromís que la *Memòria econòmica de Catalunya* assumeix i que és avalat per les 48 edicions ja publicades.

Miquel Valls i Maseda

President del Consell General de Cambres de Catalunya

11 LA MEMÒRIA EN SÍNTESI

EL MARC EXTERIOR DE L'ECONOMIA CATALANA

17 I. El marc exterior de l'economia catalana

- 17 1. L'economia mundial
- 23 2. L'economia espanyola
- 28 *Cap a la unió bancària (X. Vives)*

L'ECONOMIA CATALANA

33 II. Demanda i producció

- 33 1. Introducció
- 34 2. Demanda
- 35 3. Producció
- 41 *L'economia catalana en el context espanyol i europeu*

43 III. El sector exterior

- 43 1. Els fluxos de béns i serveis amb l'exterior
- 44 2. Els fluxos comercials amb l'estranger: anàlisi global
- 45 3. La distribució geogràfica del comerç
- 46 4. La composició del comerç
- 49 5. Els fluxos d'inversió amb l'estranger

53 IV. Població i mercat de treball

- 53 1. Població resident i població activa
- 55 2. Població ocupada
- 58 3. Població aturada
- 60 *Ultimar la reformar laboral: nou model de prestacions d'atur (E. Sanromà)*

67 V. Salaris, costos i preus

- 67 1. Salaris i costos laborals
- 70 2. Evolució dels preus al consum i industrials
- 73 3. Evolució dels preus de l'habitatge
- 76 *El sector energètic: reptes de futur (J. Prat)*

81 VI. Sector financer

- 81 1. Evolució general
- 82 2. Intermediaris financers
- 86 3. Mercats financers
- 88 *El nou sistema bancari espanyol (A. Garrido)*

91 VII. El sector públic

- 91 1. Els comptes de les Administracions Públiques al 2012
- 97 2. Els pressupostos de les administracions públiques per al 2013
- 103 3. El sector públic local
- 112 *Reformant les administracions públiques (G. López)*
- 115 *El reequilibri dels comptes públics de la Generalitat de Catalunya (M. Espasa)*

117	VIII. L'empresa catalana
117	1. Presentació
119	2. Anàlisi econòmicofinancera de les empreses catalanes
138	3. Anàlisi de l'empresa catalana per sectors i per dimensions, i comparació amb la resta d'Espanya
144	4. Conclusions
146	<i>Un nou sistema tributari: la visió del contribuent el 2013</i> (F. Pont)

FACTORS DE COMPETITIVITAT

151	IX. Capital humà
151	1. Introducció. La formació de capital humà i la crisi econòmica a Catalunya
152	2. Educació a Catalunya i objectius europeus
154	3. El finançament educatiu a Catalunya
157	4. L'educació en el mercat de treball català
160	<i>La formació permanent dels treballadors a Catalunya</i> (J. Calero)
165	X. R+D i Innovació
165	1. Evolució dels indicadors principals d'R+D
170	2. La innovació empresarial
171	3. Programes públics de suport a l'R+D+I
173	<i>Innovar per créixer</i> (X. Ferràs)
177	XI. Infraestructures de transport
177	1. Introducció
177	2. El pressupost i la inversió en infraestructures
189	3. La inversió licitada
191	4. La inversió executada
197	<i>Planificació i gestió d'infraestructures: un nou equilibri a mitjà termini</i> (P. Macias)

ESTUDI MONOGRÀFIC

203	Anàlisi comparada dels factors de competitivitat a la indústria catalana (R. Blanco i C. Poveda)
203	1. Introducció i objectius
203	2. Les tres claus de la indústria
215	3. Els 10 factors de competitivitat internacional per a la indústria catalana
249	4. Conclusions
255	CRONOLOGIA
259	RELACIÓ D'ESTUDIS ESPECIALS I TREBALLS MONOGRÀFICS
265	SIGLES I ABREVIATURES

La Memòria en síntesi

Marc exterior

- L'economia mundial ha crescut el 3,2% l'any 2012, vuit dècimes menys que l'any anterior, un alentiment provocat per l'agregament de la crisi a la zona euro, que s'ha estès al conjunt d'economies del món a través del comerç mundial i dels canals financers.
- El 2012 l'economia ha avançat a tres velocitats diferents, en comptes de a dues. Per una banda, estan les economies emergents i en desenvolupament, que es mantenen dinàmiques tot i haver perdut impuls. I, per altra banda, dintre de les economies avançades s'ha creat una bretxa marcada entre els Estats Units, que accelera el creixement fins al 2,2%, i la zona euro, que ha entrat de nou en recessió (-0,6%).
- El 2012 també ha estat un any turbulent en els mercats financers per la forta pressió sobre la solvència de les finances públiques als països del sud d'Europa i de molta incertesa respecte al futur del projecte europeu. Però després de l'estiu, la pressió dels mercats sobre Espanya es va relaxar gràcies als avenços en la reestructuració del sector financer espanyol, que van permetre desbloquejar l'ajuda europea a la banca; a l'aprovació d'importants mesures per reduir el dèficit públic; i sobretot a l'anunci del Banc Central Europeu d'adoptar un programa de compra de deute sobirà a curt termini sota determinades condicions.

Economia catalana

- L'economia catalana ha entrat novament en recessió al principi del 2012, dos anys i mig després d'haver deixat enrere l'anterior, registrant un descens del PIB a l'entorn de l'1% el 2012.
- Catalunya se situa entre les tres primeres comunitats on la caiguda del PIB ha estat més suau. L'evolució més favorable del PIB català ha fet que l'economia catalana guanyi pes en el total d'Espanya, fins a representar el 18,9% el 2012, i continuï sent la primera comunitat amb més participació en el PIB espanyol.
- La caiguda del PIB català s'explica per la contribució més negativa de la demanda interna –s'ha accentuat el descens del consum privat i de la inversió– i la contribució menys positiva de la demanda externa –que prové de la demanda de la resta d'Espanya ja que la demanda de l'estranger ha fet una aportació més positiva que l'any anterior.
- L'activitat al sector de la construcció continua sent la que més ha caigut, juntament amb l'agricultura, però la indústria i els serveis també han entrat en terreny negatiu aquest any.

- Els habitatges en construcció i acabats es troben en mínims històrics, així com també ho està el valor de la licitació oficial d'obra pública. El mercat de l'habitatge s'enfronta a una demanda immobiliària que no remunta i això ha suposat noves caigudes de preus–des del 2008 s'acumula un descens dels preus del 24% nominal, exactament igual que la mitjana espanyola.
- Dins els serveis, l'activitat ha estat força negativa al comerç i a les activitats administratives i auxiliars, mentre que ha crescut a la branca del transport i l'emmagatzematge. Al sector de l'hostaleria, les zones que han tingut una millor temporada de setmana santa i d'estiu han estat el Barcelonès i la Costa Daurada, segons els resultats de l'enquesta de clima empresarial de la Cambra i l'Idescat.
- La desacceleració del comerç mundial s'ha traduït en una moderació de les exportacions catalanes de béns, des del 12,5% que havien augmentat el 2011 fins al 5,7% de 2012, si bé encara supera el creixement de les exportacions espanyoles aquest mateix any (4%). Per contra, la debilitat de la demanda interna ha provocat una caiguda de les importacions de béns del 3,1%, representant la tendència negativa de 2008 i 2009.
- L'índex de competitivitat en preus industrials mostra una millora significativa enfront els nous països industrialitzats d'Àsia i, de menor magnitud, també enfront del conjunt de les economies avançades, inclosa la Unió Europea.
- Els mercats europeus que més han contribuït al creixement de l'exportació catalana han estat Alemanya (explica dos punts del creixement total), Suïssa (0,9 punts) i el Regne Unit, mentre que fora d'Europa han estat principalment la Xina, el Japó, Algèria i els EUA.
- Les exportacions més dinàmiques han estat les de productes alimentaris, maquinària i equips mecànics, i vehicles de motor i material de transport. Aquesta última i la branca de la química han continuat sent les que tenen un pes més elevat en l'exportació global.
- Catalunya continua sent la segona comunitat autònoma que rep més inversió estrangera, amb el 19,3% del total, si bé el 2012 aquesta ha disminuït un 14% respecte a l'any anterior fins a 2.603 milions. El sector manufacturer ha passat a ser el principal destí de la inversió el 2012, amb el 46,2% de la inversió rebuda.
- Quant a les inversions de Catalunya a l'estranger, el 2012 han estat de només 1.240 milions d'euros, un 54% inferior a les de l'any anterior, i la xifra més baixa des de l'any 1997. Per tant,

Catalunya ha estat receptora neta d'inversió estrangera, per tercer any consecutiu, després de vuit anys sent emissora neta.

- L'empitjorament de la situació econòmica a Catalunya s'ha traduït en una reducció de la població activa –com a resultat bàsicament de la sortida de població estrangera– i en una forta contracció de l'ocupació. El nombre d'ocupats es va reduir en 190.000 llocs de treball el 2012, que representa un descens del 6,2% respecte al 2011, la segona caiguda més important després de la de 2009.
- El col·lectiu de treballadors estrangers –que representa el 13,5% de l'ocupació total– ha estat el més afectat per la crisi, amb una pèrdua d'ocupació de gairebé el 16%, enfront d'una reducció del 4,5% dels ocupats d'origen espanyol.
- Al contrari de l'any anterior, el 2012 la crisi del mercat de treball va afectar amb més virulència el col·lectiu d'assalariats –que representen el 83% dels ocupats– que el de no assalariats –el 16% restant. Dins dels assalariats, la novetat el 2012 és que l'ajustament de l'ocupació va afectar també als contractes temporals. Quant al tipus de contracte, la menor càrrega de feina de moltes empreses ha donat com a resultat un augment dels contractes a temps parcial, assolint una proporció del 13,6%.
- El nombre d'aturats, per la seva banda, ha augmentat un 15,3% el 2012, el creixement més important dels darrers tres anys. La taxa d'atur s'ha situat en un nou màxim històric (22,6%), i ha augmentat pràcticament el mateix per sexe, però ha castigat especialment als joves menors de 25 anys, que ja assoleixen una taxa d'atur del 50,7%.
- Pel que fa a l'evolució dels preus, la inflació a Catalunya ha estat del 2,9% en mitjana anual, enfront del 3,3% el 2011. El diferencial d'inflació entre Catalunya i el conjunt de l'Estat ha reaparegut el 2012, i ha estat de 0,5 punts, mentre que amb la UEM el diferencial ha estat de quatre dècimes. A l'augment de la inflació hi ha contribuït factors com l'encariment de l'energia, la pujada de l'IVA i de l'impost sobre el tabac, el recàrrec sobre els preus dels medicaments o l'augment de les taxes universitàries.
- L'any 2012 el creixement dels salaris i dels costos laborals també es van moderar, com a resultat de diferents factors: (i) la lenta però progressiva adaptació dels salaris a l'evolució de la conjuntura econòmica; (ii) l'acord signat per patronals i sindicats que fixava pujades salarials de fins al 0,5% per als convenis col·lectius signats el 2012; i (iii) la congelació del salari dels empleats públics el 2012 així com la supressió de la paga extra de Nadal.
- Per primera vegada en molts anys, els costos laborals s'han reduït un 0,3% a Catalunya i un 0,6% a Espanya, però aquest descens s'ha produït com a resultat de la caiguda del component no salarial, que inclou, entre altres conceptes, les indemnitzacions

per acomiadament. Per sectors, l'evolució és molt dispar, atès que a la indústria els costos laborals han continuat augmentant (2,1% en mitjana anual), a la construcció han moderat el creixement (1,4%), i només s'han reduït als serveis (-1%). En canvi, l'increment salarial pactat en la negociació col·lectiva, amb dades fins al mes d'octubre de 2012, ha estat d'un 2% en mitjana a Catalunya.

- L'estoc de crèdit a Catalunya ha accentuat el descens que havia iniciat el 2011, amb una reducció del 8,3% el 2012, com a conseqüència de la recaiguda econòmica, la falta de demanda solvent i la necessitat de la banca de reforçar els seus balanços. Paral·lelament, s'ha produït un nou increment de la taxa de morositat, que el desembre de 2012 s'ha situat per sobre del 10% en termes agregats i entorn del 30% en les activitats de promoció immobiliària.
- L'any 2012 ha estat un any de reequilibri de les finances de les administracions públiques que operen a Catalunya. Aquesta tendència d'ajustament s'ha assolit malgrat l'actual situació de crisi econòmica i els augments ineludibles d'algunes partides de despesa, com és el cas del pagament d'interessos del deute públic o les prestacions d'atur, pel la qual cosa l'esforç d'austeritat en la resta de partides de despesa ha estat molt elevat.
- Els ingressos impositius han registrat un lleuger augment fruit de les reformes fiscals que s'han adoptat, atès que les bases imposables han continuat la seva tendència a la baixa. Entre les mesures adoptades destaquen la pujada dels tipus impositius de l'IVA, l'IRPF, els impostos especials i l'IBI, així com l'augment dels pagaments fraccionats i l'eliminació de deduccions i bonificacions en l'Impost de societats.
- La Generalitat ha tancat l'exercici 2012 amb un dèficit de l'1,96% enfront del 4% l'any anterior, una reducció de 4.039 milions que s'ha assolit gràcies a l'ajust de la despesa i als augments impositius, ja que el nou model de finançament no ha suposat una millora substancial en termes de suficiència.

Recerca i Innovació

- La despesa en R+D a Catalunya ha accentuat la tendència descendent que s'havia començat a registrar el 2009. La crisi està tenint efectes molt negatius sobre la despesa privada en R+D, que ha disminuït un 5% el 2011, mentre que la despesa realitzada per les Administracions públiques i les universitats ha començat a caure per primer cop aquest any. Aquest comportament amplia la bretxa amb la Unió Europea pel que fa a l'indicador d'esforç en R+D sobre el PIB (1,56% del PIB a Catalunya enfront del 2,03% a la UE-27).
- Quant als indicadors de resultats, cal assenyalar que el nombre de patents ha disminuït però, a la vegada, han augmentat els ingressos per llicències a les Universitats catalanes i s'ha mantingut el nombre d'*spin-off* creades. En l'àmbit de la producció

científica, Catalunya manté la segona posició en el rànquing de comunitats autònomes pel que fa al nombre de publicacions i és líder tant en impacte de les seves investigacions com en registre de patents europees.

- La despesa en innovació tecnològica empresarial –és a dir, aquella que incorpora a més de l'R+D interna i externa, la compra de tecnologia, maquinària, software i altres–, també ha començant a notar els efectes de la crisi el 2011, tant en volum de recursos invertits com en nombre d'empreses innovadores.
- Malgrat que no disposem d'indicadors per a l'any 2012, es preveu que l'ajustament de la despesa pública del conjunt d'administracions, incloses les universitats, hagi tingut un efecte contractiu sobre la despeses i sobre el nombre de personal dedicat a R+D al llarg d'aquest any.

Capital Humà

- En base als indicadors derivats de l'estratègia *Education and Training 2020* de la Unió Europea, s'obté que les situacions més problemàtiques a Catalunya, en comparació amb els països de la Unió Europea, són l'abandonament escolar prematur i el baix nivell d'empleabilitat dels graduats del sistema educatiu català.
- Per contra, en altres aspectes com l'escolarització en educació infantil, la proporció d'alumnes amb nivells baixos de competències o la producció de titulats d'educació superior, el sistema educatiu català manté una posició relativament favorable, complint (o a punt de complir) els objectius fixats per la Unió Europea per a 2020.
- Quant a les principals magnituds de despesa pública educativa, destaca, en primer lloc, l'esforç pressupostari situat en el 4,1% del PIB. Aquest esforç s'ha incrementat durant l'última dècada, però encara està lluny de l'objectiu del 6% establert per la Llei d'Educació de Catalunya de 2009. D'altra banda, el nivell de despesa per alumne en els centres públics catalans és considerablement més elevat que la mitjana estatal, sent la despesa pública per alumne en els centres privats pràcticament idèntic a Catalunya i al conjunt de l'Estat.
- Es posa de relleu la capacitat de les titulacions (especialment, les superiors) per proporcionar protecció davant l'atur. Les molt elevades taxes d'atur juvenil són especialment preocupants si tenim

en compte que per a una proporció important de joves (concretament, el 20,1%) l'atur coincideix amb la falta de participació en el sistema d'educació i formació.

Infraestructures de transport

- L'any 2012 s'ha accentuat la tendència a la reducció de la inversió pública en infraestructures iniciada l'any 2009, tot i que la intensitat del descens no ha estat la mateixa a totes les administracions. A Catalunya s'observa una caiguda més pronunciada en les inversions pressuposades del Grup Foment de l'Estat (-47,5%) que en les de la Generalitat (-19%). Si s'inclouen els finançaments específics, la inversió en infraestructures de transport de la Generalitat hauria baixat un 23% el 2012. La Generalitat i l'Estat, de manera conjunta, han invertit en infraestructures a Catalunya l'equivalent a l'1,4% del PIB, molt lluny del 4% registrat durant els anys d'expansió econòmica.
- A més, és preocupant que l'Estat hagi disminuït la inversió a Catalunya més que a altres comunitats autònomes –fet que situa el seu pes relatiu en l'11%, un nivell sense precedents des de finals dels 90–, i que no contempli en els Pressupostos de 2012 cap assignació pressupostària per al compliment de la Disposició Addicional tercera de l'Estatut.
- La tendència descendent es consolida en tot el cicle del procés inversor, des del pressupost, passant per la licitació i finalment per l'execució. Aquest fet agreuja la situació de crisi del sector constructor a Catalunya i alerta sobre la manca de projectes d'infraestructures en el futur.

Monogràfic: Anàlisi comparada dels factors de competitivitat a la indústria catalana

- L'estudi destaca la importància de la indústria en la vertebració de l'economia catalana, així com en el procés de recuperació econòmica, i en la cultura del país. Així mateix, l'estudi pretén aportar punts de vista útils en el debat i disseny de la política industrial a Catalunya que afavoreixin la seva competitivitat mundial i permetin recuperar el pes perdut en la darrera dècada. Amb aquest objectiu s'analitzen els principals deu factors de la competitivitat industrial, que són: les infraestructures de transport, el sòl industrial, l'energia, la regulació administrativa, el finançament, la fiscalitat, la capacitat innovadora, la formació industrial, l'estructura empresarial i els costos laborals unitaris.

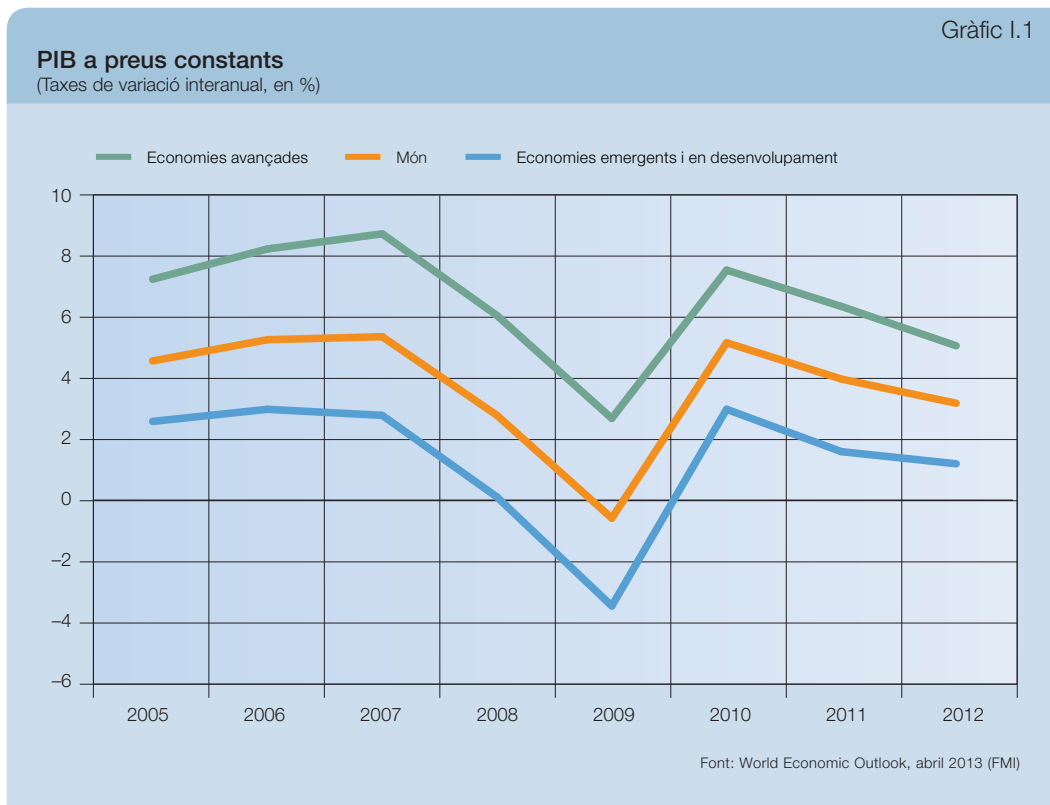

El marc exterior de l'economia catalana

1. L'economia mundial

L'agreujament de la crisi del deute sobirà als països perifèrics europeus a partir de l'estiu del 2012 ha fet que la zona de l'euro es desmarqui de la resta d'economies i la seva recuperació econòmica es retardi. De fet, ja es parla d'una recuperació a tres velocitats, en comptes de a dues. Per una banda, estan les economies emergents i en desenvolupament, que es mantenen dinàmiques, tot i haver perdut impuls; i dintre de les economies avançades s'ha creat una bretxa marcada entre els Estats Units i la zona euro.

Les estimacions del Fons Monetari Internacional situen el creixement del PIB mundial en el 3,2% l'any 2012, vuit dècimes per sota del 2011, un alentiment provocat per l'agreujament de la crisi a la zona euro, que s'ha estès al conjunt d'economies del món a través del comerç mundial i dels canals financers. Aquest creixement ha estat possible gràcies al dinamisme mantingut per les economies en desenvolupament, que s'estima que han crescut el 5,1%, ja que les avançades ho han fet l'1,2%. Ambdós registres són inferiors als del 2011 (del 6,4% i l'1,6%, respectivament) (gràfic I.1). Ara bé, dintre del grup d'economies avançades es posa de manifest una diferència important entre el creixement estimat per a l'economia nord-americana, del 2,2%, i la caiguda de la zona euro, del -0,6% el 2012 (quadre I.1). La demanda sembla cada vegada més robusta als EUA, una vegada s'han reactivat els mercats de crèdit i immobiliari; mentre que a la zona euro es

Principals indicadors econòmics

(Taxes de variació anual, en %)

	2009	2010	2011	2012	2013(P)
PIB real					
Món	-0,6	5,2	4,0	3,2	3,3
Països avançats	-3,5	3,0	1,6	1,2	1,2
Estats Units	-3,1	2,4	1,8	2,2	1,9
Canadà	-2,8	3,2	2,6	1,8	1,5
Japó	-5,5	4,7	-0,6	2,0	1,6
Zona Euro	-4,4	2,0	1,4	-0,6	-0,3
Alemanya	-5,1	4,0	3,1	0,9	0,6
França	-3,1	1,7	1,7	0,0	-0,1
Itàlia	-5,5	1,7	0,4	-2,4	-1,5
Espanya	-3,7	-0,3	0,4	-1,4	-1,6
Regne Unit	-4,0	1,8	0,9	0,2	0,7
Països emergents i en desenvolupament	2,7	7,6	6,4	5,1	5,3
Orient Mitjà i Nord d'Àfrica	3,0	5,5	4,0	4,8	3,1
Àfrica subsahariana	2,7	5,4	5,3	4,8	5,6
Amèrica Llatina i Carib	-1,5	6,1	4,6	3,0	3,4
Brasil	-0,3	7,5	2,7	0,9	3,0
Àsia, països en desenvolupament	6,9	10,0	8,1	6,6	7,1
Índia	5,0	11,2	7,7	4,0	5,7
Xina	9,2	10,4	9,3	7,8	8,0
Comunitat d'Estats Independents	-6,4	4,9	4,8	3,4	3,4
Rússia	-7,8	4,5	4,3	3,4	3,4
Europa central i oriental	-3,6	4,6	5,2	1,6	2,2
IPC, promig anual					
Països avançats	0,1	1,5	2,7	2,0	1,7
Estats Units	-0,3	1,6	3,1	2,1	1,8
Canadà	0,3	1,8	2,9	1,5	1,5
Japó	-1,3	-0,7	-0,3	0,0	0,1
Zona Euro	0,3	1,6	2,7	2,5	1,7
Alemanya	0,2	1,2	2,5	2,1	1,6
França	0,1	1,5	2,1	2,0	1,6
Itàlia	0,8	1,6	2,9	3,3	2,0
Espanya	-0,2	2,0	3,1	2,4	1,9
Regne Unit	2,1	3,3	4,5	2,8	2,7
Països emergents i en desenvolupament	5,1	6,0	7,2	5,9	5,9
Orient Mitjà i Nord d'Àfrica	6,2	6,5	9,2	10,7	9,6
Àfrica subsahariana	9,4	7,4	9,3	9,1	7,2
Amèrica Llatina i Carib	5,9	6,0	6,6	6,0	6,1
Brasil	4,9	5,0	6,6	5,4	6,1
Àsia, països en desenvolupament	2,6	5,6	6,4	4,5	5,0
Índia	10,9	12,0	8,9	9,3	10,8
Xina	-0,7	3,3	5,4	2,7	3,0
Comunitat d'Estats Independents	11,2	7,2	10,1	6,5	6,8
Rússia	11,7	6,9	8,4	5,1	6,9
Europa central i oriental	4,7	5,3	5,3	5,8	4,4
Volum del comerç mundial (de béns i serveis)					
Exportacions	-10,3	12,5	5,9	2,6	3,6
Països avançats	-11,6	12,1	5,6	1,9	2,8
Països emergents i en desenvolupament	-7,9	13,3	6,4	3,7	4,8
Importacions	-10,9	12,6	6,0	2,4	3,7
Països avançats	-12,1	11,5	4,7	1,0	2,2
Països emergents i en desenvolupament	-8,3	14,8	8,6	4,9	6,2
Preus de les matèries primeres					
Petroli (en USD) ¹	-36,3	27,9	31,6	1,0	-2,3
Matèries primeres sense combustibles (USD)	-15,7	26,3	17,8	-9,8	-0,9

(P) Previsions

1. Mitjana del preu del petroli UK Brent, Dubai i West Texas Intermediate

Font: World Economic Outlook, abril 2013 (FMI)

manté l'atonia. En aquest sentit, l'FMI destaca que una recuperació desigual entre economies tant interconnectades és un risc per a la recuperació en si mateixa.

Després de la desacceleració del 2012, es comencen a veure senyals d'estabilització a les economies avançades i un repunt en les economies emergents i en desenvolupament, una millora afavorida per les polítiques implementades des de les institucions, que alhora han contribuït a la millora de la confiança i de les condicions financeres.

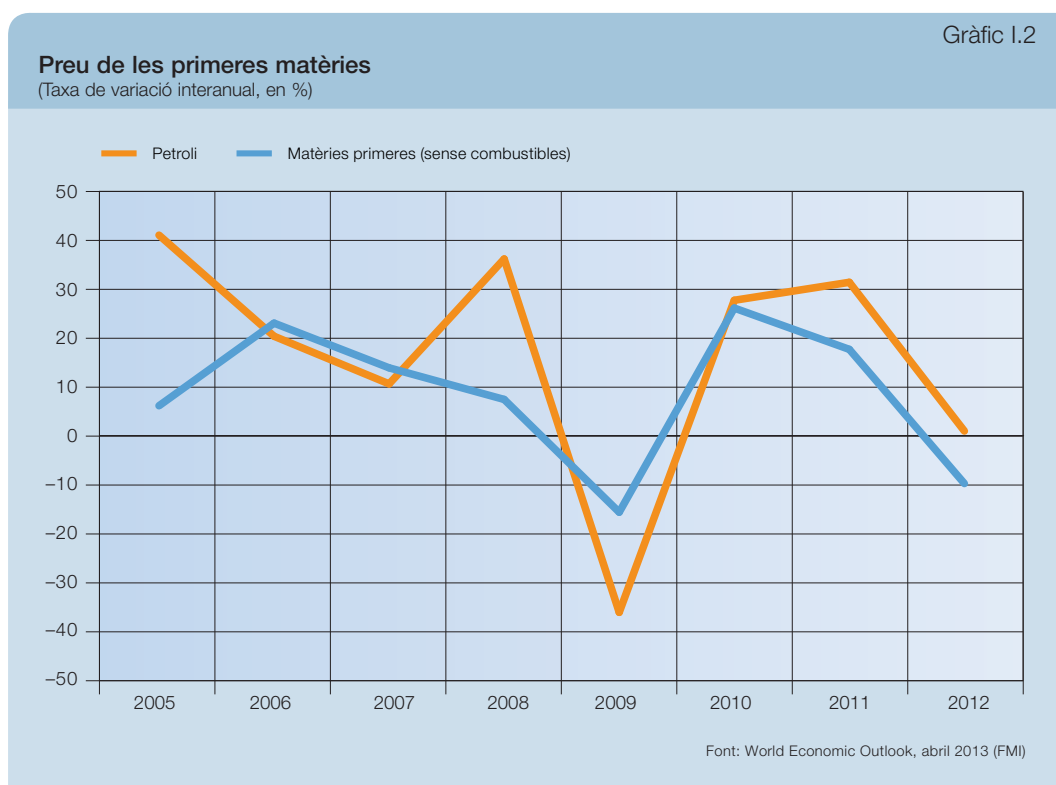
D'una banda, les autoritats de les economies avançades han realitzat avenços importants després de l'estiu del 2012, en què es va intensificar la crisi del deute sobirà. Aquests avenços han consistit, fonamentalment, en aïllar la possibilitat d'una ruptura de la zona euro i evitar «l'abisme fiscal» als Estats Units. Ambdós fets han contribuït a la millora dels mercats financers. Tanmateix, aquesta millora no s'ha traslladat a l'economia real de la zona euro, on persisteixen les polítiques d'ajustament fiscal, la reestructuració del sistema bancari, els problemes de competitivitat, la debilitat dels balanços i un mercat laboral que continua sense donar senyals de recuperació. Alhora, s'han afegit riscos polítics i financers que podrien entorpir la recuperació econòmica.

D'altra banda, al Japó s'han adoptat polítiques macroeconòmiques expansives en resposta a la desacceleració que s'estava registrant, més intensa del que s'esperava. Així mateix, també ha estat important el relaxament de les polítiques a les economies emergents per contribuir a estimular la demanda.

Cal assenyalar que la millora dels mercats financers ha estat clau per què l'activitat mundial tornés a agafar impuls. Diversos bancs centrals, tant de les economies avançades com emergents, han retallat els tipus d'interès moderadament en resposta a la desacceleració de l'activitat. En paral·lel, els preus de les accions als mercats avançats i emergents han augmentat i la seva volatilitat ha disminuït als nivells previs al 2008. A la zona de l'euro, les primes de risc del deute sobirà dels països perifèrics han disminuït. Per primera vegada en un any, algunes economies de la perifèria han aconseguit col·locar quantitats importants de bons sobirans a llarg termini. Tanmateix, aquestes millores són fràgils, com ho indica la volatilitat més gran de les primes de risc dels països perifèrics que hi ha hagut en resposta a la incertesa política a Itàlia i els esdeveniments a Xipre. A les economies emergents, les primes de risc dels governs i les empreses han disminuït una vegada s'han reprès les entrades de capital. El crèdit bancari, però, continua deprimint a moltes economies avançades. Es preveu que els tipus d'interès es mantindran en nivells baixos a les principals economies avançades i que això es traduirà lentament en una reactivació del crèdit bancari, sempre i quan els riscos per l'estabilitat financera es continuïn dissipant. Aquest procés serà més lent a la zona euro que als Estats Units. A moltes de les economies emergents, en canvi, el crèdit i l'activitat s'impulsen mútuament, és el cas de molts països de l'Àsia i de l'Amèrica Llatina, on l'expansió del crèdit s'ha accelerat i la ràtio crèdit/PIB ha mantingut una trajectòria ascendent.

Pel que fa a la política fiscal, les economies avançades han reduït els dèficits públics, fins a un nivell inferior al 6% del PIB l'any 2012, malgrat la feblesa de l'activitat. Tanmateix, la relació deute/PIB ha continuat augmentant. A les economies emergents i en desenvolupament, els dèficits públics han crescut més moderadament per la debilitat de l'activitat i els coeficients d'endeutament s'han reduït.

La inflació mundial ha disminuït des del 3,75% de principis del 2012, fins al 3,25%, on es preveu que es mantindrà fins al 2014, gràcies a l'estabilització dels preus de les primeres matèries. Els preus de les primeres matèries han disminuït un 9% des del màxim d'abril del 2011 degut a l'afebliment general de la demanda i a la incertesa que planeja sobre les perspectives econòmiques mundials (gràfic I.2). Tanmateix, aquests es mantenen en nivells elevats, en comparació amb els nivells històrics. El preu del petroli es va mantenir relativament estable, però elevat, l'any 2012. Aquesta alça s'explica per les interrupcions degudes a successos geopolítics a diferents països de l'Orient Mitjà i Àfrica, l'embargament de petroli dictat per la UE i les sancions dels EUA a l'Iran, així com a les interrupcions inesperades, com les del Mar del Nord. Pel costat de la demanda, això s'explica per la debilitat d'aquesta i la disminució dels estocs.

1.1. Els països avançats

Les economies avançades continuen registrant un creixement del PIB inferior al de les economies emergents i en desenvolupament, però el diferencial s'ha reduït una mica el 2012, any en què la desacceleració del creixement ha estat superior a aquestes últimes. Així, el PIB de les economies avançades ha crescut un 1,2%, quatre dècimes menys que l'any anterior; mentre que les economies emergents i en desenvolupament ho han fet el 5,1%, 1,3 punts percentuals menys que el 2011.

Els **Estats Units** han registrat un creixement del PIB del 2,2% el 2012, quatre dècimes superior al de l'any anterior. Aquest creixement podria haver estat superior però es va veure deslluït pels efectes heretats de la crisi financera, la continuïtat de la consolidació fiscal, la feblesa de les

condicions externes i les pertorbacions temporals, entre elles la sequera que va afectar l'activitat agrària i als inventaris i els trastorns provocats al nord-est del país pels efectes del temporal Sandy. Alhora, l'amenaça de l'abisme fiscal també va jugar un paper important. Tot i això, ha repuntat el creixement del crèdit, ha repuntat també l'activitat a la construcció, tot i que partia de nivells molt baixos, els preus immobiliaris han començat a pujar i s'ha accelerat la creació de llocs de treball el segon semestre del 2012. Els augments salarials s'han mantingut continguts, contribuint a mantenir les pressions inflacionistes reprimides.

Entre els riscos que poden amenaçar el creixement de l'economia nordamericana es troben els següents: el principal és un possible agreujament de la crisi a la zona euro, que podria repercutir als EUA, tant pels canals financers com comercials. En l'àmbit intern, el risc principal és la manca d'una solució duradora als problemes fiscals imminents, entre ells la necessitat d'eleva el topall del deute i d'avançar en els plans de consolidació fiscal a mitjà termini.

Com ja anunciaven les xifres macroeconòmiques a finals del 2011, la **zona euro** va entrar en recessió el primer trimestre del 2012, en registrar un creixement negatiu per segon trimestre consecutiu. La situació, a més, va empitjorar a l'estiu, en què les turbulències financeres van augmentar com a conseqüència de les dificultats financeres que travessen els països perifèrics i que, fins i tot, va posar en dubte la supervivència de la moneda europea. Tanmateix, les decisions preses per la Comissió Europea en els avenços cap a una unió bancària, el sanejament financer i un mecanisme únic de supervisió; així com les decisions preses pel Banc Central Europeu per donar suport al finançament, han reduït les tensions financeres a finals del 2012 i han aïllat, de moment, els dubtes sobre l'euro. L'FMI remarca, però, la necessitat de que les autoritats europees continuïn fent avenços tangibles en aquests aspectes i en d'altres com la integració fiscal o l'aplicació d'una política monetària més laxa; i que les autoritats nacionals ho facin en les reformes estructurals necessàries als seus països.

Tot i això, el PIB de la zona euro ha caigut el 0,6% anual, amb una evolució desigual dels seus estats membres. D'una banda, estan els països que han aconseguit un creixement del PIB el 2012. Aquests són Alemanya, Àustria, Irlanda, República Eslovaca, Luxemburg, Estònia i Malta, sent els més elevats dels països de l'Est. El PIB de França s'ha estancat (0%), mentre que la resta de països han registrat descensos. Aquests són Itàlia, Espanya, Països Baixos, Bèlgica, Grècia, Portugal, Finlàndia, Eslovènia i Xipre. En aquest grup, els descensos més forts del PIB s'han registrat als PIGS, sobretot a Grècia i a Portugal, però també a Eslovènia i a Xipre. Dintre de la UE-27, també s'han registrat caigudes del PIB a Dinamarca, a Hongria, i a la República Txeca.

El descens del PIB a la zona euro l'any 2012 ha estat conseqüència de la contracció de la demanda interna, sobretot del consum privat i de la inversió, ja que el consum públic s'ha mantingut pràcticament estancat; una contracció que ha contrarestat el bon comportament de la demanda externa, que ha fet una contribució positiva a l'evolució del PIB i superior a la del 2011, gràcies al retrocés de les importacions i al creixement de les exportacions, tot i que aquest s'ha alentit.

La contracció de l'activitat ha anat acompanyada de destrucció d'ocupació a la zona euro. L'ocupació ha disminuït el 0,6% anual el 2012, després d'haver resistit en positiu el 2011 (+0,6%). Així mateix, la taxa d'atur ha pujat del 10,2% del 2011 fins a l'11,4% el 2012, la més elevada de la sèrie històrica, que comença el 1993.

Les pressions inflacionistes provinents del preu del petroli van afluixar a mesura que anava avançant l'any 2012, fent que la inflació caigués des del 2,7% el gener fins al 2,2% el desembre. Tot i això, el preu del petroli continua en un nivell alt, en perspectiva històrica. L'altre factor que ha ajudat a la moderació de la inflació ha estat el descens dels preus de les comunicacions, afavorit per la intensa competència que hi ha a aquest sector.

El **Japó** ha aconseguit recuperar el creixement del PIB, que ha estat del 2% anual el 2012, deixant enrere el descens del 2011 ocasionat en bona part per l'efecte del tsunami i dels terratrèmols registrats a principis d'aquell any. Tot i això, l'economia nipona també es va ressentir de la recaiguda europea i els efectes que això va tenir sobre el conjunt de l'economia mundial, i es va contraure notablement a mitjans d'any, especialment el tercer trimestre del 2012. Ara bé, l'estímul fiscal impulsat pel nou govern al Japó –equivalent a l'1,5% del PIB per als dos anys següents–, juntament amb l'estímul de política monetària impulsat pel seu Banc Central, i la recuperació prevista de la demanda externa contribuiran a la recuperació del creixement econòmic del país. La distensió de la política monetària té com a objectiu assolir una meta d'inflació del 2% i abandonar la deflació que perdura durant pràcticament 14 anys al Japó. La taxa d'atur s'ha reduït lleugerament i es manté en un nivell baix, del 4,4%, de mitjana anual, el 2012, malgrat que l'activitat econòmica ha flaquejat.

1.2. Països emergents i en desenvolupament

El creixement de les economies emergents i en desenvolupament també s'ha vist afectat per l'agreujament de la crisi a la zona euro a través del comerç mundial i dels canals financers, i s'ha desaccelerat des del 6,4% el 2011 fins al 5,1% el 2012. De fet, aquesta desacceleració ha estat generalitzada a totes les grans àrees geogràfiques que la componen.

El creixement a les **economies en desenvolupament de l'Àsia** s'ha desaccelerat a mitjans de l'any 2012 pel debilitament de les exportacions tant dintre com fora del continent i la implementació a la Xina de polítiques orientades a moderar i equilibrar millor el creixement. El seu PIB ha crescut el 6,6% anual el 2012, una taxa inferior a la del 8,1% del 2011. El creixement a Àsia continua sent liderat per la Xina, que ha crescut el 7,8% el 2012, tot i que també ha perdut impuls, el 2011 va créixer el 9,3%. Els bancs asiàtics han implementat una política monetària laxa durant el 2012 en un context de perspectives econòmiques de creixement incertes i d'una inflació reduïda i estable, en general.

Les àrees de l'**Orient Mitjà i el Nord de l'Àfrica** i de l'**Àfrica Subsahariana** són les que més han crescut, després de l'Àsia en desenvolupament, amb registres de creixement del PIB del 4,8% anual el 2012, a cadascuna, que també són inferiors a les del 2011 (del 4% i el 5,3%, respectivament).

A l'**Orient Mitjà i el Nord de l'Àfrica**, l'evolució del creixement ha estat novament mixta l'any 2012. La majoria de països exportadors de petroli de la regió han crescut a ritmes elevats (5,75%, en conjunt), mentre que el creixement econòmic continua sent moderat als països importadors de petroli (al voltant del 2%), que en molts casos estan travessant moments de transició política i que continuen acumulant forts dèficits fiscals i per compte corrent. Alhora aquests països han augmentat el deute públic i han disminuït les reserves internacionals.

El creixement de l'**Àfrica subsahariana** ha estat vigorós el 2012, continuant amb una perllongada etapa expansiva, que només es va veure truncada el 2009. La pèrdua d'impuls registrada aquest any ha estat conseqüència de l'impacte de les inundacions sobre la producció petrolera i no petrolera a Nigèria, de les vagues a Sudàfrica i, sobretot, a la interrupció de les exportacions de petroli de Sudan del Sud, alhora que alguns països s'han vist afectats per conflictes civils, com és el cas de Mali i de Guinea-Bissau.

La següent àrea que més ha crescut, en termes de PIB, ha estat la **Comunitat d'Estats Independents (CEI)**, que ho ha fet el 3,4% anual el 2012, un creixement del PIB que també ha perdut impuls respecte al 4,8% del 2011. La desacceleració mundial ha afectat a les exportacions de tota la regió. La demanda interna també s'ha debilitat, per diverses raons: en el cas de Rússia perquè els preus del petroli van deixar de pujar i en el cas d'Ucraïna per l'augment dels tipus d'interès realitzat per protegir els tipus de canvi.

A aquesta la segueix l'àrea de l'**Amèrica Llatina i el Carib**, que ha registrat un creixement del PIB del 3%, i per últim, la de l'**Europa central i oriental**, on ha estat de l'1,6%. En aquests casos també hi ha hagut una desacceleració del creixement econòmic amb relació al 2011, en què el PIB va augmentar a un ritme del 4,6% a la primera i del 5,2% a la segona àrea.

La desacceleració econòmica a l'**Amèrica Llatina** el 2012 ha provingut de la pèrdua d'impuls de la demanda externa; en canvi, la demanda interna s'ha mantingut ferma recolzada per condicions de finançament favorables, però els dèficits per compte corrent han continuat creixent, tot i l'elevat nivell de preus de les primeres matèries. La desacceleració ha estat especialment pronunciada al Brasil, l'economia més gran de la regió, on el fort estímul de la política econòmica no ha assolit l'objectiu d'incentivar la inversió. La desacceleració del Brasil s'ha contagiada als seus socis comercials a la regió, en particular, a Argentina, Paraguai i Uruguai.

La desacceleració registrada a l'**Europa central i oriental** el 2012 ha estat el reflex del contagi de la crisi de la zona de l'euro i de l'aplicació de polítiques internes més restrictives a les economies com la turca i la polaca en resposta al sobreescalfament de la primera i a la inflació i al dèficit fiscal de la segona. Concretament, al conjunt d'aquesta àrea s'han desaccelerat les exportacions, la confiança s'ha deteriorat i els bancs de l'Europa occidental han reduït el finançament a les seves subsidiàries. A més, algunes de les economies de la regió que no s'havien recuperat de la crisi 2008-2009 han entrat novament en recessió.

2. L'economia espanyola

L'any 2012 s'ha truncat la recuperació de l'economia espanyola i aquesta ha entrat novament en recessió afectada per l'agreujament de la crisi a la zona euro i també per factors interns, tals com la reestructuració del sistema financer, l'empitjorament de la taxa d'atur i la implementació de polítiques d'austeritat de la despesa de les administracions per reduir el dèficit públic i complir amb els objectius europeus.

Així, el PIB d'Espanya s'ha reduït l'1,4% anual en el conjunt del 2012, deixant enrere el feble creixement de l'any anterior, del 0,4% (gràfic 1.3). Aquest retrocés del PIB prové de l'empitjorament

PIB a preus constants

(Taxes de variació interanual, en %)

(P) Previsions

Font: World Economic Outlook, abril 2013 (FMI)

de la demanda interna, que ha restat 3,9 punts percentuals a la variació del PIB, més que l'any precedent (-1,9 pp. el 2011). La demanda externa, en canvi, ha fet una aportació positiva al PIB, de 2,5 punts percentuals, superior a la del 2011 (2,3 pp.), però no ha estat suficient per contrarestar l'aportació tant negativa de la demanda interna.

La forta caiguda de la demanda interna prové, principalment, de la inversió en actius fixos materials i, més concretament, de la inversió en construcció i en béns d'equipament. La primera és la que més ha caigut (-11,5% anual), mentre que la segona ha caigut menys (-6,6%) però ha tingut un empitjorament notable ja que l'any precedent creixia (ho va fer el 2,3%). Tanmateix, la caiguda del consum també s'ha intensificat en passar de disminuir el 0,8% el 2011 a fer-ho el 2,5% el 2012. Destaca la forta caiguda del consum públic, del -3,7%, superior a la del consum de les famílies, del -2,2%, tot i que ambdós han tingut un comportament més negatiu que el 2011.

La demanda externa, en canvi, ha tingut un comportament més favorable el 2012 que l'any anterior, afavorida per la caiguda de les importacions, que ha estat del 5% anual, mentre que el 2011 va ser del 0,9%, sent més fort el descens de les importacions de béns que de serveis. Les exportacions han continuat creixent però a un ritme més moderat que l'any anterior pels efectes que ha tingut l'agreujament de la crisi a la zona euro sobre l'activitat i el comerç al món, i en especial, a Europa, que és el principal client de l'economia espanyola. Així, les exportacions de béns i serveis han crescut el 3,1% el 2012 enfront del 7,6% del 2011, sent el creixement de les exportacions de serveis una mica superior al de les de béns l'any 2012.

Comptabilitat Nacional trimestral d'Espanya¹. Base 2008

(Taxes de variació interanual, en %)

	2011	2012	2012			
			I trim.	II trim.	III trim.	IV trim.
PIB a preus constants	0,4	-1,4	-0,7	-1,4	-1,6	-1,9
Consum final	-0,8	-2,5	-2,0	-2,3	-2,6	-3,3
– de les llars	-0,8	-2,2	-1,3	-2,2	-2,1	-3,0
– de les ISFLSH	-8,9	-1,5	-1,4	-1,0	-1,0	-2,5
– de les AAPP	-0,5	-3,7	-3,8	-2,8	-4,0	-4,1
Formació bruta de capital fix	-5,3	-9,1	-7,4	-9,2	-9,7	-10,3
Actius fixos materials	-5,8	-10,0	-8,1	-10,0	-10,7	-11,0
– Construcció cultivats	-9,0	-11,5	-9,5	-11,6	-12,4	-12,3
– Béns d'equipament i actius	2,3	-6,6	-5,1	-6,4	-7,0	-7,9
Actius fixos immaterials	3,1	2,6	3,4	2,7	4,8	-0,5
Variació d'existències	-0,1	0,0	0,0	0,0	0,1	0,1
DEMANDA NACIONAL*	-1,9	-3,9	-3,1	-3,8	-4,0	-4,7
Exportacions de béns i serveis	7,6	3,1	2,1	2,7	4,2	3,2
– Exportacions de béns	8,5	2,9	2,1	2,9	3,6	3,0
– Exportacions de serveis	5,8	3,4	1,9	2,2	5,6	3,6
Importacions de béns i serveis	-0,9	-5,0	-5,9	-5,2	-3,4	-5,4
– Importacions de béns	-0,7	-5,5	-6,0	-6,3	-3,7	-6,1
– Importacions de serveis	-1,4	-3,0	-5,5	-1,2	-2,3	-3,1
Agricultura, ramaderia, silvicultura i pesca	8,2	2,2	2,5	2,2	2,4	1,9
Indústria	2,7	-2,9	-3,2	-3,1	-2,9	-2,4
– Indústria manufacturera	2,9	-3,9	-4,3	-4,5	-3,4	-3,6
Construcció	-5,9	-8,1	-7,5	-7,7	-8,9	-8,5
Serveis	1,4	-0,4	0,7	-0,3	-0,6	-1,2
Ocupació equivalent a temps complet	-1,7	-4,4	-3,7	-4,7	-4,6	-4,7

1. Dades corregides d'efectes estacionals i de calendari
 (*) Aportació al creixement del PIB

Font: INE

L'anàlisi de l'evolució del PIB per grans sectors posa de manifest que tots ells han registrat un empitjorament l'any 2012, si bé l'activitat agrària ha continuat creixent, tot i que ho ha fet a un ritme inferior al del 2011; mentre que a la resta de sectors ha caigut, sent la contracció més forta la de la construcció (-8,1%), com ve passant des de l'inici d'aquesta crisi. Ara bé, cal destacar també que l'activitat a la indústria i als serveis ha passat de créixer el 2011 a contraure's el 2012, el -2,9% i el -0,4%, respectivament. Dintre del sector serveis, però, l'activitat ha continuat creixent a les branques d'activitats immobiliàries i de la informació i les comunicacions (1,8% i 1,1%, respectivament), si bé ho han fet més moderadament que el 2011.

L'evolució de la productivitat aparent del treball ha millorat: aquesta ha passat de créixer el 2,1% el 2011 al 3% el 2012, si bé la millora prové d'un fort deteriorament i una intensa destrucció de llocs de treball (-4,4%), que ha estat molt superior a la caiguda del PIB.

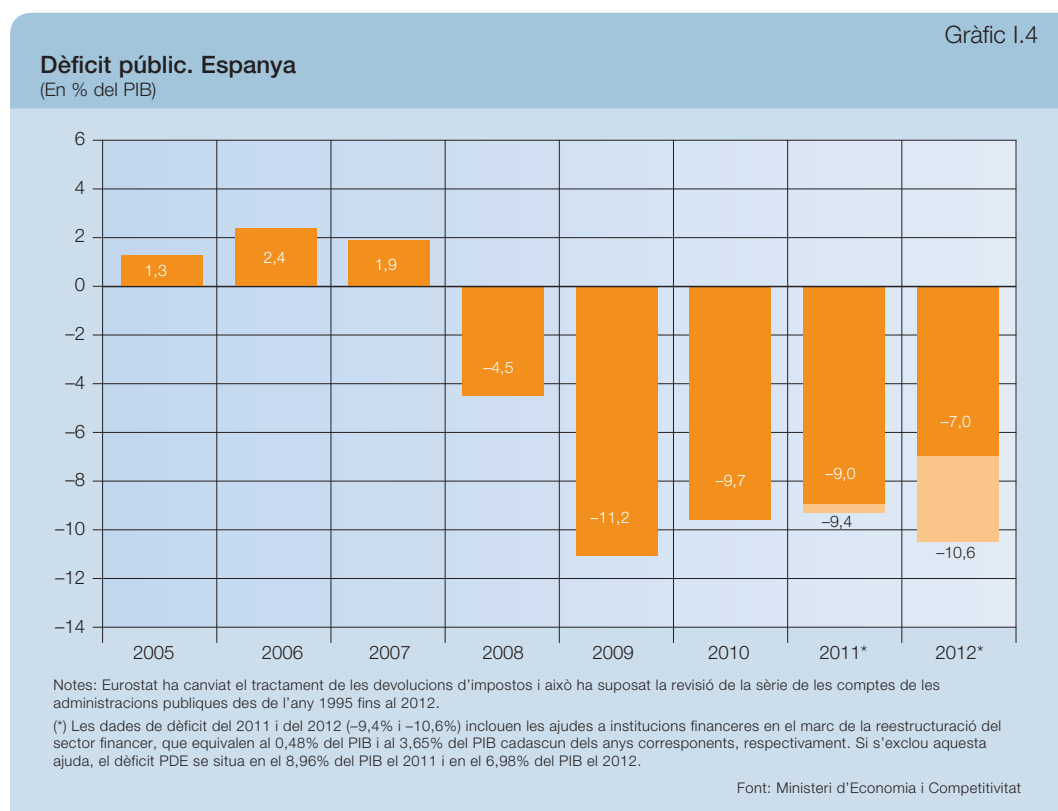
Tots els grans sectors han registrat una caiguda de l'ocupació a temps complet més intensa que l'any 2011, fins i tot als serveis, que van salvar el 2011 amb un estancament del nombre d'ocupats. Com en el cas de l'activitat, el descens més fort de l'ocupació s'ha donat a la construcció (del

-18,6% anual), seguit pel de la indústria (del -5,2%), els serveis (-3%) i l'agricultura (-1,6%). Dintre dels serveis, les caigudes més fortes de l'ocupació han estat les de les branques d'activitats financeres i d'assegurances (-5,8%), del comerç, transport i hostaleria (-4,3%) i l'administració pública, sanitat i educació (-3%); mentre que, com en el cas de l'activitat, l'ocupació ha crescut a les branques d'activitat immobiliàries i d'informació i comunicacions (1,7% i 1,2%, respectivament).

Paral·lelament, la xifra d'aturats ha pujat fins a 6,2 milions de persones i la taxa d'atur s'ha elevat fins al 27,2% el darrer trimestre del 2012, segons dades de l'Enquesta de Població Activa (EPA). Des de l'inici de la crisi fins ara, és a dir, entre el quart trimestre del 2007 i el quart trimestre del 2012, l'increment del nombre d'aturats ha estat de 4,3 milions de persones.

La inflació es va mantenir moderada, a l'entorn del 2%, durant la primera part de l'any però després es va accelerar degut a la pujada de l'IVA, dels preus dels serveis de l'habitatge (llum, gas i aigua), de l'ensenyament (matrícula universitària), de la medicina (ampliació del copagament de fàrmacs) i dels aliments frescos. De manera que la inflació ha tancat el 2012 pràcticament en el 3%, el mes de desembre, cinc dècimes per sobre de la del desembre del 2011. La inflació subjacent, que exclou els elements més volàtils (alimentació fresca i productes energètics) ha estat més moderada, del 2,1% el desembre del 2012, tot i que també es va accelerar el segon semestre per l'augment dels preus públics i dels impostos indirectes que s'acaben d'esmentar.

Segons dades del Ministeri d'Economia i Competitivitat, l'any 2012, el dèficit públic ha escalat fins al 10,6% del PIB, 1,2 punts percentuals per sobre del registrat el 2011 i lluny de l'objectiu del 6,3% compromès amb la Comissió Europea (gràfic I.4). L'augment del dèficit s'ha degut, en part, a les

ajudes per a la reestructuració del sistema financer espanyol. Si es descompta l'efecte d'aquestes ajudes, el dèficit hauria estat del 7% el 2012 (i del 9% el 2011), per tant, l'ajust realitzat el 2012 hauria estat equivalent a 2 punts percentuals del PIB.

Segons nivell d'administració, el dèficit públic es descompon de la manera següent: el de l'administració central ha estat equivalent al 7,8% del PIB, el de les comunitats autònomes a l'1,8%, el de la Seguretat Social en el -1% i el de les corporacions locals al -0,2% –ha estat un superàvit–, d'acord als criteris de protocol de deute excessiu (PDE), que és l'utilitzat en el si de la Unió Europea. Aquestes xifres situen el nivell del deute públic en el 84% del PIB l'any 2012, per sobre del límit del 60 % fixat al Pacte d'Estabilitat i Creixement pels estats membres de la zona euro.

L'augment del dèficit públic ha estat conseqüència d'un creixement de les despeses no financeres superior al registrat pels ingressos no financers, del 2,8% i del 0,6%, respectivament. L'increment dels ingressos prové bàsicament dels impostos, que han augmentat el 3,3%, si bé aquest ha estat contrarestat per la reducció de les cotitzacions socials (-3,6%), per la contracció de l'ocupació. Cal esmentar que la partida d'impostos sobre la producció i les importacions ha crescut perquè el Fons de Garantia de Dipòsits ha passat a estar inclòs com a unitat de l'Administració Pública Central i, per tant, les aportacions obligatòries efectuades per les entitats de crèdit a aquest són considerades dintre dels impostos sobre la producció.

Dintre de la despesa no financera, destaca l'augment dels interessos del deute de l'Estat, del 20,1% l'any 2012. També han crescut les prestacions socials, principalment, les de la Seguretat Social, el 2,9%. En canvi, han disminuït les remuneracions dels assalariats (-6%), que és la segona partida de més volum, després de les prestacions socials; i també han minvat els consums intermedis, les subvencions i les transferències socials en espècie i altres transferències corrents. Destaca també el fort augment de les ajudes a la inversió i altres transferències de capital perquè inclou les ajudes a les institucions financeres.

Entre les mesures implementades pel Govern espanyol per a la reducció del dèficit públic al llarg del 2012 les més destacades són les següents: mesures tributàries per reduir les deduccions realitzades per les empreses en l'impost de societats, mesures de reducció de la despesa del sistema nacional de salut (com l'ampliació del copagament de fàrmacs), augments dels preus públics de la universitat, modificació de la normativa tributària i pressupostària per la prevenció i la lluita contra el frau fiscal, increment de l'IVA, increment de l'IRPF per a professionals, supressió de les bonificacions a la contractació, reduccions en la prestació d'atur, reduccions en les prestacions per cura de familiars, supressió de la paga extra per als funcionaris públics, reducció de la prestació per incapacitat temporal, reducció de les despeses dels ministeris, del nombre de regidors i de les subvencions a partits, sindicats i patronals.

CAP A LA UNIÓ BANCÀRIA?

Xavier Vives. *Professor de l'IESE*

La crisi a l'eurozona persisteix, i el camí que se segueix per a la seva resolució és més aviat tortuós. Aquest ha estat el cas de la crisi de Xipre, que posa en qüestió la unió bancària, que és percebuda com a condició necessària per a la supervivència de la mateixa unió monetària. Les crisis de confiança a l'eurozona es repetiran fins que no s'hagi establert la unió fiscal i la unió bancària, i es proporcionin els incentius per alinear la competitivitat dels diferents països. A més, aquestes institucions no es podran consolidar sense un grau d'unió política molt més gran que l'actual i es farà necessari tenir eleccions directes dels dirigents de la Unió Europea (UE), per exemple de la seva màxima autoritat. Hem vist com l'eurozona no té una veu única per fer front a una crisi. Fins i tot els membres de la troika (Banc Central Europeu (BCE), Comissió Europea (CE) i Fons Monetari Internacional) discrepen entre ells sobre com abordar les successives crisis a l'eurozona. En ocasió de la crisi a Xipre el president de l'eurogrup, Jeroen Dijsselbloem, va afegir confusió de manera innecessària a causa de la seva falta d'experiència en comunicació.

El juny de 2012 es va oferir a Espanya una línia de crèdit per estabilitzar la part fràgil del seu sistema bancari en resposta a la petició d'ajuda que s'havia sol·licitat. El problema era que aquesta solució reforçava el vincle entre el risc sobirà i el bancari, un bucle que podria empitjorar la situació dels dos riscos. Ens trobem que els estats asseguren i donen suport als bancs, al mateix temps que aquests ajuden als estats comprant deute públic. La víctima d'aquest bucle que es retroalimenta és la qualificació del deute públic dels països perifèrics, ja que al final el que compta és la confiança dels inversors en si un país podrà tornar íntegrament els diners prestats. A Europa hi ha hagut una sortida de capitals des de la perifèria cap al centre que amplia els diferencials entre tipus d'interès dels deutes sobirans, i el crèdit privat a la perifèria es substituït pel que aporta el BCE. El resultat d'això és una divergència dels costos de finançament de les empreses entre centre i perifèria tot mantenint-se primes de risc elevades per al deute públic perifèric.

La unió bancària es concep com un sistema centralitzat de supervisió, una autoritat de resolució d'entitats amb problemes, i un fons de garantia de dipòsits integrat, si més no per a institucions sistèmiques i transfrontereres. Així mateix, inclouria un reglament unificat per exercir la supervisió prudencial. Repassem algunes dades claus en el desenvolupament de la unió bancària.

A la cimera de l'eurozona celebrada el 29 de juny de 2012, els líders europeus varen decidir impulsar la unió bancària. A més, es va decidir, amb la vista posada a Espanya, que els bancs amb problemes pertanyents a països també en dificultats podrien ser ajudats directament amb fons europeus, concretament mitjançant el Mecanisme Europeu d'Estabilitat (MEDE). Amb això, el risc de la banca i el sobirà es desacoblarien, i es contribuiria a estabilitzar tant el sistema bancari com el deu-

te públic. «Afirmem que és imperatiu trencar el cercle viciós existent entre la banca i els estats». No obstant això, es va posar una condició a la capitalització directa de la banca: «Quan s'estableixi un mecanisme efectiu de supervisió únic, que compti amb la participació del BCE, el MEDE podrà recapitalitzar directament els bancs de l'eurozona seguint el protocol formalitzat de sol·licitud». Però les ajudes no es prestarien sense condicions: «Aquest procediment es recolzaria sobre unes condicions apropiades, incloent el compliment de les regles sobre ajudes als estats, que s'aplicarien a entitats o sectors concrets, o bé al conjunt de l'economia, i que quedarien formalitzades en un memoràndum d'entesa». És a dir, el BCE assumiria la tasca de la supervisió bancària a l'eurozona i els països i entitats receptores d'ajuda haurien d'assumir condicions estrictes. A més, Alemanya, Holanda i Finlàndia (els països amb qualificació del deute AAA) han introduït un element d'interpretació important sobre les decisions de la cimera del 29 de juny: si la recapitalització dels bancs amb fons europeus s'ha d'aplicar o no als actius «heretats» (*legacy assets*); és a dir, als actius problemàtics que la banca conserva en els seus balanços a conseqüència de la crisi. La interpretació dels països AAA és que la recapitalització no s'hauria d'aplicar a aquests actius, ja que la unió bancària hauria de mirar cap al futur en lloc de donar cobertura als problemes del passat per evitar problemes de risc moral. Si preval aquesta interpretació de manera rígida no es trencarà el vincle existent entre el risc de la banca i el sobirà (fins i tot quan el BCE assumeixi les funcions de supervisió). De fet els diners que el MEDE dona per a la recapitalització dels bancs espanyols (estimats en 40.000 milions d'euros) es carregaran al deute públic espanyol.

El desembre de 2012 l'Ecofin va acordar l'establiment del mecanisme de supervisor únic (*single supervisory mechanism*) segons el qual el BCE s'encarregarà de la supervisió d'entitats a partir d'un cert volum d'actius (30.000 M€) o bé que representin almenys el 20% del PIB del país, dels bancs nacionalitzats i dels que tinguin el balanç molt internacionalitzat. A més podrà supervisar qualsevol altre banc que es cregui necessari. Tot això requerirà canvis organitzatius importants en el BCE que hauria d'assumir les funcions de supervisió el març de 2014. D'altra banda hi ha dues propostes de directiva de la UE, una sobre resolució d'entitats i una altra sobre assegurança de dipòsit, que haurien de ser aprovades l'any en curs i que haurien de ser adoptades en la primavera de 2014. La CE a més ha de presentar al llarg de 2013 una proposta de mecanisme de resolució únic que hauria d'incloure una autoritat europea centralitzada de resolució per estar entrant en funcionament a mitjans de 2014. La integració dels sistemes d'assegurança de dipòsit es deixa per a més endavant.

Les dificultats en la resolució de la crisi de Xipre posen de manifest el llarg camí que falta per a la unió bancària. L'acord final d'ajuda a Xipre que exigeix la liquidació de Laiki, un dels bancs en fallida, la reestructu-

ració del Banc de Xipre, pèrdues per als accionistes i creditors, júnior i sènior, així com quitances als dipòsits per sobre dels 100.000 € assegurats i/o conversions en accions, segueix l'ortodòxia en els processos de resolució bancària. El capital en accions i l'híbrid (com les preferents) i el deute subordinat són el matalàs que ha d'absorbir les pèrdues. Si aquest no és suficient llavors s'ha d'acudir al deute sènior i als dipòsits no assegurats. En el cas de Xipre s'arriba a l'leves importants als dipòsits, per la seva importància en els passius bancaris. La troica, a instàncies del govern de Xipre, va errar en incloure dipòsits de menys de 100.000 € en les quitances en la primera proposta de solució. El govern xipriota ho va proposar per no perjudicar el negoci bancari *offshore*, amb grans dipòsits, però la troica mai hauria hagut d'acceptar-ho ja que contradeia la directiva d'assegurança de dipòsits europea. Directiva, d'altra banda, que necessita a dia d'avui el suport de fons nacionals al no existir un fons de garantia de dipòsits europeu.

El procés de resolució bancari té com a objectiu minimitzar el possible risc moral o comportament massa arriscat del banc mitjançant el control dels accionistes o dels tenedors del capital híbrid, deute subordinat, i dels creditors sènior i dipòsits no assegurats. Sense aquesta disciplina de mercat els bancs que tenen un comportament arriscat i un balanç feble podrien oferir dipòsits de molt alta remuneració i l'inversor o dipositant no estaria alerta del possible risc ja que, en cas de problemes, els diners públics respondrien. Aquest ha estat el cas de Xipre on els dipòsits en euros estaven remunerats amb uns tipus molt generosos. Hem vist també comportaments similars en el mateix sector bancari espanyol en entitats que han rebut grans ajudes del sector públic. Cal destacar al mateix temps que la disciplina de mercat necessita regles clares i estables tant per a les entitats com per als inversors. És fonamental que un inversor o dipositant sigui conscient del risc de la seva inversió en el moment d'assumir-la.

Alhora, la pretensió d'assegurar implícita o explícitament tot el passiu bancari condueix a unes factures per al contribuent que poden superar la capacitat fiscal de l'estat, com mostren els casos d'Irlanda o la mateixa Espanya, i que reforcen el bucle risc sobirà i risc bancari. La primera reacció dels governs davant la crisi bancària va ser intentar protegir a tot preu als creditors dels bancs. Davant la impossibilitat material de fer-ho, diferents països –per ordre cronològic, Irlanda, Regne Unit, Dinamarca, Espanya i, molt recentment, Holanda– han hagut d'admetre pèrdues per als tenedors de preferents i deute subordinat. En comptades excepcions, a Irlanda i a Dinamarca, es va arribar a imposar pèrdues al deute sènior o als dipòsits per sobre d'un cert llindar. En el cas particular de Xipre s'ha fet un pas més.

S'ha argumentat que imposar disciplina de mercat a tenedors de bons sènior i dipositants no assegurats pot provocar pànics o efectes dòmino entre entitats. No obstant això, a aquest argument es pot contraposar que és millor recapitalitzar, si cal, a les entitats afectades per prevenir possibles efectes sistèmics, i els pànics dels dipositants s'eliminen amb l'assegurança de dipòsit, sempre amb un límit clar i inviolable.

A Xipre, a més a més, s'han imposat controls de capital per evitar fugues de dipòsits. El problema és que els controls de capital en un país són incompatibles amb la moneda única (un euro en un banc a Nicòsia no és el mateix que un euro en un banc a Berlín) i contradiuen una de les bases de la UE, la lliure circulació de capitals. La insistència de Brussel·les en què els controls són compatibles amb el Tractat de la Unió estableix un precedent perillós. Acceptar el control de capitals és minar la moneda única i la mateixa UE. La fugida de dipòsits es podria controlar amb una actuació decidida, i manifesta, per part del BCE que garantis liquiditat als bancs xipriotes per import de les sortides de capital sempre que els bancs siguin solvents i puguin aportar les garanties adequades. I sempre que es respecti la promesa d'assegurança per als dipòsits de fins a 100.000 €. Si el BCE dubta de la solvència o del col·lateral aportat pels bancs xipriotes, llavors es necessitaran fons europeus addicionals o bé Xipre s'hauria de replantejar pertànyer al club de l'euro.

Les distintes resolucions donades a les crisis bancàries a Irlanda, Grècia, Portugal, Espanya i Xipre reflecteixen les dificultats que comporta la creació d'una unió bancària i a la vegada la seva necessitat. Un mercat financer integrat i amb una moneda única necessita tenir uns mecanismes de supervisió, resolució i assegurança bancaris integrats per mantenir l'estabilitat financera. Una unió bancària ha de resoldre les següents qüestions.

En primer lloc, requereix un nivell important d'integració fiscal, ja que perquè hi hagi una agència de resolució eficaç es requereix un acord de repartiment de la càrrega dels rescats entre els diferents països. A més, la pròpia supervivència de la unió monetària necessita, per si mateixa, un elevat grau d'integració política i fiscal.

En segon lloc, cal establir clarament un procediment de resolució de crisis que limiti el problema del risc moral i el cost pel contribuent. La directiva de resolució introdueix l'ordre de prelació de creditors per a una entitat en fallida segons el model ortodox exposat més amunt. Inclou, potencialment, tant als creditors júnior i sènior com als dipòsits no assegurats. En la seva versió final hauria de deixar clar que els dipòsits han de ser el darrer recurs per absorbir pèrdues.

El tercer punt que s'ha de resoldre és el disseny del FGD (fons de garantia de dipòsits) i de l'autoritat de resolució. Resultaria raonable que ambdues funcions quedessin integrades en una única agència, tal com passa als Estats Units, on la Corporació Federal d'Assegurança de Dipòsit (FDIC, per les seves sigles en anglès) s'encarrega d'entitats de mida superior a un límit establert i assegura els dipòsits de tots els bancs. Les fallides dels grans bancs han de ser abordades mitjançant la intervenció del Tresor nord-americà. En l'eurozona no hi ha un tresor únic, i un FGD i una autoritat de resolució haurien de finançar-se mitjançant taxes als bancs, idealment segons el perfil de risc de cada entitat, amb un acord de compartir els costos addicionals entre els Governos abans de l'esclat de la crisi. De fet, l'assegurança no pot ser

posada en marxa un cop començada la crisi, ja que els països i els bancs solvents es neguen a pagar als insolvents. Aquest és el punt de vista alemany en el debat. Un fons de garantia de dipòsits europeu s'encarregaria de la propera crisi, però no d'aquesta, mentre que una agència europea podria començar a funcionar amb fons procedents del MEDE per trencar el cercle viciós que hi ha entre el risc sobirà i el bancari. En el futur immediat la qüestió és on ha de raure l'autoritat de resolució que la CE ha de presentar en 2013. Una possibilitat és que resideixi en la mateixa CE encara que els fons necessaris vinguin del MEDE.

Finalment s'ha de completar el disseny de les institucions de supervisió de bancs i mercats. Per començar, s'ha de coordinar la supervisió i resolució dins l'eurozona amb els països de la UE que no en formen part. Per aconseguir un elevat nivell d'integració financera i mercantil no és estrictament necessària la unió bancària. Països com el Regne Unit, que estan interessats a entrar a la unió bancària però no a l'eurozona, s'enfronten a un dilema, ja que hauran de desplaçar-se cap a la unió fiscal (mitjançant la càrrega fiscal compartida), fins i tot desitjant romandre fora de la moneda única. S'ha de resoldre la divisió de tasques entre les diferents autoritats de regulació europees.

Una possible arquitectura institucional és la següent. El BCE seria el responsable de l'estabilitat del sistema financer, així com de la supervisió del risc del sector bancari en l'eurozona. L'autoritat de resolució amb poders de supervisió s'encarregaria de la solvència i de les garanties de dipòsit de cada institució en particular. Aquest model seria similar al de l'exitosa FDIC nord-americana, a excepció que treballaria en estreta coordinació amb l'autoritat de competència de la UE en la seva tasca de controlar les ajudes als estats. Els bancs de fora de l'eurozona estarien supervisats per l'Autoritat Bancària Europea, l'actual suprarregulador, amb un mandat general de preservar i aprofundir en el mercat financer únic. Això ajudaria a mantenir el Regne Unit a bord. L'arquitectura financera podria completar-se amb una autoritat de serveis financers europea com a reguladora general del mercat de la UE.

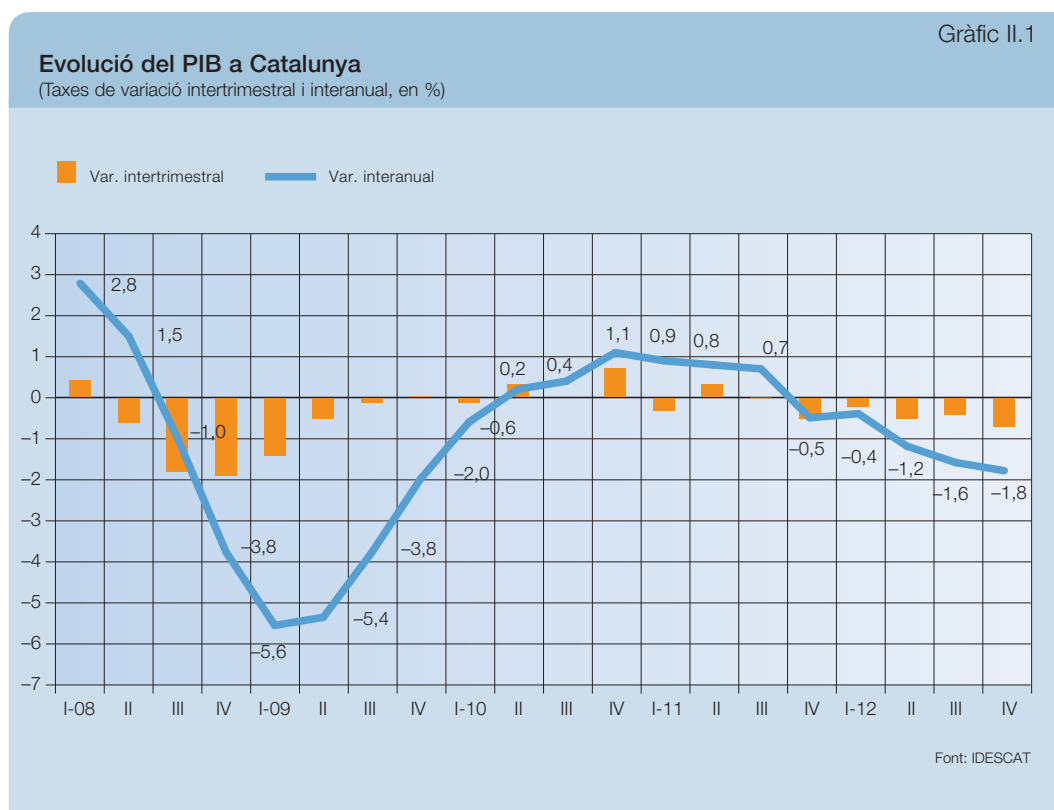
Donada la complexitat de la tasca no ens ha de sorprendre que el trànsit cap a una unió bancària no sigui recte. El problema de la transició és que s'ha d'equilibrar el risc moral amb el risc sistèmic per tal de mantenir l'estabilitat financera amb un cost raonable per al contribuent europeu. Hi ha molts temes complexos sobre els quals s'han d'assolir acords. El principal escull és que la unió bancària implica un elevat nivell d'unió fiscal, i això, al seu torn, requereix renunciar a sobirania política i econòmica.

Demanda i producció

1. Introducció

L'any 2012, l'activitat econòmica a Catalunya ha recaigut, després d'un any i mig de recuperació del creixement, una recuperació que s'ha demostrat poc sòlida i que s'ha transformat en la temuda «W». La recaiguda es va iniciar a finals del 2011 i continuà el primer trimestre del 2012, dos trimestres consecutius de caiguda intertrimestral del PIB que van fer que l'economia catalana entrés novament en recessió. A mesura que avançava 2012, la caiguda de l'activitat es va intensificar, com es pot apreciar en el gràfic II.1. Especialment dolent va ser el quart trimestre de l'any, en què es va agreujar la crisi del deute sobirà a la zona euro amb els conseqüents efectes sobre l'activitat i el comerç mundial, a més de la volatilitat que va generar als mercats financers.

Concretament, el PIB català va passar de caure el 0,2% intertrimestral el primer trimestre del 2012 a caure el 0,8% el darrer trimestre de l'any. De manera que, en termes interanuals, la caiguda del PIB català es va accelerar a mesura que avançava el 2012 i en el conjunt de l'any ha retrocedit l'1,3%, una dècima menys que el PIB espanyol (-1,4%), segons dades d'Idescat. En canvi, segons dades de l'INE, el PIB de l'economia catalana hauria disminuït només l'1%.

2. Demanda

La recaiguda del PIB català va ser conseqüència de la menor contribució positiva de la demanda externa i de la intensificació de la caiguda de la demanda interna. En concret, la demanda interna va restar 3,1 punts percentuals a la variació del PIB (enfront dels -2,2 punts del 2011), mentre que la demanda externa va fer una contribució positiva d'1,8 punts percentuals el 2012, però inferior als 2,7 punts del 2011.

Els components de la demanda interna que expliquen la intensificació de la seva caiguda són: la inversió i el consum de les llars. D'una banda, la caiguda de la inversió s'ha accentuat el 2012, tant en béns d'equipament com en construcció, si bé la caiguda d'aquesta última continuà sent molt més forta –han estat d'un -0,8% i un -11% anual, respectivament–; però també ha obeït a un increment de l'estoc provocat per la caiguda de la demanda de béns d'inversió.

D'altra banda, la despesa en consum de les llars, que és el component amb més pes sobre el PIB (representa el 58%), també ha accelerat la caiguda arrossegat per l'augment de l'atur, la incertesa i l'empitjorament de les perspectives econòmiques a curt termini. Per contra, el descens del consum de les administracions públiques ha estat lleugerament inferior al de l'any anterior, malgrat que s'han continuat implementant polítiques de contenció de la despesa pública.

Per la seva banda, la demanda externa ha fet una contribució menys positiva a l'evolució del PIB el 2012, si bé cal assenyalar que aquest empitjorament prové de la demanda de la resta d'Espanya ja que la demanda de l'estranger ha fet una aportació més positiva el 2012 que el 2011. Tanmateix, això no ha estat suficient per contrarestar l'empitjorament de la demanda externa de la resta d'Espanya, de manera que el creixement total de les exportacions de béns i serveis s'ha desaccelerat, mentre que la caiguda de les importacions s'ha accelerat (quadre II.1).

Quadre II.1

Evolució del producte interior brut a Catalunya. Demanda. En volum

(Dades corregides d'efectes estacionals i de calendari. Taxes de variació interanual, en %)

	2011	2012	2012			
			I trim.	II trim.	III trim.	IV trim.
PIB pm	0,5	-1,3	-0,4	-1,2	-1,6	-1,8
Demanda interna	-2,4	-3,3	-2,9	-3,6	-2,9	-3,7
Despesa en consum de les llars	-1,5	-2,4	-1,9	-2,8	-1,8	-3,1
Despesa en consum adm. públiques ¹	-2,7	-2,5	-2,8	-2,2	-2,2	-2,7
Formació bruta de capital ²	-4,4	-6,5	-5,7	-7,0	-6,7	-6,5
Béns d'equipament i altres	-0,3	-0,8	-2,6	-2,0	1,5	-0,2
Construcció	-10,4	-11,0	-9,6	-11,2	-12,6	-10,8
Saldo exterior ^{3, 4}	2,7	1,8	2,3	2,2	1,1	1,7
Saldo amb l'estranger ⁴	3,2	3,8	4,2	4,6	2,6	3,6
Exportacions totals de béns i serveis	7,0	4,1	5,1	3,9	2,2	5,3
Importacions totals de béns i serveis	-3,0	-7,1	-7,4	-10,0	-5,5	-5,4

1. Inclou la despesa en consum de les institucions sense finalitat de lucre al servei de les llars.

2. Inclou la variació d'existències.

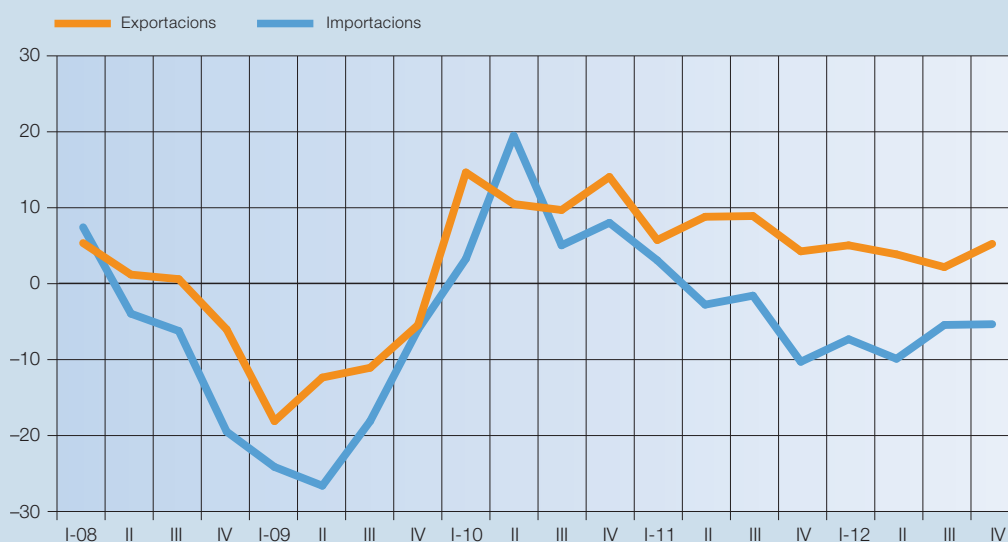
3. Inclou el saldo amb l'estranger i amb la resta d'Espanya.

4. Aportació al creixement del PIB.

Font: IDESCAT

Evolució de les exportacions i importacions de béns i serveis

(Taxes de variació interanual, en %)

Font: IDESCAT

3. Producció

L'evolució de l'activitat per sectors i trimestres posa de manifest l'empitjorament d'aquesta a mesura que avançava l'any 2012, excepte en el cas de la indústria, que va moderar la caiguda de l'activitat, afavorida pel repunt de les exportacions el quart trimestre. Tots els grans sectors han registrat un descens del VAB el 2012, però el de la construcció ha continuat sent el més intens, juntament amb el de l'agricultura, i seguits pels de la indústria i els serveis, que en comparació han estat moderats.

A la indústria, cal esmentar que la branca no manufacturera ha registrat un creixement de l'activitat el 2012, que en part ha contrarestat la caiguda de la indústria manufacturera (d'un -1,7%), fent que el conjunt de la indústria hagi caigut el -1,1%.

Dintre dels serveis, cal destacar que l'activitat de la branca de l'Administració Pública, l'educació, la sanitat i els serveis socials també va caure lleugerament el 2012, però aquesta caiguda es va mantenir estable amb relació a la del 2011 (-0,8% els dos anys), malgrat els ajustos pressupostaris per a la consolidació fiscal.

L'any 2012, la producció industrial ha caigut per segon any consecutiu, i ha doblat el descens de l'any anterior, en situar-se en el -4,8%, enfront del -2,4% del 2011. Tanmateix, es tracta d'un retrocés inferior al registrat al conjunt d'Espanya el 2012 (del -19,5%). El descens més fort ha estat el de la producció de béns d'equipament (-7,3% anual), que deixa enrere el creixement de l'any anterior; seguit pel de béns intermedis (-4%), que accelera la caiguda respecte al 2011; i pel de

Evolució del producte interior brut a Catalunya. Oferta. En volum

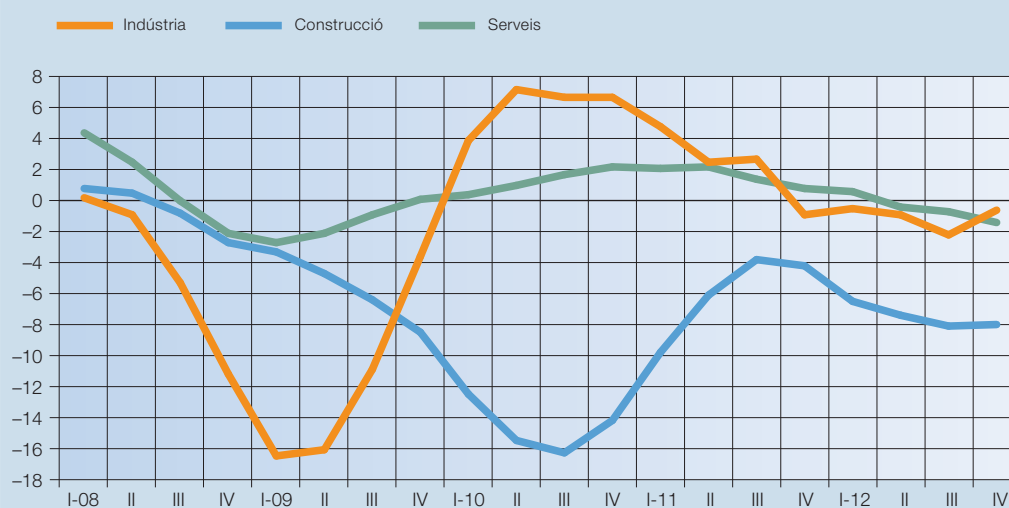
(Dades corregides d'efectes estacionals i de calendari. Variació interanual, en %)

	2011	2012	2012			
			I trim.	II trim.	III trim.	IV trim.
PIB pm	0,5	-1,3	-0,4	-1,2	-1,6	-1,8
Agricultura	4,0	-8,0	-5,4	-8,4	-9,4	-8,5
Indústria	2,2	-1,1	-0,5	-0,9	-2,2	-0,6
Construcció	-6,1	-7,5	-6,5	-7,4	-8,1	-8,0
Serveis	1,6	-0,5	0,6	-0,4	-0,7	-1,4

Font: IDESCAT

Evolució del VAB per sectors

(Taxes de variació interanual, en %)

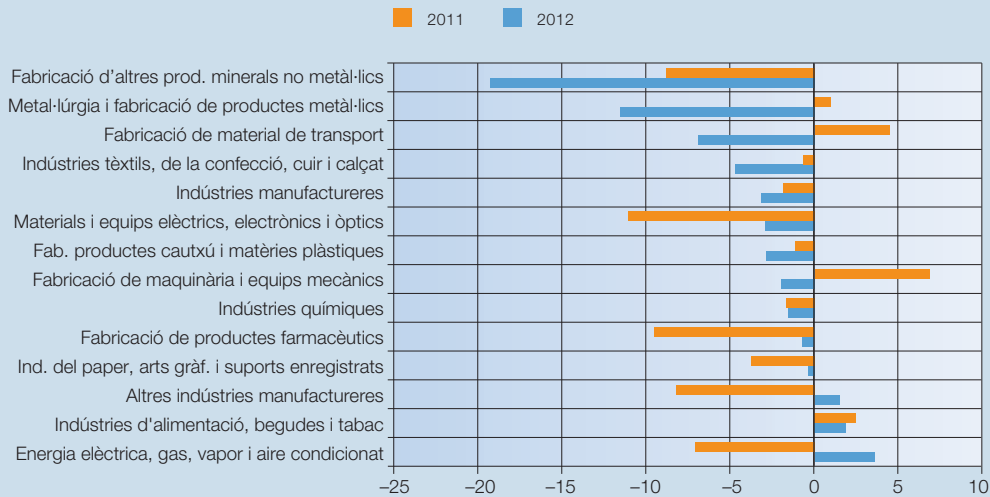
Font: IDESCAT

béns de consum (-1%), que prové, principalment, del de béns de consum durador (-5,1%), que ha moderat la caiguda respecte al 2011. La producció d'energia, en canvi, ha crescut el 5,6%, després del fort descens del 2011.

Les indústries que han registrat una caiguda més forta de la producció industrial han estat les extractives, i dintre de la indústria manufacturera, les branques de fabricació d'altres productes minerals no metàl·lics i de la metal·lúrgia i la fabricació d'altres productes metàl·lics. Les úniques branques que han registrat un augment de la producció han estat les d'energia, alimentació i altres indústries manufactureres (gràfic II.4).

Índex de producció industrial per branques d'activitat

(Taxes de variació anual, en %)

Font: IDESCAT

L'accentuació del descens de la producció industrial ha anat acompanyat d'una caiguda més forta de l'ocupació al sector respecte a l'any anterior. Així, el nombre d'afiliats a la indústria, inclosos els autònoms, han disminuït de manera accelerada a mesura que avançava l'any, des del -2,5% interanual el primer trimestre fins al -5,1% el darrer trimestre del 2012, xifra que l'Enquesta de Població Activa situa en un nivell més elevat, del -7,3% el quart trimestre.

Els resultats de l'enquesta de clima empresarial de la Cambra de Comerç de Barcelona i l'Idescat situen la caiguda de la facturació industrial en el -5% nominal, de mitjana anual, el 2012, més moderada que la del conjunt de Catalunya, que s'ha situat gairebé en el -10%. Cal esmentar també, segons la mateixa font, que la inversió industrial ha mostrat un creixement positiu del 3% nominal el 2012, i és l'únic sector que no presenta xifres vermelles per aquesta variable. El conjunt de l'economia catalana ha registrat una disminució de la inversió del -3,7%, segons els empresaris.

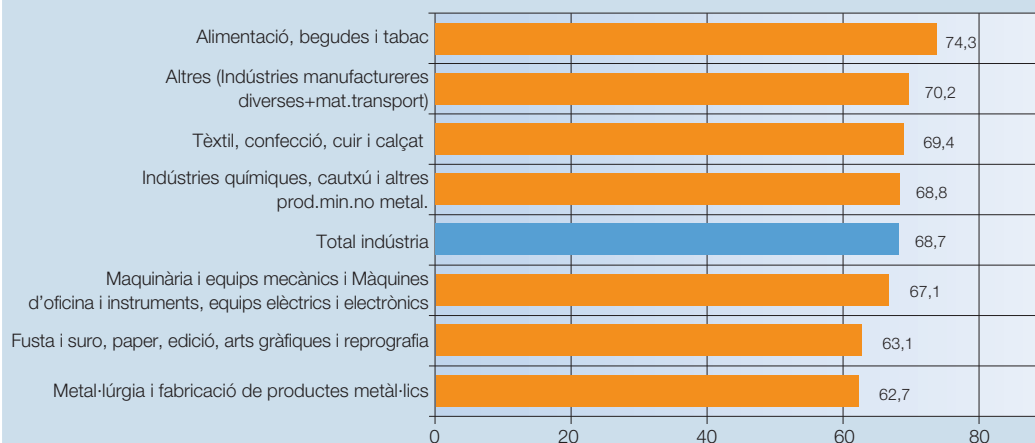
Malgrat el descens de la producció, el grau d'utilització de la capacitat productiva (UCP) a la indústria s'ha mantingut pràcticament estable, fet que es podria explicar per la poca acumulació d'estocs. En efecte, aquesta ha passat del 70% el 2011 al 69% el 2012. Les branques amb un grau d'UCP superior a la mitjana de la indústria han estat les de l'alimentació, altres indústries manufactureres, el tèxtil i la química (gràfic II.5).

La feblesa de la demanda continua sent el principal factor limitador de la bona marxa dels negocis a la indústria i a més ha guanyat importància, en ser assenyalada pel 88% dels empresaris de la indústria el 2012 enfront del 74% del 2011. El segon factor més limitador ha estat l'augment de la competència, que també ha guanyat pes, ha passat de ser assenyalat pel 38% dels empresaris el 2011 al 45% el 2012. Destaca, però, l'augment de les dificultats de finançament, que el 2012 han afectat al 42% dels empresaris industrials, pràcticament el doble que l'any precedent.

Gràfic II.5

Utilització de la capacitat productiva a la indústria catalana. Any 2012

(Percentatge)

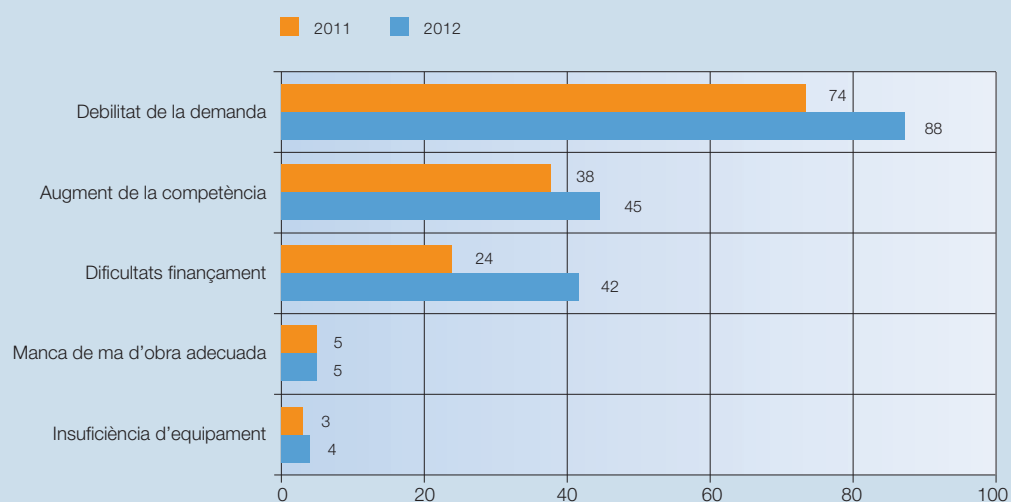

Font: Cambra de Comerç de Barcelona i IDESCAT

Gràfic II.6

Factors que limiten la bona marxa dels negocis a la indústria catalana

(Percentatge d'empreses)

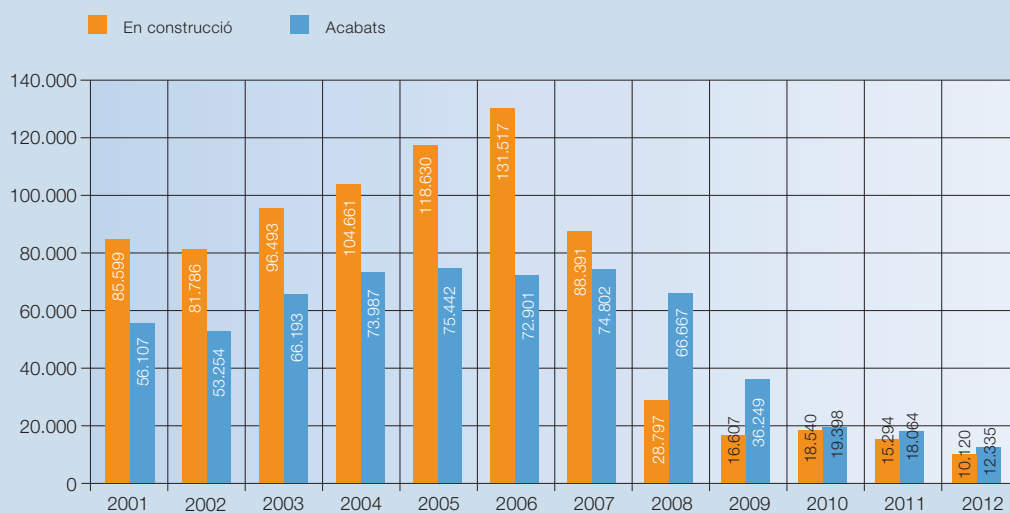

Font: Cambra de Comerç de Barcelona i IDESCAT

Pel que fa a la construcció, la intensificació de la caiguda de l'activitat en aquest sector prové tant de la construcció d'habitatges com de l'obra civil. D'una banda, el nombre d'habitatges en construcció s'ha reduït fins a un mínim històric de 10.120 l'any 2012, xifra que suposa un descens de pràcticament el -34% anual. El nombre d'habitatges acabats ha estat superior, de 12.335, però també es troba en un mínim històric i ha suposat una disminució intensa, de quasi el -32% anual (gràfic II.7). El fet que els habitatges acabats superin els habitatges en construcció es ve observant

Habitatges en construcció i acabats a Catalunya

(En nombre)

Font: Departament de Territori i Sostenibilitat Generalitat de Catalunya

des de l'any 2008 ja que la crisi ha provocat que se'n retardi l'acabament. Així mateix, cal esmentar que les xifres d'habitatges en construcció s'obtenen de l'explotació dels visats de direcció d'obra dels col·legis professionals d'aparelladors i arquitectes tècnics, per tant, són habitatges que està previst construir o rehabilitar, però potser no s'arriben a construir tots.

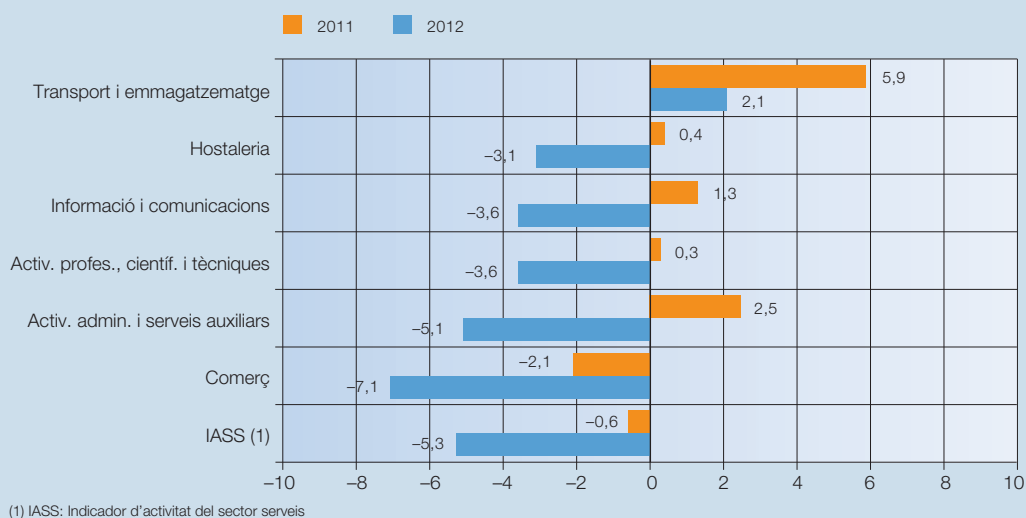
D'altra banda, la licitació oficial d'obra pública ha disminuït fortament, el 42,8% anual el 2012, una disminució, però, més moderada que la de l'any anterior (del -72,8 %). Tot i això, en nivell, la licitació es troba en un mínim històric de la sèrie disponible, que comença el 1999. La caiguda de l'edificació i de l'obra civil pública ha estat molt similar, del -44,3% i del -40,8%, respectivament. Per administracions, el descens més intens s'ha registrat a la Local (-59,4%), tot i que la de l'Administració Central també ha estat important (-47,1%). En canvi, l'obra licitada per la Generalitat ha crescut el 19% el 2012, si bé també va ser la que més va caure el 2011.

El descens del nombre d'ocupats al sector de la construcció ha estat novament intens, del -15,1% interanual el darrer trimestre del 2012, segons les dades d'afiliats a la Seguretat Social, i més elevat, del -23,4% en el mateix període, segons dades de l'Enquesta de Població Activa.

Finalment, la caiguda del VAB al sector serveis ha estat moderada l'any 2012 (-0,5%), però la del volum de negoci, mesurada per l'indicador d'activitat dels serveis de l'Idescat, ha estat més forta (-5,3%) i heterogènia per branques. Així, aquest ha caigut notablement al comerç, el -7,1%, la caiguda més forta de totes les branques, mentre que a la resta de serveis ho ha fet a un ritme menor, del -1,8%. Aquesta darrera és més continguda gràcies a l'evolució favorable de la branca del transport i l'emmagatzematge, on ha crescut el volum de facturació. A la resta de branques, en canvi, el descens d'aquesta variable ha estat notable, oscil·la entre el -3,1% de l'hostaleria i el -5,1% de les activitats administratives i serveis auxiliars (gràfic II.8).

Índex d'activitat del sector serveis, total i per branques

(Taxes de variació interanual acumulada, en %)

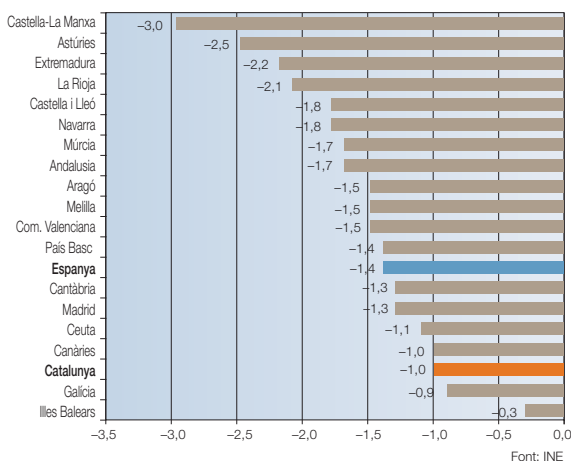
Els resultats de l'enquesta de clima empresarial als serveis que realitza la Cambra de Comerç de Barcelona i l'Idescat posa de manifest l'empitjorament del sector el 2012. A més de la facturació, també ha caigut la inversió, sobretot al comerç (-6,4% nominal), seguit per la de la resta de serveis (-4,1%) i la de l'hostaleria (-3,1%). Així mateix, els preus de venda han caigut a aquestes tres branques l'any 2012. Pel que fa a la facturació del sector de l'hostaleria, les zones que han tingut una temporada millor el segon i tercer trimestre, que són els més de més activitat turística, han estat el Barcelonès i la Costa Daurada.

Alhora, la reducció del nombre d'ocupats al sector serveis s'ha accelerat a mesura que avançava el 2012, des del -1% interanual el primer trimestre, fins al -3,3% el quart trimestre, segons dades d'afiliació a la Seguretat Social. L'Enquesta de Població Activa, però, assenyalava una caiguda una mica superior, del 4,2% interanual el darrer trimestre del 2012.

L'ECONOMIA CATALANA EN EL CONTEXT ESPANYOL I EUROPEU

La recaiguda del PIB l'any 2012 ha estat generalitzada a totes les comunitats autònomes. Ara bé, Catalunya se situa entre les comunitats on la caiguda ha estat més suau, i per tant, ha estat també inferior a la del conjunt d'Espanya, segons dades de la Comptabilitat Regional de l'INE. El PIB de l'economia espanyola s'ha reduït l'1,4% anual, mentre que el de l'economia catalana ho ha fet quatre dècimes menys (el -1%). Alhora Catalunya és la tercera comunitat on la caiguda de l'activitat ha estat menor al 2012, després de Balears (-0,3%) i Galícia (-0,9%). Les caigudes més intenses s'han registrat a les comunitats de Castella La Manxa (-3%), d'Astúries (-2,5%), d'Extremadura (-2,2%) i de La Rioja (-2,1%) (gràfic 1).

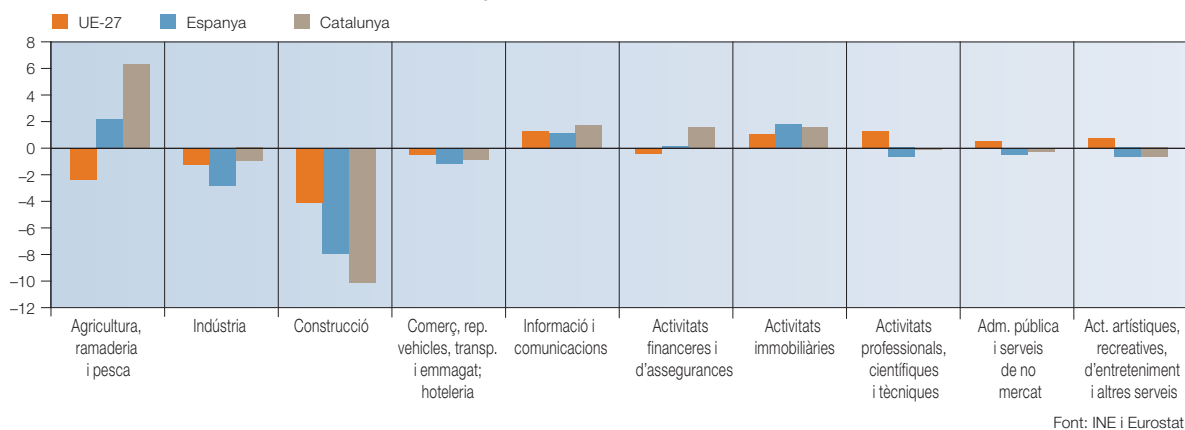
Gràfic 1. PIB per comunitats autònomes. Any 2012 (Taxes de variació anual, en termes reals, en %)

La menor caiguda del PIB a Catalunya que al conjunt d'Espanya s'explica per una menor contracció de l'activitat a la indústria, sobretot de la manufacturera, en què el descens és de 2,3 punts percentuals inferior al Principat (a Espanya ha estat del -3,9% i a Catalunya del -1,6%). També destaca l'evolució de l'activitat al sector d'activitats financeres i assegurances perquè ha crescut i ho ha fet més a Catalunya: l'1,6% anual el 2012, enfront del quasi estancament registrat a Espanya (0,1%). La branca d'activitats immobiliàries, en canvi, ha crescut més moderadament al Principat que al conjunt de l'Estat (1,6% i 1,8%, respectivament). Per la seva banda, el sector agrari ha crescut més a Catalunya que a Espanya, però aquest té un pes reduït en l'estructura productiva d'ambdues economies. En sentit contrari, destaca el descens de l'activitat al sector constructor català per haver estat més fort que el de l'espanyol (-10,3% i -8,1%, respectivament).

Si la comparativa es fa amb la Unió Europea (UE-27), on el descens del PIB ha estat del 0,3% anual el 2012, només hi ha una comunitat on la caiguda hagi estat idèntica, es tracta de les Illes Balears, a la resta de comunitats la caiguda ha estat més forta. En el cas de Catalunya el diferencial amb la UE ha estat de set dècimes i s'explica per l'evolució més favorable a la UE de les branques de la construcció i del comerç, reparació de vehicles, transport i emmagatzematge i hoteleria perquè l'activitat ha caigut menys; i en les de activitats professionals, administració pública i serveis de no mercat i activitats artístiques i recreatives, en què l'activitat ha crescut a la UE mentre que a Catalunya ha caigut. En canvi, l'evolució ha estat més favorable a Catalunya per a les branques de l'agricultura, les activitats financeres i d'assegurances, les activitats immobiliàries, la informació i les comunicacions i la indústria de subministrament d'energia, en les quals l'activitat ha crescut més a Catalunya que a la Unió Europea (gràfic 2).

Gràfic 2. VAB per sectors. Any 2012 (Taxes de variació anual, en termes reals, en %)

En els anys que portem de crisi, és a dir, entre el 2008 i el 2012, l'activitat econòmica a Catalunya, mesurada en termes de PIB, ha disminuït l'1%, de mitjana, tres dècimes menys que al conjunt d'Espanya (on ho ha fet el -1,3%). Cal destacar que aquesta evolució ha fet que Catalunya hagi guanyat pes en el PIB espanyol passant del 18,5% el 2008 al 18,9% el 2012 i, per tant, continua sent la primera comunitat amb més participació en el PIB espanyol. Les comunitats que han evolucionat millor en aquest període, és a dir, on el PIB ha caigut menys, han estat Ceuta (-0,5%), i Canàries, Melilla i Navarra (-0,8% cadascuna). Mentre que les que han registrat una caiguda més forta són Castella La Manxa, Comunitat Valenciana (-2,2% cadascuna) i Astúries (-2,1%).

El PIB per càpita a Catalunya era de 27.248 euros l'any 2012. Pràcticament no ha crescut respecte al 2011, però aquesta evolució és millor que la del conjunt d'Espanya, per dos motius: perquè el PIB ha caigut menys al Principat i a més la població ha disminuït, mentre que a Espanya ha crescut lleugerament. De manera que el PIB per càpita català és un 19,7% superior al PIB per càpita mitjà espanyol, mentre que l'any precedent era un 18,1% més elevat, i el 2008 era un 15,8% superior a la mitjana espanyola. Així Catalunya es continua posicionant com la quarta comunitat amb un PIB per càpita més elevat dintre d'Espanya, després del País Basc (35,4% superior), Madrid (29% superior) i Navarra (27,7% superior). En l'extrem oposat es troben Extremadura i Andalusia (on és el 32,4% i el 25,5% inferior a la mitjana espanyola, respectivament).

El sector exterior

1. Els fluxos de béns i serveis amb l'exterior

El 2012 s'ha produït una desacceleració del creixement del comerç mundial. Així, el volum de comerç mundial de béns i serveis ha crescut el 2,5% anual el 2012, menys que l'any anterior (6%), segons dades del *Fons Monetari Internacional*. De fet, les dades mensuals del *CPB Netherlands Bureau for Economic Policy Analysis* mostren que al llarg de tot l'any el creixement real del comerç mundial de béns ha estat molt moderat, entre l'1% i el 4%.

La recaiguda de l'economia a la zona de l'euro, l'efecte contagi cap a altres àrees econòmiques, així com les contínues tensions financeres ha creat un clima d'incertesa que ha debilitat la demanda i ha provocat l'alentiment del comerç mundial.

Aquest alentiment del comerç mundial ha estat generalitzat tant al grup de les economies avançades com al de les economies emergents i en desenvolupament. A la zona euro, les dades mensuals d'exportació de béns, segons el *CPB Netherlands Bureau for Economic Policy Analysis*, s'han anat desaccelerant al llarg de l'any fins arribar a caure el 4,3% al desembre. En mitjana anual, les exportacions ha crescut només el 0,4% en volum, enfront d'un 4,2% als Estats Units i d'un 3,4% a les economies emergents. Aquest fet s'explica per la recaiguda de l'activitat econòmica a la zona i l'efecte dels ajustos fiscals implementats a la majoria de països de la UEM, que han accentuat la feblesa de la demanda interna. En canvi, al Japó la caiguda ha estat superior, de l'1,1% en promig anual.

L'alentiment del comerç mundial també ha afectat l'evolució del comerç català amb l'estranger, especialment el tercer trimestre del 2012. En el conjunt de l'any l'evolució ha estat favorable, però no tant com en l'exercici anterior. L'aportació del sector exterior (intercanvi de béns i serveis amb l'estranger i la resta d'Espanya) al creixement del PIB català ha estat d'1,8 punts percentuals el 2012, que empitjora el resultat de l'any anterior (2,7 punts). El saldo amb l'estranger ha estat molt superior, de 3,8 punts percentuals, la qual cosa vol dir que el saldo amb la resta d'Espanya ha estat negatiu per cinquè any consecutiu (-2 punts), i a més s'ha ampliat molt respecte a l'any anterior, quan es va situar en -0,5 punts.

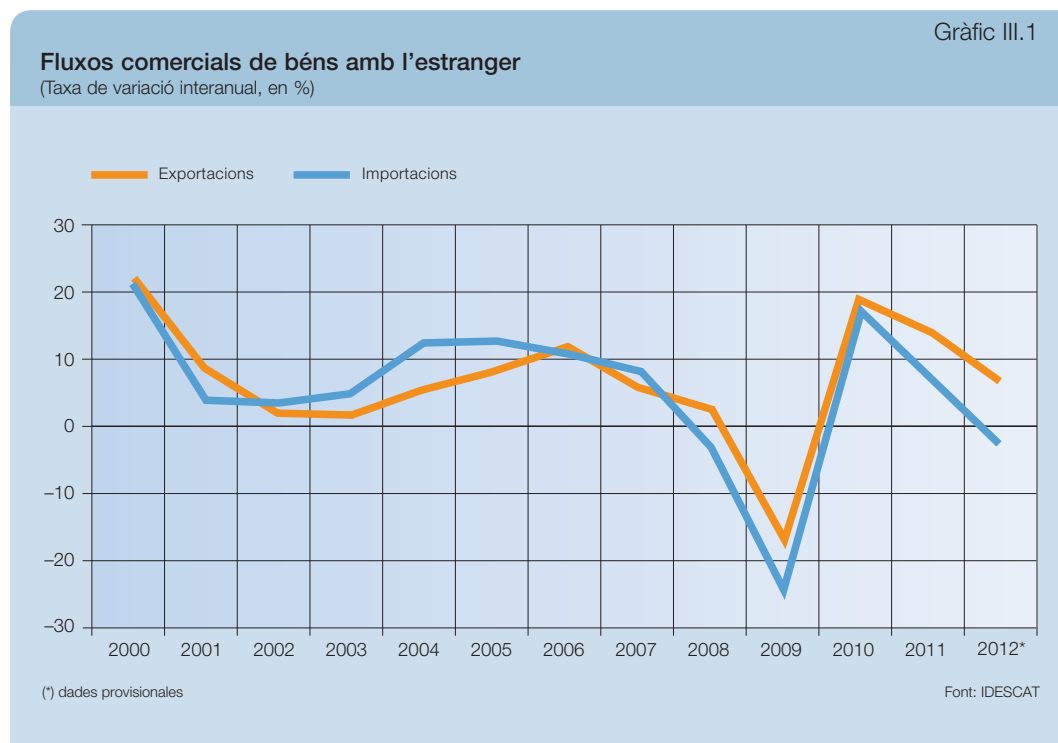
El saldo comercial de béns i serveis amb l'estranger ha millorat la seva contribució al creixement de l'economia catalana per la bona evolució de les exportacions, que han crescut el 4,2% en volum, i per la davallada de les importacions, del -7,4%. Aquesta evolució ha fet que, per segon any consecutiu des de l'inici de la sèrie (any 2000), el saldo comercial de béns i serveis amb l'estranger hagi estat positiu, i a més aquest s'hagi ampliat significativament: 10.756 milions d'euros (3.661 milions el 2011), l'equivalent al 5,2% del PIB nominal. Paral·lelament, la taxa de cobertura (exportacions/importacions) ha pujat fins al 116,2% el 2012. En canvi, a Espanya el 2012 és el primer any que s'ha assolit un saldo comercial positiu (equivalent a l'1% del PIB) i que la taxa de cobertura s'ha situat per sobre del 100% (103,3%). Finalment, el grau d'obertura de l'economia catalana ha pujat fins al 69% el 2012, el més elevat des de l'any 2007, mentre que el de l'economia espanyola, si bé també ha millorat en una proporció similar, continua sent inferior al de Catalunya (63% el 2013).

2. Els fluxos comercials amb l'estranger: anàlisi global

En aquest context de desacceleració del creixement del comerç mundial, i en especial a la zona euro, Catalunya no ha estat una excepció, com ja s'ha esmentat. Segons dades de l'Idescat, les exportacions de béns de Catalunya a l'estranger han estat de 58.332 milions d'euros¹, un 5,7% superiors a les de 2011. Si bé aquest ritme de creixement és més alt que el registrat pel conjunt de les exportacions espanyoles (4% el 2012), ha estat inferior al de les exportacions europees (7,4%) i al registrat per les exportacions catalanes el 2011 (12,5%). Alhora, la debilitat de la demanda interna ha provocat una caiguda de les importacions de béns del 3,1%, fins a situar-se en 69.343 milions d'euros. Això suposa reprendre la tendència negativa de 2008 i 2009, que s'havia interromput el 2010 i 2011 (gràfic III.1). La caiguda de les importacions a Catalunya és superior a la del conjunt d'Espanya (-2,8%), mentre que a la UEM han augmentat lleugerament (1,8%).

Aquesta evolució ha fet que el pes de les exportacions catalanes de béns en el conjunt de l'Estat s'hagi ampliat en sis dècimes, fins al 26,2%. Mentre que en el cas de les importacions, el pes de Catalunya s'ha reduït només una dècima, fins al 27,4%.

Atès que les vendes catalanes a l'estranger han augmentat i les compres han disminuït, el dèficit comercial de béns s'ha reduït fins a 11.021 milions d'euros el 2012 (-36% anual), una tendència igual a la registrada a Espanya però de magnitud superior (a Espanya el dèficit comercial s'ha reduït un 15%). Paral·lelament, la taxa de cobertura de béns a Catalunya s'ha elevat fins al 84,1% el 2012 enfront el 76,1% del 2011, si bé continua sent inferior a la del conjunt d'Espanya, on també ha crescut fins al 87,9% el 2012.

¹ Totes les dades corresponents a l'any 2012 per a Catalunya i Espanya són provisionals.

L'índex de competitivitat en preus industrials que publica Idescat mostra que s'ha produït una millora significativa de la competitivitat de la indústria catalana enfront els nous països industrialitzats d'Àsia (que inclou Filipines, Hong-Kong, l'Índia, Indonèsia, Malàisia, la República de Corea, Singapur, Tailàndia, Taiwan i la Xina) i, de menor magnitud, també enfront el conjunt de les economies avançades, inclosa la Unió Europea, amb dades fins al tercer trimestre del 2012. Aquesta evolució ve determinada pel comportament dels preus industrials i del tipus de canvi nominal, que són els components de l'índex de competitivitat. En canvi, la competitivitat catalana enfront de la UEM no augmenta, fet que s'explica per una evolució dels preus industrials molt similar, atès que l'efecte del tipus de canvi no existeix dins la zona euro.

Per contra, l'indicador de competitivitat revelada de la indústria, que té en compte la quota de mercat de les exportacions catalanes de manufactures respecte als països tinguts en consideració, posa de manifest que s'ha produït una pèrdua de competitivitat enfront a la zona de l'euro i també enfront a la resta del món, fet que denota una evolució negativa de la quota de mercat de les manufactures catalanes.

3. La distribució geogràfica del comerç

El gruix dels fluxos comercials de l'economia catalana amb l'estranger va dirigit majoritàriament a la UE-27 (el 62% de les exportacions i el 55% de les importacions). Tanmateix, cal destacar una lleugera pèrdua de pes de les exportacions a la UE respecte al total atès el major dinamisme de les vendes a altres àrees com Amèrica del Nord, l'Europa no comunitària o Àsia. Així, les exportacions catalanes de béns a la UE-27 pràcticament no han crescut el 2012 (0,2%), perquè el fort impuls de les dirigides a Alemanya (21%) ha quedat compensat per una reducció de les destinades a la resta de principals mercats europeus. En canvi, les exportacions cap a altres països d'Europa han augmentat un 15%, i també han crescut a taxes de dos dígits les exportacions a Amèrica Central i del Sud, al Japó i a la Xina. Les exportacions als països BRIC ha tingut un comportament fortament expansiu, si bé encara només representen el 5,5% de les exportacions catalanes. Els mercats europeus que més han contribuït al creixement de l'exportació catalana han estat, per ordre, Alemanya (explica dos punts del creixement total), Suïssa (0,9 punts) i el Regne Unit, mentre que fora d'Europa han estat, entre altres, Xina, el Japó, Algèria i els EUA.

Les importacions que provenen de la UE-27 han caigut un 6% nominal, una tendència generalitzada per països excepte amb el Regne Unit, on han augmentat gairebé un 12%. De la resta del món, només han augmentat les importacions provinents de l'àrea d'altres països europeus i d'Amèrica Central i del Sud.

El bon comportament de l'exportació cap a Alemanya i el descens pràcticament generalitzat de les importacions, ha permès reduir el dèficit comercial de béns amb la UE-27 un 62% el 2012. Aquest dèficit ja només representa el 18% del dèficit total de Catalunya amb l'estranger. Ara bé, l'economia catalana manté un saldo comercial positiu vers alguns països europeus, com ara França, Portugal i Regne Unit i el grup d'altres països europeus. Excepte amb Portugal, amb la resta de països augmenta el saldo comercial positiu de Catalunya (quadre III.1).

Evolució de les exportacions i les importacions de béns per àrees geogràfiques

	Exportacions				Importacions				Saldo comercial	
	Valor (MEUR)		Variació (%)		Valor (MEUR)		Variació (%)		Valor (MEUR)	Variació (%)
	2011	2012	2011/12	2012	2011	2012	2011/12	2012	2012	2011/12
Unió Europea (UE-27)	35.879	36.148	0,2	62,0	41.029	38.128	-6,0	55,0	-1.980	-61,6
Alemanya	5.533	6.675	21,3	11,4	12.017	10.671	-9,9	15,4	-3.996	-38,4
França	10.435	10.050	-6,6	17,2	7.289	6.668	-7,7	9,6	3.382	7,5
Itàlia	5.016	4.744	-5,2	8,1	6.686	5.735	-14,0	8,3	-991	-40,7
Portugal	3.725	3.319	-10,5	5,7	1.533	1.465	-2,6	2,1	1.855	-15,4
Regne Unit	2.714	2.921	8,6	5,0	1.965	2.131	11,7	3,1	791	5,6
Altres països europeus	5.564	6.451	15,6	11,1	4.859	5.098	7,3	7,4	1.353	92,0
Suïssa	2.382	2.892	21,3	5,0	1.480	1.366	-1,2	2,0	1.526	69,2
Amèrica del Nord	1.760	1.877	6,8	3,2	2.726	2.274	-16,4	3,3	-397	-59,0
Estats Units d'Amèrica	1.583	1.696	7,2	2,9	2.605	2.131	-18,0	3,1	-435	-57,4
Amèrica Central i del Sud	3.242	3.908	20,6	6,7	3.582	4.003	12,5	5,8	-95	-72,1
Resta del món	8.555	9.937	16,6	17,0	20.084	19.840	-0,9	28,6	-9.903	-14,1
Japó	460	612	29,2	1,0	1.708	1.579	-7,3	2,3	-967	-22,5
Xina	791	1.020	29,1	1,7	6.191	5.799	-6,0	8,4	-4.779	-11,5
Total	55.000	58.322	5,7	100	72.280	69.343	-3,1	100,0	-11.021	-36,2

Nota: les dades de 2012 són provisionals. Les taxes de variació són les publicades per l'Idescat.

Font: IDESCAT

4. La composició del comerç

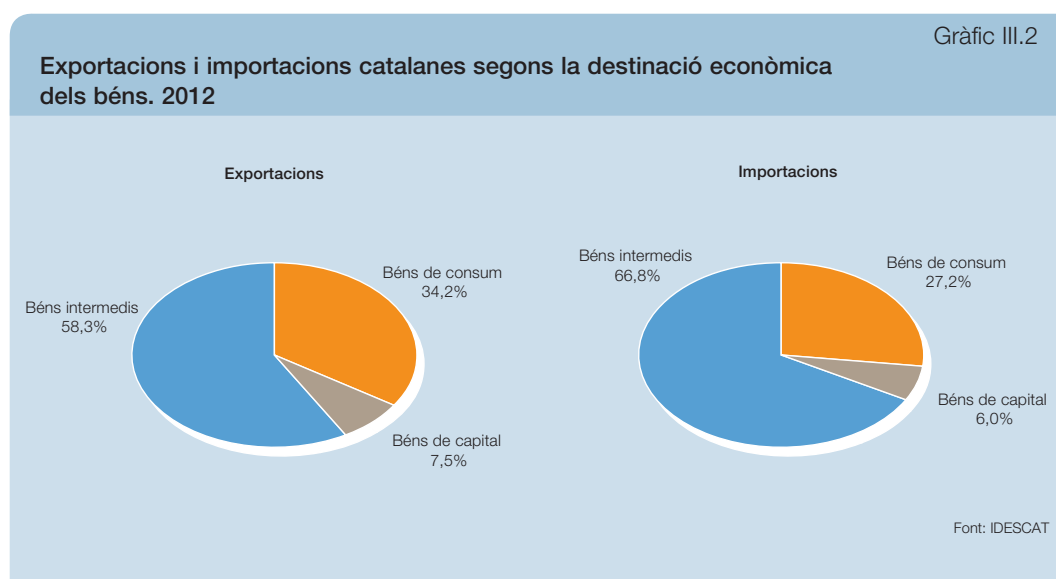
Les exportacions més dinàmiques han estat les de béns de consum, i sobretot les d'aliments i begudes, que han crescut el 13% anual el 2012, gairebé el mateix que l'any anterior. El grup de béns de consum és el que més ha contribuït al creixement de l'exportació catalana, amb un 52% del total. Aquest any també destaca el dinamisme de les exportacions de maquinària i altres béns d'equipament, que han augmentat l'11% interanual, mentre que les de material de transport han disminuït un 6,4%. Això explica que, en conjunt, el grup de béns de capital hagi registrat un creixement moderat, del 3,4%. El grup de béns intermedis, que és el més important amb un 58% del total de les exportacions, ha experimentat un augment del 3,6% com a conseqüència del creixement de les vendes de productes energètics i industrials. Aquest grup ha explicat gairebé el 44% del creixement total de l'exportació catalana el 2012.

Paral·lelament, les importacions que més han crescut han estat les de productes agrícoles i de pesca. En canvi, les de béns de capital són les úniques que han disminuït el 2012 (-6,4% nominal), sobretot les de maquinària, posant de manifest la feblesa de la inversió a Catalunya. La contribució més gran, però, prové dels productes energètics i industrials, que expliquen el 72% del creixement de la importació. Si bé, en aquest cas com en el de l'exportació, cal tenir en compte que es tracta de dades nominals, i per tant, afectades per l'augment del preu del petroli.

Aquesta evolució ha fet que el pes de les exportacions de béns intermedis (bàsicament, productes energètics i industrials) hagi disminuït una mica fins al 58,3% del total el 2012; mentre que el pes de les importacions d'aquest tipus de béns ha continuat creixent fins al 68,8% el 2011. Els següents tipus de béns que més s'han comercialitzat amb l'estranger han estat els béns de consum, que han guanyat una mica de pes en el cas de les exportacions, situant-se en el 34,2% del total, però l'han perdut en el cas de les importacions (27,2%). Els béns de capital són els que tenen un pes menor, i a més aquest s'ha mantingut més o menys igual que l'any anterior (7,5% de les exportacions i 6% de les importacions totals) (gràfic III.2).

Pel que fa a la taxa de cobertura, les més elevades s'han registrat als grups de material de transport (béns d'equipament) i d'aliments, begudes i tabac (béns de consum), que han superat el 140%; la més baixa és la de productes intermedis d'agricultura i pesca (11%). Els grups de béns amb una taxa de cobertura més elevada presenten superàvit comercial, però mentre que el grup de béns de d'alimentació i begudes millora el seu saldo exterior un 74%, el grup de material de transport l'ha disminuït gairebé un 10% per la caiguda de les exportacions. Així, el superàvit del grup d'aliments, begudes i tabac ha passat de 1.169 milions d'euros el 2011 a 2.035 milions d'euros el 2012 i el de material de transport de 597 milions d'euros el 2011 a 540 milions d'euros el 2012. La resta de grups presenten dèficit comercial però aquest només ha augmentat en el grup de béns intermedis d'agricultura, silvicultura i pesca. El nivell de dèficit més elevat es troba en el grup de productes energètics i industrials, que suposa el 58% del dèficit comercial total a Catalunya.

Des del punt de vista del contingut tecnològic, les exportacions industrials de nivell mitjà-alt i les de nivell baix són les que més han contribuït al creixement de l'exportació industrial total. Les primeres, que representen el 50% de l'exportació industrial, han crescut un 6% nominal, de manera que expliquen el 57% del creixement de l'exportació industrial. Les de nivell baix, per la seva banda, han registrat un creixement del 8,5%, incrementant el seu pes fins al 26% del total, i explicant el 46% de l'augment de l'exportació registrat el 2012. Per contra, les exportacions de nivell tecnològic mitjà-baix han disminuït un 6%. Finalment, cal dir que les exportacions de nivell tecnològic alt que

es dirigeixen a la Unió Europea han disminuït, però en canvi les que s'han destinat a la resta del món han augmentat considerablement aquest any, un 12%, si bé encara representen només el 5% de l'exportació industrial total de Catalunya.

Tanmateix, la importació ha caigut de forma generalitzada en tots els nivells tecnològics, si bé els descensos més accentuats, superiors al 12%, els han protagonitzat les importacions de contingut tecnològic alt procedents de fora de la Unió Europea i les de contingut tecnològic mitjà-baix procedents de la Unió Europea. La resta de tipologia també registra una caiguda de la importació però de menor magnitud.

Les dades de comerç amb l'estranger per branques d'activitat mostra com el bon comportament de l'exportació ha estat generalitzat, amb l'excepció de la branca d'extracció i refinació de petroli, que ha disminuït el 27%, i de la branca de maquinària i material elèctric i electrònic, que ha registrat una disminució del 0,9% (quadre III.2). Les tres branques que han experimentat un major ritme de creixement l'any 2012 han estat les de productes alimentaris, maquinària i equips mecànics, i vehicles de motor i material de transport. Aquesta última i la branca de la química han continuat sent les que tenen un pes més elevat en l'exportació global.

Les importacions, en canvi, han caigut de forma força generalitzada, amb l'excepció de l'epígraf d'extracció i refinació de petroli. Les dues branques que més han disminuït han estat la de metal·lúrgia i productes metàl·lics, i la de maquinària i material elèctric i electrònic. Per contra, la branca química, que és la que té un pes més important en el total, ha registrat el descens més moderat.

Quadre III.2

Evolució de les exportacions i les importacions agrupades per branques productives (CCAIE-2009)

	Exportacions				Importacions				Saldo comercial	
	Valor (MEUR)	Variació (%)	Pes (%)		Valor (MEUR)	Variació (%)	Pes (%)		Valor (MEUR)	Variació (%)
	2011	2012	2011/12	2012	2011	2012	2011/12	2012	2012	2011/12
Agricultura, ramaderia i pesca	1.147	1.244	9,3	2,1	3.438	3.677	7,3	5,3	-2.433	6,2
Extracció i refinació de petroli, carbons	1.648	1.501	-26,7	2,6	10.030	10.399	4,9	15,0	-8.898	6,1
Productes alimentaris i begudes	5.836	6.747	15,0	11,6	5.174	5.081	-1,7	7,3	1.666	151,6
Tèxtils, cuir, calçat, confecció	4.280	4.444	5,4	7,6	6.649	6.265	-3,9	9,0	-1.821	-23,1
Indústries químiques	13.136	13.753	4,8	23,6	13.841	13.666	-0,1	19,7	87	-112,3
Metal·lúrgia i productes metàl·lics	3.690	3.718	3,2	6,4	4.203	3.661	-12,2	5,3	57	-111,2
Maquinària i equips mecànics	3.475	3.749	8,8	6,4	3.998	3.780	-6,5	5,5	-31	-94,1
Maquinària oficina, precisió i òptica	786,3	807,0	3,4	1,4	2.444	2.275	-8,2	3,3	-1.468	-11,5
Maquinària i material elèctric i electrònic	3.386	3.333	-0,9	5,7	5.123	4.465	-12,3	6,4	-1.133	-34,8
Vehicles de motor, material transport	9.561	10.197	7,5	17,5	8.917	8.272	-6,9	11,9	1.926	199,3
Resta de branques	7.148	7.530	4,1	12,9	7.966	7.356	-4,8	10,6	173	-121,2
No classificats en altres apartats	907,5	1.299	47,8	2,2	497,9	447,2	-8,4	0,6	852	108,0
Total	55.000	58.322	5,7	100,0	72.280	69.343	-3,1	100,0	-11.021	-36,2

Nota: les dades de 2012 són provisionals.

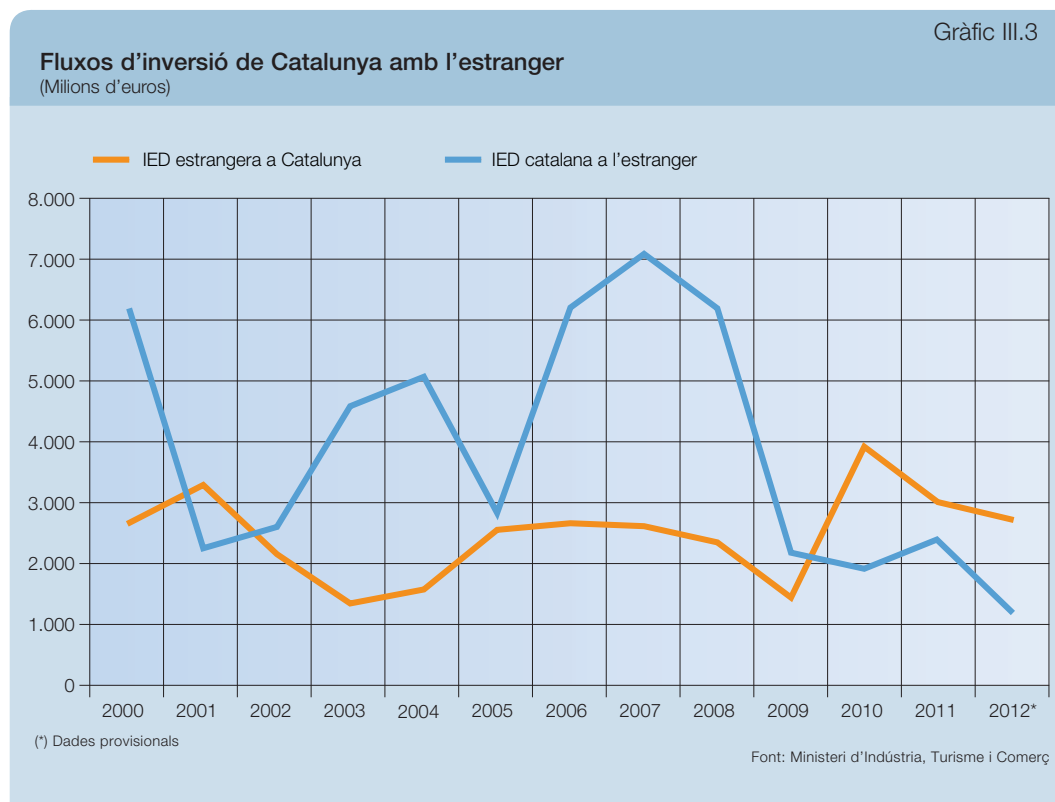
Font: IDESCAT

Cal destacar que les branques que presenten dèficit comercial l'han aconseguit reduir el 2012, a excepció únicament de la branques d'agricultura i d'extracció i refinació de petroli que l'han empitjorat. D'altra banda, les dues úniques branques amb un superàvit important –productes alimentaris i material de transport–, han millorat el seu saldo exterior el 2012. I, finalment, dues branques presenten pràcticament equilibri comercial, que són: la química i la metal·lúrgia i els productes metàl·lics.

5. Els fluxos d'inversió amb l'estranger

L'any 2012 la inversió estrangera bruta –que exclou les entitats de tinença de valors estrangers (ETVE)– ha caigut fins a 2.603 milions d'euros a Catalunya, gairebé el 14% menys que el 2011, segons dades del Ministeri d'Indústria, Turisme i Comerç (gràfic III.3). En canvi, a Espanya s'ha reduït un 43%, des de 23.615 milions d'euros fins a 13.460 milions d'euros, segons la mateixa font.

Catalunya ha continuat sent la segona comunitat autònoma que rep més inversió estrangera i, a més, el 2012 ha augmentat el seu pes sobre el total espanyol des del 12,8% fins al 19,3%. La primera comunitat receptora d'inversió continua sent Madrid, amb un 65% del total d'Espanya el 2012 (70% el 2011). Cal esmentar, però, que el repartiment dels fluxos inversors estrangers es realitza segons la seu social de les empreses objecte d'inversió i que aquestes estan fortament concentrades a la capital de l'Estat. Les altres comunitats autònomes que han rebut més inversió estrangera són el País Basc, les Illes Balears i Andalusia, amb un pes que va del 3,2% del País Basc fins a l'1,7% d'Andalusia.

Quant a les inversions de Catalunya a l'estranger, el 2012 han estat de només 1.240 milions d'euros, un 54% inferior a les de l'any anterior, i la xifra més baixa des de l'any 1997. La inversió espanyola a l'estranger ha caigut encara més, el 62%, fins a 10.997 milions d'euros, després del fort augment registrat l'any 2010 (49%) i l'estancament que va caracteritzar l'any 2011. La menor caiguda de la inversió a l'estranger de Catalunya ha fet augmentar el seu pes en el conjunt de la inversió estrangera espanyola, fins a l'11,3%. Catalunya és la tercera comunitat autònoma que fa més inversió a l'estranger. Les dues primeres són Madrid (amb un 63% del total) i Cantàbria (14,5%). En canvi, el País Basc ha passat de ser la tercera comunitat en inversió a l'exterior el 2011 a ser la quarta per darrera de Catalunya el 2012 (només el 2,6% del total). La concentració de la inversió espanyola a l'estranger de les primeres tres comunitats és molt elevada: aglutinen el 89% del total. En aquest cas també cal tenir present que la seu social de les grans empreses inversores és la que explica en gran mesura aquesta distribució de la inversió a l'estranger. Per exemple, la posició de Cantàbria s'explica bàsicament per les inversions del Banco de Santander a l'estranger.

L'any 2012, el saldo de les inversions estrangeres ha estat novament negatiu, és a dir, Catalunya ha estat receptora neta d'inversió estrangera, per tercer any consecutiu, després de vuit anys sent emissora neta. Els principals països inversors a Catalunya són els de la UE-27, que concentren el 84% del total de la inversió estrangera directa (quadre III.3). Els fluxos provinents de la UE han disminuït el 2012 (-7,7%), però menys que el total d'inversió estrangera, de manera que han guanyat pes en el total de la IED rebuda a Catalunya. Aquest augment de pes ha estat derivat fonamentalment de l'ascens de les inversions d'Alemanya i el Regne Unit, que són el segon i el tercer país amb un major volum d'inversió a Catalunya l'any 2012 (18% i 15% del total, respectivament). El principal país inversor és Luxemburg, pràcticament amb un 30% del total de la inversió estrangera a Catalunya, però ha patit un descens del 27% el 2012. Els Països Baixos és el quart país inversor més important, amb un 14% de la inversió total rebuda per Catalunya.

Quadre III.3

Inversió estrangera a Catalunya i inversió catalana a l'estranger per àrees geogràfiques

	Inversió estrangera a Catalunya				Inversió catalana a l'estranger			
	Valor		Variació	Pes	Valor		Variació	Pes
	(MEUR)		(%)	(% total)	(MEUR)		(%)	(% total)
	2011	2012	2011/12	2012	2011	2012	2011/12	2012
OCDE	2.858	2.301	-19,5	88,4	1.862	1.003	-46,2	80,9
UE-27	2.376	2.193	-7,7	84,3	420	930	121,3	75,0
Amèrica del Nord	12	41	238,0	1,6	1.174	33	-97,2	2,6
Amèrica Llatina	22	119	443,6	4,6	643	215	-66,7	17,3
Resta d'Amèrica	53	29	-45,1	1,1	2	1	-70,0	0,0
Àsia i Oceania	27	52	90,9	2,0	157	35	-77,5	2,8
Àfrica	1	0	-88,9	0,0	39	11	-71,7	0,9
Paradisos fiscals	110	142	28,2	5,4	79	17	-78,5	1,4
Tots els països	3.018	2.603	-13,8	100,0	2.696	1.240	-54,0	100,0

Font: IDESCAT a partir del Ministeri d'Indústria, Turisme i Comerç

Cal esmentar que els fluxos d'inversió provinents de la resta del món tenen un pes específic molt baix a Catalunya: tot el continent americà concentra poc més del 7% dels fluxos totals, mentre que els paradisos fiscals són el 5,5%.

Quant a la inversió de Catalunya a l'estranger, la principal àrea destinatària ha estat la UE-27 (75% del total), i concretament, França, Itàlia i Alemanya, que concentren el 58,3% de tota la inversió catalana; seguida d'Amèrica Llatina (17%), principalment Brasil, amb el 7% de la inversió total. A Amèrica del Nord, bàsicament als Estats Units, només s'ha destinat el 2,6% de la inversió.

L'any 2012, els fluxos d'inversió catalana han disminuït a totes les àrees, excepte a la UE, on ha crescut un 121%. Sobretot han augmentat les inversions a Itàlia i França. En canvi, han disminuït molt les inversions als Estats Units i també a Brasil, Mèxic, Colòmbia, Portugal i Xina.

Les dades sobre inversió estrangera directa a Catalunya per branques econòmiques posa de manifest que el sector manufacturer ha passat a ser el principal destí de la inversió, amb el 46,2% de la inversió rebuda (quadre III.4). Pel que fa als serveis, les inversions més elevades han estat les dirigides a les branques d'activitats professionals, científiques i tècniques (14,3%) i de comerç a l'engròs i al detall (10,5%). El 2012, l'evolució ha estat positiva en el cas de la inversió a la indústria

Quadre III.4

Inversió estrangera a Catalunya i inversió catalana a l'estranger per branques econòmiques (CCAE-2009)

	Inversió estrangera directa a Catalunya				Inversió catalana a l'estranger			
	Valor (MEUR)		Variació (%)	Pes (% total)	Valor (MEUR)		Variació (%)	Pes (% total)
	2011	2012	2011/12	2012	2011	2012	2011/12	2012
Agricultura, ramaderia, silvicultura i pesca	21	1	-95,6	0,0	0	19	-	1,5
Indústries extractives	57	2	-97	0,1	2	0	-90,5	0,0
Indústries manufactureres	1.084	1.203	11	46,2	666	353	-47,0	28,5
Energia elèctrica, gas, vapor i aire condicionat	68	35	-48	1,4	26	34	32,9	2,8
Aigua, sanejament i gestió de residus	16	61	277	2,3	2	3	113,3	0,3
Construcció	191	133	-31	5,1	242	86	-64,7	6,9
Comerç a l'engròs i al detall	447	272	-39	10,5	1.164	604	-48,1	48,7
Transport i emmagatzematge	37	9	-75	0,4	127	3	-97,6	0,3
Hostaleria	95	31	-68	1,2	14	4	-73,3	0,3
Informació i comunicacions	31	92	199	3,5	53	26	-51,9	2,1
Activitats financeres i d'assegurances	470	109	-77	4,2	249	35	-86,0	2,8
Activitats immobiliàries	137	136	-1	5,2	91	44	-52,0	3,5
Activitats professionals, científiques i tècniques	279	372	33	14,3	14	9	-34,0	0,8
Activitats administratives i serveis auxiliars	19	14	-24	0,5	42	0	-99,8	0,0
Educació	0	0	-50	0,0	0	0	0,0	0,0
Activitats sanitàries i de serveis socials	56	9	-84	0,3	0	0	-	0,0
Activitats artístiques, recreatives i d'entreteniment	5	123	2314	4,7	5	20	298,0	1,6
Altres serveis	7	3	-59	0,1	0	0	.	0,0
Total	3.018	2.603	-13,8	100,0	2.696	1.240	-54,0	100,0

Font: IDESCAT a partir de Ministeri d'Indústria Turisme i Comerç

manufacturera (que ha crescut un 11%), i també a les activitats professionals, científiques i tècniques, a les activitats d'informació i comunicació, i a les activitats artístiques, recreatives i d'entreteniment. Mentre que la inversió estrangera destinada a activitats financeres i d'assegurances, a hostaleria i a construcció, han patit una davallada significativa.

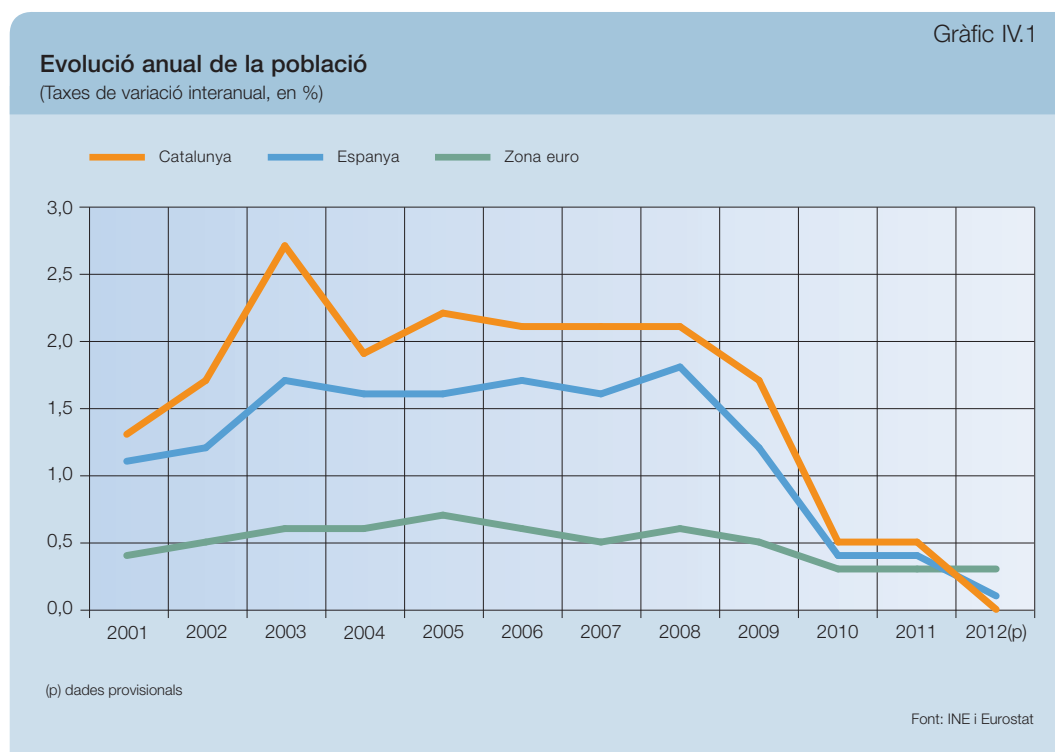
En el cas de la inversió catalana a l'estranger, és el sector serveis el que concentra el percentatge més elevat, concretament el sector del comerç, que ha absorbit gairebé el 50% de la inversió total el 2012. La indústria manufacturera va rebre el 28,5%, un 47% menys que l'any 2011. La construcció va rebre el 6,9% de la inversió catalana a l'estranger enfront del 9% del 2011. La inversió catalana només va augmentar en les activitats artístiques, recreatives i d'entreteniment i en les branques d'energia, aigua i residus.

IV Població i mercat de treball

1. Població i població activa

L'1 de gener de 2012 Catalunya tenia 7.435.930 habitants, només 1.298 més que un any abans, segons les dades procedents del padró que publica l'INE. Això representa un creixement anual del 0,02%, la taxa més baixa de la darrera dècada. Cal tenir en compte que els últims dos anys l'augment mitjà de la població catalana ha estat de 35.000 persones, mentre que en el període 2001-2010 l'augment promig va ser de 132.000 habitants cada any. Aquest alentiment gradual del ritme de creixement de la població a partir de 2009 és conseqüència de l'efecte dissuasiu que està tenint la crisi econòmica sobre l'atracció de fluxos d'immigració ateses les escasses oportunitats laborals que ofereix actualment el nostre país.

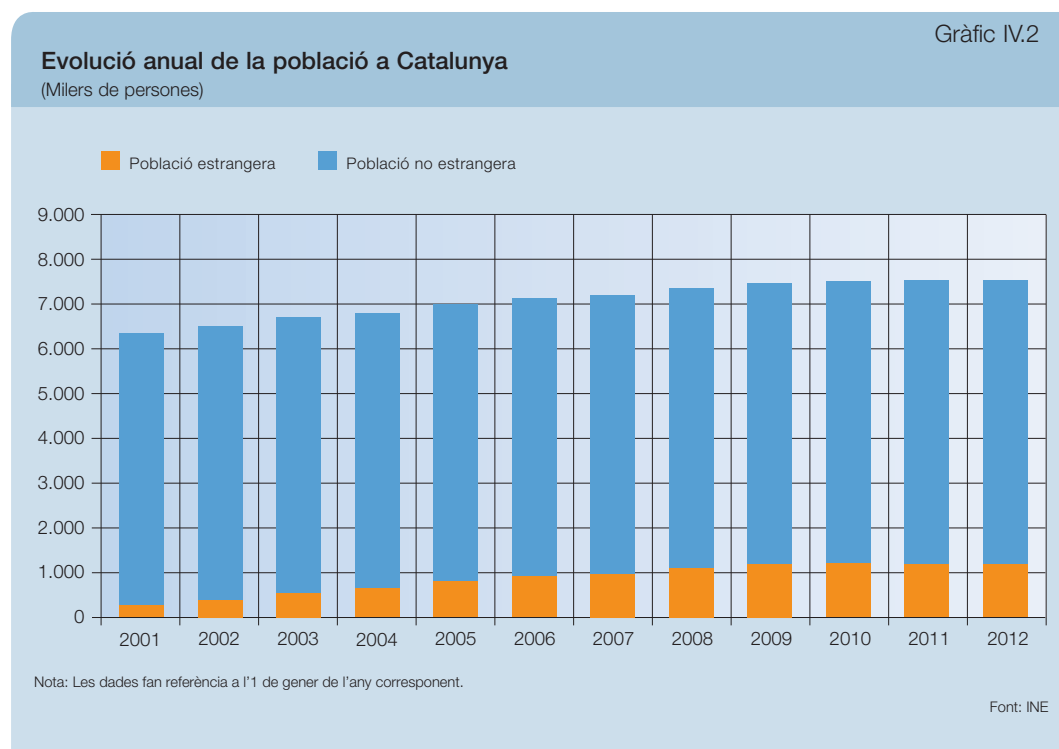
En una perspectiva temporal més àmplia, la població catalana ha crescut més que l'espanyola durant el decenni 2001-2011, i això ha permès a Catalunya ampliar el seu pes demogràfic dins el conjunt d'Espanya, des del 15,4% el 2001 fins al 16,1% el 2011 (el màxim de la sèrie). Ara bé, el 2012 la població catalana ha crescut menys que l'espanyola i això ha fet reduir lleugerament el seu pes demogràfic. En relació a Europa, Catalunya també ha registrat un ascens progressiu del seu pes poblacional durant el període 2001-2011, mentre que l'any 2012 s'observa un lleuger descens perquè la població europea ha crescut més que la catalana. Aquest últim any el pes demogràfic de Catalunya sobre la zona euro és del 2,23% i sobre la UE-27 de l'1,48% (gràfic IV.1).

La població estrangera resident a Catalunya s'ha estabilitzat entorn a les 1.186 mil persones el 2012, després que l'any anterior es produís un retrocés de l'1,1%, el primer que s'observà des de l'inici del boom immigratori a principis de segle. A Espanya, en canvi, el nombre d'estrangers s'ha reduït per primera vegada el 2012, en 15.200 persones, fins a situar la xifra de residents estrangers en 5.736 mil persones. Cal recordar que el fenomen migratori al nostre país ha estat molt ràpid i intens: la població estrangera va passar de representar el 2,9% de la població resident a Catalunya l'any 2000 a ser el 15,7% el 2012, un percentatge força superior encara al del conjunt de l'Estat espanyol (12,1%) (gràfic IV.2).

La procedència de la població estrangera empadronada a Catalunya és majoritàriament extracomunitària. La població procedent de la UE-27 representa només el 26% del total. Els col·lectius de població estrangera més nombrosos són els procedents del Marroc (que al principi de 2012 era el 20% del total de població estrangera), Romania (país integrant de la UE des del 2007, amb el 8,9%), l'Equador (5%), Bolívia (4,2%), la Xina (4,2%) i Itàlia (4,1%). Cal destacar que el 2012 s'ha produït un descens pronunciat de la població procedent de Llatinoamèrica (sobretot d'Equador, Argentina, Brasil, Colòmbia, el Perú i Bolívia), mentre que la població originària del Pakistan ha augmentat un 10%, que se suma a l'augment del 22% registrat l'any 2011, i la de la Índia, Romania i la Xina han crescut a taxes entre el 3% i el 4%, per segon any consecutiu.

La gran presència de població estrangera a Catalunya no ha permès aturar l'envelliment poblacional. Entre el 2000 i el 2012, el percentatge de població de més de 60 anys ha augmentat vuit dècimes fins al 22,8%, i el de les edats centrals (entre 25 i 60 anys) sis dècimes fins assolir el 51,8%. Mentre que el pes de la base de la piràmide (entre 0 i 25 anys) ha disminuït 1,4 punts, situant-se en el 25,4%.

La dinàmica poblacional també afecta als principals indicadors laborals. Segons dades de l'Enquesta de població activa (EPA), el 2012 la població en edat de treballar a Catalunya ha disminuït per segon any consecutiu, un 0,7% respecte a l'any anterior. Aquesta disminució s'ha concentrat sobretot en la població masculina i s'ha degut en gran part a la reducció dels fluxos d'entrada d'immigració.

D'altra banda, la població activa ha registrat un descens del 2,1% el 2012, després d'haver-se estancat l'any anterior. La causa d'aquest descens és l'efecte desànim generat per la crisi econòmica i que ha provocat, d'una banda, una frenada de l'entrada de població estrangera, i de l'altra, que una part de la població resident en situació d'atur hagi decidit passar a la inactivitat. Aquest any, a diferència dels dos anys anteriors, el descens de la població activa també ha afectat al col·lectiu de dones (-0,7%), si bé encara en menor intensitat que al col·lectiu masculí (-3,2%), en gran part degut a l'efecte *treballador afegit*, que es produeix quan la llar es queda sense ocupats i algun membre inactiu, bàsicament la dona, decideix cercar feina per compensar la caiguda de la renda.

La taxa d'activitat del conjunt de l'economia, que mesura la proporció de població de més de 16 anys en situació d'activitat (ocupada o parada), es va reduir nou dècimes l'any 2012, fins al 62,2%. Per sexe, s'observa un descens tant de la taxa d'activitat femenina com de la masculina, si bé aquesta última encara és força superior a la de les dones (68,4% enfront de 56,3%). Finalment, per grups d'edat, la taxa d'activitat s'ha reduït fortament en el col·lectiu de menors de 25 anys, probablement perquè opten per allargar el període d'estudis en vista de les desfavorables expectatives laborals, mentre que pràcticament s'ha estabilitzat en l'estrat de població mitjana, d'entre 25 i 54 anys.

2. Població ocupada

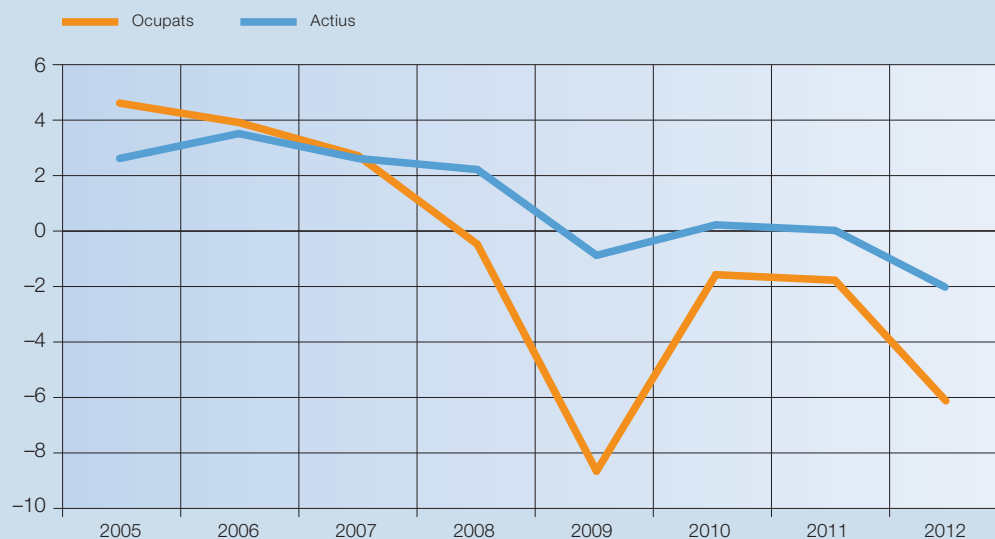
L'empitjorament de la situació econòmica s'ha traduït en una forta contracció de l'ocupació a Catalunya l'any 2012. En termes anuals, el nombre d'ocupats es va reduir en 190.000 llocs de treball, que representa un descens del 6,2%. Aquesta reducció és la segona més important des de l'inici de la sèrie estadística¹ els anys setanta, després de la de 2009, quan l'ocupació es va reduir en un 8,7%. Els anys 2010 i 2011, el nombre de persones ocupades va caure a taxes més moderades, entre l'1 i el 2% (gràfic IV.3).

La destrucció de llocs de treball ha afectat especialment els homes, amb una davallada de l'ocupació del 7,2%, mentre que l'ocupació femenina ha caigut un 5% interanual. D'altra banda, el col·lectiu de treballadors estrangers –que representa el 13,5% de l'ocupació total– ha estat el més afectat per la crisi, amb una pèrdua d'ocupació de gairebé el 16%, enfront d'una reducció del 4,5% dels ocupats d'origen espanyol. La vulnerabilitat de la mà d'obra estrangera és elevada perquè compta amb una major presència de treballadors temporals i està més concentrada en aquells sectors més afectats per la crisi, com la construcció o altres branques intensives en factor treball.

¹ Cal destacar que les sèries de població activa, ocupada i aturada, així com les respectives taxes, presenten diversos trencaments metodològics (com ara l'adopció d'una nova definició d'aturat l'any 2001, o la introducció d'un nou qüestionari l'any 2005), de manera que les sèries no són estrictament homogènies.

Evolució de la població activa i ocupada a Catalunya

(Taxa de variació interanual, en %)

Font: INE

L'ocupació s'ha reduït en tots els grans sectors econòmics, però la branca que ha registrat una major caiguda relativa ha estat, per cinquè any consecutiu, la construcció (amb un descens anual del 21%). Tant a la indústria com a l'agricultura, el ritme de reducció de l'ocupació s'han moderat lleugerament respecte de l'any anterior, fins al -5,1% interanual en el cas del sector industrial i al -8% a l'agricultura. En canvi, els serveis han registrat un descens de l'ocupació del 4,8%, després de dos anys de creixement moderat. En termes absoluts, la destrucció de llocs de treball més important es va donar als serveis (107,2 mil llocs menys), seguit per construcció (49,9 mil llocs menys) i la indústria (28,7 mil llocs menys).

Al contrari de l'any anterior, el 2012 la crisi del mercat de treball va afectar amb més virulència el col·lectiu d'assalariats –que representen el 83% dels ocupats– que el de no assalariats –el 16% restant. Dins dels assalariats, la novetat del 2012 respecte al 2011 és que l'ajustament de l'ocupació va afectar també als contractes temporals, mentre que l'any anterior només s'havien reduït els contractes indefinits. Això ha provocat que la taxa de temporalitat disminuís gairebé dos punts fins a situar-se en el 18,4%, un nivell força similar al de fa dos anys. Per altra banda, el nombre d'assalariats al sector públic cau per segon any consecutiu i, a més, s'accentua el ritme de descens. Finalment, la menor càrrega de feina de moltes empreses ha donat com a resultat un augment dels contractes a temps parcial, que han crescut un 6,4%, mentre que els contractes a jornada completa s'han reduït un 3%. Com a resultat d'això, la proporció del treball a temps parcial ha augmentat més d'un punt, fins al 13,6% (quadre IV.1).

Pel que fa al nombre d'afiliats a la seguretat social, el ritme de caiguda s'ha anat accentuant a mesura que avançava l'any. Al gener el descens interanual del nombre d'afiliats a la Seguretat Social

Indicadors del mercat de treball. Catalunya

	2010	2011	2012	% Variació* 2011	% Variació* 2012
Població activa (milers)	3.814,7	3.813,5	3.735,2	0,0	-2,1
Homes	2.089,5	2.054,0	1.988,6	-1,7	-3,2
Dones	1.725,2	1.759,5	1.746,6	2,0	-0,7
Població ocupada (milers)	3.137,5	3.079,6	2.889,2	-1,8	-6,2
Homes	1.699,8	1.647,2	1.527,8	-3,1	-7,2
Dones	1.437,7	1.432,4	1.361,4	-0,4	-5,0
Població nascuda a l'estranger	506	464,7	390,9	-8,2	-15,9
Població ocupada per sectors (milers)	3.137,5	3.079,6	2.889,1	-1,8	-6,2
Agricultura	66,5	58,9	54,2	-11,4	-8,0
Indústria	603,6	567,0	538,3	-6,1	-5,1
Construcció	279,4	237,3	187,4	-15,1	-21,0
Serveis	2.188,0	2.216,4	2.109,2	1,3	-4,8
Assalariats (milers)	2.634,7	2.594,0	2.413,7	-1,5	-7,0
Indefinits	2.160,0	2.072,9	1.970,3	-4,0	-4,9
Temporals	474,6	521,1	443,4	9,8	-14,9
Sector públic	405,3	403,3	393,6	-0,5	-2,4
Sector privat	2.229,3	2.190,7	2.020,0	-1,7	-7,8
No assalariats	502,9	485,6	475,4	-3,4	-2,1
Població en atur (milers)	677,1	733,9	846,0	8,4	15,3
Homes	389,6	406,8	460,8	4,4	13,3
Dones	287,5	327,1	385,2	13,8	17,8
Taxa d'activitat (%)	62,8	63,0	62,2	0,2	-0,9
Homes	70,4	69,8	68,4	-0,6	-1,4
Dones	55,5	56,6	56,3	1,1	-0,3
Taxa d'ocupació (%)	51,7	50,9	48,1	-0,8	-2,8
Homes	57,3	56,0	52,6	-1,3	-3,4
Dones	46,3	46,1	43,9	-0,2	-2,2
Taxa d'atur (%)	17,8	19,2	22,6	1,4	3,4
Homes	18,7	19,8	23,2	1,1	3,4
Dones	16,7	18,6	22,1	1,9	3,5
Menors de 25 anys	39,5	44,1	50,7	4,6	6,6
Nacionalitat espanyola	14,8	15,8	19,1	1,0	3,3
Nascuts a l'estranger – UE	21,3	22,8	24,0	1,5	1,2
Nascuts a l'estranger – no UE	33,0	37,4	43,7	4,4	6,3
Taxa de treball a temps parcial (%)	12,5	13,6	14,1	1,1	0,5
Taxa de temporalitat (%)	18,0	20,1	18,4	2,1	-1,7

(*) Les variacions de les taxes estan expressades en punts percentuals

Font: INE (Enquesta de Població Activa)

era del 2,7% i al desembre ha arribat al 4,7%. En mitjana anual, el nombre d'afiliats ha registrat una contracció que duplica la dels dos anys anteriors (-3,4% el 2012 enfront del -1,7% el 2011 i del -1,9% el 2010).

A Espanya, el ritme de caiguda de l'ocupació el 2012 ha estat inferior que a Catalunya, si bé també s'ha accentuat el descens respecte de l'any anterior. Segons l'EPA, la davallada de l'ocupació al conjunt d'Espanya el 2012 ha estat del 4,5%, enfront de l'1,9% el 2011, cosa que s'ha traduït en 822,6 mil llocs de treball menys, enfront dels 352 mil que es van destruir l'any anterior. Totes les comunitats autònomes, a excepció de les Illes Balears, han experimentat descensos en l'ocupació, però les caigudes més intenses les han protagonitzat Extremadura (-9,2%), Castella la Manxa (-7,7%), La Rioja (-6,5%) i Catalunya (-6,2%). Catalunya és, per tant, la quarta comunitat amb un major retrocés de l'ocupació.

A la zona euro, la recaiguda econòmica que s'ha produït el 2012 també ha repercutit negativament en el mercat de treball. L'ocupació ha disminuït durant els quatre trimestres, sent el descens del conjunt de l'any el -0,6%, exactament el mateix que havia augmentat l'any 2011. Així doncs, el nombre d'ocupats, que ha disminuït en 906 milions de persones el 2012, s'ha tornat a situar en xifres de 2010 (146.176 milions de persones).

3. Població aturada

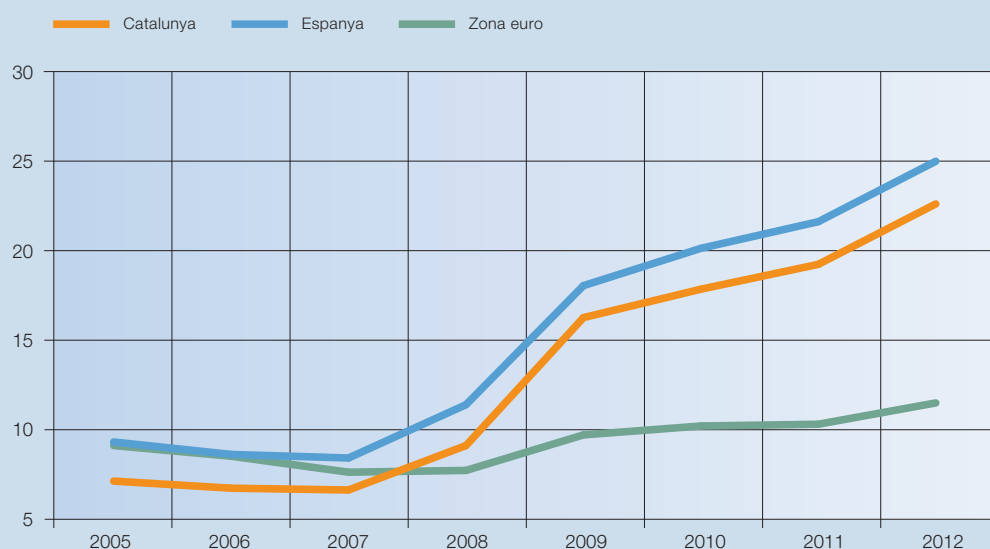
La població aturada ha augmentat un 15,3% anual el 2012, el creixement més important dels darrers tres anys. Però, sens dubte, el pitjor any per al mercat de treball va ser el 2009, any en què l'atur va augmentar un 78,9%. En termes absoluts, l'atur s'ha incrementat en 112,1 mil persones el 2012, fins a les 846 mil persones aturades. La taxa d'atur, que es defineix com el percentatge de desocupats sobre la població activa, s'ha elevat per cinquè any consecutiu fins arribar al 22,6% de mitjana anual. La magnitud i rapidesa de l'augment es constata quan es compara amb la taxa d'atur del 2007, moment en el qual es va assolir un mínim històric del 6,5%. El nombre d'aturats ha crescut igual a Catalunya que al conjunt d'Espanya l'any 2012, un 15% interanual, si bé la taxa d'atur encara és més alta a l'Estat espanyol (gràfic IV.4). Concretament, la taxa d'atur a Espanya s'ha situat en un nou màxim històric el 2012 (25%), 3,4 punts per sobre de la de l'any anterior i cada vegada més lluny del valor mínim assolit el 2007 (8,3%). Aquests darrers anys l'economia espanyola mostra un deteriorament laboral sense precedents i sense comparació dins de les economies occidentals, de manera que la seva taxa d'atur és, per cinquè any consecutiu, la més alta de la UE-27.

A la zona euro, la taxa d'atur ha augmentat ininterrompudament al llarg de tot l'any 2012, des del 10,8% al gener fins a l'11,8% al desembre. Tot i això, s'observen diferències molt importants entre els països membres, tant en el nivell de la taxa com en la seva evolució. Així, Espanya, Grècia, Portugal, Letònia i Irlanda encapçalen el rànquing amb una taxa d'atur per sobre del 15%, mentre que a l'altre extrem hi trobem Àustria, Luxemburg, Països Baixos i Alemanya, països amb una taxa d'atur per sota del 6%. A més, si bé a Espanya la taxa d'atur ha augmentat en 3,4 punts el 2012 a Alemanya ha disminuït en 0,5 punts.

L'anàlisi per col·lectius mostra que, el 2012, la taxa d'atur ha augmentat pràcticament el mateix entre les dones que entre els homes, de manera que la distància que separa ambdues taxes

Evolució de la taxa d'atur

(En % d'aturats sobre la població activa)

Font: Idescat i Eurostat

d'atur s'ha mantingut pràcticament igual que l'any anterior (23,2% la masculina i 22,1% la femenina). Pel que fa a la nacionalitat dels aturats, cal esmentar que durant el 2012 ha augmentat sobretot la taxa d'atur de la població estrangera de fora de la UE, que ha passat d'un 37,4% el 2011 a un 43,7% el 2012, un valor que dobla la taxa d'atur de la població de nacionalitat espanyola (19,1%).

Quant a les franges d'edat, s'ha produït un augment de la taxa d'atur en tots els grups, però destaca l'espectacular increment en el dels menors de 25 anys. En el grup dels més joves, la taxa d'atur s'ha elevat del 39,5% el 2010 al 50,7% el 2012, la més alta de la sèrie històrica. En el grup d'edat central (de 25 a 54 anys), la taxa s'ha situat en el 21% i en el grup de més edat (de 55 a 64 anys), en el 15,7%. Com a resultat d'aquesta evolució, el percentatge de la franja de població més jove sobre el nombre total d'aturats a Catalunya és ja el 18%.

L'augment de l'atur l'any 2012, a diferència de l'any anterior, ha afectat a tots els col·lectius per nivell de formació. El nombre d'aturats entre la població amb estudis universitaris i doctorats ha crescut un 15% –representen el 21% dels aturats totals a Catalunya–; els aturats amb estudis secundaris han augmentat un 18% –són el 57% del total–; i, finalment, entre la població amb menys formació– que són el 22% del total–, l'atur ha experimentat un augment del 9%. També cal mencionar que l'allargament de la crisi està fent créixer molt ràpidament el nombre d'aturats de llarga duració, que són aquells que porten dos anys o més en aquesta situació, fins a situar-se ja en el 30% del total.

ULTIMAR LA REFORMA LABORAL: NOU MODEL DE PRESTACIONS D'ATUR

Esteve Sanromà. *Universitat de Barcelona i Institut d'Economia de Barcelona (IEB)*

La reforma laboral aprovada finalment per la llei 3/2012 de 6 de juliol contemplava canvis importants en el model de negociació col·lectiva i en els costos d'acomiadament. La Memòria Econòmica de Catalunya 2011 (pàgines 88 a 92) va oferir una presentació i primera valoració de la reforma, tot senyalant que en aquests dos àmbits els canvis legislatius eren profunds i ben orientats, però que mancaven actuacions complementàries per reduir la temporalitat i per completar la lluita contra l'atur amb polítiques actives apropiades i amb un redisseny de les prestacions de desocupació.

Ateses les limitacions d'espai, resulta inevitable centrar-se en un sol d'aquests tres aspectes. Les propostes per reduir la temporalitat (bàsicament el contracte únic, però també l'anomenat model austríac d'indemnitzacions d'acomiadament) ja han estat presentades. També s'ha comentat en nombroses ocasions que convé ampliar i millorar les polítiques actives. Malgrat que cal debatre amb detall aquestes propostes i discutir amb rigor el contingut apropiat de les possibles ampliacions de les polítiques actives, el tema menys tractat del marc laboral són les prestacions d'atur. La seva importància quantitativa en termes de despesa pública (3% del PIB) i els seus efectes econòmics aconsellen dedicar-li l'atenció que es mereixen.

Un argument addicional per centrar aquestes pàgines en les prestacions per desocupació és el que deia la Memòria Econòmica de Catalunya 2011 (pàgina 91): «...pot ser molt alta la temptació d'aprovar mesures d'estalvi poc meditades i aïllades d'una estratègia reformadora global de les prestacions per atur. Aquesta seria, sens dubte, una mala notícia, ja que el tema requereix un disseny acurat i una visió a llarg termini». El juliol de 2012, quan tot just s'imprimia la Memòria Econòmica de Catalunya amb aquestes paraules, el govern central aprovà un decret llei d'ajust pressupostari que modificava les prestacions d'atur, tant les contributives com les assistencials, amb l'únic objectiu de frenar la despesa. I l'agost es va retocar, també a la baixa, el Pla PREPARA (pròrroga addicional de sis mesos amb una prestació de 400 €).

LES PRESTACIONS D'ATUR TENEN EFECTES POSITIVS IMPORTANTS

En el seu origen les prestacions d'atur van ser creades per motivacions socials. El pensament keynesià dominant a partir de la Segona Guerra Mundial va afegir recolzament econòmic a les justificacions socials inicials. Des de la perspectiva macroeconòmica la despesa en prestacions d'atur és un estabilitzador automàtic, doncs mantenen la despesa en consum dels aturats en les fases recessives, esmortint així el descens del PIB. Els estudis empírics fets als Estats Units demostren que la caiguda del consum familiar en cas d'atur (22%) es modera molt quan es

cobren prestacions (només 7%) i que l'efecte multiplicador sobre el PIB és força important (un dòlar en prestacions genera 2,15 dòlars de PIB). D'aquesta manera l'estabilització del cicle que aconseguen les prestacions d'atur és vuit vegades més important que la que s'obté amb una reducció d'impostos equivalent. Estudis molt recents, referits a la crisi actual conclouen que les prestacions d'atur han absorbit el 18,8% del shock a la UE-25 i el 7,1% als Estats Units, on les prestacions són menys generoses. En el cas espanyol han compensat el 18,4% de l'impacte, mentre que sistemes força generosos han aconseguit compensar percentatges molt superiors (61% a Dinamarca o 45% a Suècia). Així doncs, les prestacions d'atur tenen com a gran efecte positiu –des del punt de vista estrictament econòmic– mantenir la despesa en consum, esmorteir les crisis i moderar, per tant, la destrucció de llocs de treball.

Les prestacions generen altres efectes positius. D'una banda, en finançar el procés de buscar feina, faciliten un millor ajust o emparellament entre l'aturat i el lloc de treball. Mentre l'aturat restringit per la manca d'ingressos ha d'acceptar qualsevol feina, l'aturat emparat per les prestacions pot seguir buscant fins a trobar un lloc de treball adaptat a les seves qualificacions. Com a resultat, és probable que rebi un major salari i aconsegueixi una feina més estable. Els estudis empírics sobre aquest tema són més aviat escassos i no aconsegueixen uns resultats prou contundents. Malgrat tot, els estudis més recents, troben resultats numèrics que confirmen aquestes idees.

Adicionalment, alguns autors han argumentat que les prestacions d'atur milloren la productivitat i el creixement econòmic. De no existir les prestacions d'atur, els treballadors buscarien feines en sectors consolidats on el risc de perdre la feina fos baix. Gràcies a les prestacions, en canvi, estan disposats a treballar a sectors emergents, innovadors, amb un risc més alt de fracàs del projecte empresarial i, per tant, d'atur. Així, el desplegament d'aquestes activitats i la generació de llocs de treball d'alta productivitat es veuen facilitats per les prestacions. La calibració de models teòrics amb dades reals dels Estats Units ha permès confirmar aquest raonament.

... PERÒ TAMBÉ GENEREN INCENTIVS INAPROPIATS

Cobrar prestacions d'atur allarga l'estada a l'atur. La teoria diu que els aturats comparen les oportunitats de feina disponibles amb el que esperen trobar si allarguen la cerca de feina, de forma que seguir buscant suposa una possible millora, però també té un cost, la pèrdua d'ingressos. Les prestacions redueixen aquest cost de continuar buscant feina, de manera que tindran dos efectes: allargar la cerca de feina, és a dir, l'estada a l'atur i augmentar el salari a canvi del qual accepten una

feina (salari d'acceptació o de reserva). També és possible que, en subvencionar l'estada a l'atur, porti a que els aturats busquin feina de manera menys intensa. Com més generoses siguin les prestacions en relació al salari (taxa de substitució) més alt serà el salari d'acceptació i menys intensa la cerca de feina. Però quan s'acosti el final de les prestacions, els aturats hauran de reduir sensiblement les seves aspiracions salarials (salari d'acceptació) i es veuran forçats a cercar feina amb gran intensitat, augmentant així la probabilitat de trobar feina. Es tracta clarament d'un problema d'«atzar moral»: l'aturat no fa tot el possible per trobar feina ràpid, perquè una part dels costos els suporta un tercer (el pressupost públic). Els molts treballs empírics que des de finals dels anys setanta han intentat contrastar aquestes hipòtesis han confirmat abastament els efectes ara esmentats en un gran nombre de països i períodes. En concret, els aturats sense prestacions troben feina abans i els aturats amb prestacions troben feina principalment quan s'acosta la finalització de les prestacions. Els treballs disponibles pel cas espanyol coincideixen en obtenir aquestes mateixes conclusions. En concret, s'ha comprovat que després de sis mesos a l'atur, van trobar feina el 60% dels que no cobraven cap prestació i només el 33% dels que les cobraven. Un estudi recent amb dades sobre utilització del temps pels anys 2003-2007 ha trobat que els aturats dels Estats Units –amb prestacions poc generoses– dediquen 41 minuts cada dia laborable a buscar feina, mentre que els europeus hi dediquen tan sols 12 minuts. Les diferències europees són, però, importants: 27 minuts a França, 22 minuts a Espanya, 10 a Alemanya i 3 minuts a Finlàndia. També en aquestes dades s'observa que el temps destinat a buscar feina augmenta a mida que l'aturat s'acosta al moment en que finalitzen les prestacions.

Les prestacions d'atur augmenten la taxa d'atur. Segons la teoria, unes prestacions generoses porten a que els aturats només acceptin treballs amb salaris prou alts com per superar el seu salari de reserva. Davant d'aquesta situació, les empreses hauran de pagar salaris alts, cosa que redueix la contractació i, a igualtat de la resta de factors, augmenta l'atur. Els diversos estudis realitzats amb dades de països occidentals coincideixen a trobar una relació causal directa entre generositat de les prestacions i la taxa d'atur.

Així doncs, les prestacions d'atur tenen efectes econòmics positius, especialment compensar la caiguda de rendes, de consum i de PIB durant les recessions, però també generen efectes nocius en allargar la durada de l'atur i augmentar els nivells salarials i la taxa d'atur. Unes prestacions òptimes serien aquelles que aconseguissin els efectes positius, tot minimitzant els negatius.

COM HAURIEN DE SER LES PRESTACIONS D'ATUR?

L'anàlisi econòmica ha palesat l'existència d'un *trade-off* entre minimitzar el risc d'atur (estabilitzant el cicle) i els problemes d'estar aturat (mantenint part dels ingressos), d'una banda, i allargar-ne la durada i augmentar la taxa d'atur, d'altra.

Per tal de potenciar els efectes positius les prestacions haurien de ser generoses en quantia i en durada. Però, per tal de minimitzar-ne els efectes negatius haurien de tenir les següents característiques:

- A l'inici del període, les prestacions haurien de substituir un percentatge alt dels ingressos perduts. Alguns models estimen que la taxa de substitució òptima estaria al voltant del 65%, mentre d'altres conclouen que seria millor una taxa de substitució del 50%.
- L'import de la prestació podria tenir un límit màxim en el cas probable que els treballadors que cobraven salaris alts puguin mantenir el consum utilitzant part dels estalvis acumulats.
- La taxa de substitució s'hauria de reduir a mida que passen els mesos per aconseguir que el salari d'acceptació també es vagi ajustant a la baixa i augmenti així la probabilitat de trobar una feina en un temps raonable.
- La durada de les prestacions hauria de ser la mínima possible, atesa la situació del mercat de treball, per accelerar la cerca intensa d'un lloc de treball.
- El sistema hauria de penalitzar els treballadors que de forma recurrent tornen a l'atur. La garantia de cobrar prestacions podria portar a certs treballadors a esforçar-se poc en el lloc de treball i fer-se acomiadar. Una manera d'evitar-ho seria exigir prou temps treballat i cotitzat abans de poder cobrar prestacions d'atur.
- El sistema també hauria de penalitzar les empreses que acomiaden molt. Els acomiadaments suposen una pèrdua social, perquè els treballadors acomiadats perden una part del capital humà específic acumulat en el lloc de treball concret, que difícilment podrà ser aprofitat en un altre. En el cas espanyol, on a més el cost de prescindir de treballadors temporals és baix, la penalització podria consistir en cotitzacions empresarials per atur superiors en el cas d'aquests treballadors temporals –actualment existeix una diferència mínima, d'1,2 punts percentuals, respecte a les cotitzacions dels treballadors indefinits–.

COM SÓN LES PRESTACIONS ALS PAÏSOS OCCIDENTALS?

Es pot comprovar al gràfic 1 que les prestacions són més generoses als països nòrdics (Islàndia, Dinamarca, Noruega i Finlàndia) i a alguns països continentals (Bèlgica, França, Portugal i Espanya). En canvi, són força més estrictes als països anglosaxons (Regne Unit i Estats Units), així com als països d'Europa de l'Est.

Atenent als criteris ara esmentats, en primer lloc, la taxa de substitució neta d'impostos, calculada per l'OCDE combinant diferents perfils d'ingressos i de composició familiar, és especialment alta (80%) a Luxemburg, Suïssa i Portugal. En un segon nivell (per sobre del 70%) hi ha Dinamarca, Noruega, Holanda i Bèlgica; mentre que prop del 70% es troben Islàndia, Espanya, França i Alemanya. Per sota del 50% es tro-

ba als països anglosaxons i d'Europa de l'Est, més Itàlia. En relació a les conclusions de la teoria, la franja entre 50% i 65% seria òptima, de forma que Espanya el 2011 (últim any amb dades) havia de reduir molt moderadament l'import de la prestació, doncs el seu nivell era el 67,7%. La rebaixa de la taxa de substitució al 50% a partir del sisè més aprovada el juliol de 2012, molt probablement ja ha situat la taxa de substitució a un nivell apropiat.

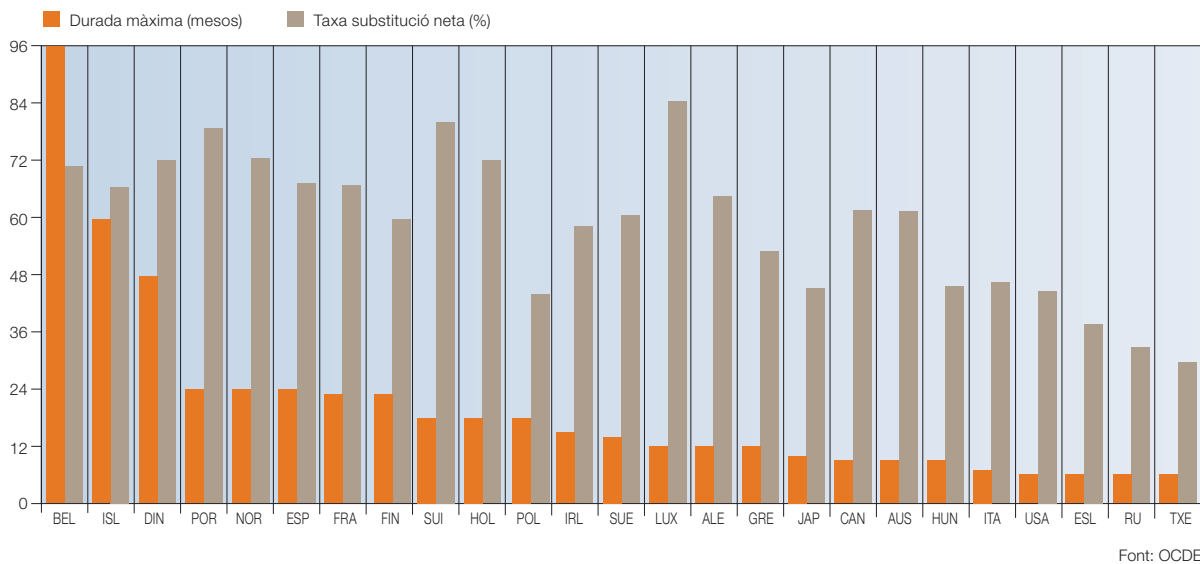
A la gran majoria de països, Espanya inclosa, l'import de les prestacions es va reduint a mida que passen els mesos, que és la recomanació dels experts per afavorir una reducció del salari d'acceptació. El problema que sorgeix és que la fixació de prestacions mínimes (77% del salari mínim aquest 2013) i màximes (168,5% del salari mínim), fa que per a molts aturats la prestació sigui constant al llarg de tot el temps d'atur; no pot reduir-se perquè ja és mínima o bé no pot reduir-se perquè el topall màxim ja l'ha situat des del primer moment per sota del que seria el valor de referència un cop aplicada la reducció. Aquest problema no té una solució fàcil, perquè –d'una banda– resulta difícil justificar prestacions clarament per sota del salari mínim. En el cas dels màxims –d'altra–, la solució suposaria abonar imports més alts els primers mesos d'atur als treballadors de salaris elevats, la qual cosa no seria òptima, doncs són aquests els que tenen capacitat d'estalvi mentre treballen.

Pel que fa a la durada, el gràfic 1 mostra que Bèlgica és el país amb unes prestacions d'una durada màxima més extensa (de fet, són il·limitades). La durada també és molt dilatada a Islàndia (5 anys) i Dinamarca (4 anys, abans de la reducció a dos anys el 2012). El grup de països amb durades llargues –dos anys o casi– es tanca amb cinc països, entre ells Es-

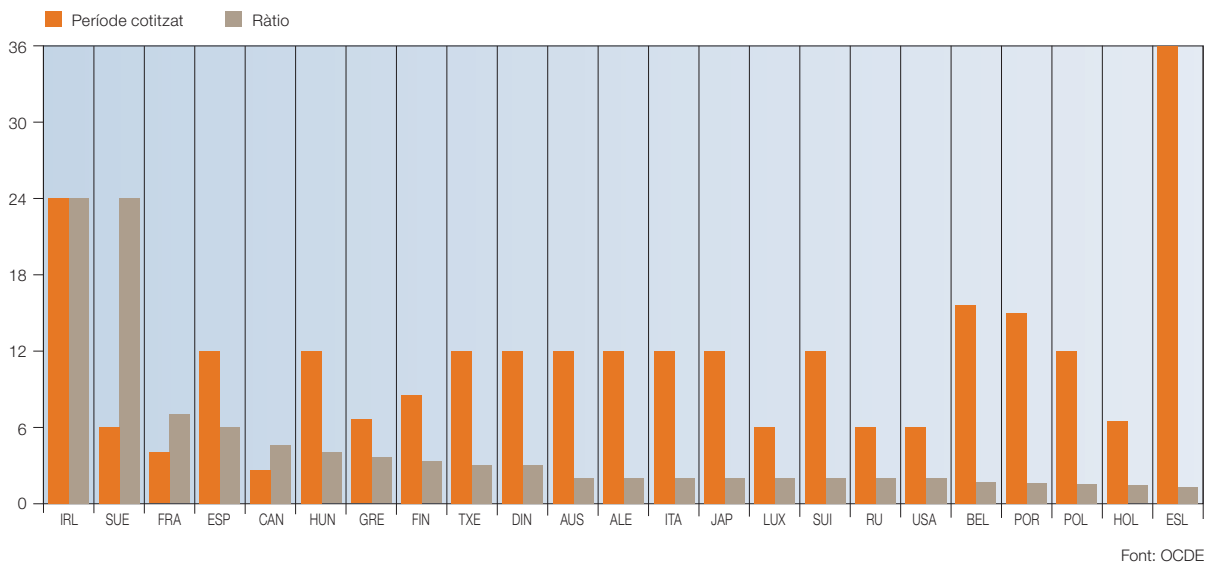
panya. Un tercer grup té prestacions que es poden allargar fins a un any com a molt (o poc més en alguns casos). Alemanya és un cas especial, perquè pels menors de 50 anys la durada màxima és un any (això s'ha fet constar en el gràfic), però els majors de 58 anys poden cobrar fins a dos anys, amb durades intermèdies pels aturats d'entre 50 i 58 anys. Per últim, als països anglosaxons i de l'Est les prestacions tenen unes durades d'uns sis mesos. A la llum d'aquestes dades i de les idees teòriques anteriors, cal concloure que les prestacions espanyoles són excessivament generoses en la seva durada màxima i, per tant, que en condicions econòmiques normals –no en aquest moment d'atur extremadament alt– podrien reduir la seva durada màxima a 12 o 15 mesos.

La millor manera d'evitar que els treballadors aprofitin l'existència de les prestacions per combinar voluntàriament períodes de feina amb períodes d'atur és, com fan molts països, restringir l'accés a les prestacions a qui hagi treballat i cotitzat un període mínim previ. El gràfic 2 mostra que a una majoria de països aquest període previ abans de cobrar prestacions és un any. Les excepcions són Irlanda, que exigeix dos anys de feina anterior i Eslovàquia (tres anys). A la banda baixa, els països més generosos en aquest aspecte són Canadà i França, seguits de Suècia, Luxemburg, Estats Units i Regne Unit, on fa falta haver cotitzat sis mesos. Un element molt important, però, és el període de referència dintre del qual cal haver acumulat el temps de cotització. No és el mateix haver de treballar un any en els últims dos que en els últims sis anys (cas d'Espanya). Amb la finalitat de visualitzar aquesta relació, s'ha calculat el quocient entre el període cotitzat i el període màxim en que s'ha d'acumular la cotització. Irlanda i Suècia són casos especials perquè no hi ha més requisit que haver assolit el temps de cotització

Gràfic 1. Generositat de les prestacions d'atur (2011): Taxa de substitució neta d'impostos i durada màxima

Gràfic 2. Prestacions d'atur (2011): Període cotitzat previ i Ràtio període cotitzat/període de referència

exigit (dos anys a Irlanda i tan sols sis mesos a Suècia). França i Espanya són els següents dos països on els treballadors tenen més marge per acumular cotització. En condicions econòmiques normals, certament no haurien de caldre sis anys per reunir un any de feina (de fet, 360 dies), de forma que es podria reduir el rati fins a nivells més usuls. Per exemple, donant de marge dos o tres anys.

En síntesi, les prestacions d'atur espanyoles es situen a la banda alta dels països occidentals. És el quart país que dóna més marge per acumular mesos de cotització prèvia; també és el quart (ex-aequo amb Noruega i Portugal) on la durada màxima de les prestacions (dos anys) és més dilatada i, per últim, és el vuitè país de 25 on l'import de les prestacions és més alt en relació al salari un cop descomptats els impostos (67,7%). Així doncs, el model espanyol és prou generós i podria pensar-se en moderar la seva generositat per tal que en moments d'expansió econòmica els desincentius per buscar feina i acceptar-la siguin els menors possible. De cara a minimitzar l'atzar moral i, per tant, d'obtenir aquesta millora de resultats, les reformes haurien d'anar en una doble direcció: reduir la durada màxima de les prestacions a 12 o 15 mesos i augmentar la relació entre període cotitzat mínim i temps total, de manera que per reunir un any de cotització (i accedir a prestacions) es disposi de dos o tres anys. Aquest valor són referències usuls a una majoria de països occidentals. Cal recordar, però, que una forma molt efectiva de limitar els desincentius d'unes prestacions generoses és potenciar les polítiques actives per tal motivar als aturats, estimular la cerca de feina, confirmar que aquesta és prou intensa i limitar les mancances formatives dels aturats. Però aquest tema per si mateix mereix una atenció prou específica.

S'HAN MODIFICAT LES PRESTACIONS D'ATUR DURANT AQUESTA CRISI?

Segons la Comissió Europea, la majoria de països europeus han reformat les prestacions d'atur a partir de 2008 per, en general, fer-les més generoses. L'objectiu bàsic ha estat minimitzar els problemes socials provocats per l'increment intens de les xifres d'atur i, per tant, de la seva durada; però igualment per suavitzar la caiguda de l'activitat econòmica en aquests anys tan crítics.

La millora de les prestacions ha avançat en tres àmbits. Primer, alguns països han ampliat la cobertura a nous col·lectius. Per exemple, treballadors que en temps normals haurien consumit el seu dret a cobrar-les després de passar per expedients temporals d'ocupació (Espanya, Portugal i Eslovàquia) o comptabilitzant com a cotitzats períodes de permís parental (Eslovàquia) o altres (Regne Unit). Segon, uns quants països han augmentat l'import de les prestacions, o bé els primers mesos de l'estada a l'atur o bé al llarg de tot el període de cobrament (Finlàndia, Bèlgica, Holanda, Polònia, Txèquia, Letònia i Bulgària). Tercer, la durada de les prestacions ha estat amplada a Finlàndia, Romania i Letònia. Altres països, com França, Itàlia, Espanya i Grècia, han instrumentat pagaments addicionals per aturats sense dret a prestacions o que les han exhaurit, allargant de fet el període de cobrament. Fora de la UE, clarament ha augmentat la durada de les prestacions als Estats Units i a Canadà. En alguns casos, però, s'ha decidit escurçar el temps de percepció, com a Dinamarca, Irlanda, Polònia, Txèquia i Portugal.

Dues tendències es poden detectar en aquest conjunt de canvis. D'una banda, les modificacions han tendit a fer convergir la generositat dels sistemes. La crisi ha forçat als països amb models més estrictes (anglosaxons i d'Europa de l'Est) a ser més generosos per tal de moderar el efectes socials de la crisi, ampliant la xarxa de protecció social. D'altra, les restriccions pressupostàries i la crisi del deute sobirà ha portat a alguns països (per exemple, Portugal, Irlanda, Grècia i Espanya) a reduir les prestacions d'atur.

El cas espanyol és il·lustratiu en aquest sentit. El sistema de prestacions d'atur que va crear la democràcia era força generós. Però tan aviat com la crisi econòmica dels primers anys noranta del segle passat va fer créixer la despesa en prestacions, el govern va reduir-ne la generositat: reducció de sis a quatre mesos de prestacions per cada any cotitzat i subjecció de les prestacions a l'impost sobre la renda. En allargar-se la crisi actual, primer (any 2010) es va aprovar una ajuda assistencial de 426 euros per a determinats col·lectius durant un període de sis mesos, un cop finalitzat el cobrament de les prestacions. Però quan van aparèixer tensions per finançar el dèficit públic el nou govern el 2012 ha reduït la xifra de la prestació contributiva a partir del sisè mes (del 60% al 50% de la base reguladora) i ha limitat les condicions per rebre l'ajuda assistencial de 400 euros durant sis mesos. Amb aquestes decisions, el component discrecional de les prestacions d'atur –el que depèn del canvis normatius, no de la marxa de l'economia– ha evolucionat de forma procíclica, ja que s'ha volgut frenar la despesa a les fases baixes del cicle, tant el 1992-1993 com el 2012. Aquestes decisions restrictives en un moment de crisi, malgrat que justificades per l'elevat dèficit públic, són oposades al que han fet la majoria de països occidentals i són contràries al que postula la teoria econòmica i el que conclouen els estudis quantitativs.

HAN DE SER DIFERENTS LES PRESTACIONS D'ATUR EN UNA CRISI?

El pensament econòmic recent ha tractat de respondre aquesta pregunta analitzant com el cicle afecta als efectes positius i negatius de les prestacions d'atur. En principi, l'efecte d'estabilitzador cíclic que tenen les prestacions aconsella augmentar la despesa en prestacions en les fases recessives i reduir-la en les etapes expansives. En un moment de crisi és molt important que les prestacions esmorteixin la caiguda de l'activitat econòmica. Certament hi ha un component automàtic –l'augment de la xifra d'aturats– que farà augmentar la despesa pública en prestacions. El que han de fer els governs en aquest moment és no prendre decisions discrecionals per reduir-les, ja que d'aquesta forma minvaria l'efecte compensador (és a dir, estabilitzador del cicle) de la despesa en prestacions. Més aviat el contrari, una crisi és just el moment d'ampliar les prestacions, ja sigui augmentar la taxa de substitució o allargar la durada de les prestacions. D'aquesta manera, no només es potencia la xarxa de protecció social quan el risc de pobresa i exclusió és més alt, sinó que ajuda a que la recessió sigui més suau i més curta.

Podria pensar-se que la generositat addicional de les prestacions en un moment de crisi accentuaria els efectes perversos (atzar moral), tot re-

duint la intensitat amb la que els aturats busquen feina. Els models teòrics més recents el que postulen, en canvi, és que aquest efecte negatiu és mínim en un moment de crisi o els llocs de treball vacants són clarament insuficients per ocupar a tots els aturats i, per tant, el determinant de la sortida de l'atur no és –en un moment de crisi– la intensitat amb la que es busca feina. Els estudis empírics realitzats per països com Estats Units i Alemanya confirmen aquestes idees. En concret, obtenen quantitativament que l'efecte negatiu de prestacions generoses sobre la durada de l'atur no és constant al llarg del cicle, sinó que és més reduït en els moments de recessió. Als Estats Units, on les prestacions s'han ampliat de 26 a 99 setmanes, l'efecte ha estat augmentar menys de 0,5 punts la taxa d'atur, d'un total de 5,1 punts que ha crescut. Més encara, el mig punt d'atur s'explica bàsicament perquè allargar les prestacions ha impedit que els aturats americans hagin abandonat la cerca de feina i hagin sortit de la població activa, no perquè hagi minvat significativament la sortida de l'atur cap a la feina.

La conclusió, doncs, és clara. En una crisi convé potenciar l'efecte sostenidor de l'economia que comporten les prestacions d'atur –per exemple, ampliant-ne la durada–, sabent, a més, que el possible desincentiu que puguin provocar és pràcticament insignificant. És evident, però, que, de forma inversa, quan l'economia creixi i creï llocs de treball és necessari contenir la despesa pública i les prestacions per atur, retirant les ampliacions del període de crisi, per evitar que un excés de despesa pública alimenti pressions inflacionistes. D'aquesta manera, a més, el sistema recuperaria un nivell normal amb forts incentius per cercar feina i retornar a l'ocupació.

COM PODEN SER UNES PRESTACIONS D'ATUR ANTICÍCLIQUES?

Adaptar la generositat de les prestacions a les etapes del cicle es pot fer de forma discrecional per mitjà de canvis normatius aprovats pels responsables polítics o de forma automàtica a partir de mecanismes i indicadors aprovats legalment de forma anticipada. La literatura econòmica que ha analitzat aquest aspecte s'inclina moderadament per un sistema automàtic. Els avantatges principals serien quatre. Primer, un mecanisme automàtic evita el retard en la presa de decisions, aspecte important per moderar l'efecte d'un shock recessiu. Segon, garanteix la reversibilitat del model, evitant així les pressions socials per allargar en el temps la generositat conjunturalment ampliada en un moment de crisi. Tercer, crea un sistema previsible i creïble. Quart, aspecte important pel cas espanyol, facilita dissenyar un model de prestacions apropiat per una situació econòmica estable –necessàriament més restrictiu que l'actualment vigent– en garantir unes prestacions suficients quan l'economia es desacceleri i l'atur augmenti. Ara bé, un sistema automàtic ha de ser efectiu, la qual cosa requereix un dissenyat rigorós; ha de ser estable en el temps, per generar confiança i garantir estabilitat social; i ha de ser sostenible, és a dir, ha tenir garantida la seva sostenibilitat financera. Els dos grans temes són, per tant, les variables activadores i el model de finançament.

1. Finançament de prestacions d'atur anticíclics

La dificultat rau en garantir el finançament de prestacions d'atur més generoses en moment de recessió, just quan els ingressos públics cauen i el dèficit augmenta. És evident que percentatges de despesa pública en prestacions d'atur superiors al 3% o al 4% del PIB no poden sostenir-se en l'endeutament, de manera que el sistema ha de tenir garantit el seu equilibri en el conjunt del cicle econòmic. Més concretament, són els excedents generats en la fases alcistes del cicle els que bàsicament han de finançar la major despesa durant les recessions.

Una proposta a reflexionar seria la creació d'un Fons de Reserva de Prestacions d'Atur. El Fons s'alimentaria finançament de les cotitzacions per desocupació que paguen empreses i treballadors (en el cas espanyol van representar un 2% del PIB el 2007 i un 1,8% el 2011) i dels estalvis de despesa que es generarien en les etapes expansives en aplicar –en aquestes conjuntures– un model menys generós que el vigent a l'actualitat. Els recursos acumulats més els rendiment financer del Fons haurien de permetre fer front a la major despesa en moment de crisi econòmica. El sistema espanyol actual va generar una despesa en prestacions igual a l'1,6% del PIB un any d'expansió com el 2007 –magnitud clarament excessiva– i ha arribat al 3% del PIB en la crisi (2011). En el cas hipotètic que el model tingués un dèficit transitori, podria ser complementat amb aportacions pressupostàries que serien en tot cas inferiors a les actuals. Aquestes eventuais aportacions pressupostàries seria aconsellable que es fessin durant les fases expansives, quan la disponibilitat de recursos és major. Un avantatge addicional de crear un Fons específic per les prestacions d'atur és que l'aportació de recursos al Fons durant els períodes de bonança limitaria la disponibilitat pressupostària dels governs per ampliar partides de dubtosa rendibilitat social que, a més, amplifiquen l'expansió econòmica i impulsen pressions inflacionistes.

2. Variables activadores

Seleccionar les variables que en un cert moment activen de forma automàtica la major generositat de les prestacions és un aspecte certament clau del model anticíclic. Aquestes variables activadores han de reflectir amb promptitud el canvi en les condicions del mercat de treball, especialment les majors dificultats per trobar feina. De la mateixa forma, han de detectar ràpid la millora del mercat i desactivar la generositat addicional implementada amb anterioritat.

Els experts que han estudiat aquest tema han proposat diverses variables o mecanismes activadors. Bàsicament, la idea central d'aquestes propostes és que les prestacions s'allarguin quan es produeix un augment significatiu de la taxa d'atur (un 20% o 25% respecte al nivell normal) i el programa ampliat es cancel·li quan la taxa es redueixi o es mantingui estable durant uns quants anys (per evitar cobrar prestacions durant massa anys).

MODELS VIGENTS DE PRESTACIONS D'ATUR ANTICÍCLICS

La referències usuals en aquest tema són els models dels Estats Units i de Canadà. Al Canadà les prestacions d'atur depenen de la taxa d'atur de la regió de residència. El principi és que les prestacions són més generoses allà on les condicions del mercat de treball són pitjors. Primer, el període mínim de cotització prèvia a cobrar prestacions oscil·la en funció de la taxa d'atur. En concret, és necessari haver cotitzat 10 setmanes durant l'últim any si la taxa d'atur supera el 13% i puja fins a 18 setmanes si la taxa és igual o inferior al 6%. Segon, les prestacions es cobren en funció del període cotitzat, però també en funció de la taxa d'atur regional. Així, per exemple, haver cotitzat 10 setmanes durant un any permet cobrar 32 setmanes de prestacions si la taxa d'atur supera el 16%, però no dona dret a cobrar-les si la taxa d'atur és inferior al 6%. Una mateixa cotització de 18 setmanes genera prestacions durant 14 setmanes si la taxa d'atur és el 6%, durant 22 setmanes si la taxa d'atur se situa entre 9% i 10% i durant 36 setmanes si la taxa supera el 16%. La durada màxima de les prestacions és de 45 setmanes si s'ha cotitzat un mínim de 33 setmanes i la taxa d'atur supera el 16%. La casuística del model pel que fa a setmanes de cotització s'explica bàsicament per les condicions meteorològiques del país, que obstaculitza desenvolupar amb normalitat diverses activitats econòmiques una part de l'any. Malgrat aquesta casuística i la complexitat aparent d'un model essencialment regional, el cert és que s'adapta al cicle de manera casi automàtica, perquè les referències a la taxa d'atur són absolutes, no relatives, i la variabilitat de la taxa és molt alta (entre 6% i 16%). Així, en una fase de recessió i d'augment de l'atur, de forma automàtica es va reduint el període que s'exigeix haver treballat prèviament per tenir dret a cobrar prestacions i també es va ampliant el temps que es cobraran aquestes prestacions.

A part d'aquest automatisme, el govern canadenc va aprovar a l'inici de la crisi actual una ampliació de les prestacions en cinc setmanes (fins a un màxim de 50) a 21 regions econòmiques del país, i el 2009 aquesta ampliació es va estendre a tot el país.

Als Estats Units les prestacions d'atur són competència dels estats, de manera que hi ha diferències entre ells. En general, però, a la majoria d'estats les prestacions tenen una durada màxima de 26 setmanes (sis mesos), ja sigui fixa per a tots els aturats (és el cas de nou estats) o bé quan s'ha cotitzat el màxim requerit, sempre i quan l'atur sigui baix, concretament, inferior al 6,5%. Quan l'atur supera aquest nivell entra en funcionament de forma automàtica un programa d'ampliació de prestacions que les allarga 13 setmanes addicionals o 20 setmanes addicionals si la taxa supera el 8%. L'ampliació és finançada a mitges entre l'estat i el govern federal. Finalment, si la recessió s'allarga el govern federal aprova –i finança íntegrament– una segona ampliació. Així va ser, per exemple, el 2008, allargant les prestacions en 53 setmanes addicionals, fins a un total de 99 setmanes.

El sistema ha rebut crítiques perquè alguns estats sotmesos a fortes restriccions pressupostàries incompleixen la llei que els obliga a ampliar

automàticament les prestacions un cop superat l'esmentat nivell d'atur, i esperen que el govern federal activi i financi el tram discrecional. També s'ha criticat que el sistema automàtic es desactiva massa ràpid.

CONCLUSIONS

1. Les prestacions d'atur són totalment necessàries. Més enllà de suposar una xarxa de protecció pels aturats, ajuden a mantenir la despesa en consum, suavitzen les recessions i limiten la destrucció de llocs de treball. En el cas espanyol han compensat el 18,4% de l'impacte recessiu d'aquesta crisi.
2. Les prestacions d'atur van associades a una major estabilitat de les feines trobades després de cobrar-les. Addicionalment, alguns autors han argumentat que les prestacions d'atur milloren la productivitat i el creixement econòmic.
3. Ara bé, les prestacions d'atur, particularment si són generoses, retarden la sortida de l'atur cap a la feina, perquè incentiven que es busqui feina de forma poc intensa i que només s'acceptin llocs de treball amb salaris prou alts. Quan s'acosta la finalització de les prestacions augmenta la intensitat de la cerca, es rebaixa el salari d'acceptació i, per tant, augmenta la sortida de l'atur. Els estudis disponibles amb dades espanyoles coincideixen en obtenir aquestes mateixes conclusions.
4. Els treballs internacionals han trobat una relació causal directa entre generositat de les prestacions de desocupació i la taxa d'atur.
5. Unes prestacions d'atur òptimes tindrien una taxa de substitució d'ingressos d'entre el 50% i el 65% a l'inici de l'atur, i s'aniria reduint a mida que passa el temps. En tot cas l'import hauria de tenir un límit superior. La durada màxima de les prestacions hauria de ser la mínima possible en moments d'alta contractació i atur baix. S'hauria d'exigir prou temps de cotització prèvia per evitar un retorn ràpid al sistema de prestacions. Per últim, convindria penalitzar les empreses que acomiaden molt.
6. Les prestacions d'atur són més generoses als països nòrdics i a alguns països continentals (Bèlgica, França, Portugal i Espanya), mentre que són força més estrictes als països anglosaxons, així com a Europa de l'Est.
7. En relació al conjunt de països occidentals, les prestacions d'atur espanyoles es situen a la banda alta. La legislació espanyola és la quarta que dona més marge per acumular mesos de cotització prèvia; també és la quarta (amb Noruega i Portugal) on la durada màxima de les prestacions és més dilatada (dos anys).
8. En èpoques de creixement econòmic i creació de llocs de treball les prestacions d'atur espanyoles haurien de moderar la seva generositat. Les reformes haurien d'anar en una doble direcció: reduir la durada màxima de les prestacions a 12 o 15 mesos i augmentar la relació entre període cotitzat mínim i temps total, de manera que per reunir un any de cotització (i accedir a prestacions) es disposi de dos o tres anys. Aquest valor és referències usuals a una majoria de països occidentals. La taxa de substitució es podria mantenir inalterada, ja que la rebaixa al 50% a partir del sisè més aprovada el juliol de 2012, molt probablement ja l'ha situat molt a prop del nivell òptim.
9. Atès que el cost de prescindir de treballadors temporals és baix, s'hauria d'incrementar la cotització empresarial per desocupació d'aquests contractes (actualment en el 6,7%), compensant la mesura amb una rebaixa –pressupostàriament equivalent– del tipus de cotització dels treballadors fixos (ara el 5,5%).
10. Tindria importants avantatges que el model alternatiu incorporés un sistema de prestacions d'atur anticíclicues. En una crisi convé potenciar l'efecte sostenidor de l'economia que comporten les prestacions d'atur –per exemple, ampliant-ne la durada–, sabent, a més, que el possible desincentiu que puguin provocar és pràcticament insignificant quan escassegen tant els llocs de treball. De forma inversa, quan l'economia creix i crea ocupació s'ha de contenir la despesa pública i les prestacions per atur, retirant les ampliacions del període de crisi.
11. La literatura econòmica s'inclina moderadament per un sistema automàtic pels seus avantatges sobre actuacions discrecionals de política econòmica. Un mecanisme automàtic evita el retard en la presa de decisions, garanteix la reversibilitat de l'ampliació, és previsible i facilita reformar el model vigent en garantir unes prestacions suficients quan l'atur augmenti. És cert, però, que un sistema automàtic ha de ser efectiu, estable en el temps i pressupostàriament sostenible. Estats Units i Canadà són exemples de sistemes amb prestacions anticíclicues que funcionen prou bé, especialment el canadenc.
12. Un tema clau a l'hora de dissenyar un model anticíclic són les variables activadores, és a dir, variables econòmiques –majoritàriament taxa d'atur– que un cop superats certs llindars activen automàticament la posta en marxa de prestacions més generoses. També és molt important la manera i moment en que s'iniciï automàticament la retirada de les prestacions addicionals.
13. Un model de prestacions anticíclicues ha de tenir garantit el seu equilibri pressupostari en el conjunt del cicle econòmic. Els excedents generats en la fases alcistes del cicle són els que bàsicament han de finançar la major despesa durant les recessions. Per garantir aquest equilibri a llarg termini, convindria estudiar la creació d'un Fons de Reserva de Prestacions d'Atur. El Fons es nodriria de les cotitzacions per desocupació que paguen empreses i treballadors i dels estalvis de despesa que es generarien en les etapes expansives en aplicar un model menys generós que l'actual. Els recursos acumulats més el rendiment financer del Fons haurien de permetre fer front a la major despesa en moments de crisi econòmica. En el cas hipotètic que el model tingués un dèficit transitori, hauria de ser complementat amb aportacions pressupostàries, en tot cas inferiors a les actuals, que seria preferible que es materialitzessin durant les fases expansives.

Salaris, costos i preus

1. Salaris i costos laborals

L'any 2012 el creixement dels salaris i dels costos laborals es van moderar, com a resultat de diferents factors: (i) la lenta però progressiva adaptació dels salaris a l'evolució de la conjuntura econòmica; (ii) l'acord social i econòmic signat per patronals i sindicats que fixava pujades salarials de fins al 0,5% per als convenis col·lectius signats el 2012, de fins al 0,6% per al 2013 i una forquilla entre el 0,6% i l'1,5% per al 2014, amb clàusules d'actualització per a cada un dels exercicis; i (iii) la congelació del salari dels empleats públics el 2012 així com la supressió de la paga extra de Nadal.

El context de crisi i la destrucció d'ocupació que afecta la majoria de sectors ha propiciat una disminució de la negociació col·lectiva per cinquè any consecutiu. Segons dades del Departament d'Empresa i Ocupació, fins al mes d'octubre de 2012 (última dada disponible al tancament d'aquest l'informe) s'han signat 443 convenis col·lectius a Catalunya, una xifra força inferior als 762 que es van en el mateix període de l'any anterior (800 en el conjunt de l'any 2011 i 1.100 de mitjana anual en el període 2000-2007).

Aquests convenis han afectat 58.043 empreses i 751.469 treballadors, i l'increment salarial pactat ha estat del 2%¹. L'augment de la inflació cap a final d'any –que es va situar en el 3,6% al desembre–, ha fet activar les clàusules de salvaguarda salarial, que l'any 2012 cobrien al 55% dels treballadors afectats per la negociació col·lectiva, i que entren en funcionament quan la inflació del desembre supera l'increment aplicat a l'inici de l'any. És per això que l'augment salarial revisat haurà estat amb tota probabilitat superior al pactat, si bé encara no disposem d'aquesta informació (gràfic V.1).

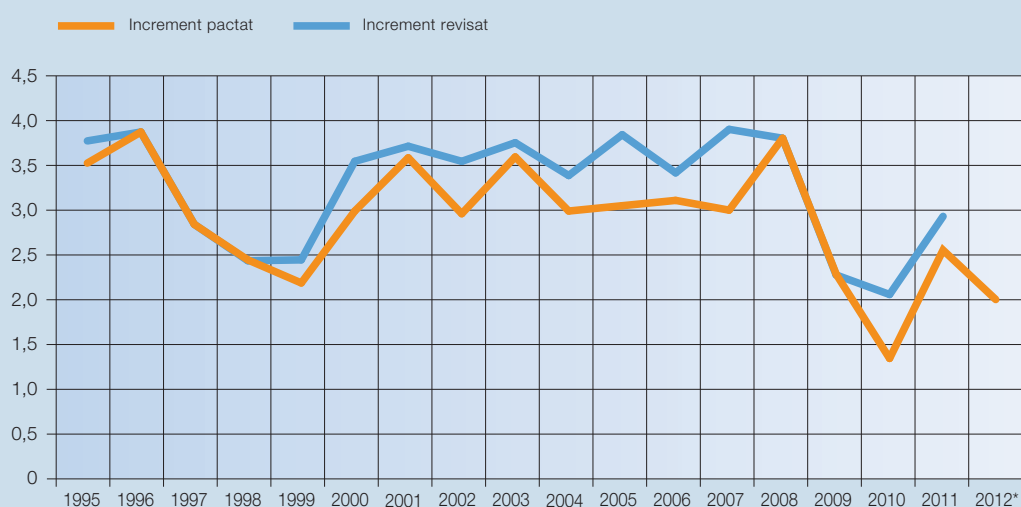
Com ha succeït des de 1994, any d'inici de la sèrie estadística, la moderació salarial ha estat més accentuada en els convenis d'empresa que en els d'àmbit sectorial (1,43% i 2,07%, respectivament). Cal dir, però, que els convenis d'empresa són minoritaris, i l'any 2012 van afectar només a l'11,2% dels treballadors. En relació a la vigència de l'acord, en els convenis de nova signatura s'han pactat increments salarials més baixos (0,34%) que en els convenis plurianuals a partir del segon any de vigència (2,1%). Pel que fa als sectors econòmics, a tots s'han pactat increments salarials inferiors als de 2011, excepte a l'agricultura on pràcticament s'ha pactat el mateix augment. El sector que ha pactat un augment salarial més elevat continua sent la indústria (2,3%), li segueixen la construcció (2,0%) i els serveis (1,74%). A l'igual que els tres anys anteriors, l'agricultura és el sector que ha registrat un increment pactat més baix de l'1,1%.

L'Enquesta de cost laboral que realitza l'INE, i que mesura els costos laborals i salarials efectius que perceben els treballadors, ha revelat una reducció del cost laboral per treballador i mes el 2012, per primera vegada en molts anys. A Espanya la reducció va ser del 0,6%, mentre que a Catalunya

¹ Totes les dades de 2012 fan referència a l'acumulat gener-octubre.

Evolució salarial dels convenis laborals a Catalunya

(En percentatge)

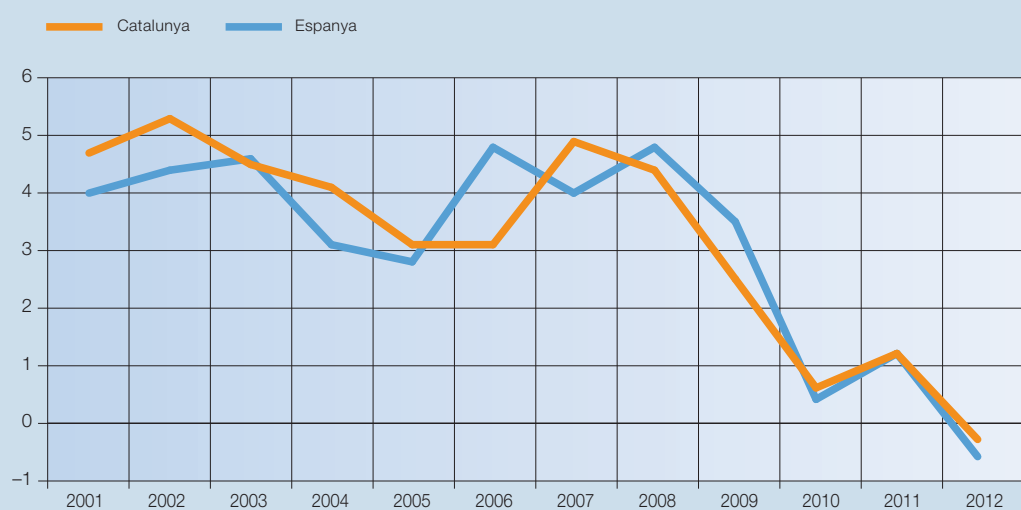
(*) Amb dades acumulades fins al mes d'octubre.

Font: Departament d'Empresa i Ocupació (Generalitat de Catalunya)

fou del 0,3% (gràfic V.2). En el conjunt de l'any, el cost laboral mensual per treballador s'ha situat en 2.724 euros de mitjana a Catalunya, un 7% superior al cost mitjà en el conjunt d'Espanya (2.540 euros). En canvi, el cost laboral per hora treballada ha augmentat un 0,2% a Catalunya el 2012, fins a situar-se en 21,1 euros, si bé assenyalava una acusada desacceleració respecte al creixement registrat l'any 2011, que va ser del 2%.

Evolució del cost laboral per treballar i mes

(En percentatge de variació anual)

Font: Enquesta de cost laboral (INE)

El descens del cost laboral s'ha produït com a resultat de la caiguda del component no salarial. Aquest inclou el costos derivats de la incapacitat temporal o les indemnitzacions per acomiadament entre d'altres. El cost no salarial ha disminuït gairebé l'1% anual, enfront d'un augment de l'1% registrat el 2011. Els costos salarials, en canvi, han disminuït amb menys intensitat, només el 0,1%, si bé és el primer descens que es registra des de l'inici de la sèrie estadística l'any 2000 (quadre V.1).

Tot i que el cost laboral mitjà del conjunt de l'economia catalana s'ha reduït, l'evolució per sectors ha estat dispar. En el cas de la indústria, el creixement del cost laboral fins i tot s'ha accelerat respecte a l'any anterior (des de l'1,4% el 2011 fins al 2,1% el 2012), mentre que a la construcció ha perdut impuls però ha continuat creixent (1,4%). Els serveis és l'únic sector en el que s'ha produït una reducció del cost laboral, de l'1% en mitjana anual.

Per comunitats autònomes també s'observen diferències notables en l'evolució dels costos laborals durant el 2012. Només hi ha tres regions on els costos laborals han continuat augmentant aquest any, són: Madrid, País Basc i Castella-La Manxa. Altres tres comunitats han registrat caigudes però inferiors al 0,6% de la mitjana estatal: Catalunya, Comunitat Valenciana i Castella i Lleó. I a les restants onze comunitats els costos laborals han caigut per sobre de la mitjana estatal, en un rang que va del -1% d'Aragó al -2,8% de Cantàbria.

L'any 2012 la deriva salarial ha estat negativa per quart any consecutiu, ja que el cost salarial ha disminuït (-0,12%) mentre que el salari pactat als convenis ha continuat augmentant (+2%²). Això pot ser degut a un efecte composició derivat, per exemple, de la sortida de l'ocupació de

Indicadors de costos laborals i salarials a Catalunya

Quadre V.1

	2012 (Euros)	% variació 2011	% variació 2012
Cost laboral total / mes	2.724	1,16	-0,34
Cost salarial	2.034	1,22	-0,12
Cost salarial ordinari	1.755	1,51	0,58
Cost salarial no ordinari	278	-0,49	-4,28
Cost no salarial	690	0,99	-0,98
Cost laboral total a Espanya	2.540	1,18	-0,65
Cost salarial a Espanya	1.884	1,05	-0,60
Increment salarial revisat¹		2,57	2,00
Convenis sense clàusula		2,17	1,73
Amb clàusula no retroactiva		3,65	2,48
Amb clàusula retroactiva		1,83	1,37
Agricultura		1,10	1,12
Indústria		3,44	2,30
Construcció		2,50	2,01
Serveis		2,10	1,74

¹ Dades fins a l'octubre

Font: Enquesta de cost laboral (INE) i Departament de Treball

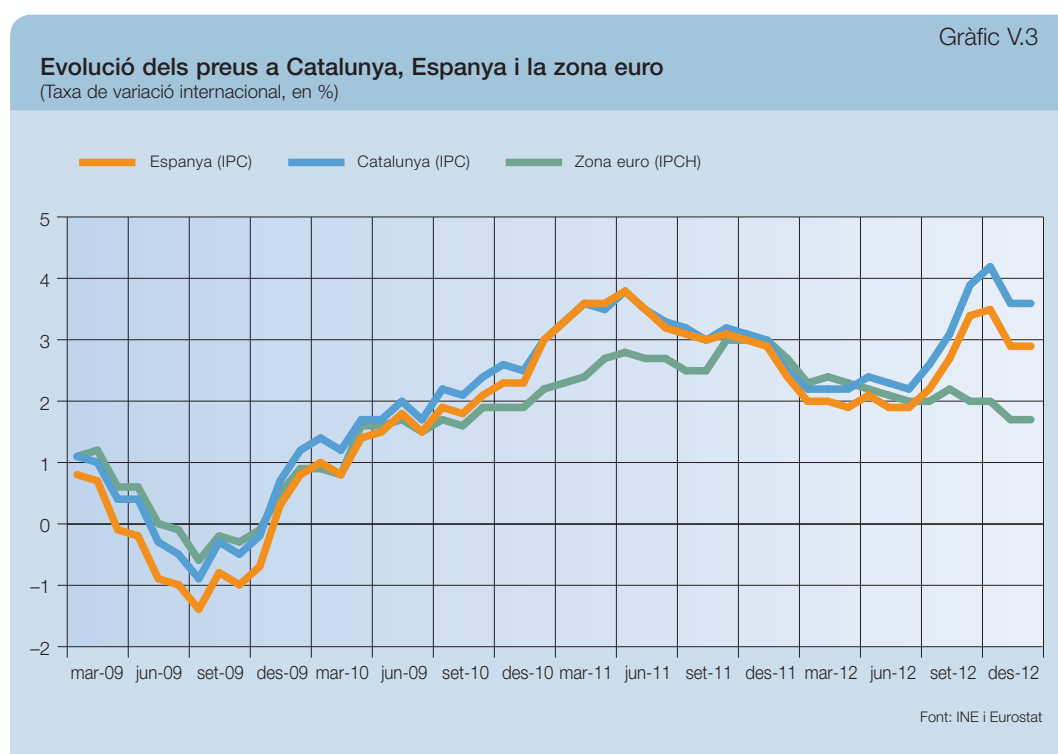
² Dada fins a l'octubre de 2012.

treballadors temporals amb salaris inferiors a la mitjana, i també pot provenir d'una moderació en els conceptes retributius que queden fora de la negociació col·lectiva, com ara les indemnitzacions o les prestacions en espècie.

Si s'analitzen les dades de cost laboral en el sector privat comparables entre els països europeus que publica Eurostat³, s'observa que el 2012 l'augment a Espanya ha estat un punt inferior al creixement mitjà de la zona euro (1,1% enfront d'un 2,1%), després que l'any anterior registressin el mateix creixement (2,7%). A més, Espanya és un dels països de la zona euro que més ha moderat el creixement dels costos laborals al sector privat durant el 2012 (1,6 punts enfront de 0,6 punts de mitjana a la UEM). Tant el component salarial del cost laboral com el no salarial han crescut menys a Espanya que a la zona euro en l'exercici 2012 (el cost salarial l'1,2% a Espanya i el 2,2% a la UEM; el cost no salarial el 0,8% a Espanya i l'1,6% a la UEM).

2. Evolució dels preus al consum i industrials

El 2012 el creixement de l'índex de preus al consum (IPC) a Catalunya es va mantenir relativament estable durant el primer semestre, entorn a un valor del 2,3%, però durant la segona meitat de l'any es va accelerar principalment per factors impositius (pujada de l'IVA al setembre) però també per l'augment dels preus de l'energia, fins assolir el 3,6% a desembre, 1,1 punts per sobre del nivell en què va tancar l'any 2011 (gràfic V.3). En mitjana anual, la inflació catalana ha estat del 2,9% el 2012, enfront del 3,3% el 2011.

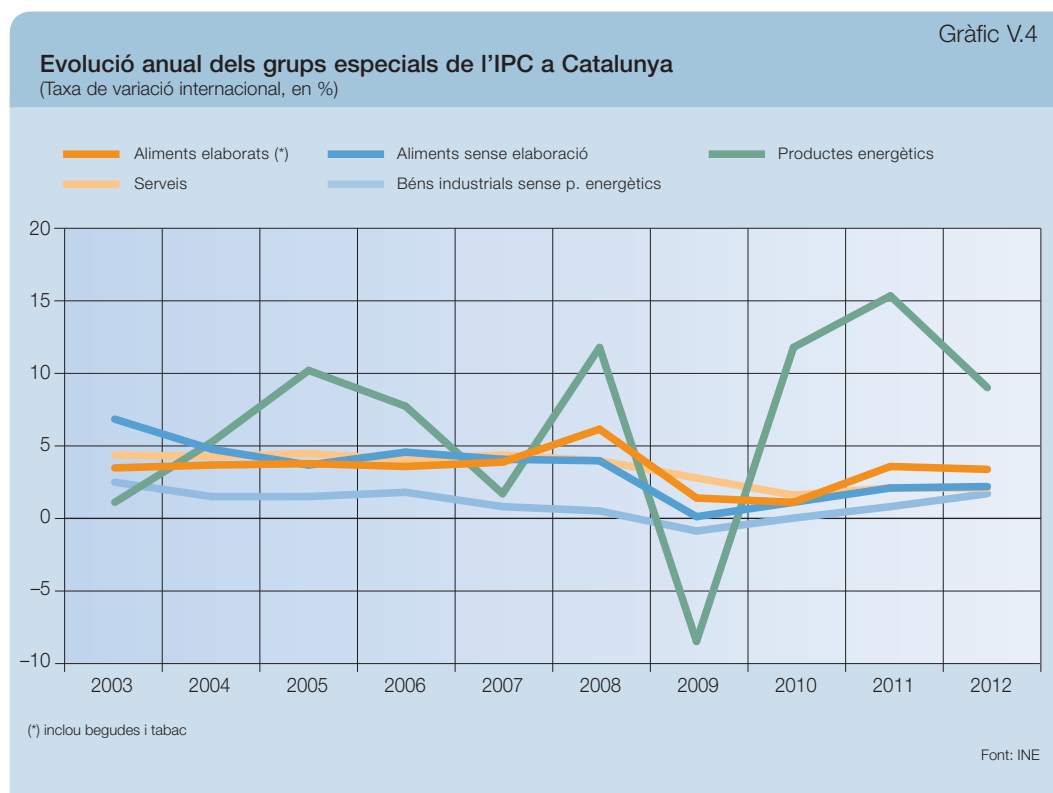

³ Dades no disponibles per a Catalunya.

La taxa de variació de l'IPC a Impostos Constants (IPC-IC), és a dir excloent l'efecte de les pujades impositives que ha començat a calcular l'INE per a Espanya el 2012, es va situar en l'1,8%, sis dècimes per sota de la inflació general d'aquest any. L'evolució de la inflació també es va veure afectada per l'augment dels preus de l'energia i, a Catalunya, pel cobrament de l'euro per recepta i l'augment de les taxes universitàries. De fet, aquests dos factors expliquen en bona part l'augment del diferencial d'inflació de Catalunya amb Espanya que s'ha produït els darrers mesos de l'any 2012. En canvi, les tensions inflacionistes de fons han estat contingudes, en un context de feblesa de la demanda. Així, l'IPC subjacent, que reflecteix els moviments més permanents de la inflació en no incloure ni els aliments sense elaborar ni els productes energètics, ha crescut el 2,1% de mitjana el 2012, si bé ha seguit la mateixa trajectòria ascendent durant la segona meitat de l'any que l'índex general (gràfic V.4).

La inflació espanyola va ser del 2,4% l'any 2012, mentre que la de la zona euro novament es va situar per sota de l'espanyola i de la catalana, en baixar des del 2,7% de mitjana el 2011 al 2,1% el 2012. El diferencial d'inflació entre Catalunya i el conjunt de l'Estat ha tornat a reparèixer el 2012 (cinc dècimes), després que fos zero l'any 2011 en mitjana anual. Cal dir que Catalunya és la comunitat autònoma que ha registrat una inflació més elevada l'any 2012. L'augment dels preus dels serveis i dels béns industrials sense productes energètics s'ha accelerat més a Catalunya que a Espanya, on, en canvi, l'IPC d'aliments, begudes ha crescut amb més força.

Així mateix, el diferencial d'inflació de Catalunya amb la UEM ha pujat dues dècimes el 2012 fins a situar-se en 0,8 punts. Cal recordar, però, que la inflació catalana no és directament comparable amb la de la zona euro perquè a Catalunya no es calcula l'índex d'IPC harmonitzat.

Pel que fa a l'evolució dels preus al consum per grups de despesa, s'observen diferències en funció de factors com la sensibilitat als preus de l'energia o l'efecte de les pujades impositives dutes a terme el 2012. Els dos grups que han registrat una acceleració més forta en el creixement dels preus aquest any han estat el de *medicina* (que després de dos anys amb caigudes de preus ha registrat un creixement del 7,3% el 2012, com a conseqüència de la introducció de l'euro per recepta i de l'augment del preu d'alguns medicaments motivat per la seva exclusió del Sistema Nacional de Salut) i el d'*ensenyament* (6,6% el 2012 enfront del 3,2% el 2011, degut a l'augment de les taxes universitàries). També han augmentat amb força els preus del grup de *begudes alcohòliques i tabac* (5,9%), per l'efecte de les pujades de l'impost sobre el tabac al març de 2012; i dels grups de *transport* i d'*habitatge* (4,9%), per l'impuls del preu de l'electricitat, el gas i altres combustibles. Només el grup de *comunicacions* ha registrat deflació (-3,4%), accentuant encara més el descens de preus que ve registrant des de l'any 2008 (quadre V.2).

Per últim, cal examinar l'evolució de l'índex de preus industrials (IPRI), que mesura el comportament dels preus dels productes fabricats a la indústria i venuts al mercat interior. En el conjunt del 2012, l'IPRI ha experimentat un creixement del 4%, que suposa una desacceleració de 2,5 punts respecte del creixement del 2011. La trajectòria descendent de l'augment dels preus industrials ha sigut menys intensa a Catalunya que al conjunt de l'Estat, on l'IPRI ha registrat un augment del 4,1%, enfront del 6,9% l'any anterior.

L'augment de l'índex que s'ha produït el 2012 reflecteix principalment la pressió alcista del preu de l'energia als mercats internacionals, que s'ha traduït en un creixement de l'IPRI del grup energia del 9,9%, i del grup de béns intermedis del 2,8% (el primer que acusa el trasllat dels majors costos energètics). Tanmateix, aquests creixements han estat molt més moderats que els de l'any anterior (15,2% energia i 8,8% béns intermedis), i això explica en part la desacceleració de l'índex global. També ho explica l'estabilitat dels preus dels béns de consum duradors i dels béns d'equipament.

Evolució de l'índex de preus al consum (IPC) per grups de despesa

(Taxas de variació interanuals, en %)

Quadre V.2

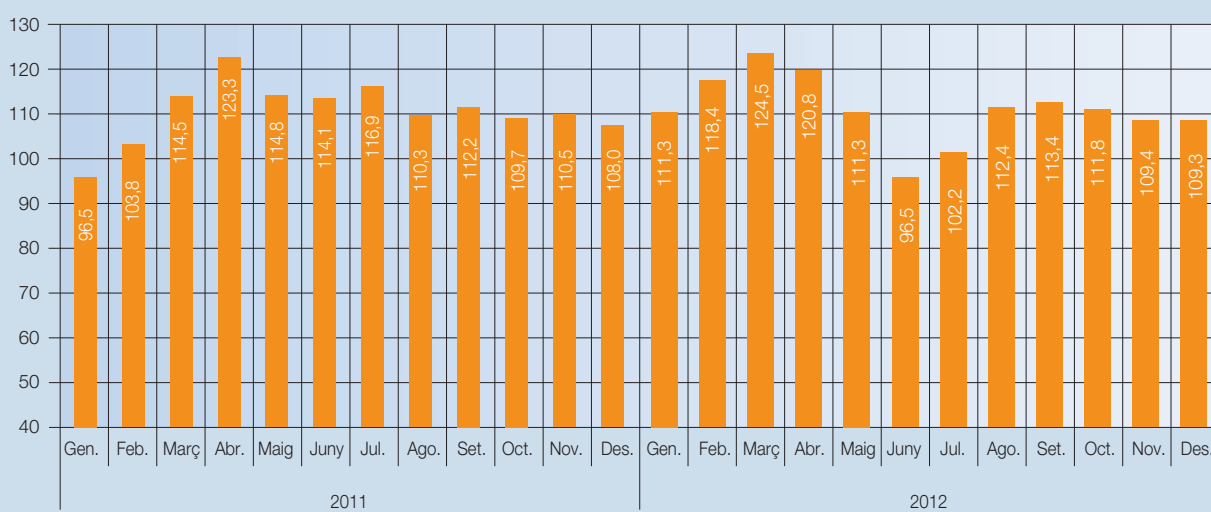
CATALUNYA	General	Aliments	Beg. alcoh. i tabac	Vestit	Habitatge	Parament llar	Medicina	Transports	Comunicacions	Lleure i cultura	Ensenyament	Hotels, cafès i restaurants	Altres
Mitjana 2009	0,2	0,0	8,4	-1,5	1,5	1,7	0,0	-5,8	-0,7	-0,2	4,8	2,2	3,2
Mitjana 2010	2,0	-0,2	10,4	-0,2	3,3	1,3	-0,8	6,9	-0,8	-1,2	3,0	1,7	3,1
Mitjana 2011	3,3	2,1	9,6	0,4	6,6	1,3	-0,9	8,0	-0,8	0,1	3,2	1,8	3,4
Mitjana 2012	2,9	2,5	5,9	0,4	4,9	1,5	7,3	5,1	-3,4	1,1	6,6	1,5	2,7
Desembre 2012	3,6	3,3	5,7	0,4	5,4	1,8	21,2	3,2	-2,8	2,2	14,7	1,4	3,7
ESpanya													
Mitjana 2012	2,4	2,3	5,9	0,3	5,1	0,9	3,5	4,8	-3,4	0,7	4,8	0,9	2,3

Font: Elaboració a partir de les dades de l'INE

Quant al preu del barril de petroli brent, aquest va seguir una evolució ascendent el primer trimestre de l'any, fins a situar-se al voltant dels 124,5 dòlars, un màxim que no s'assolia des de mitjans del 2008. Els mesos posteriors el preu del petroli es va reduir per finalment establir-se a l'entorn dels 110 dòlars el barril (gràfic V.5). En mitjana anual, el preu en dòlars es va mantenir pràcticament en el mateix nivell de l'any anterior (111 \$/barril), enfront del repunt del 38,3% registrar el 2011 i del 29% el 2010. La depreciació de l'euro, en promig anual, va fer que l'increment del preu del barril mesurat en moneda europea fos del 9,2% el 2012.

Gràfic V.5

Evolució del preu del barril de petroli
(Mitjana mensual, en dòlars USA)

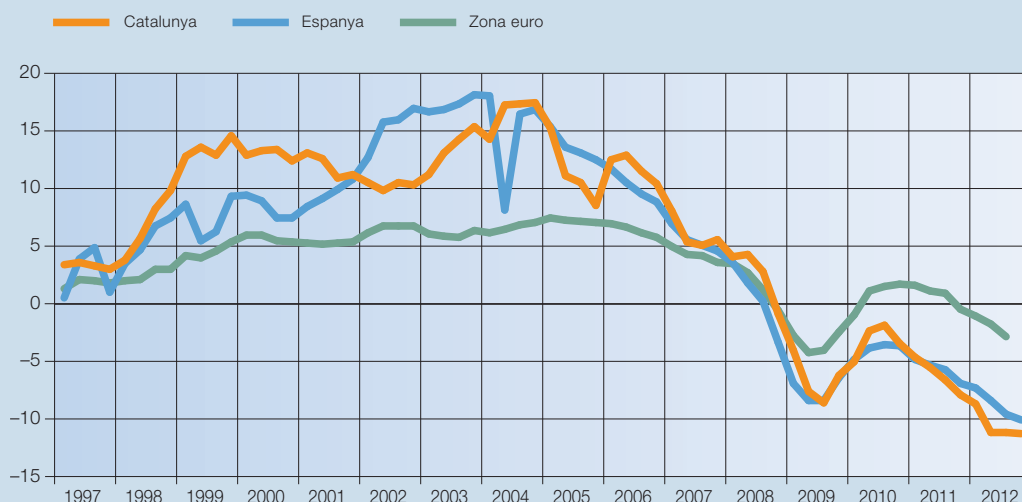
Font: Ecowin a partir de l'Agència Internacional de l'Energia (AIE)

3. Evolució dels preus de l'habitatge

El 2012 el preu de l'habitatge ha caigut per quart any consecutiu a Catalunya, i amb més intensitat que els tres anteriors. Segons l'índex general de preus de l'habitatge, que elabora el Ministeri de Foment, el preu de l'habitatge a Catalunya ha baixat el 10,3% el 2012, enfront d'un 6% l'any anterior, i acumula una caiguda des de 2008 del 22% en termes nominals. Al conjunt de l'Estat, la caiguda acumulada dels preus de l'habitatge els darrers quatre anys ha estat molt similar, del 23%, si bé el 2012 ha patit un descens lleugerament inferior al de Catalunya (del 8,9%). A la zona euro, els preus de l'habitatge van començar a caure el quart trimestre de 2011 i han seguit amb aquesta tendència durant el 2012. Amb dades fins al tercer trimestre, els preus de l'habitatge a la zona euro han caigut l'1,7% el 2012 (gràfic V.6).

La contracció del preu de l'habitatge en 2012 ha estat resultat de l'evolució del preu de mercat de l'habitatge lliure, que ha caigut el 10,5% a Catalunya, en contrast amb el creixement del 3,7%

Evolució trimestral del preu de l'habitatge (*) a Catalunya, a Espanya i a la Zona Euro (Taxa de variació internacional, en %)

(*) Habitatge lliure a Catalunya i Espanya.

Font: Ministeri de Foment i BCE

registrat pel preu de l'habitatge protegit (quadre V.3). En el cas de l'habitatge de protecció oficial (HPO), el preu per m² s'ha situat, de mitjana, en 1.340 euros, enfront dels 1.145 euros/m² del conjunt d'Espanya. Pel que fa al preu de l'habitatge lliure, s'ha situat en 1.878 euros/m² de mitjana a Catalunya, però existeix força dispersió entre les quatre províncies catalanes, oscil·lant entre els 2.104 euros/m² de Barcelona i els 1.152 de Lleida. El preu s'ha reduït més a Tarragona i Barcelona que a Girona i Lleida, però en tots els casos s'ha accelerat la caiguda respecte a l'any anterior.

Pel que fa a l'habitatge lliure amb menys de dos anys d'antiguitat, només hi ha dades publicades per a la província de Barcelona a causa del reduït nombre de taxacions d'habitatge nou, a partir del 2011, a Girona, Lleida i Tarragona, que no donen representativitat suficient. El mateix succeeix amb l'habitatge de protecció oficial. Els preus de l'habitatge nou de fins a dos anys han caigut un 8,8%, menys que els de l'habitatge lliure de més de dos anys d'antiguitat (-10,8%), però més que la mateixa categoria a Espanya (-7,5%) (gràfic V.7).

En aquest sentit, una variable clau perquè el preu de l'habitatge deixi de caure és la reducció de l'estoc d'habitatges nous sense vendre. Segons el Ministeri de Foment, Catalunya té el 15,2% de l'estoc d'habitatge nou a Espanya a 31 de desembre de 2011 (102.758 habitatges de 676.038), només per darrere de la Comunitat Valenciana (20,6%) i Andalusia (15,8%), i molt per sobre de la Comunitat de Madrid (6,7%). A Catalunya, l'estoc només ha disminuït un 0,5% respecte a l'any anterior, mentre que al conjunt d'Espanya la reducció ha estat de l'1,7%. Tot i això, l'estoc d'habitatge nou sense vendre només representa el 2,5% del parc total d'habitatges a Catalunya, mentre que a la Comunitat Valenciana, per exemple, és el 4,3%.

Evolució del preu de l'habitatge a Catalunya i a Espanya

(Taxes de variació interanual, en %)

	Barcelona	Girona	Lleida	Tarragona	Catalunya	Espanya
IGPH (*)						
2008	2,7	2,5	2,4	3,4	2,8	1,0
2009	-6,3	-6,2	-5,9	-7,4	-6,3	-7,2
2010	-3,1	-2,4	-1,7	-2,7	-3,0	-3,7
2011	-6,2	-5,5	-5,2	-5,8	-6,0	-5,5
2012	-10,7	-9,7	-8,4	-11,1	-10,3	-8,6
Habitatge protegit						
2008	7,5	4,6	2,8	5,5	6,4	6,9
2009	-2,0	-6,1	-3,9	-0,2	-2,2	-0,4
2010	4,3	2,2	0,7	1,2	1,7	3,1
2011	3,1	5,9	5,2	-1,4	2,3	1,2
2012	2,4	nd	nd	nd	3,7	-1,4
Habitatge lliure						
2008	2,7	2,2	2,5	3,4	2,7	0,7
2009	-6,5	-5,9	-5,8	-7,6	-6,5	-7,4
2010	-3,1	-2,7	-1,8	-2,8	-3,0	-3,9
2011	-6,1	-5,6	-5,7	-5,8	-6,0	-5,6
2012	-10,7	-9,9	-8,3	-11,7	-10,5	-8,7

nd: no disponible

(*) Índex general del preu de l'habitatge

Font: Ministeri de Foment

Evolució del preu de l'habitatge lliure a Catalunya segons antiguitat

(Taxa de variació anual, en %)

Font: Ministeri de Foment

EL SECTOR ENERGÈTIC: ELS REPTES DE FUTUR

Joan Prat Rubi. *Advocat i professor de la Universitat de Barcelona*

I. EL SECTOR ELÈCTRIC: LA REFORMA NECESSÀRIA PER AFRONTAR ELS REPTES DE FUTUR

A) Introducció

El sector elèctric s'enfronta a reptes de gran importància pel seu futur. La competitivitat de les empreses i el confort dels ciutadans depenen en bona part de les condicions del subministrament elèctric. El desplegament de la xarxa intel·ligent, la gestió de la demanda, el desenvolupament de noves formes de producció d'electricitat més properes al consumidor, la reducció de les emissions de CO₂, la integració al mercat únic de l'electricitat de la UE són reptes que només es podran assolir amb un marc regulatori eficient i que envii els senyals adequats a les empreses elèctriques.

No és necessari insistir en la rellevància de la energia, i en especial de la energia elèctrica, com a factor clau per a impulsar el desenvolupament econòmic. Es tracta d'un sector estratègic que la Llei espanyola actual qualifica, encertadament, com «essencial». La declaració d'activitat essencial permet que aquest sector hagi estat sotmès a una intensa regulació pels òrgans de l'Estat. La finalitat és garantir la seguretat del subministrament elèctric, així com les condicions en que es realitza aquest subministrament (qualitat del mateix, disponibilitat de l'energia, condicions econòmiques, etc.).

En aquest article es defensa que el sector elèctric requereix d'una profunda reforma que li permeti encarar els reptes de futur, partint de regles noves, que assegurin assolir aquells objectius. No es tracta d'inventar. Es tracta d'aplicar principis àmpliament provats i aplicats amb bons resultats als països més desenvolupats del nostre entorn.

Els reptes que forçosament haurà d'afrontar el sector elèctric exigeixen un nou marc regulatori que incentivi la inversió, de forma que les empreses elèctriques es trobin en condicions de fer front a les noves exigències del desenvolupament econòmic i social. Davant aquestes necessitats el sistema actual està esgotat, incapaç de donar els senyals adequats a les empreses i que ha col·locat a l'Estat en una situació límit al acumular un monstruós dèficit tarifari que arriba als 30.000 milions d'euros.

B) Els reptes de futur de les empreses elèctriques

Un recent informe sobre política energètica de l'organisme assessor de la Generalitat de Catalunya CAREC (Consell Assessor per a la Reactivació Econòmica i el Creixement) de data 22 de juliol de 2011, que venia a completar un informe anterior del mateix organisme de 25 de març de 2011 amb ocasió de la Cimera Econòmica organitzada per la Generalitat de Catalunya, recollia els principals reptes que afronten les empreses elèctriques. La coincidència de criteri amb aquests informes em porta a citar aquí aquelles conclusions.

- Necessitat de preveure l'augment de la demanda elèctrica: tal com assenyalava aquest informe «caldrà desplegar les infraestructures necessàries per a fer front a la demanda creixent». Les exigències de disponibilitat i qualitat del subministrament, necessàries per assegurar el desenvolupament econòmic, obligaran a les empreses elèctriques a fer front a fortes inversions en infraestructura. El marc regulatori ha de preveure els senyals adequats per a que les empreses elèctriques puguin fer front a aquestes inversions.
- Adopció de decisions sobre les centrals nuclears: el debat és obert i les empreses elèctriques hauran de fer front a les decisions que en resultin d'aquest debat. Des de l'aixecament de la moratòria nuclear i elaboració d'un Pla de noves centrals fins a la seva substitució per centrals de producció utilitzant altres tecnologies. En el cas de substitució s'haurà de veure el paper del gas i de les energies produïdes a partir de fons renovables. L'informe del CAREC s'inclina encertadament per un mix que inclogui totes les tecnologies, incloent la produïda per les centrals nuclears. Els experts entenen que l'energia nuclear assegura la independència energètica, tot garantint rigorosos controls de seguretat.
- Desenvolupament de centrals de generació distribuïda: molt properes al consum que eviten xarxa i estalvien pèrdues. Aquí trobem tant les centrals amb fons renovables, com les centrals de noves tecnologies, cogeneració, etc. L'informe del CAREC recolza el desenvolupament d'aquestes centrals de petita potència.
- Decisions a adoptar sobre el paper de l'energia produïda per centrals que utilitzen fons renovables: bàsicament sobre les polítiques de recolzament, sobre el cost d'aquest recolzament i la seva incidència en el costos generals del sistema. S'haurà d'estudiar l'establiment de mecanismes per evitar els conflictes derivats de la preferència donada a la producció d'origen renovable respecte a les centrals que utilitzen altres tecnologies.
- El paper del gas en la producció d'electricitat: les centrals que utilitzen gas com a combustible per generar electricitat aporten molta flexibilitat per al bon funcionament del sistema elèctric, gràcies a la seva rapidesa en la posada en marxa. La creixent utilització del gas en la producció d'electricitat obliga a definir el seu paper en el mercat des del punt de vista de la seguretat de subministrament (el gas es troba en regions d'alt risc geopolític) i dels possibles conflictes amb la producció d'origen renovable (prioritat en l'accés al mercat a favor de la producció d'origen renovable).
- Implantació de la xarxa intel·ligent «smart grid»: l'aplicació de les noves tecnologies permet la implantació d'una xarxa intel·ligent que ha de permetre al distribuïdor una gestió de la xarxa més eficient, una millora de la gestió de la demanda i, en definitiva, una major qualitat en benefici del consumidor. Per altra banda, la implantació del Smart Metering –comptador intel·ligent– permetrà al consumidor controlar

millor les seves pautes de consum. Per fer front a aquest repte les empreses necessiten d'un marc regulatori que impulsi les molt elevades inversions que s'hauran de realitzar. En aquesta línia el informe del CAREC fa referència a la necessitat «d'impulsar les mesures necessàries que permetin la implantació a Catalunya de la xarxa intel·ligent i el comptador intel·ligent, assenyalant els mecanismes adequats pel seu finançament».

- Incorporació al «European Energy Single Market»: la creació del mercat únic de l'energia en l'àmbit europeu col·loca a les empreses elèctriques davant d'un repte indiscutible. Efectivament, la construcció de la connexió elèctrica amb França constitueix un avanç important que haurà de permetre la posada en marxa d'aquest mercat europeu de l'energia. Els efectes de la posada en marxa d'aquest gran mercat han de resultar molt beneficiosos pels consumidors, doncs augmentarà la competència entre les empreses elèctriques i en definitiva les condicions del mercat. En aquest sentit destaca l'informe del CAREC que «aquesta interconnexió resulta indispensable per assegurar la competitivitat de la indústria catalana». Per a les empreses elèctriques constitueix un repte doncs aquest nou mercat implicarà l'aparició de més oferta i més agents al mercat.

C) Els defectes intrínsecs del marc regulatori actual

El sistema elèctric actual és centralitzat i funciona sobre la base de la «tarifa única» (tarifa d'accés i tarifa de subministrament d'últim recurs). El sistema es completa amb la «caixa única» a tot el territori espanyol, subjecte a una posterior liquidació i redistribució entre totes les empreses regulades (empreses de xarxa: distribuïdores i transportistes) i des d'on es fa un repartiment per a cobrir tots els costos del sistema elèctric (empreses de producció en règim especial –renovables i cogeneració–, òrgans reguladors (CNE, OMEL, etc) i altres costos del sistema –extrapeninsulars, moratòria nuclear, etc). Només queden fora les activitats subjectes a la competència: producció en règim ordinari i comercialització. Aquest sistema resulta singular i no s'aplica a cap dels països del nostre entorn (excepte França i Itàlia, sistema justificat per l'existència d'empreses omnipresents de l'Estat –EDF i ENEL). El resultat d'aquest model és:

- Dificultat de gestió del sistema elèctric espanyol. Resulta extraordinàriament difícil intentar identificar i quantificar tots els costos del sistema elèctric. Més difícil resulta després recaptar aquests costos a través d'una tarifa única i el seu repartiment aplicant criteris raonables entre els diferents agents elèctrics del sector. No és estrany que es produeixin distorsions que acabin per descontrolar el sistema.
- L'Estat no disposa dels mecanismes adequats que permetin la identificació i quantificació dels costos de les empreses. Després d'anys de treballs i de milions d'euros invertits, principalment per les pròpies empreses i a requeriment de l'Estat, la realitat és que no es disposa dels mecanismes adequats per identificar i quantificar aquests costos. L'extraordinària dificultat en la determinació d'aquests costos i la utilització de models teòrics no ha resistit la confrontació amb la reali-

tat. No sembla que l'aval de l'Estat a aquests costos sigui el més adient en aquestes condicions. Per altra banda, el mal funcionament d'aquests mecanismes provoca una desconfiança de les empreses en el reconeixement d'efectes retributius a les inversions a realitzar i, en definitiva, introdueix un senyal desincentivador a la inversió.

D) El dèficit tarifari

El «dèficit tarifari» constitueix un dels problemes més difícils que afronta el Govern espanyol. Són 30.000M€ reconeguts a les empreses elèctriques i pendents de cobrament que compten amb la garantia de l'Estat. Per recuperar aquest deute, que tècnicament tenen tots els consumidors amb les empreses elèctriques, haurien d'augmentar les tarifes entre un 30 i 40%, la qual cosa sembla inassolible en l'actual context econòmic.

El dèficit té l'origen en l'aprovació d'una tarifa elèctrica que tècnicament no recull tots els costos subjectes a regulació (bàsicament la tarifa ha de recollir els costos de distribució, transport, primes del règim especial –renovables– i altres costos del sistema elèctric). Els costos de generació i comercialització estan al marge ja que són activitats subjectes a les regles de la competència.

En definitiva, s'aconsegueix la pau empresarial reconeixent a les empreses uns costos determinats, però després falta cintura política per traslladar aquests costos als consumidors via tarifa. Resultat: un dèficit creixent que es trasllada a futur i que a més compta amb la garantia de l'Estat. No és fàcil assenyalar quins són els costos que han provocat aquest dèficit. Més aviat cal fer recaure la responsabilitat del desastre en un sistema ineficient i en una pitjor gestió d'aquest sistema, conjuntament amb una entrada descontrolada de generació renovable primada.

E) Les polítiques de contenció del dèficit realitzades fins ara

- Basades en una contenció del cost de les activitats regulades (distribució i transport): de difícil justificació, en no disposar de l'instrument necessari per al càlcul dels costos d'aquestes activitats. S'ha de tenir en compte que la distribució participa entorn al 15% en el total preu de la electricitat (la generació participa entorn del 50%). Per tant, reduir aquest cost té una incidència molt limitada en el problema del dèficit. No obstant, s'ha optat per reduccions lineals en aquest cost, no emparades en criteris objectius i que acaben incidint en les inversions en distribució i transport. És a dir, en les activitats que incideixen més directament en la qualitat del subministrament elèctric.
- Basades en una contenció del cost de les primes del règim especial: s'ha optat per la suspensió d'aquestes primes per les noves centrals en règim especial, provocant una inseguretats jurídica de greus conseqüències, afectant especialment a la credibilitat internacional de l'economia espanyola.
- Basades en la imposició de taxes a la generació: en lloc de revisar els mecanismes de formació del preu en el mercat per comprovar si exis-

teixen malformacions en la configuració d'aquest preu, s'ha optat per la via fàcil d'imposar taxes a la generació, de forma unilateral, sense anar a l'arrel del problema.

F) La superació del dèficit tarifari com principal repte de futur: la necessària definició d'un sistema transparent per a la determinació dels costos de les activitats regulades i les tarifes d'accés

El sector elèctric no podrà avançar cap al futur sense una política energètica que exclouï la possibilitat del dèficit. Es tracta de donar estabilitat financera al sistema sense necessitat d'involucrar a l'Estat, al mateix temps que es creen els incentius adequats que impulsin la inversió per part de les empreses elèctriques.

Aquest nou marc regulatori s'haurà d'assentar sobre un procediment transparent per determinar els costos regulats i l'assignació a les empreses que realitzen aquestes activitats –distribució i transport– així com la determinació d'altres costos del sistema elèctric –propis o suportats– (organismes reguladors, moratòria nuclear, primes del règim especial, etc.). L'assignació de costos permetrà la fixació de la retribució individualitzada de les empreses distribuïdores i transportistes.

Les empreses distribuïdores i transportistes haurien de participar activament (aportant informació) en el procés de fixació de la seva retribució, que finalment s'hauria d'aprovar, bé per la CNE, bé per la comunitat autònoma, alliberant a l'Estat d'aquesta funció. Si qui aprova la retribució és la CNE, s'hauria de garantir el reconeixement del cost de les instal·lacions aprovades per la Comunitat Autònoma a cada empresa. Amb el sistema que es proposa, les inversions que aprovi la CA que, lògicament són en benefici dels ciutadans de la mateixa, anirien a càrrec –a través de les tarifes d'accés– dels beneficiaris d'aquestes inversions. No com en l'actualitat que paguen tots els consumidors, tot i que no es beneficiïn de les mateixes.

Aprovada la retribució a una empresa distribuïdora, aquesta es convertiria en tarifa individualitzada per empresa i seria recaptada directament a la seva zona de distribució. El cost del transport i la resta de costos del sistema elèctric serien recaptats pel distribuïdor i posats a disposició de la CNE o directament al l'agent elèctric que pertorqui. Per suposat, el comercialitzador seria responsable del cobrament de la energia. Això implica acudir al mercat d'acord amb les regles de la competència aplicables a la generació i comercialització d'electricitat. El cost total de l'electricitat que pagarà el consumidor serà el resultat de l'adició dels costos regulats més el preu de l'electricitat, pròpiament dit. Aquest últim fixat segons les regles de funcionament del mercat.

Finalment s'hauria de valorar l'establiment d'un sistema de compensacions transparent per a minimitzar les diferències de costos que afloraran com a conseqüència de l'aparició de tarifes diferenciades per zones (ruralitat, dispersió de la població, accidents geogràfics, etc).

Amb aquestes mesures s'aconseguiria:

- Alliberar a l'Estat d'una pesada càrrega, costosa i que a més no fa bé.
- La tarifa que aplica cada distribuïdor estaria lligada directament a l'esforç inversor realitzat per l'empresa, incentivant amb això al distribuïdor, que veurà així premiat el seu esforç, en benefici del consumidor.
- Es produiria una molt higiènica comparació (benchmarking) entre les tarifes dels distribuïdors, la qual cosa constituirà una ajuda al treball realitzat per la CNE i les comunitats autònomes.
- El cost de les majors exigències requerides per les comunitats autònomes en l'exercici de les seves competències en distribució, serien suportades pels consumidors beneficiats per aquestes majors exigències i no, com passa amb el sistema actual, suportades per tots els, siguin o no beneficiaris.
- El més important: impedir el dèficit amb la garantia de l'Estat. Cada distribuïdor recapta a la seva zona la retribució que li ha estat aprovada. Els ajustaments es regularitzarien, sense majors problemes, a càrrec de les tarifes corresponent al següent exercici i dins de cada zona de distribució, sense implicar l'Estat.

Finalment assenyalar que, el sistema aquí descrit, obeeix a principis generalment acceptats en l'àmbit dels països del nostre entorn i gaudeixen d'una àmplia experiència internacional.

G) respecte a la diversitat d'òrgans competencials

Mentre la competència per aprovar els plans d'inversions en noves instal·lacions elèctriques pertany a les comunitats autònomes, la retribució que correspon a aquestes inversions és competència reservada a l'Estat. Això fa possible que una comunitat autònoma aprovi una instal·lació i que l'Administració central no li reconegui la retribució. Aquesta duplictat competencial constitueix una clara anomalia del sistema, produint una gran inseguretat en el funcionament del propi sistema que ha acabat per incidir negativament en la inversió.

H) respecte al mercat de generació d'electricitat

S'ha de tenir en compte que la generació participa, depenent del preu de mercat, entre un 40% i un 50% en el preu final de l'electricitat, mentre que els costos de distribució representen entorn al 15%. La participació de la generació en el preu final de la electricitat és doncs elevada i obliga a extremer la vigilància en el funcionament dels mecanismes de formació dels preus al mercat.

Si bé la generació no constitueix un cost regulat, acaba per pressionar el cost dels preus regulats. Tant si el cost de la generació és lliure (comercialització lliure), com si forma part de la tarifa aprovada (tarifa d'últim recurs), el preu de la generació és un component del preu final de l'energia que ha de pagar el consumidor. Un preu alt de la generació obligarà a contenir el preu dels costos regulats si no volem una pujada del preu final de l'electricitat, o l'aparició del dèficit.

Cal reconèixer que el mercat elèctric és molt difícil que funcioni correctament per diverses circumstàncies:

- Retard en l'entrada en funcionament del mercat únic de l'energia europeu que podria aportar més competència.
- Activitat d'inversió intensiva que implica una limitació per a nous entrants.
- Centrals noves d'elevat cost que competeixen amb centrals amortitzades.
- Coexistència de centrals utilitzant diferents tecnologies que competeixen amb costos totalment diferents.
- Coexistència de producció amb incentius (renovables i cogeneració) amb centrals de producció de règim ordinari.
- Poques empreses amb gran poder de mercat.

Es tracta d'una activitat que es porta a terme en règim de lliure competència. Per tant s'hauria de suposar que els preus són el resultat de l'aplicació de les regles de la competència. Tanmateix, forçós és reconèixer que les circumstàncies descrites fan dubtar d'un adequat funcionament del mercat de la generació.

S'hauria d'evitar que aquestes circumstàncies repercutixin en els preus de l'electricitat. S'imposa, per tant, una revisió dels mecanismes de formació del preu de mercat i comprovar si aquests mecanismes no porten a malformacions en el preu.

Finalment, s'haurà de preveure els efectes de la apertura de la interconnexió amb França sobre el mercat. En definitiva, suposarà un pas endavant en la integració en el mercat únic de l'energia amb totes les seves conseqüències: més oferta i participació de més agents en el mercat elèctric.

I) respecte a les primes que perceben les centrals del règim especial

Les primes del règim especial representen un cost molt elevat que està suportant el sistema elèctric en exclusiva quan el seu fonament neix de consideracions de política general (medi-ambiental o climàtic). Per tant, aquest cost no hauria de ser suportat pel sector elèctric, sinó per la societat en el seu conjunt, que es l'autèntica beneficiària d'aquestes polítiques de recolzament a l'energia utilitzant fonts d'origen renovable. Estem parlant d'una previsió de cost d'aquestes primes pel sector elèctric de 9.200 M€ (any 2013), quan el cost de tota la distribució a Espanya és de 5.200 M€ pel mateix any¹. La conclusió és evident: la pressió del cost de les primes resulta insuportable i requereix un tractament adequat que impliqui a tota la societat.

1. Font: Ordre IET/221/2013, de 14 de febrer, per la qual s'estableixen els peatges d'accés a partir de l'1 de gener de 2013 i les tarifes i primes de les instal·lacions de règim especial.

II. ALGUNES CONSIDERACIONS SOBRE EL SECTOR DEL GAS

El sector del gas es diferencia del sector elèctric en què no es tracta d'un servei universal. No obstant, el seu pes com a font energètica no ha deixat de créixer, tant pel que fa al subministrament domèstic com a l'industrial. A la vegada, constitueix un combustible essencial per a la generació d'electricitat i el seu paper en aquest àmbit és cada vegada més rellevant. Cal destacar la seva contribució a la flexibilitat del sistema elèctric gràcies a la facilitat que té per posar-se en marxa, fet que resulta essencial per mantenir l'equilibri del sistema elèctric.

Podem dir que moltes de les reflexions aportades en l'apartat destinat al sector elèctric són aplicables al sector del gas. No obstant, destaquem respecte del sector del gas:

A) Seguretat de subministrament

Els instruments bàsics per garantir la seguretat de subministrament són la diversificació de fonts de proveïment, unes bones connexions internacionals i la capacitat d'emmagatzematge.

El sector del gas haurà d'afrontar en el futur:

- *La diversitat de fons de proveïment*: atès que la localització del gas es troba bàsicament en regions d'alt risc geopolític, resulta essencial garantir la diversitat de fonts de proveïment. Així la dependència a Catalunya i Espanya del gas d'Algèria o la dependència de la potent indústria alemanya del gas rus constitueixen riscos que exigeixen diversificar les fonts de proveïment. El risc esdevindria més elevat si es prescindís de l'energia nuclear que és un element clau per garantir la independència energètica.
- *La capacitat d'emmagatzematge*: constitueix un element clau de la seguretat de subministrament a la vegada que permetria un millor funcionament del mercat al potenciar l'accés a la xarxa pels consumidors.
- *Projecte Midcat de connexió amb França*: comportarà un reforçament del mercat del gas a Europa, mitjançant la incorporació al mercat europeu del gas provinent d'Algèria, a la vegada que permetrà importar-ne quan sigui necessari a efectes de seguretat en el subministrament. La seva realització haurà de permetre la incorporació dels nostres mercats al mercat únic de l'energia d'àmbit europeu. Per tant, tindrà efectes beneficiosos per a la competència al augmentar les condicions de la oferta de gas, en benefici del consumidor.

B) Impuls al desenvolupament d'una xarxa de gas eficient

Implica portar a terme un esforç suplementari per fer arribar la xarxa allà on es trobi el consum impulsant així el desenvolupament econòmic.

C) Impuls al desenvolupament de la xarxa intel·ligent

A l'igual que en el sector elèctric, el sector del gas haurà de fer front a la implantació d'una xarxa intel·ligent que ha de permetre al distribuïdor una gestió de la xarxa més eficient i una major qualitat en benefici del consumidor.

III. CONSIDERACIÓ FINAL

Finalment cal assenyalar que el necessari desplegament de les infraestructures energètiques requereix del recolzament de la societat, Administracions públiques i un marc regulatori que envii els senyals adequats. En aquest informe ens hem referit al marc regulatori. No

podem deixar de recordar la necessitat d'aquest recolzament des de la societat i des de les administracions públiques per al desenvolupament de les xarxes elèctriques i de gas. Per aquesta raó trobem convenient acabar amb una de les propostes del CAREC amb motiu del seu informe sobre política energètica, lliurat a la Generalitat de Catalunya el dia 22 de juliol de 2011: «... el necessari desplegament de les infraestructures energètiques ha generat polèmica i en alguns casos oposició en diferents sectors. En el futur cal ser molt conscients que es tracta d'actuacions d'interès públic que mereixen un recolzament ampli per part del conjunt de la societat, començant per les administracions públiques, ... que haurien de ser les primeres en difondre un missatge clar sobre la necessitat de garantir un sistema energètic eficient com a suport bàsic del desenvolupament econòmic de Catalunya.»

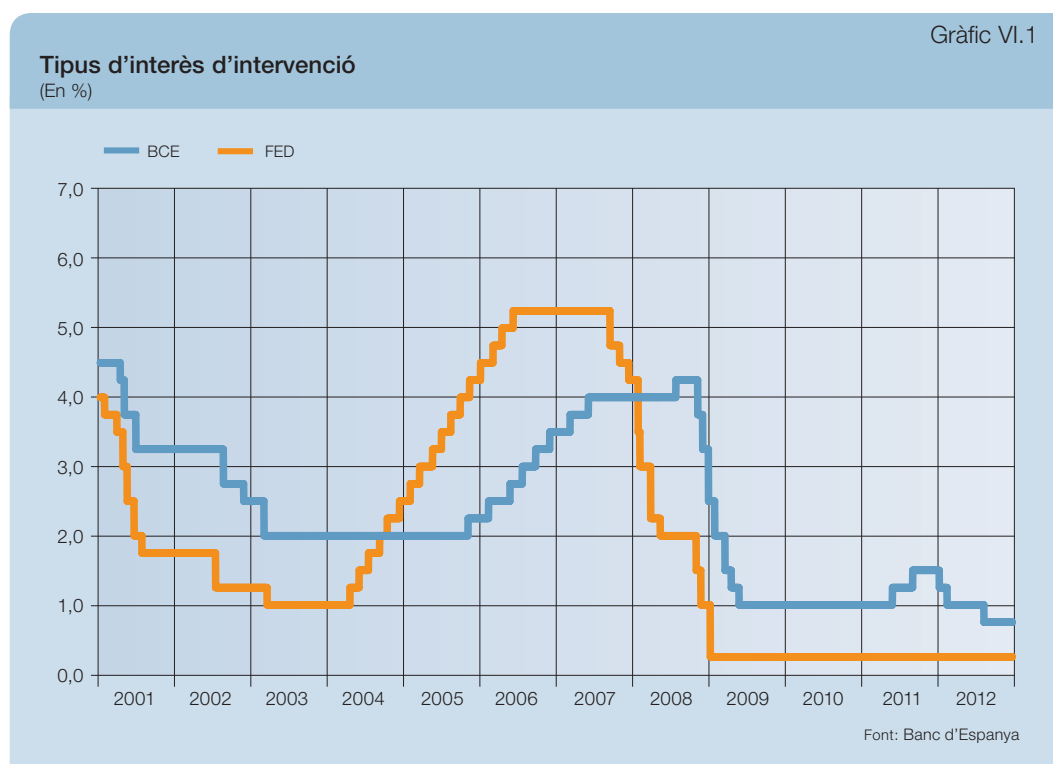
VI Sector Financer

1. Evolució general

Les dues subhastes de liquiditat a llarg termini (tres anys) i adjudicació plena a tipus d'interès fix realitzades pel BCE el desembre de 2011 i el febrer de 2012, respectivament, van millorar considerablement les condicions de finançament de les entitats de crèdit de la zona euro, possibilitant una reducció substancial de les tensions als mercats financers.

La millora va ser però transitòria. La incertesa sobre la situació política a Itàlia, l'empitjorament de les finances públiques a bona part dels països de la perifèria i els dubtes sobre la solvència del sistema bancari espanyol van generar una creixent desconfiança entre els inversors a partir del mes de maig; sent òbviament els dos països citats –Itàlia i Espanya– els més afectats per les turbulències. Lluny de remetre, les tensions als mercats, tant monetaris com de deute públic, van continuar creixent els mesos següents fins a assolir el seu punt màxim a començaments de juliol, moment en què es va arribar a qüestionar el caràcter irreversible de la moneda única.

Cercant de recuperar la confiança en la zona euro, la UE va explicitar, a finals de juny, la seva voluntat de reforçar els fonaments de l'euro anunciant, amb aquesta finalitat, mesures com ara la creació d'un mecanisme únic de supervisió, un ús més flexible tant de la Facilitat Europea d'Estabilització Financera (FEEF) com del Mecanisme Europeu d'Estabilitat (MEDE) i la possibilitat de recapitalitzar directament el sector financer. El BCE, per la seva part, va reduir a començaments de juliol el seu tipus d'intervenció en 25 punts bàsics i el va deixar situat en el 0,75 per cent (gràfic VI.1).

La situació, tanmateix, només va millorar després del discurs pronunciat pel president del BCE el 26 de juliol a Londres, en el qual va explicitar la seva disposició a fer tot el que calgués per preservar l'euro, i de l'anunci, poc després (el 2 d'agost), del BCE de la posada en marxa d'un nou programa de compra de bons dels països perifèrics sense límits quantitatius als mercats secundaris (les denominades «operacions monetàries de compravenda»).

L'alleujament de les tensions financeres es va traduir en una reducció significativa dels diferencials sobirans dels països més vulnerables, com Irlanda, on es van situar per sota dels observats poc abans de la sol·licitud d'ajuda financera per part del seu Govern. Va facilitar també la reobertura dels mercats primaris, que havien estat tancats per a la major part d'emissors durant bona part de l'any.

Els mercats monetaris de l'àrea de l'euro han continuat, tanmateix, mostrant una fragmentació elevada, que no fa sinó reflectir el mal funcionament del mecanisme de transmissió de la política monetària única. En altres paraules, els dubtes sobre la solvència dels països de la perifèria impedeixen als agents econòmics d'aquests països finançar-se en el mercat interbancari als tipus d'interès fixats pel BCE, ja que el seu cost de finançament ve determinat en aquests moments pel diferencial del seu deute sobirà davant el bo alemany.

L'existència, en un entorn de tipus d'interès reduïts, d'una considerable incertesa sobre el futur de l'euro explica, per la seva part, l'intens ritme a què han crescut els agregats monetaris més líquids com ara l'M1. Dins de les contrapartides de l'oferta monetària, el crèdit concedit als sectors residents va continuar la senda de la reducció d'anys anteriors.

Pel que fa al comportament dels tipus de canvi, la recerca per part d'un bon nombre d'inversors d'actius segurs explica en gran manera la notable depreciació (un 8 per cent) que va registrar l'euro davant el dòlar entre els mesos d'abril i juliol. La ja comentada contundent actuació del BCE va impulsar la recuperació de l'euro, que va tancar l'any cotitzant a 1,32 dòlars, un 2% per sobre del nivell observat a finals de l'any anterior.

2. Intermediaris financers

D'acord amb la necessitat d'accelerar el reconeixement de les pèrdues generades pel sector immobiliari, el nou Govern del Partit Popular va aprovar, durant la primera part de l'any, tres mesures clarament complementàries: una elevació considerable dels nivells de provisions sobre els actius considerats problemàtics; l'establiment d'un recàrrec de capital sobre, valgui l'expressió, els pitjors dels pitjors dels problemàtics (sòl i promoció en curs); i la constitució d'una provisió genèrica sobre els actius immobiliaris «sans».

La data límit per complir les noves exigències era el 31 de desembre de 2012. Les entitats que optessin per fusionar-se disposarien, no obstant això, d'un any addicional des de l'autorització de l'operació. Tan o més important, podrien carregar part de l'ajust sobre el seu patrimoni net i evitar, o suavitzar, així, l'impacte sobre el compte de resultats. Unes i altres havien de comunicar al Banc d'Espanya abans del 31 de març de 2012 les mesures i plans que pensaven adoptar per complir les noves exigències, que, segons les pròpies estimacions del supervisor, suposarien un desemborsament de 60.000 milions d'euros, una quantitat certament elevada.

El Consell de Ministres de l'11 de maig va acordar, també, sol·licitar a dos entitats expertes independents una valoració de la totalitat de la cartera creditícia del sistema bancari espanyol. Es tractava de reforçar la confiança sobre la solvència del sistema bancari espanyol avaluant-ne, amb aquesta finalitat, la capacitat de resistència davant d'un empitjorament addicional de la situació econòmica.

La feblesa de l'activitat econòmica, la no resolució de la crisi del deute sobirà i els dubtes sobre la viabilitat d'alguns dels projectes d'integració posats en marxa per les caixes d'estalvi van impedir que les noves mesures es traduïssin en una reducció de la desconfiança sobre el sistema bancari espanyol. L'esclat de Bankia, que poc després de sol·licitar convertir en capital els 4.465 milions d'euros en participacions preferents en poder del FROB va anunciar que necessitaria 19.000 milions d'euros addicionals per completar la seva recapitalització, va complicar encara més situació. I això per dues raons bàsiques: la primera, i més important, és que desvetllava dubtes sobre la racionalitat del procés de fusions dut a terme per l'autoritat; la segona és que desmuntava també la idea que els problemes del sistema bancari espanyol es concentraven en unes quantes entitats de dimensió reduïda.

Consumits els recursos tant del FROB com del Fons de Garantia de Dipòsits d'Entitats de Crèdit (FGD), el Govern espanyol va optar per sol·licitar formalment, el 25 de juny de 2012, assistència financera a l'Eurogrup per sanejar el seu sistema bancari. Quatre van ser, en aquest sentit, els canvis bàsics en la gestió de la crisi bancària que van introduir les autoritats europees:

- El primer incumbeix el procés de recapitalització. En lloc d'exigir esforços addicionals en matèria de solvència a les entitats sense especificar ni la quantia de les pèrdues esperades ni d'on sortiran els fons necessaris per cobrir-les, la UE opta per estimar en primer lloc les necessitats de capital que necessitarà cada entitat individual i explicita a continuació el volum de recursos (fins a 100.000 milions d'euros) que es posaran a disposició de les entitats per culminar el procés de recapitalització.
- Les entitats que necessitin fons públics per cobrir el seu dèficit de capital hauran de presentar a les autoritats els preceptius plans de reestructuració, i aquestes, una vegada avaluada la seva viabilitat, procediran a la recapitalització o a la liquidació ordenada de l'entitat.
- Com no podia ser altrament, els accionistes de les entitats que rebin ajuts públics hauran d'assumir una part substancial de les pèrdues. Per reduir al màxim la càrrega suportada pels contribuents europeus, el Memoràndum de Condicions exigeix així mateix que es duguin a terme «exercicis, voluntaris o obligatoris, de responsabilitat limitada», això és, que s'imposin pèrdues també als titulars d'instruments híbrids de capital, com les participacions preferents, i de deute subordinat.
- Abans de la finalització del 2012, les autoritats espanyoles havien d'haver aprovat la creació un mecanisme de segregació d'actius. Conegut col·loquialment com a «banc dolent», aquest mecanisme permetria a les entitats en crisi desprendre's dels seus actius immobiliaris de mala qualitat, la qual cosa milloraria la qualitat del seu balanç i, per tant, la seva viabilitat.

La seqüència d'esdeveniments a partir d'aquí és prou coneguda. A finals de setembre de 2012 es feien públics els resultats del test d'estrès realitzat a les disset principals entitats bancàries espanyoles. Set d'elles, representatives del 62% dels actius del sistema bancari espanyol, assolien el capital mínim exigint en l'escenari més advers. Les deu restants tindrien en el mateix escenari un dèficit de recursos propis proper als 54.000 milions d'euros; Bankia, CatalunyaCaixa, Novacaixagalicia i Banc de València eren les que presentaven les necessitats de capital més grans.

Dos mesos després, el Govern va definir els aspectes bàsics de la Societat de Gestió d'Actius Procedents de la Reestructuració Bancària (SAREB), això és: el perímetre del balanç (90.000 milions d'euros com a màxim), la tipologia dels actius immobiliaris que es podrien transferir (préstecs a promotors i actius procedents d'adjudicacions) i l'estructura de propietat de la societat (majoria del capital en mans privades però control públic dels òrgans de govern). Adquirits a un preu que intenta reflectir el seu valor econòmic real a llarg termini, els actius podran romandre en el balanç del «banc dolent» quinze anys per tal d'evitar, així, les més que probables pèrdues que generaria la seva venda en una conjuntura recessiva com l'actual; pèrdues que, atès que els actius s'havien adquirit amb l'emissió títols de deute avalats per l'Estat, podrien acabar recaient sobre els contribuents.

A la part final de l'any, la Comissió Europea va aprovar els plans de reestructuració presentats per les entitats que van sol·licitar fons públics per cobrir el seu dèficit de capital. Aquestes entitats van rebre del Mecanisme Europeu d'Estabilitat (MEDE) 38.833 milions d'euros, quinze mil milions menys que l'import estimat inicialment. La ja comentada transmissió d'actius a la Societat de Gestió d'Actius procedents de la Reestructuració Bancària (SAREB) i l'assumpció de pèrdues per part d'accionistes i tenidors d'instruments híbrids (com les participacions preferents i el deute subordinat) van ser les vies que van permetre reduir les necessitats de recursos.

D'acord amb la normativa europea sobre ajuts d'Estat, les entitats recapitalitzades amb fons públics hauran de complir una sèrie de condicions l'objectiu últim de les quals no és sinó limitar els falsejaments de la competència generats pel recolzament rebut. Per citar-ne alguns exemples, hauran de reduir la capacitat instal·lada –sucursals i treballadors–, la mida del balanç, concentrar la seva activitat als seus territoris d'origen i abandonar el finançament de promocions immobiliàries. Algunes, a més, hauran de ser venudes o liquidades per les autoritats espanyoles abans que acabi l'any 2017.

Amb el desemborsament dels fons aportats pel MEDE es dona per culminat el procés de sanejament del sistema bancari espanyol en el qual, entre compres d'actius, injeccions de capital i esquemes de protecció d'actius, s'han compromès 67.000 milions d'euros, tres vegades més que els recursos mobilitzats per fer front als episodis de crisi bancàries succeïts a Espanya entre 1978 i 2004. El cost final de la crisi bancària actual serà, doncs, amb tota seguretat, elevat i, atès l'origen dels fons, suportat en gran part pels contribuents.

Entrant ja en l'anàlisi de l'activitat, el deteriorament de la situació econòmica i el colossal esforç de sanejament realitzat en aquest exercici expliquen els discrets resultats que han obtingut les entitats bancàries espanyoles en l'exercici del 2012. De fet, la major part d'aquestes han presentat pèrdues abundants, i són les controlades pel FROB les que han presentat les més voluminoses.

Operacions de Sanejament Bancari. Recursos compromesos a 30 d'abril 2013

(Milers de milions d'euros)

	FROB-MEDE					FGD***				TOTAL
	Prèstecs	Capital	Capital MEDE	EPA**	Total	Actius	Capital	EPA**	Total	
CCM						1.650		1.715	3.365	3.365
Cajasur				392	392					392
Unnim							953	915	1.868	1.868
Catalunyabanc		2.968	9.084		12.052					12.052
NCG Banco*		3.872	5.425		9.297					9.297
Bankia		4.465	17.959		22.424					22.424
BMN		915	730		1.645					1.645
Banco Ceiss	525		604		1.129					1.129
CAM							5.249	1.145	6.394	6.394
B. Valencia		1.000	4.500	500	6.000					6.000
Caja3			407		407					407
Liberbank			124		124					124
SAREB			2.160		2.160					2.160
TOTAL	525	13.220	40.993	892	55.630	1.650	6.202	3.775	11.627	67.257

(*) Inclou Banco Gallego

(**) Esquema de Protecció d'Actius. Pèrdua esperada

(***) Fons de Garantia de Dipòsits d'Entitats de Crèdit

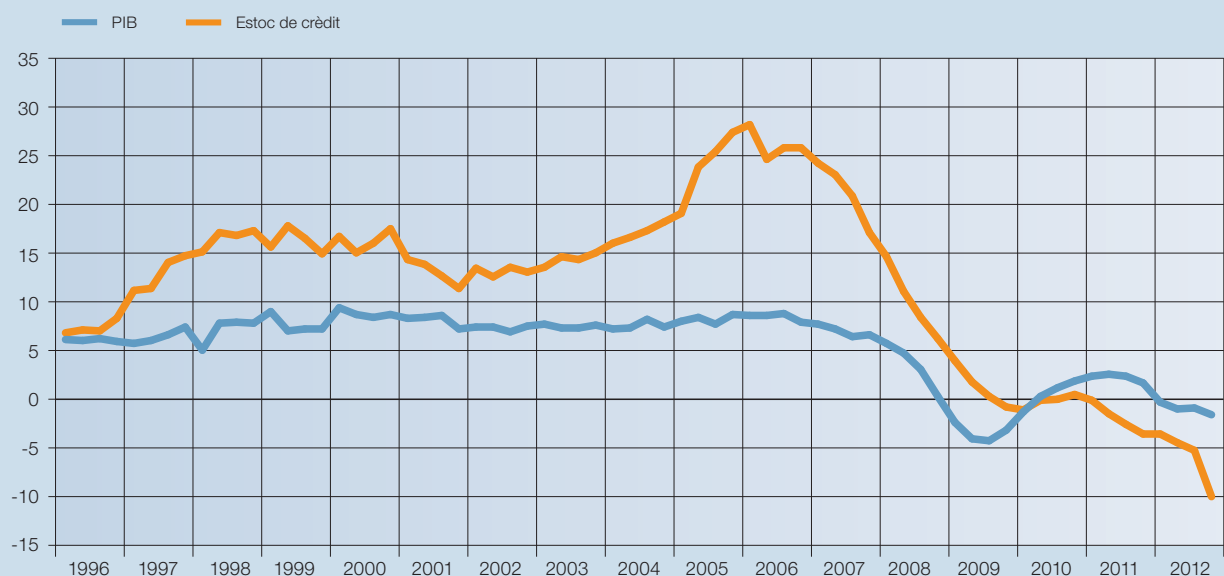
Font: Banc d'Espanya, FGDEC i FROB

Des de la perspectiva del balanç, la caiguda de les rendes de les llars i l'elevada rendibilitat que durant bona part de l'any va oferir el deute públic han continuat dificultant el creixement de la base de dipòsits. La mateixa caiguda de l'activitat econòmica, la falta de demanda solvent i la necessitat de reforçar els nivells de recursos propis expliquen, per la seva part, l'accentuació de la caiguda de l'estoc de crèdit (gràfic VI.2); reducció que unida a l'augment dels actius dubtosos ha causat un nou increment de la taxa de morositat, que el desembre de 2012 s'ha situat ja per sobre del 10% en termes agregats i entorn del 30% en les activitats de promoció immobiliària.

Els nivells d'activitat més reduïts, la repreciaió a la baixa de la cartera creditícia lligada a l'euríbor, l'estancament dels ingressos per comissions i l'increment de les provisions han reduït substancialment el marge d'explotació i, per tant, com ja s'ha dit, els nivells de rendibilitat del sector financer.

PIB nominal i crèdit del sistema bancari

(% variació interanual)

Font: Banc d'Espanya i INE

3. Mercats financers

El mercat espanyol de deute públic ha estat un dels segments més afectats per les tensions financeres que va experimentar la zona euro la primera part de l'any. N'hi ha prou amb assenyalar que el diferencial de rendibilitat del bo espanyol a deu anys davant la referència alemanya va assolir a finals de juliol els 630 punts bàsics, el nivell més alt des de la creació de la UEM (gràfic VI.3).

La ja comentada actuació del BCE la segona part de l'any va relaxar considerablement la pressió sobre el deute públic espanyol, que va acabar l'any oferint rendibilitats entorn del 5,3% davant el 6,1% que presentava tres mesos abans. Així mateix, va obrir el mercat primari, la qual cosa va permetre al Tresor, la segona part de l'any, captar al mercat més del que necessitava per cobrir les seves necessitats financeres (venciments i cobertura del dèficit).

La millora de les condicions financeres a la zona euro va beneficiar també els bancs espanyols, que després de més de quatre mesos de sequera absoluta van poder refinançar al mercat una part dels seus venciments (entorn dels 25.000 milions d'euros) i reduir així la seva dependència del BCE. Interessa, amb tot, destacar que l'accés al mercat no ha estat generalitzat, la qual cosa posa de manifest la clara diferenciació entre entitats que hi ha a Espanya actualment.

Condicionat pel comportament dels valors bancaris, l'IBEX 35 ha tornat a tancar l'exercici amb pèrdues (-4,7%), inferiors amb tot a les registrades els dos anys anteriors (-17,4 i -13,1 per cent respectivament). Aquestes pèrdues contrasten amb els bons resultats que han assolit els principals índexs europeus com l'Eurostoxx 50 (una revalorització del 13,8%), el CAC francès (15,2%), el Dax

Diferencial del bo espanyol amb l'alemany

(En punts bàsics)

Font: Banc d'Espanya

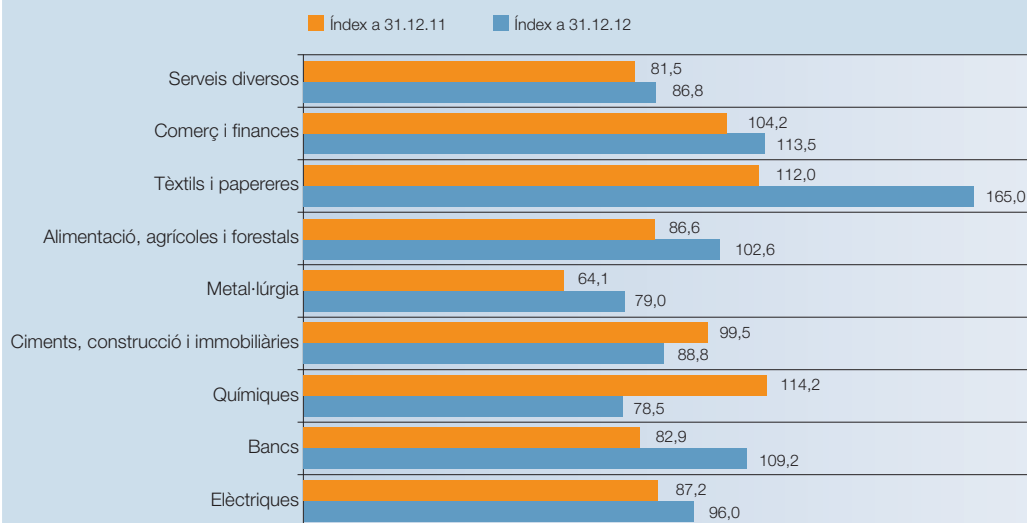
Xetra alemany (29,1%) i el FTSE 100 anglès (5,8%). Contrasten així mateix amb els guanys registrats pel Dow Jones nord-americà (7,3%) i el Nikkei 225 japonès (22,9%).

Pel que fa a la Borsa de Valors de Barcelona, l'índex BCN MID 50 ha moderat considerablement el seu ritme de caiguda (un -5,9% davant el -28% que va caure l'any anterior) i s'ha accentuat en canvi la contracció en els volums de negociació (un -31,8%), reflectint principalment el retrocés que ha registrat la contractació de títols de renda variable. En termes sectorials, químic (-21,3%), metal·lúrgic (-21%), serveis diversos (-13,2%) i ciments, construcció i immobiliàries (-11,2%) han estat els índexs que han registrat una evolució més negativa, mentre que, alternativament, el sector tèxtil i papereres han estat els que han assolit els millors resultats (una revalorització del 65%) (gràfic VI.4).

S'han moderat també les sortides de capital (5.400 milions d'euros davant els 10.000 milions demanats l'any precedent) que han registrat els fons d'inversió l'any 2012. Com ja va succeir l'any passat, la caiguda ha estat generalitzada, i són els fons de retorn absolut, els de renda fixa a curt termini i els de renda fixa mixta els que han registrat els retrocessos més grans (-22,5%, -18% i -15% respectivament).

Malgrat haver perdut patrimoni, els fons d'inversió garantits han tornat a ser, per tercer any consecutiu, la modalitat que gestiona un volum de recursos més elevat (50.597 milions d'euros, el 41% del total). El segueixen, a continuació, els fons de renda fixa a curt termini (22.000 milions d'euros) i els fons internacionals (entorn dels 15.000 milions)

Índexs sectorials de la Borsa de Barcelona

Base index any 2012: 1.1.12 = 100. Base index any 2011: 1.1.11 = 100

Font: DG de Política Financera i Assegurances

D'acord amb les tendències generals ja explicades, els Fonstresor Catalunya, que han d'invertir un 50% del seu patrimoni en títols de deute públic emesos per la Generalitat, han perdut també tant participats (un 11,8%) com patrimoni (un 8,5%), xifrats a finals d'any en 12,2 milions d'euros.

EL NOU SISTEMA BANCARI ESPANYOL

Antoni Garrido. *Universitat de Barcelona i Institut d'Economia de Barcelona (IEB)*

La crisi bancària i les mesures que s'han pres per combatre-la han reduït substancialment el nombre d'entitats de crèdit i, molt especialment, el cens de caixes d'estalvis, format a mitjan 2013 per tretze entitats a diferència de les quaranta-set que el componien el 2005 (quadre 1). Tenint en compte que set de les supervivents (Bankia, CatalunyaCaixa, Novacaixagalicia, Banc Mare Nostrum, Liberbank, Caja España i Caja3) estan controlades totalment o parcialment pel FROB, sembla evident que el nombre de caixes encara es reduirà més els pròxims anys.

Les caixes d'estalvis que exerceixen la seva activitat financera a través d'un banc (totes excepte dues de caràcter local) s'hauran, a més, de transformar en fundacions bancàries, si la seva participació en aquest banc és igual o superior al 10%, o en fundacions ordinàries, en la resta de casos. Quan la participació en el banc sigui igual o superior al 50%, la fundació haurà de presentar a les autoritats, perquè en donin la pre-

Quadre 1. Sistema bancari espanyol. Nombre d'entitats				
	1985	1995	2005	2013
Entitats				
Bancs*	98	112	74	54
Caixes	79	51	47	13
Cooperatives	146	97	83	41
Total	323	260	204	108

* Societats anònimes espanyoles

Font: AEB, Banc d'Espanya i CECA

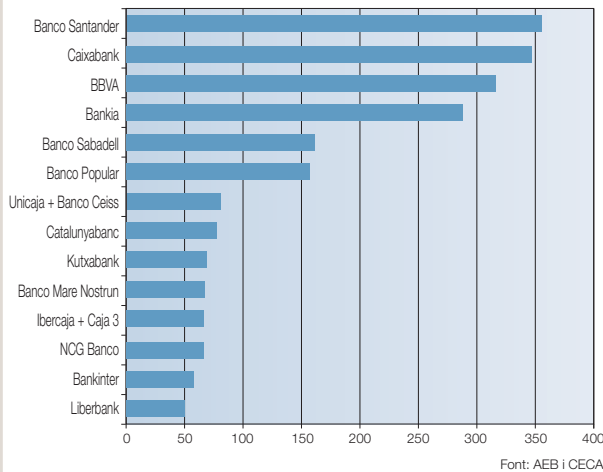
ceptiva aprovació, un pla financer en què es detalli la política d'inversions i de gestió de riscos que durà a terme. Tan o més important, haurà de dotar un fons de reserva per fer front a les possibles necessitats de ca-

pital que pugui presentar el banc participat. Es tracta, en definitiva, de desincentivar el manteniment de participacions majoritàries.

El nou marc legal estableix, així mateix, un sever règim d'incompatibilitats entre els òrgans de govern de les noves fundacions i els de bancs sota el seu control. N'hi ha prou amb assenyalar que la condició de patró de la fundació, a més de no estar remunerada, és incompatible amb l'exercici de càrrecs equivalents a l'entitat bancària de la qual la fundació bancària és accionista o en altres entitats controlades pel grup bancari.

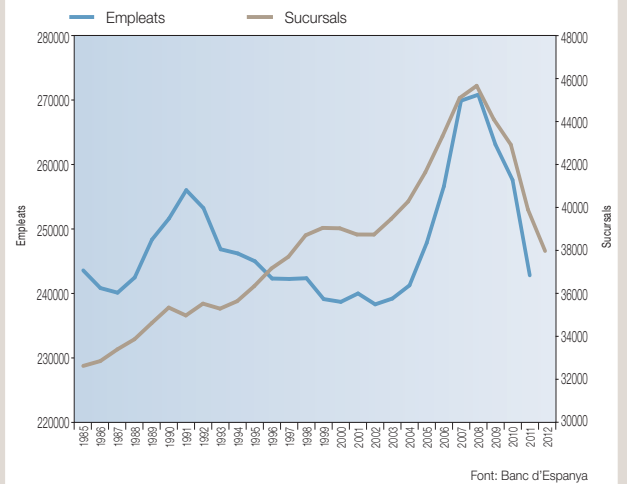
La minva en el cens d'entitats operatives ha provocat el consegüent augment en els nivells de concentració del sistema bancari espanyol, fins al punt que les sis primeres entitats per mida (gràfic 1) absorbeixen el setanta per cent del total d'actius del sistema bancari. No ha d'estranyar, doncs, que alguns analistes sostinguin que els nivells de competència tendiran a ser reduïts els pròxims anys.

Gràfic 1. Principals grups bancaris espanyols, 2012
(Actius a Espanya en milers de milions d'euros)

La necessitat d'eliminar les duplicacions generades per les fusiones, els nivells d'activitat econòmica més reduïts i els plans d'aprimament imposats per la Comissió Europea expliquen finalment els ajustos que s'estan duent a terme en la capacitat bancària instal·lada (gràfic 2). Cal fer notar, en aquest sentit, que entre 2008 i 2012 s'han tancat 7.800 sucursals, gairebé tantes com les que es van obrir al llarg de l'últim període expansiu, i s'han eliminat 30.000 llocs de treball; en ambdós casos, han estat les antigues caixes d'estalvis les principals causants d'aquests ajustos.

Gràfic 2. Empleats i sucursals del sistema bancari espanyol, 1985-2012

En definitiva, la crisi bancària ha provocat una transformació radical del sistema bancari espanyol, integrat en l'actualitat per un reduït nombre d'entitats de dimensió considerable, que operen sota la forma jurídica de bancs, i que disposen d'un elevat poder de mercat en les seves relacions amb la clientela.

VII El sector públic

L'any 2012 ha estat un any de reequilibri de les finances de les administracions públiques que operen a Catalunya. S'ha dut a terme un important esforç de sanejament que ha provocat una reducció del dèficit públic de totes les administracions. Aquesta tendència d'ajustament s'ha assolit malgrat l'actual situació de crisi econòmica i d'augmentos ineludibles d'algunes partides de despesa com és el cas del pagament d'interessos del deute públic, pel la qual cosa l'esforç d'austeritat en la resta de partides de despesa ha estat molt elevat.

Els ingressos impositius han enregistrat un lleuger augment fruit de les mesures normatives que s'han adoptat per incrementar la recaptació, atès que les bases imposables han continuat la seva tendència a la baixa. Així, mesures com l'augment dels tipus impositius, l'augment dels pagaments fraccionats i l'eliminació de deduccions i bonificacions, entre d'altres, han permès mantenir el nivell d'ingressos.

1. Els comptes de les Administracions Públiques al 2012

1.1. Tancament pressupostari

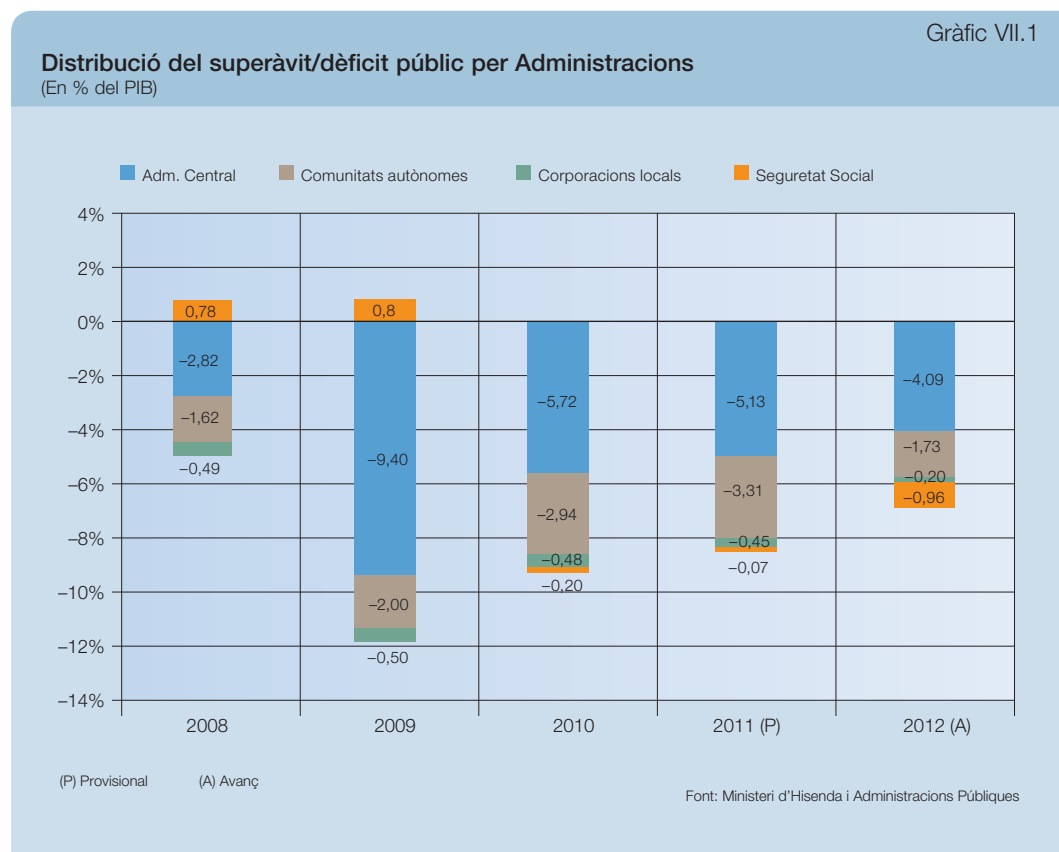
Les darreres dades que ha presentat el Ministeri d'Hisenda i Administracions Públiques i que ha corroborat la Comissió Europea, constaten que l'exercici 2012 es va tancar amb un dèficit públic del 10,6% del PIB. Si no es comptabilitzen les ajudes atorgades al sector financer, que van suposar el 3,6% del PIB, el dèficit del conjunt de les administracions públiques se situa en el 6,98%, xifra que en valors absoluts representa un volum de 73.296 milions d'euros.

Aquestes dades suposen una desviació de l'objectiu fixat per la Comissió Europea (establert finalment en el 6,30%) de 0,68 punts percentuals. Malgrat que Eurostat ha demanat que s'apliqui la correcció metodològica pel que fa al tractament de les devolucions impositives a tota la sèrie de comptes nacionals des de l'any 1995, de moment només s'ha dut a terme per a l'exercici 2012. Això fa que la comparativa amb anys anteriors no sigui del tot homogènia. No obstant i tenint en compte aquest canvi metodològic, la reducció del dèficit de les administracions públiques entre el 2012 i el 2011 ha estat d'1,98 punts de PIB. Aquesta és la davallada del dèficit més elevada des de que es va iniciar la tendència del re-équilibre pressupostari i és l'any en què els comptes públics s'han aproximat més a l'objectiu fixat.

L'anàlisi per administracions constata que la central va assolir un nivell de dèficit del 4,1% del PIB, 0,4 punts per sota del seu objectiu (4,5%). Ara bé, si hi afegim la seguretat social, aquest comportament varia considerablement. L'objectiu per aquesta administració era que tanqués l'exercici amb equilibri pressupostari i, en canvi, el va tancar amb un dèficit del 0,96% del PIB. Si agreguem doncs la seguretat social a l'administració central (estat i organismes autònoms), trobem que el dèficit puja al 5,0%, amb una desviació respecte a l'objectiu fixat de 0,5 punts de PIB. Aquest és un fet preocupant, doncs la destrucció de llocs de treball fa que les cotitzacions socials no permetin cobrir les pensions i mentre no canviï aquesta tendència en el mercat laboral, la situació financera de la seguretat social pot anar empitjorant (gràfic VII.1).

Les comunitats autònomes van tenir un dèficit conjunt de l'1,73% del PIB, quantia que suposa una reducció d'1,58 punts del PIB en relació al 2011 i una desviació respecte a l'objectiu fixat de 0,23 punts. Ara bé, dins del conjunt de les comunitats autònomes s'observa una gran heterogeneïtat en l'esforç de consolidació. Així, per exemple, destaca el cas de Castella-La Manxa que ha passat de tenir un dèficit del 7,87% del seu PIB l'any 2011 a només l'1,53% el 2012. Extremadura també ha fet un esforç important al passar d'un dèficit del 4,73% del seu PIB el 2011 al 0,69% el 2012, convertint-se en la comunitat amb un nivell de dèficit més baix. Les comunitats que se situen per sobre de l'objectiu fixat són Catalunya, Balears, Andalusia, Murcia, i la Comunitat Valenciana, comunitats totes elles que presenten un volum de recursos per càpita procedents de l'actual model de finançament inferior a la mitjana, la qual cosa denota que hi ha certa correlació entre el nivell de finançament autonòmic i el nivell de dèficit autonòmic. En el cas concret de Catalunya, segons les dades del Ministeri d'Hisenda i Administracions Públiques, el dèficit de la Generalitat es va situar en l'1,96% del seu PIB, 0,46 punts de PIB per sobre de l'objectiu fixat, però amb una reducció respecte a l'exercici 2011 de 2,06 punts de PIB.

Pel que fa a les corporacions locals, cal dir que són les entitats que han tingut un comportament més favorable, al tancar l'any 2012 amb un dèficit del 0,20% del PIB, xifra inferior a l'objectiu fixat del 0,30%.

1.2. Recaptació tributària de l'Administració central a Catalunya

Els ingressos tributaris recaptats per l'Agència Estatal de l'Administració Tributària a Catalunya (AEAT)¹ durant l'any 2012 van ascendir a 33.230,5 milions d'euros, que suposa el 19,7% del total dels ingressos recaptats al conjunt de l'Estat espanyol. Aquesta xifra és un 3,6% superior a la de 2011, però l'increment és lleugerament inferior al del conjunt de comunitats autònomes, doncs en aquest cas els ingressos tributaris han augmentat un 4,2% (quadre VII.1).

En el transcurs de l'exercici 2012 destaquen quatre elements que han tingut un impacte directe sobre la recaptació impositiva. D'una banda, l'efecte positiu de les mesures de consolidació fiscal, és a dir, dels canvis en la normativa fiscal per augmentar la recaptació, que han suposat un increment dels ingressos al voltant d'un 7%. En segon lloc, ha continuat la reducció de les bases impositives per cinquè any consecutiu. Es calcula que el 2012 aquestes s'han reduït un 4%, essent la davallada de les rendes familiars i dels beneficis de les empreses juntament amb la despesa subjecta a IVA, les que han tingut una major repercussió fiscal. Un tercer element a destacar és l'increment de la recaptació procedent d'ajornaments de períodes anteriors i de les activitats de control fiscal per part de l'Agència. I, finalment, la tendència creixent dels ingressos al llarg de l'any degut a la concentració dels impactes normatius a partir d'octubre i a la reducció del ritme de la realització de les devolucions.

L'impacte recaptatori de les mesures normatives de consolidació fiscal van suposar per al conjunt de l'Estat espanyol un total de 11.237 milions d'euros. Entre aquestes destaquen l'augment dels pagaments fraccionats en l'impost sobre societats (5.925 milions), l'augment dels tipus impositius

	Milions d'euros	Catalunya		% variació 2012/2011	
		s/total CA	% s/total	Catalunya	Total CA
Impostos directes	19.007,5	20,0	57,2	6,6	7,3
–IRPF	14.297,9	20,2	43,0	1,3	1,2
–Impost s/societats	4.408,4	20,6	13,3	29,2	29,1
–IRNR	286,2	16,8	0,9	3,6	-16,3
Impostos indirectes	13.906,6	19,4	41,8	-0,6	0,5
–IVA	11.914,5	23,6	35,9	-1,1	2,4
–Impostos especials	1.137,0	6,2	3,4	14,9	-4,1
–Tràfic exterior	553,5	38,7	1,7	-13,4	-6,7
Taxes i altres ingressos	316,4	16,7	1,0	22,0	-2,4
Total	33.230,5	19,7	100,0	3,6	4,2

Font: Agència Estatal de l'Administració Tributària

¹ Les dades de recaptació dels tributs estatals per comunitats autònomes que proporciona l'Agència Estatal de l'Administració Tributària (AEAT) no tenen en compte la cessió d'una part d'aquesta recaptació cap a les comunitats autònomes ni cap a les entitats locals, ni tampoc la recaptació efectuada per les diputacions forals del País Basc ni de la Comunitat Foral de Navarra.

en l'IRPF en forma de gravamen complementari, i dels tipus aplicats a les retencions del les rendes del capital i d'activitats professionals, entre d'altres (3.525 milions), l'augment dels tipus impositius en l'IVA (1.505 milions) i altres mesures entre les que s'inclouen la declaració tributària especial de regularització de la situació tributària (1.300 milions).

A Catalunya, l'impacte d'aquestes mesures ha estat equivalent al que ha suposat per al conjunt de l'Estat. Així, l'impost sobre la renda de les persones físiques ha crescut només l'1,3%, situant la seva recaptació en 14.297,9 milions. Aquest comportament és degut exclusivament a les mesures de consolidació fiscal, ja que els diferents components de la base imposable han tingut un comportament negatiu. Així, les rendes del treball s'han reduït com a conseqüència de la pèrdua d'ocupació i de la disminució del salari mitjà. Pel que fa a les pensions van créixer a un ritme més moderat que la resta d'anys pel menor creixement de la població beneficiària i perquè no es va produir l'actualització a principis d'any de la pensió mitjana. Les rendes del capital també van experimentar una davallada fruit de la caiguda dels interessos dels comptes bancaris, dels guanys patrimonials i de la moderació dels dividendes. Finalment, també disminueixen les rendes dels empresaris individuals.

En canvi, els ingressos per l'impost sobre societats a Catalunya van ser de 4.408,4 milions, quantia que suposa un creixement del 29,2% respecte a l'any 2011, augment pràcticament idèntic al del conjunt de l'Estat. Ara bé, aquest increment no s'explica per un augment dels beneficis empresarials sinó per l'augment dels pagaments fraccionats, que en el cas de les grans empreses i grups consolidats van augmentar en un 52,6% i 84,8%, respectivament. També destaca l'augment dels ingressos procedents d'actes d'inspecció.

Pel que fa referència a l'IVA, a Catalunya es va recaptar un total de 11.914,5 milions d'euros, xifra que suposa el 23,6% del total de l'Estat i una lleugera caiguda de l'1,1%, malgrat l'augment dels tipus impositius a partir de l'1 de setembre. S'estima que la despesa subjecta a IVA, que és la base imposable de l'impost, es va reduir entre un 4,5% i un 5% al 2012, caiguda lleugerament inferior a la del 2011 (6%). Cal assenyalar que Catalunya ha tingut un comportament diferent en relació a la resta de comunitats autònomes, doncs per al conjunt de l'Estat la recaptació va augmentar un 2,4%.

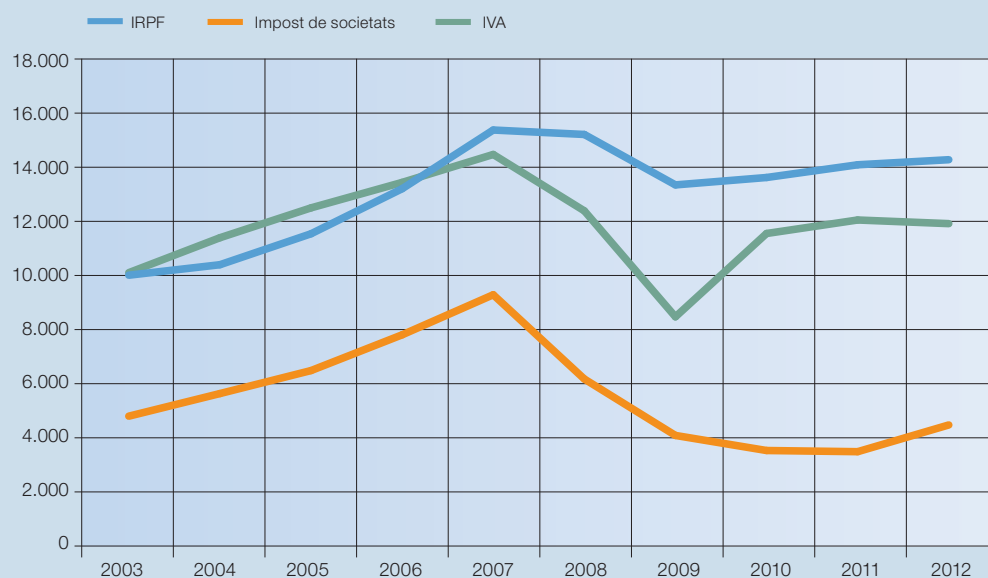
La recaptació dels impostos especials (hidrocarburs, tabac, alcohol i electricitat) ha augmentat un 14,9%, situant-se en 1.137,0 milions. Aquest comportament contrasta amb el de l'Estat doncs per al conjunt de comunitats la recaptació per impostos especials va caure un 4,1%.

Finalment, l'impost sobre el tràfic exterior experimenta una disminució de l'ordre del 13,4%, fruit del comportament de les importacions.

L'evolució de la recaptació dels tres grans impostos evidencia que l'impost de societats, fruit dels canvis normatius establerts en els pagaments fraccionats, ha capgirat la tendència baixista que tenia des de l'any 2008, situant-se en un nivell lleugerament superior al de l'any 2009. Pel que fa a l'IRPF, el seu volum de recaptació consolida una senda de creixement molt suau que es ve enregistrant des de l'any 2009. En canvi, l'IVA malgrat l'augment dels tipus impositiu, ha reduït la seva recaptació respecte a l'any 2011, canviant la tendència alcista experimentada en els darrers anys (gràfic VII.2).

Evolució de la recaptació dels principals impostos a Catalunya

(Millions d'euros)

Font: Agència Estatal de l'Administració Tributària

1.3. Liquidació dels ingressos de la Generalitat de l'exercici 2012

Els ingressos no financers liquidats a 31 de desembre de 2012 van augmentar el 2,8% respecte a l'exercici 2011. La distribució per capítols pressupostaris mostra que els impostos van créixer de manera molt notòria (un 22,1%), assolint 20.712,5 milions d'euros, fruit de l'aplicació del nou model de finançament, que ha suposat un augment dels percentatges de participació en l'IRPF, IVA i Impostos especials. En concret, els impostos directes van créixer en relació a l'exercici 2011 un 19,7%, situant-se en 10.156,0 milions. Aquest augment respon a dos factors. D'una banda, al creixement del 17,2% de l'IRPF derivat, en part, de la liquidació pendent corresponent a l'exercici anterior i, d'altra banda, a l'impacte de la reintroducció de l'impost sobre el patrimoni. Els impostos indirectes van créixer un 24,5% en relació al exercici 2011, la qual cosa suposa uns drets liquidats de 10.556,5 milions d'euros. Aquest comportament és conseqüència, bàsicament, d'un augment del 43,3% dels ingressos procedents de l'IVA amb les corresponents liquidacions pendents que, juntament amb l'augment del 9,1% dels impostos especials, han més que compensat la pèrdua d'ingressos derivada de l'Impost sobre Transmissions Patrimonials i Actes Jurídics Documentats, que continua la seva trajectòria decreixent (-11,4%).

L'aplicació del nou model de finançament provoca que les transferències corrents tinguin un pes molt reduït, de fet van disminuir un 186,2% en relació a l'exercici 2011, passant a representar només l'1,4% dels ingressos totals, amb 656,2 milions d'euros. De fet, cal tenir en compte que tal i com funciona el model hi ha transferències que són negatives, és a dir, que la Generalitat ha d'aportar al sistema de finançament de la resta de comunitats autònomes. Aquest és el cas del fons

de garantia dels serveis bàsics. A més, el sistema de bestretes establert pels diferents fons que integren el model provoca que, en alguns casos, les liquidacions pendents siguin negatives.

Cal assenyalar que el 2012 aquestes transferències negatives han estat molt importants i, de fet, gràcies a que dins d'aquest capítol s'inclouen les transferències de l'Estat als ens locals (ajuntaments i diputacions), que per al 2012 van ser de 2.892,4 milions, la totalitat del capítol de transferències corrents presenta un signe positiu. Ara bé, en aquest cas la Generalitat només actua d'entitat intermediària d'aquests recursos.

Així doncs, amb l'aplicació del nou model els ingressos procedents per impostos directes i indirectes suposen el 58,5% del total dels ingressos. Per contra, les transferències corrents han perdut pes i han passat a suposar tant sols l'1,9% dels recursos de la Generalitat. No obstant, cal tenir present que malgrat que la major part dels ingressos provenen d'impostos, la reduïda

Quadre VII.2

Liquidació dels ingressos de la Generalitat de Catalunya a 31 de desembre de 2012 (Milions d'euros)

	2012	% s/total	2011	% s/total	% variació 2012/11
Impostos directes	10.156,0	28,7	8.482,1	24,4	19,7
– 50% IRPF	9.440,6	26,7	8.055,9	23,2	17,2
– Impost sobre successions i donacions	395,3	1,1	398,2	1,1	-0,7
– Impost sobre patrimoni persones físiques	305,0	0,9	13,0	0,0	2245,9
– Impost sobre grans establiments comercials	15,1	0,0	15,0	0,0	0,8
Impostos indirectes	10.556,5	29,8	8.486,3	24,5	24,4
– Impost sobre transmissions patrimonials i AJD	1.091,4	3,1	1.231,8	3,5	-11,4
– 50% Impost sobre el Valor Afegit (IVA)	6.502,2	18,4	4.538,6	13,1	43,3
– 58% Impostos sobre consums específics	2.962,9	8,4	2.715,9	7,8	9,1
Taxes, preus públics i altres ingressos	451,4	1,3	459,8	1,3	-1,8
Transferències corrents	656,2	1,9	4.202,3	12,1	-84,4
– Fons de suficiència	-1.536,7	-4,3	1.782,3	5,1	-186,2
– Fons de garantia de serveis públics fonamentals	-533,6	-1,5	-1.460,0	-4,2	-63,5
– Fons de competitivitat	862,6	2,4			
– Regulació model de finançament	330,7	0,9			
– Acord finançament sanitari	93,2	0,3	76,3	0,2	22,1
– Finançament corporacions locals	2.892,4	8,2	2.769,1	8,0	4,5
– Liq. bestretes a compte dels recursos previstos en el sist. finançament	-2.189,6	-6,2			
– Altres	737,2	2,1	1.034,6	3,0	-28,7
Ingressos patrimonials	641,7	1,8	8,5	0,0	7448,9
Alienació inversions	20,3	0,1	0,4	0,0	4965,0
Transferències de capital	548,8	1,6	770,9	2,2	-28,8
Total ingressos no financers	23.030,9	65,1	22.410,3	64,6	2,8
Variació actius financers	71,1	0,2	24,0	0,1	196,2
Variació passius financers	12.274,1	34,7	12.266,0	35,3	0,1
TOTAL INGRESSOS	35.376,1	100,0	34.700,3	100,0	1,9

Font: Intervenció General de la Generalitat de Catalunya: execució mensual

capacitat normativa i de gestió que disposa la Generalitat sobre les principals figures tributàries fa que l'autonomia fiscal i la capacitat de disposar de líquides de la Generalitat sigui molt reduïda.

La resta de capítols d'ingressos no financers (ingressos patrimonials i venda d'inversions reals) tenen un caràcter molt residual, si bé han experimentat uns increments molt notoris respecte a l'any 2011.

Finalment, és important el pes dels ingressos per passius financers (emissió de deute i obtenció de crèdits), que l'any 2012 va assolir un volum de 12.274 milions d'euros, representant el 34,7% del total d'ingressos, percentatge que es manté estable en comparació amb l'exercici 2011 (quadre VII.2).

2. Els pressupostos de les administracions públiques per al 2013

2.1. Els pressupostos generals de l'Estat

Els pressupostos generals de l'Estat del 2013 s'ajusten al Pla pressupostari 2013-14 derivat del marc normatiu comunitari, que té com a eix prioritari el reforçament de les regles fiscals comunes i els mecanismes de supervisió econòmica i fiscal. Així, el principal objectiu continua essent la correcció dels desequilibris dels comptes públics, preveient una reducció del dèficit públic conjunt de l'Estat i la Seguretat Social fins al 3,8% del PIB, tenint en compte que en el moment d'elaborar-se el pressupost, l'objectiu de dèficit per al regne d'Espanya era del 4,5%. En el moment de la redacció del present capítol tot sembla indicar que la Unió Europea relaxarà aquest objectiu de dèficit per al 2013 situant-lo entre el 5,5% i 6%.

El reequilibri de les finances del sector públic central es realitzarà en un context de contracció econòmica i amb l'augment ineludible de despeses com el pagament d'interessos o les pensions, la qual cosa suposa que l'esforç d'austeritat s'haurà de dur a terme en la resta de partides. Cal tenir present que les despeses per pagament d'interessos han crescut un 33,7% en el pressupost del 2013 i això ha provocat el fet inèdit de que aquestes siguin superiors a les despeses de personal (38.660 milions en relació a 33.295 milions).

El Govern espanyol preveu que aquest sanejament dels comptes públics juntament amb les reformes que ja s'han adoptat i les que s'implementaran al llarg del 2013 seran el suport sobre el que s'assenti la recuperació econòmica. Pel que fa a la reducció del dèficit públic es preveu que s'aconsegueixi a partir d'una combinació d'increment dels ingressos i d'austeritat de la despesa. Pel que fa als ingressos cal tenir present que la seva evolució ve condicionada per dos factors: la contracció de l'activitat econòmica que erosiona les bases impositives i l'efecte de les mesures normatives que s'han posat en marxa des del desembre de 2011. L'efecte net d'aquestes dues forces contraposades es preveu que sigui positiu, fent créixer els ingressos impositius en 8.986 milions d'euros en relació al pressupost del 2012 (un 5,4%), situant així els ingressos impositius, abans de la cessió a les administracions territorials, en 176.783 milions.

A diferència del pressupost del 2012, on l'esforç tributari es va centrar en els impostos directes, bàsicament en l'IRPF (amb l'establiment de tipus gravàmens complementaris tant a la base general

com a les rendes de l'estalvi), en l'Impost sobre societats (reduint i eliminant les deduccions i variant el càlcul dels pagament fraccionats) i en l'establiment d'un nou impost sobre les rendes aflorades, el 2013 l'augment de la pressió fiscal es focalitza en els impostos indirectes. En concret, es preveu que l'IVA augmenti la seva recaptació un 14,6% com a conseqüència dels canvis dels tipus impositius vigents des de l'1 de setembre de 2012. També s'espera que els ingressos per impostos especials creixin un 14,6% respecte al pressupost del 2012. Aquest augment és resultat de les modificacions en els impostos sobre hidrocarburs i sobre les labors del tabac. En canvi, la pujada de recaptació per l'IRPF es preveu que tant sols sigui de l'1,5%, mentre que la recaptació per l'Impost de societats cauria el 2,8%.

Pel que fa a les despeses consolidades de l'administració central s'evidencia un augment del 12,7%, assolint un volum de 408.033,92 milions d'euros. Aquest comportament respon, essencialment, a l'augment de les operacions financeres que creixen un 57,6% en el seu conjunt. En concret, els actius financers s'incrementen un 186,9%, situant-se amb un volum de 36.928,07 milions d'euros degut, en gran mesura, a la dotació del Fons de Liquidabilitat Autònoma (FLA) i al Mecanisme Europeu d' Estabilitat (MEDE). Per la seva banda, els passius financers, és a dir, l'amortització del deute s'ha situat en 62.588,22 milions, el que suposa un augment del 24,5%. Dins de les despeses no financeres destaquen els augments corresponents al pagament d'interessos (un 33,7%) i a les transferències de capital (24,9%). L'augment d'aquest darrer capítol pressupostari obeeix a la dotació de transferències a la Comissió Nacional de l'Energia (CNE) per al finançament de determinats costos del sistema elèctric. També augmenta un 9,6% el fons de contingència i altres imprevistos, el qual està dotat amb 2.595,46 milions d'euros. En canvi, la partida que més pateix l'ajust fiscal és la d'inversions reals, que sense considerar les empreses públiques es redueix un 15,1%. Per la seva banda, les despeses en compra de béns i serveis es redueixen un 5,8%. En canvi, tant la despesa de personal com les transferències corrents es mantenen pràcticament estables.

L'anàlisi per polítiques posa de manifest que les prioritats de despesa del Govern central se centren en el pagament de les pensions, que augmenten un 4,9% respecte a l'exercici 2012 i se situen amb 121.556,51 milions d'euros (el 29,8% del total de la despesa) i en el finançament del deute públic (pagament d'interessos i amortitzacions) que amb un total de 101.177,8 milions suposen el 24,8% de la despesa total i un creixement del 27,7% respecte a l'any anterior. Segueixen, per ordre d'importància, les despeses associades al finançament de les administracions territorials que amb un total de 48.316,65 representen l'11,8%, i la partida anomenada «serveis de caràcter general» que ha augmentat un 355,9% respecte a l'any anterior, situant-se en 29.843,77 milions d'euros, degut a la dotació del Fons de Liquidat Autòmic (FLA) amb 23.000 milions d'euros. Per últim, destaca la partida de prestacions d'atur amb una dotació de 26.993,70 milions d'euros, xifra que suposa el 6,6% del total de la despesa. La resta de polítiques són les que han patit l'austeritat derivada de l'ajust fiscal. Així, per exemple, tots els serveis públics bàsics (justícia, defensa, seguretat ciutadana i política exterior) han reduït el seu pressupost, essent la reducció global del 5,5%. Els béns públics de caràcter preferent (sanitat, educació i cultura) també han tingut el mateix comportament reduint-se un 8,7%. Les actuacions de suport als diferents sectors productius han tingut un augment del 0,4% degut al notable increment de la política d'Indústria i Energia com a conseqüència de la dotació en la CNE dels crèdits necessaris per finançar els costos del sistema elèctric, atès que la despesa destinada a la resta de sectors ha disminuït.

El compte financer del conjunt de l'administració central, incloent la seguretat social, es realitza a partir de les dades pressupostàries tot i que aquesta no és la metodologia establerta per la Unió Europea per al càlcul del límit del dèficit públic, que té com a base els criteris de la comptabilitat nacional. No obstant això, el resultat és força similar.

Les dades previstes per al 2013 mostren un deteriorament en relació a les pressupostades per al 2012. Així, s'espera tancar l'exercici amb un volum d'estalvi brut (diferència entre els ingressos i les despeses corrents) de -24.531,05 milions d'euros, quantia que suposa una reducció de 3.312,2 milions d'euros en relació al pressupost anterior. Si s'afegeixen les despeses per amortitzacions de crèdit (62.320,23 milions), s'obté l'estalvi net, indicador que mostra la part dels recursos generats pel pressupost corrent que realment queda disponible per finançar les despeses de capital. Aquest indicador es preveu que sigui de -86.851,3 milions, xifra més baixa que la del exercici 2012 (-71.269,3 milions).

Quant al dèficit públic o no financer (diferència entre ingressos i les despeses no financeres) es preveu que augmenti un 14,0% i es situï en 38.062,6 milions d'euros. En termes de comptabilitat nacional, una vegada aplicats els diferents ajustaments la quantia del dèficit de l'administració central puja a 40.903,19 milions d'euros, el 3,8% del PIB estimat i un creixement respecte a l'any 2012 de 3.259,9 milions. Així doncs, les previsions pressupostàries per al 2013 posen de manifest la debilitat de les finances públiques de l'administració central, que empitjoren lleugerament respecte a les previsions optimistes que es van realitzar per a l'any 2012.

2.1.1. La inversió directa de l'Estat a Catalunya

Tal i com s'ha comentat anteriorment, la correcció dels desequilibris pressupostaris continua recaient de manera important sobre la inversió pública (inclosa la realitzada per les empreses públiques). Per al conjunt de l'Estat s'ha previst una inversió de 13.027,5 milions d'euros, un 16,1% menys que l'any anterior, reducció que s'afegeix a les davallades recollides en els pressupostos anteriors (un -24,9% el 2012 i un -29,3% el 2011).

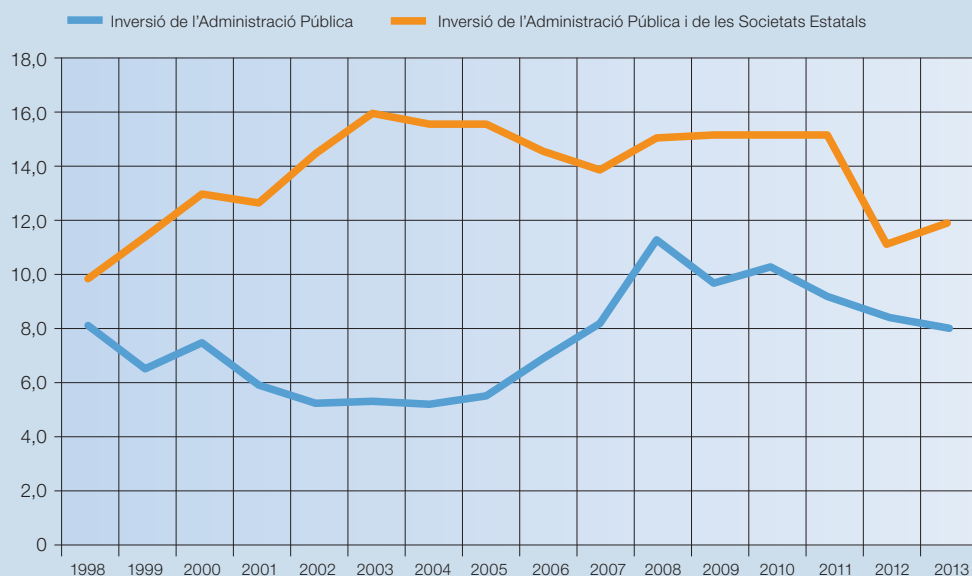
Pel que fa a Catalunya, la inversió prevista per a l'any 2013 és de 1.267,1 milions d'euros, xifra que suposa una davallada del 10,4% i la quantia més baixa des de l'any 2000. Donat que a Catalunya la reducció no ha estat tant forta com a la resta de l'Estat, el pes de la inversió pública a Catalunya sobre la total territorialitzada és de l'11,9%, percentatge molt lluny del seu pes econòmic (18,5% del PIB espanyol) (gràfic VII.3).

L'anàlisi de la distribució orgànica de la inversió evidencia que la inversió directa de l'Estat i els seus organismes autònoms s'ha reduït un 30,8% en els pressupostos del 2013, situant-se en només 287,1 milions. En canvi, en el cas de les empreses públiques la reducció no ha estat tant forta (-2,0%), situant-se en 979,9 milions.

La inversió que el Govern central realitza a Catalunya es destina en un 81,9% a infraestructures de transport (1.038,2 milions d'euros, un 8,1% menys que l'any 2012). El principal projecte continua sent la línia d'alta velocitat Madrid-Barcelona-Frontera francesa. De fet, la inversió en ferrocarrils absorbeix 555,7 milions d'euros, el 54% de la inversió en transports, amb un augment del 2,6% respecte a l'exercici anterior. El segon destí principal de les inversions en infraestructures és la

Evolució de la inversió pressupostada del sector públic central a Catalunya

(Percentatge sobre el total territorialitzat a Espanya)

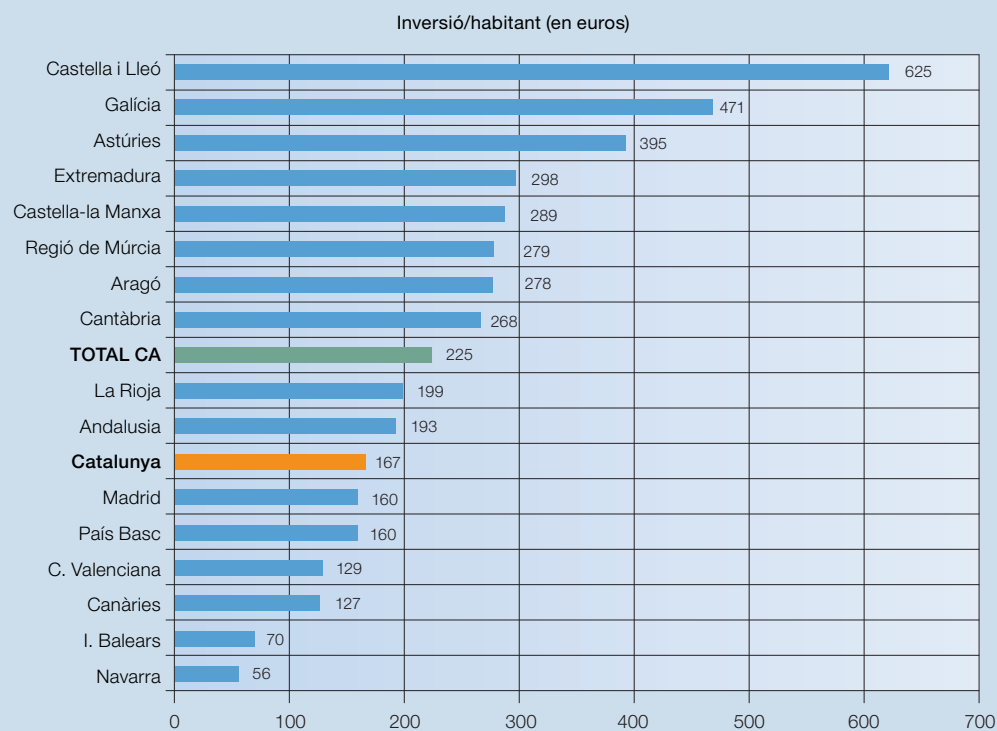
Font: Ministeri d'Economia i Hisenda

creació i manteniment de carreretes amb un volum previst de 236,9 milions (el 23%), tot i que s'ha reduït un 17,8% en relació al 2012. També la inversió en ports disminueix un 7,8%, situant-se en 160,9 milions i, finalment, la inversió en infraestructures aeroportuàries s'ha reduït un 32,2%, situant-se en 84,6 milions.

La reducció continuada de la inversió directa del sector públic central a Catalunya ha fet que, en termes relatius, la inversió per habitant es situï per sota de la mitjana de les comunitats autònomes (167 euros enfront a 225 euros). Catalunya ocupa així, la dotzena posició dins el rànquing d'inversió per càpita. Només estan per sota Navarra, País Basc, Balears i Canàries –comunitats que tenen uns majors nivells competencials en infraestructures de transport i, per tant, és obvi que l'Estat hi destini menys recursos–, i Madrid i la Comunitat Valenciana. En canvi, Castella i Lleó té prevista una inversió per habitant de 625 euros, Galícia de 471 i Astúries de 395 (gràfic VII.4).

Distribució territorial de la inversió del sector públic central per comunitats autònomes. Any 2013

(Estat, Organismes Autònoms, Seguretat Social i Sector Públic Empresarial)

Font: Pressupostos generals de l'Estat 2013

2.2. Els pressupostos de la Generalitat de Catalunya

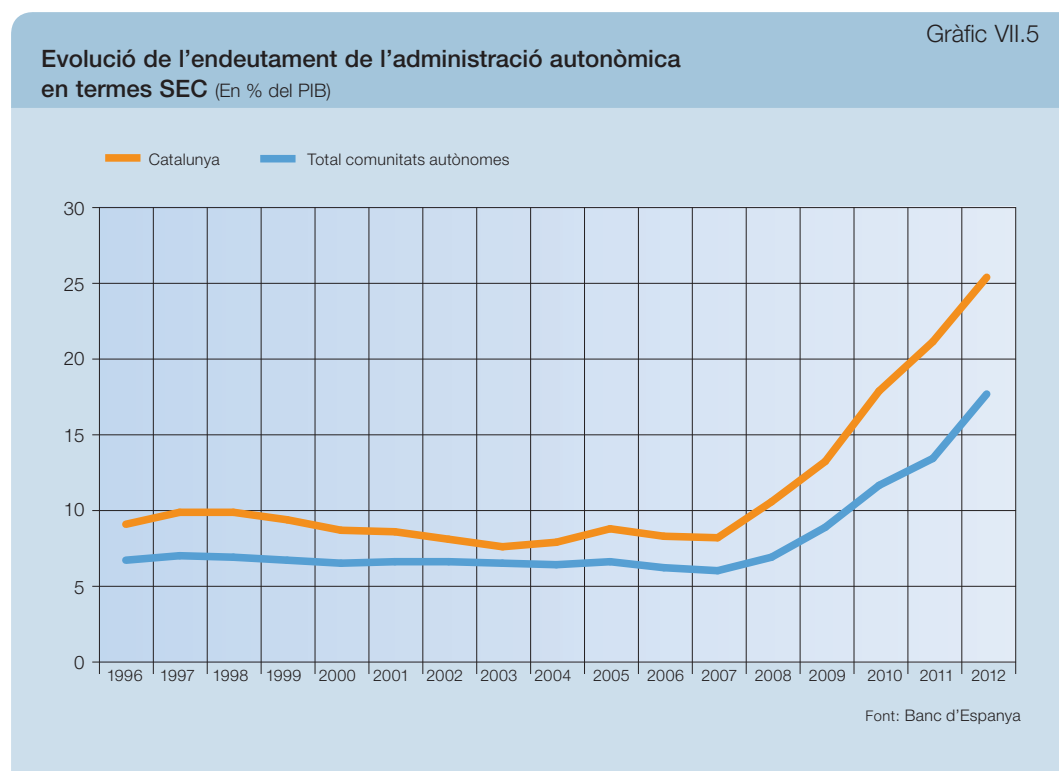
En el moment de la redacció del present capítol el Govern de la Generalitat no havia presentat el projecte de pressupostos per al 2013 al Parlament de Catalunya per procedir la seva aprovació, estant en vigor el decret 170/2012 de 27 de desembre pel qual s'estableixen els criteris d'aplicació de la pròrroga dels pressupostos de la Generalitat per al 2012 mentre no entrin en vigor els del 2013. Aquest fet ha provocat que dins d'aquest apartat no es pugui analitzar el pressupost per la 2013 i només es pugui analitzar el punt referent a l'endeutament.

2.3. El recurs a l'endeutament

La tendència negativa de les finances de la Generalitat ha comportat un fort augment del recurs a l'endeutament tant en termes absoluts com en percentatge respecte el PIB. En concret, segons dades del Banc d'Espanya, l'endeutament de la Generalitat el quart trimestre del 2012 s'ha situat en 50.489 milions d'euros, xifra que suposa un creixement del 19,5% en relació al 2011, any que es va tancar amb un deute de 42.239 milions d'euros.

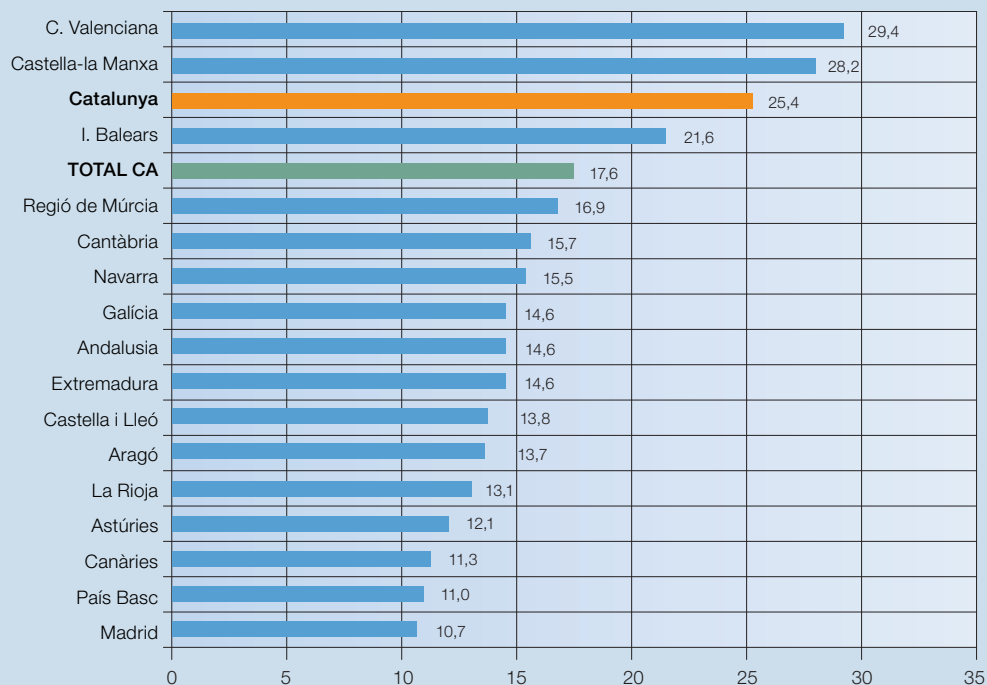
L'elevat endeutament es manifesta també en la ràtio deute/PIB que continua establint màxims històrics a l'assolir el 25,4%, 4,3 punts més que a l'exercici 2011. Cal assenyalar que Catalunya es situa en posicions capdavanteres en termes de deute autonòmic. En concret, si es compara la situació d'endeutament en relació a la resta de comunitats s'observa com Catalunya ocupa la tercera posició en relació a la ràtio deute/PIB, estant per davant la Comunitat Valenciana amb un 29,4% i Castella La Manxa amb un 28,2%. Per sota de Catalunya però per sobre de la mitjana es troba Balears (21,6%). La resta de comunitats es situen per sota de la mitjana, que pren un valor de 17,6% (gràfics VII.5 i VII.6).

Cal assenyalar que tot i que l'augment del volum de deute a Catalunya ha estat molt important l'any 2012 (19,5%), al conjunt de les comunitats autònomes ha estat encara molt més elevat (30,5%), havent-t'hi comunitats amb uns augments del 65% com és el cas de Múrcia o del 57% com Cantàbria.

Endeutament autonòmic per comunitats autònomes. Any 2012

(En % del PIB)

Font: Banc d'Espanya

3. El sector públic local

Aquest apartat s'ha elaborat a partir d'informació del Ministeri d'Hisenda i Administracions Públiques, corresponent a l'avanç de liquidació del 2011² i del pressupost del 2012 de les entitats locals de Catalunya.

3.1. Despeses de les administracions locals

Les dades de liquidació dels pressupostos de les entitats locals catalanes corresponents a l'exercici 2011 constaten que totes elles van reduir la seva despesa, excepte l'entitat metropolitana. Així, els ajuntaments van disminuir la seva despesa un 9,2%, les diputacions un 6,% i els consells comarcals un 16,0%. Aquest comportament es conseqüència, un any més, de la caiguda de la despesa de capital que engloba la inversió i les transferències de capital. En el cas de la inversió, aquesta disminueix pel conjunt d'entitats un 32,2%, essent els ajuntaments els que han tingut un comportament més auster al reduir-la un 35,3%, però també els consells comarcals l'han disminuït

² L'avanç de liquidació de 2011 presenta informació de 943 municipis dels 947 que acaparen el 99,99% de la població de Catalunya, de les 4 Diputacions, de 31 consells comarcals i de l'entitat metropolitana.

un 10,8% i les diputacions un 2,6%. Per la seva banda, les transferències de capital han tingut un comportament similar. S'han reduït un 26,7% en els consells comarcals, un 21,1% en els ajuntaments i un 2,6% en les diputacions.

La despesa corrent s'ha mantingut força estable, disminuint tant sols un 0,5% en els ajuntaments, un 7,3% en les diputacions i un 14,4% en els consells comarcals. Tot i aquest comportament és important destacar l'augment experimentat per la partida corresponent al pagament d'interessos, que ha tingut un creixement del 35,7% per al conjunt de les entitats. Però donat que en termes absoluts no és una partida molt important, la lleugera davallada del la remuneració del personal (-1,1%), de la compra de béns i serveis (-2,3%) i de les transferències corrents (-1,0%), ha pogut més que compensar l'augment dels interessos. Cal tenir en compte que els municipis són les entitats que tenen un major pes relatiu dins del sector públic local i això determina el comportament del conjunt del sector públic local. Així, en relació a la despesa corrent, la seva tendència és pràcticament idèntica a la que s'acaba de descriure pel conjunt d'entitats locals. En canvi, les diputacions i consells comarcals presenten unes evolucions més diferents a la pauta global. En concret, si bé el comportament en quant al signe de les taxes de creixement és el mateix, és a dir, es redueixen les partides de cost de personal, compra de béns i serveis i transferències corrents i augmenta la partida de pagament d'interessos, les intensitats són diferents. Així, els consells comarcals han tancat l'exercici amb un augment de la partida d'interessos del 116%, mentre que a les diputacions aquesta partida ha augmentat el 21,8%. En canvi, la reducció del cost de personal en els consells comarcals ha estat més elevada que a les Diputacions (11,1% enfront al 3,3%), a l'igual que ha succeït en el cas de les transferències corrents.

Finalment, pel que fa a la despesa financera es constata una reducció del 4,9% el 2011, a causa bàsicament d'un reducció dels actius financers del 40,7%, tendència recurrent a totes les entitats locals.

Així doncs, l'any 2011 el sector públic local català va ajustar el seu pressupost a través de la despesa de capital, mentre que la despesa corrent ha presentat un cert estancament, perquè tot i l'augment del pagament d'interessos la reducció de la resta de partides que configuren la despesa corrent ha permès compensar-ho.

Els pressupostos per al 2012 reafirmen aquesta tendència amb més intensitat, especialment pel que fa a la reducció de la despesa de capital que s'espera s'hagi reduït un 46,2%. Aquesta evolució juntament amb una reducció de l'1,4% de la despesa corrent i del 4,6% de la despesa financera fa que la totalitat de la despesa local es contragui un 10,7% en relació a la liquidació del 2011.

L'anàlisi per capítols pressupostaris constata també l'aprofundiment de la tendència experimentada durant l'any 2011: augment del pagament d'interessos, lleuger descens de la resta de partides de la despesa corrent, forta caiguda de la despesa de capital i caiguda de les despeses per actius financers (quadre VII.3).

Evolució de les despeses de les entitats locals catalanes

(Millions d'euros)

	Despeses corrents	Despeses de capital	Despeses financeres	Total despeses
2010 (liquidat)				
Ajuntaments	7.046,3	2.764,1	612,5	10.422,9
Diputacions	774,4	302,3	100,4	1.177,0
Consell Comarcals	390,7	126,1	3,2	520,0
Entitats Metropolitanas	407,8	32,0	6,3	446,1
Total sense consolidar	8.619,1	3.224,5	722,3	12.566,0
2011 (liquidat)*				
Ajuntaments	7.012,5	1.863,1	584,4	9.460,0
Diputacions	717,6	293,0	93,4	1.103,9
Consell Comarcals	334,5	99,6	2,7	436,8
Entitats Metropolitanas	465,4	94,2	6,1	565,7
Total sense consolidar	8.530,1	2.349,8	686,6	11.566,5
2012 (pressupostat)				
Ajuntaments	6.939,0	973,7	562,6	8.475,2
Diputacions	710,2	147,6	84,6	942,4
Consell Comarcals	278,0	67,4	1,9	347,3
Entitats Metropolitanas	480,2	74,4	5,8	560,4
Total sense consolidar	8.407,4	1.263,1	654,9	10.325,3

(*) Dades provisionals

Font: Ministeri d'Hisenda i Administracions Públiques

3.2. Els ingressos de les entitats locals

Els ingressos no financers liquidats de les entitats locals catalanes corresponents a l'exercici 2011 mostren, en el cas dels ajuntaments, la continuïtat de la tendència baixista amb una disminució del 8,7%. Aquesta evolució es posa de manifest en tots els capítols pressupostaris excepte en els impostos directes que augmenten un 2,4%, gràcies al comportament de l'IBI. Donat que és un impost poc vinculat amb l'activitat econòmica, al gravar el valor cadastral dels immobles, la influència de la crisi immobiliària té poc ressò en la recaptació d'aquest impost. De la resta de capítols destaquen, per la seva intensitat, la davallada dels ingressos procedents de transferències de capital que cauen un 53,9% en relació al 2010.

Pel que fa als ingressos financers, assenyalar que han tingut una caiguda molt acusada, del 70,7%, derivada de les limitacions a l'accés al crèdit que es va establir a les entitats locals.

Per al 2012, les dades pressupostades del conjunt d'ajuntaments catalans segueixen la mateixa línia que al 2011, amb una previsió de caiguda dels ingressos no financers xifrada en un 7,8%. L'estructura d'aquesta davallada continua sent la mateixa que l'experimentada en el 2011. Es redueixen tots els capítols, excepte el d'impostos directes (que es preveu augmenti un 0,3%) i la partida que pateix una major caiguda són les transferències de capital (amb una reducció del 51,9%). En canvi, s'espera que els ingressos financers tinguin una lleugera reducció, del 3,8%, atès que l'ajust fort es va realitzar el 2011.

Pel que fa referència a les Diputacions, aquestes van liquidar els pressupostos del 2011 amb un augment dels ingressos no financers del 5,1%, i una reducció dels financers del 89,3%, la qual cosa va fer que el total d'ingressos caigués un 10,2% respecte a la liquidació del 2010. Per al 2012, s'estima que tots els capítols d'ingressos tinguin una davallada. En concret, que el conjunt d'ingressos no financers disminueix un 6,8% en relació a la liquidació del 2011 i que els ingressos de caràcter financer pràcticament es mantinguin, presentant una disminució de l'1,9%, amb la qual cosa el total d'ingressos presenta una reducció del 6,7%.

Els consells comarcals van tancar l'exercici 2011 amb un disminució dels ingressos no financers del 16,5%. Tots els capítols d'ingressos, a excepció del de venda d'inversions reals, van registrar una caiguda. Per al 2012, els pressupostos assenyalen un descens molt més acusat de tots els ingressos, sent el conjunt d'ingressos no financers un 18,5% inferiors als liquidats el 2011.

Finalment, l'entitat metropolitana va liquidar l'exercici 2011 amb uns ingressos no financers superiors als de l'any 2010 (un 26,3%), a causa de l'augment de tots els capítols (impostos, taxes i altres ingressos, els ingressos patrimonials i les transferències corrents). Només les transferències

Quadre VII.4

Evolució dels ingressos de les entitats locals catalanes

(Milions d'euros)

	Ajuntaments	Diputacions	Consells comarcals	Entitats metropolitanes	Total sense consolidar
2010 (liquidat)					
Ingressos impositius	3.559,1	228,0	0,0	85,2	3.872,3
Taxes i altres	1.711,8	80,9	65,7	155,0	2.013,5
Transferències	4.205,1	611,2	437,3	182,0	5.435,7
Altres ing no financers	269,7	22,2	8,1	10,3	310,4
Total ingressos no finan.	9.745,8	942,5	511,1	432,5	11.631,8
Ingressos financers	1.328,7	182,3	2,2	19,4	1.532,6
Total ingressos	11.074,5	1.124,8	513,3	451,9	13.164,4
2011 (liquidat)*					
Ingressos impositius	3.646,1	235,4	0,0	91,2	3.972,6
Taxes i altres	1.636,4	84,6	58,0	153,6	1.932,6
Transferències	3.365,7	653,9	359,5	288,1	4.667,1
Altres ing no financers	251,0	16,7	9,1	13,5	290,3
Total ingressos no finan.	8.899,2	990,5	426,6	546,4	10.862,6
Ingressos financers	389,1	19,5	0,5	6,7	415,8
Total ingressos	9.288,2	1.010,0	427,1	553,1	11.278,4
2012 (pressupostat)					
Ingressos impositius	3.658,3	225,7	0,0	85,1	3.969,1
Taxes i altres	1.545,9	80,5	51,0	140,6	1.818,0
Transferències	2.800,0	604,2	293,7	317,5	4.015,5
Altres ing no financers	199,3	12,8	2,8	10,6	225,5
Total ingressos no finan.	8.203,5	923,2	347,6	553,9	10.028,2
Ingressos financers	374,3	19,2	0,5	6,5	400,4
Total ingressos	8.577,8	942,4	348,0	560,4	10.428,5

(*) Dades provisionals

Font: Ministeri d'Hisenda i Administracions Públiques

de capital es van reduir. En canvi, per al 2012 es preveu una situació de més constrenyiment al reduir-se tots els ingressos excepte les transferències corrents. Això fa que els ingressos no financers es mantinguin pràcticament estables, amb un augment de l'1,4% (quadre VII.4).

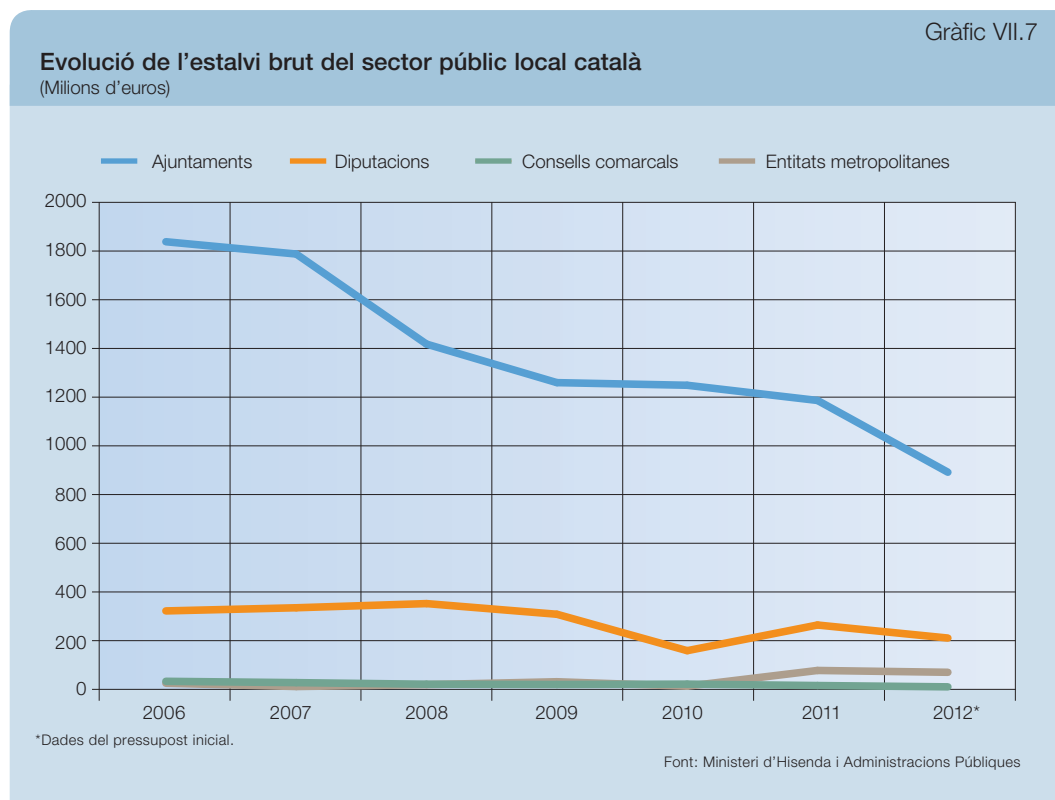
3.3. El compte financer de les administracions locals

L'anàlisi de l'evolució dels indicadors financers del conjunt d'entitats locals catalanes evidencia que des del 2006 fins al 2011 estan empitjorant, si bé la tendència negativa s'ha moderat lleugerament els darrers dos anys.

Així, per a l'any 2011, les dades liquidades mostren que els ajuntaments han tancat l'exercici amb un nivell d'estalvi brut (diferència entre ingressos i despeses corrents) de quasi el mateix import que el 2009 i 2010. En concret, l'estalvi puja a 1.192,8 milions d'euros, un 5,1% menys que a l'exercici anterior. Per al 2012 es preveu una reducció més forta, del 25%, que situaria l'estalvi el 895,0 milions d'euros.

Les diputacions han tancat l'any 2011 amb un augment de l'estalvi brut del 69,0%, el que suposa un total de 260,8 milions d'euros. Per al 2012 es preveu una davallada del 20,7% fins als 206,7 milions (gràfic VII.7).

Una altra variable que permet analitzar de manera sintètica la situació financera dels ens locals és la capacitat o necessitat de finançament (el superàvit o dèficit no financer). Aquesta magnitud es

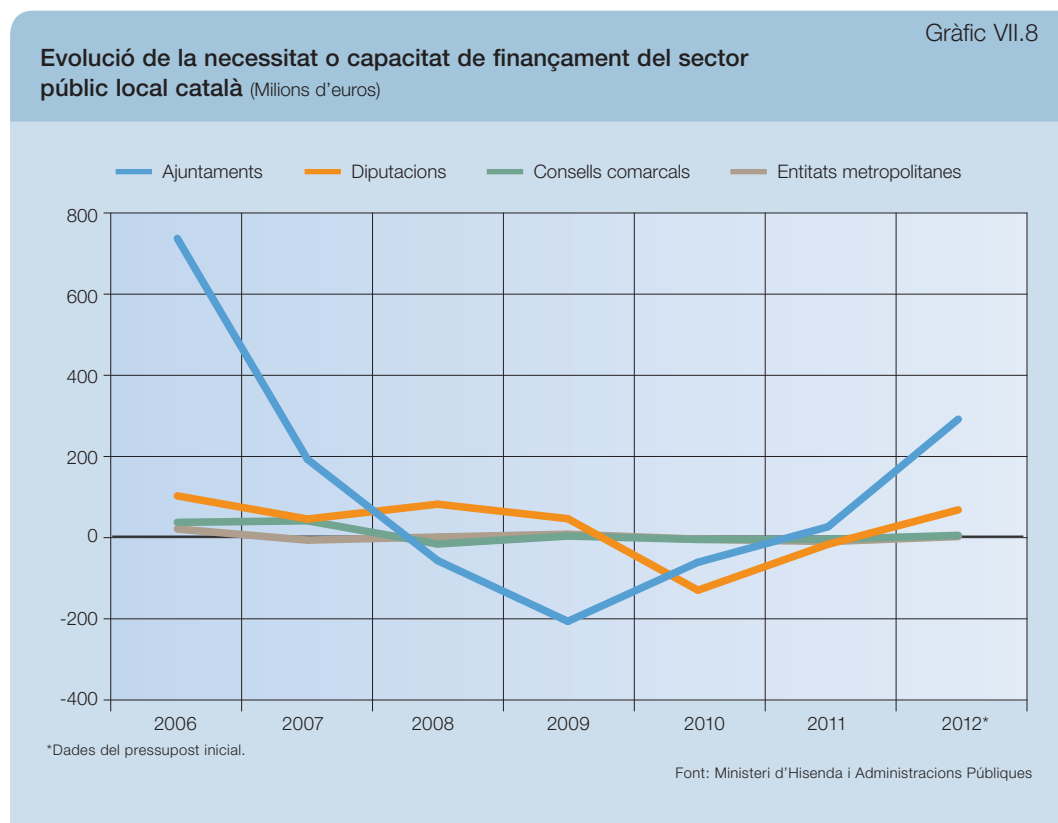

defineix com la diferència entre l'estalvi brut més els ingressos de capital menys les despeses de capital mostrant, així, la capacitat de finançar la despesa de capital amb els recursos no financers.

Pel que fa referència als ajuntaments, el 2011 es reafirma una millora de la seva situació, atès que canvia el signe de l'indicador i passen a tenir un superàvit de 23,6 milions d'euros. Aquesta tendència positiva s'accentua el 2012, segons les dades dels pressupostos, preveient tancar l'any amb un superàvit de 290,9 milions d'euros.

Les quatre diputacions catalanes presenten un dèficit de 20,0 milions el 2011, xifra que suposa una reducció del 85,1% respecte a l'exercici anterior. La previsió per al 2012 és de recuperació de la situació financera ja que es preveu un superàvit de 65,5 milions.

Finalment, els consells comarcals van acabar l'any 2011 amb un dèficit del 7,6 milions. Per al 2012, els pressupostos contempnen un canvi de tendència fins a tancar l'exercici amb un superàvit de 2,1 milions d'euros (gràfic VII.8).

Quadre VII.1 Annex

Evolució de les despeses de la Generalitat de Catalunya. Drets liquidats
 (Milions d'euros)

Capítols	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
1. Remuneracions de personal	2.631,8	2.928,2	3.179,3	3.522,2	3.896,5	4.494,1	4.976,8	5.354,5	5.255,3	5.076,4	4.648,2
2. Compra de bens i serveis	710,6	813,3	862,3	1.003,0	1.154,0	1.244,0	1.375,2	1.430,6	1.557,6	1.360,3	1.363,5
3. Interessos	416,4	391,5	402,7	480,4	504,7	570,0	696,9	796,6	919,2	1.479,2	1.743,1
4. Transferències corrents	9.516,1	10.327,8	12.245,5	13.577,6	15.426,2	16.443,0	17.843,2	21.886,1	18.722,7	18.950,9	16.941,9
5. Fons de contingència	n.d	n.d	n.d	n.d	n.d	n.d	n.d	n.d	n.d	n.d	n.d
Despeses corrents (1 a 4)	13.274,9	14.460,8	16.689,8	18.583,2	20.981,2	22.751,2	24.892,0	29.467,8	26.454,7	26.866,8	24.696,7
6. Inversions reals	882,8	915,5	1.058,3	1.259,2	1.332,1	1.274,9	1.284,3	1.152,1	951,4	735,9	584,8
7. Transferències de capital	1.020,9	976,5	1.208,5	1.249,8	1.386,2	1.459,3	1.847,2	1.958,3	1.809,0	1.714,3	1.182,8
Despeses de capital (6 a 7)	1.903,7	1.892,0	2.266,7	2.509,1	2.718,4	2.734,2	3.131,5	3.110,4	2.760,4	2.450,3	1.767,5
Despeses no financeres (1 a 7)	15.178,6	16.352,8	18.956,5	21.092,3	23.699,6	25.485,3	28.023,6	32.578,2	29.215,1	29.317,0	26.464,2
8. Variació d'actius financers	158,6	236,8	960,5	783,8	734,5	1.588,0	1.822,4	1.255,3	1.405,1	990,7	1.335,7
9. Variació de passius financers	1.021,9	763,7	686,8	1.796,6	705,6	1.065,2	587,0	1.361,7	1.794,8	4.825,8	6.123,1
Despeses financeres (8 a 9)	1.180,5	1.000,5	1.647,3	2.580,4	1.440,1	2.653,2	2.409,4	2.617,0	3.199,9	5.815,8	7.458,7
Total despeses	16.359,1	17.353,3	20.603,8	23.672,6	25.139,7	28.138,6	30.432,9	35.195,2	32.415,0	35.132,8	33.923,0

Estat d'execució del pressupost de la Generalitat. Obligacions reconegude
 n.d: no disponible

Font: Generalitat de Catalunya

Quadre VII.2 Annex

Evolució dels ingressos de la Generalitat de Catalunya. Drets liquidats
 (Milions d'euros)

Capítols	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
1. Impostos directes	3.547,1	3.861,4	4.528,6	5.000,3	5.812,0	6.500,7	7.494,6	8.128,9	6.158,5	8.482,1	10.156,0
2. Impostos indirectes	5.886,7	6.542,8	7.425,2	8.697,5	9.825,4	9.639,5	8.084,3	6.800,4	5.991,7	8.486,3	10.556,5
3. Taxes i altres ingressos	428,0	458,0	495,6	544,3	505,6	524,8	491,8	459,8	482,1	459,8	451,4
4. Transferències corrents	4.622,3	4.862,3	5.173,6	5.634,6	6.770,2	7.406,5	7.916,0	10.713,4	10.029,0	4.202,1	656,2
5. Ingressos patrimonials	10,6	8,5	7,5	8,0	25,2	28,3	14,7	27,5	13,9	8,5	641,7
Ingressos corrents (1 a 5)	14.494,6	15.732,9	17.630,5	19.884,7	22.938,4	24.099,7	24.001,5	26.130,0	22.675,2	21.638,8	22.461,8
6. Alienació d'inversions reals	126,6	225,6	0,4	2,7	2,0	4,4	2,4	0,1	0,3	0,4	20,3
7. Transferències de capital	572,7	661,1	658,2	615,9	615,0	828,0	894,2	1.192,1	1.241,5	770,9	548,8
Ingressos de capital (6 a 7)	699,3	886,7	658,6	618,6	617,0	832,4	896,6	1.192,2	1.241,8	771,3	569,1
Ingressos no financers (1 a 7)	15.193,9	16.619,7	18.289,1	20.503,3	23.555,4	24.932,1	24.898,1	27.322,2	23.917,0	22.410,1	23.030,9
8. Variació d'actius financers	21,3	1,0	0,9	2,3	0,9	0,8	0,7	28,1	4,6	24,0	71,1
9. Variació de passius financers	1.072,0	866,3	2.425,6	2.830,9	759,7	2.560,1	4.288,8	5.428,1	9.735,0	12.266,0	12.274,1
Ingressos financers (8 a 9)	1.093,2	867,3	2.426,5	2.833,2	760,6	2.560,9	4.289,5	5.456,2	9.739,6	12.290,0	12.345,2
Total ingressos	16.287,2	17.487,0	20.715,5	23.336,5	24.316,0	27.493,0	29.187,6	32.778,4	33.656,6	34.700,1	35.376,1

Estat d'execució del pressupost de la Generalitat. Drets liquidats

Font: Generalitat de Catalunya

Evolució de les despeses liquidades de les corporacions locals catalanes

(Milions d'euros)

	Ajuntaments	Diputacions	Consells comarcals	Entitats metropolitanes	Total sense consolidar
2010					
1. Remuneració de personal	2.772,8	347,6	96,8	10,7	3.227,8
2. Compres de béns i serveis	2.956,6	168,7	205,4	180,1	3.510,7
3. Pagament d'interessos	109,6	14,8	0,5	0,3	125,2
4. Transferències corrents	1.207,3	243,4	88,0	216,7	1.755,4
Despeses corrents (1 a 4)	7.046,3	774,4	390,7	407,8	8.619,1
6. Inversions reals	2.240,2	94,3	45,1	8,0	2.387,6
7. Transferències de capital	523,9	208,0	81,0	24,0	836,9
Despeses de capital (6 a 7)	2.764,1	302,3	126,1	32,0	3.224,5
Despeses no financeres (1 a 7)	9.810,4	1.076,7	516,8	439,8	11.843,6
8. Variació d'actius financers	71,4	20,9	0,8	0,0	93,1
9. Variació de passius financers	541,1	79,4	2,4	6,3	629,2
Despeses financeres (8 a 9)	612,5	100,4	3,2	6,3	722,3
Total despeses	10.422,9	1.177,0	520,0	446,1	12.566,0
2011*					
1. Remuneració de personal	2.740,7	336,2	86,0	29,5	3.192,4
2. Compres de béns i serveis	2.917,7	148,3	175,8	187,7	3.429,5
3. Pagament d'interessos	149,6	18,0	1,1	1,2	169,9
4. Transferències corrents	1.204,6	215,1	71,6	247,0	1.738,3
Despeses corrents (1 a 4)	7.012,5	717,6	334,5	465,4	8.530,1
6. Inversions reals	1.449,5	90,5	40,2	39,7	1.619,9
7. Transferències de capital	413,6	202,5	59,4	54,5	730,0
Despeses de capital (6 a 7)	1.863,1	293,0	99,6	94,2	2.349,8
Despeses no financeres (1 a 7)	8.875,6	1.010,5	434,2	559,6	10.879,9
8. Variació d'actius financers	41,8	11,0	0,4	2,0	55,2
9. Variació de passius financers	542,7	82,4	2,3	4,1	631,4
Despeses financeres (8 a 9)	584,4	93,4	2,7	6,1	686,6
Total despeses	9.460,0	1.103,9	436,8	565,7	11.566,5
2011 (pressupost inicial)					
1. Remuneració de personal	2.682,2	357,1	74,7	27,7	3.141,7
2. Compres de béns i serveis	2.872,0	145,6	154,4	201,2	3.373,2
3. Pagament d'interessos	204,0	16,6	1,5	2,8	224,9
4. Transferències corrents	1.180,8	190,8	47,4	248,5	1.667,5
Despeses corrents (1 a 4)	6.939,0	710,2	278,0	480,2	8.407,4
6. Inversions reals	902,0	39,9	25,5	17,3	984,6
7. Transferències de capital	71,7	107,7	42,0	57,1	278,4
Despeses de capital (6 a 7)	973,7	147,6	67,4	74,4	1.263,1
Despeses no financeres (1 a 7)	7.912,6	857,8	345,5	554,6	9.670,4
8. Variació d'actius financers	15,5	11,4	0,1	2,0	29,0
9. Variació de passius financers	547,2	73,2	1,8	3,8	626,0
Despeses financeres (8 a 9)	562,6	84,6	1,9	5,8	654,9
Total despeses	8.475,2	942,4	347,3	560,4	10.325,3

(*) Dades provisionals

Font: Ministeri d'Hisenda i Administracions Públiques

Evolució dels ingressos liquidats de les corporacions locals catalanes
 (Milions d'euros)

	Ajuntaments	Diputacions	Consells comarcals	Entitats metropolitanes	Total sense consolidar
2010					
1. Impostos directes	3.378,7	153,2	0,0	85,2	3.617,1
2. Impostos indirectes	180,4	74,8	0,0	0,0	255,3
3. Taxes i altres ingressos	1.711,8	80,9	65,7	155,0	2.013,5
4. Transferències corrents	2.826,4	599,5	333,7	164,4	3.924,0
5. Ingressos patrimonials	205,3	20,2	7,6	10,3	243,5
Ingressos corrents (1 a 5)	8.302,6	928,7	407,0	414,9	10.053,2
6. Alienació d'inversions	64,4	2,0	0,5	0,0	66,9
7. Transferències de capital	1.378,8	11,7	103,6	17,6	1.511,7
Ingressos de capital (6-7)	1.443,2	13,7	104,0	17,6	1.578,6
Ingressos no financers (1 a 7)	9.745,8	942,5	511,1	432,5	11.631,8
8. Variació d'actius financers	37,6	10,2	0,0	0,0	47,9
9. Variació de passius financers	1.291,0	172,0	2,2	19,4	1.484,7
Ingressos financers (8-9)	1.328,7	182,3	2,2	19,4	1.532,6
Total ingressos	11.074,5	1.124,8	513,3	451,9	13.164,4
2011*					
1. Impostos directes	3.474,3	150,9	0,0	91,2	3.716,4
2. Impostos indirectes	171,8	84,4	0,0	0,0	256,2
3. Taxes i altres ingressos	1.636,4	84,6	58,0	153,6	1.932,6
4. Transferències corrents	2.729,7	641,7	282,2	279,4	3.932,9
5. Ingressos patrimonials	193,1	16,7	4,0	13,5	227,3
Ingressos corrents (1 a 5)	8.205,3	978,3	344,1	537,7	10.065,4
6. Alienació d'inversions	57,9	0,0	5,1	0,0	63,0
7. Transferències de capital	636,0	12,2	77,3	8,7	734,2
Ingressos de capital (6-7)	693,9	12,2	82,5	8,7	797,2
Ingressos no financers (1 a 7)	8.899,2	990,5	426,6	546,4	10.862,6
8. Variació d'actius financers	13,2	11,9	0,4	0,2	25,7
9. Variació de passius financers	375,9	7,6	0,2	6,5	390,2
Ingressos financers (8-9)	389,1	19,5	0,5	6,7	415,8
Total ingressos	9.288,2	1.010,0	427,1	553,1	11.278,4
2012 (pressupost inicial)					
1. Impostos directes	3.493,9	145,4	0,0	85,1	3.724,4
2. Impostos indirectes	164,4	80,3	0,0	0,0	244,7
3. Taxes i altres ingressos	1.545,9	80,5	51,0	140,6	1.818,0
4. Transferències corrents	2.494,0	597,8	228,4	308,4	3.628,7
5. Ingressos patrimonials	135,7	12,8	2,8	10,6	161,9
Ingressos corrents (1 a 5)	7.833,9	916,9	282,2	544,8	9.577,8
6. Alienació d'inversions	63,6	0,0	0,0	0,0	63,6
7. Transferències de capital	306,0	6,4	65,3	9,1	386,8
Ingressos de capital (6-7)	369,6	6,4	65,3	9,1	450,4
Ingressos no financers (1 a 7)	8.203,5	923,2	347,6	553,9	10.028,2
8. Variació d'actius financers	10,1	11,5	0,1	0,0	21,6
9. Variació de passius financers	364,2	7,7	0,4	6,5	378,8
Ingressos financers (8-9)	374,3	19,2	0,5	6,5	400,4
Total ingressos	8.577,8	942,4	348,0	560,4	10.428,5

(*) Dades provisionals

Font: Ministeri d'Hisenda i Administracions Públiques

REFORMANT LES ADMINISTRACIONS PÚBLIQUES

Guillem López i Casasnovas. *Universitat Pompeu Fabra*

Introducció

En etapa de retallades es plantegen força dificultats per esbrinar horitzons que siguin incentivadors per mantenir i millorar els ànims dels empleats públics. Això és particularment complex en activitats de poc valor afegit on la motivació extrínseca –la retribució– ho és tot, ja que el treball en sí mateix no és enriquidor per qui el fa, ni compta sovint amb el reconeixement social dels qui en són beneficiaris.

En els àmbits, però, de la gestió del coneixement –tals com l'assistència sanitària o l'ensenyament– altres aspectes també motivacionals, com són els intrínsecs –que ens autosatisfan– i els transcendents –que ens fan partícips d'una missió més ampla–, haurien d'aportar molt més valor en un moment que només es parla de retallades i de diners. Algunes reformes de les nostres administracions públiques poden ajudar en aquest objectiu.

L'àmbit de l'ensenyament

Al camp de l'ensenyament, part d'aquells beneficis esmentats que completemen allà on no arriba la retribució monetària, venen a vegades coartats per una excessiva intervenció dels poders públics que resten autonomia i capacitat de decisió a les direccions de les escoles i als propis mestres. Més enllà de la suposada autonomia de càtedra, ha estat tradicional la interferència de les autoritats educatives d'aquí i d'allà en entrar a la cuina del treball del docent i en l'encapsulament excessiu del tracte al discent. Per això, són molts els veritables professionals que volen sentir-se com quelcom diferent del personal assalariat que impregna la funció pública estatutària i mostren voluntat d'acceptar responsabilitat a canvi d'una major autonomia en com s'assoleixen els objectius d'escola o centre educatiu des de la base de compartir voluntàriament un projecte de direcció consensuat amb el claustre.

Diferents estudis destaquen com a molts països de l'OCDE¹ aquesta és una tasca ja engegada que mostra a més millors resultats per a l'alumnat en aquells casos en els que la direcció dels centres educatius amb la col·laboració dels mestres han agafat les regnes del govern de les seves escoles i instituts². Això contrasta amb la realitat de bastants dels nostres centres d'ensenyament on tradicionalment ningú s'ha volgut responsabilitzar de les tasques de comandament, amb directors que poden altrament ésser nomenats per la conselleria, en favor dels més antics, menys controvertits i més propers a la jubilació per allò de tenir-hi menys a perdre. Està clar, qui vol assumir responsabilitats col·lectives per una retribució minsa, sense formació específica, ni l'estabilitat pròpia de lideratge allè al compromís polític, i amb el temor

afegit que quan cessi del càrrec el nou entrant desfarà i comprometrà l'acció, vista com a personal, del directiu anterior?.

Algunes vies de reforma

Aquest estat de coses l'hem de canviar entre tots. El departament d'Ensenyament ha començat a intentar-ho però amb una estratègia més dirigista que facilitadora de l'autogestió dels professionals³. Però en tot cas ha de continuar oferint formació per professionalitzar millor la tasca d'aquests docents amb vocació per la gestió. Se'ls podria facilitar suport amb una mena de gestors interns residents (emulant el cas del MIRs a la sanitat) que ajudin en costos i avaluacions de programes, amb la finalitat de facilitar l'assoliment dels objectius del centre i millorar l'eficiència interna en la gestió dels recursos. La implicació dels consells escolars en la selecció dels educadors formats per a directors els ha de fer, almenys inicialment, acceptables per al claustre com garantia de bon funcionament per al finançador. Probablement aquesta hauria de ser la primera tasca del director seleccionat si no s'ha fet ja abans. També convé que els incentius donin una carrera directiva extensa a aquests gestors vocacionals de l'educació i dels centres educatius instrumentats. És una avantatge del sistema educatiu públic poder afavorir carreres que sobrepassen els centres de destí, amb reputació que s'expressa en la capacitat de fer que els millors gestionin, allà on són cridats pels propis col·legues i/o per la pròpia autoritat educativa, per tal que actuïn com a revulsius de centres més complicats en els que sols no se'n surten.

Per a cada destí caldria mostrar un projecte educatiu específic al centre que el faci atractiu. I és la pròpia comunitat escolar qui ha d'esperonar aquests responsables de manera que derivin de la seva autoritat (no tan sols d'un nomenament que pugui ser més o menys polític sinó d'una reputació aconseguida) partint de la base que els centres, gestionats amb l'autonomia dels propis ensenyants, mostren millor les potencialitats que té l'educació i els bons educadors per canviar el món.

El cas de la sanitat

En el cas de la sanitat, el debat de les reformes ve monopolitzat pel paper que hagin de tenir els recursos privats en les seves distintes modalitats (*know how* de *management* general, assumpció financera i posta en disposició d'equipaments, gestió dels serveis assistencials concessionats, venda de serveis al concertats, etc.). En un sistema públic remunta sempre a algun punt de la discussió al tema més genèric de les responsabilitats individuals i de les col·lectives en els serveis de benestar. Una qüestió que té arrels en la filosofia i en l'ètica i que s'expressa amb especificitats concretes al llarg del temps i a la vista d'interaccions sectorials determinades (serveis de salut, cures de llarga durada, sociosanitaris en general).

1. B. Pont, Liderazgo y autonomía del centro escolar: Perspectivas Internacionales, CEE *Participación Educativa* Marzo 2010 pps 62-72.

2. A. Cabrales *El valor añadido de los directores de escuela* Blog FEDEA, 24/09/2012.

3. E. García i M. del Campo, La corresponsabilidad es una estrategia de éxito? *Revista de Educación*, extra 2012 pps 220-48.

Els fonaments

La qüestió de qui ha de 'gestionar' la sanitat pública no té una resposta normativa o teòrica de validesa universal. En canvi, sí en té la provisió que pot ser pública o bé privada, entesa aquesta última com l'esvaïment de la responsabilitat pública en la provisió dels serveis per a la salut, i així l'obligatorietat de l'assegurament per respondre davant dels ciutadans per possibles males praxis. Privatitzar implicaria en el sentit esmentat que els guariments sanitaris passessin a ser responsabilitat de cadascú, que es regissin per la lliure disposició a pagar i regnés el 'campi qui pugui' en matèria de l'accés als serveis. A la relació d'agència entre el prestador (agent) i el principal (l'autoritat), una privatització suposaria que en lloc de mantenir el principal com a agent perfecte del ciutadà, exigint transparència i avaluació, fos aquella tutela completament substituïda pel propi ciutadà (pacient), suposadament informat (tot i no ignorar que la seva demanda no és si no la que indica l'oferta, essent el prestador qui la qualifica com a 'necessitat'). Fer això seria avui un disbarat: en diem d'això la creació d'un context 'pareto inferior', en el que no hi ha res a guanyar en termes de benestar col·lectiu i molt a perdre per part de tots. Per afirmar això no cal ni comparar benestar personal entre individus ni ponderar les pèrdues d'un en termes dels potencials guanys d'altres. Existeixen prou principis normatius, teoremes, que mostren la superioritat d'una tutela sobre un cert grau d'assegurament col·lectiu i un mecanisme de finançament obligatori –transversal o solidari. Afortunadament, i malgrat la incorrecta i perversa utilització de 'privatització de la sanitat' a les reformes, davant tot un conjunt de supòsits que engloben des de la introducció de partenariats públics-privats, les concessions de gestió, fins a la simple concertació o àdhuc la compra de serveis privats, els casos que ens ocupen aquí pertanyen a una altra esfera que no es pot qualificar tècnicament com a 'privatització' de la salut pública. En l'àmbit de reforma de les administracions públiques sanitàries, tothom refereix principalment elements positius i no normatius, conjunturals i no estructurals, ideològics i no metafísics, empírics i observacionals i no teòrics abstractes. I és, en aquest terreny, en el que hem de remetre la discussió i les consideracions que segueixen.

Punts de controvèrsia

• Des de quin àmbit es serveix millor l'interès públic

Que un equipament públic es pugui construir millor des d'un partenariat públic-privat que no des de la pròpia administració té a veure: (i) amb la capacitat o no del sector públic per finançar la inversió i el conseqüent efecte sobre l'endeutament; (ii) amb el coneixement (*know how*) per construir-lo (en temps i forma, sense desfases); (iii) i amb com la transferència de risc a contracte amb preu donat, a canvi de 'claus en mà', generi una millor motivació per a l'eficiència. El valor d'aquets tres avantatges competius pot ser qüestionat en la realitat, sobretot quan aquest es contraposa al que hauria de ser un major cost financer per la prima de risc més gran de l'endeutament privat sobre el públic; però res no impedeix que els diferents factors (i, ii, iii) no puguin més que compensar-lo en forma d'un estalvi de costos nets per al contribuent.

Que un centre concertat pugui produir millors serveis en termes de cost efectivitat que els resultants de la producció directa té a veure: (i) amb el coneixement més expert de la gestió privada dels recursos i la major capacitat de compra d'inputs a un cost unitari inferior ja que actuen fora de les traves administratives de la gestió pública tradicional; (ii) amb el reconeixement d'uns aspectes motivacionals superiors en la gestió de serveis intensius de mà d'obra, resolts de manera aliena a la funció pública; (iii) i amb la major flexibilitat del finançador que no s'ha 'enganxat els dits' amb la producció directa de serveis, actuant des de la política com a regulador, finançador, avaluador i responsable d'exigir el retiment de comptes. De nou aquests extrems son valorables en distintes circumstàncies i sectors, essent guia de la decisió extrems tals com a) l'estabilitat dels mercats prestadors privats, b) l'existència de costos de transacció més o menys elevats en la contractació dels acords, altrament permissius d'oportunisme, i c) el fet de que aquests serveis concertats constitueixin o no actius específics al benestar individual⁴.

Finalment, que la gestió complerta d'un centre sigui privada –inclosos tots els recursos humans i materials– a canvi d'un finançament prospectiu a llarg termini, com en el cas de les concessions administratives, tingui sentit pot dependre de com es valori: (i) el canvi des de la intervenció pública directa a la regulació 'ratranquejada', indirecta (només acreditació, monitorització i seguiment); (ii) l'existència d'unes clàusules prou robustes que generin tanta estabilitat per al concessionari com per al concessionat, sense revisions posteriors des de posicions asimètriques per a una de les parts; i (iii) la incidència, en positiu o en negatiu, del canvi de gestió enfront d'un corporativisme professional que es trenca, amb lleialtats que s'esvaeixen en múltiples direccions prou incertes, ja sigui respecte dels 'ciutadans en general', 'els meus malalts', 'el nostre centre', 'els meus companys', o 'els nostres accionistes i gerents que en nom seu manen'.

Res per tant comina el sentit de les valoracions en un sentit o un altre 'a priori': cal mirar les circumstàncies del temps i del lloc i de les realitats dels punts de partida en cada cas.

• Com entendre l'excedent

Tota activitat relacional comporta un excedent. Si la relació és d'intercanvi voluntari, aquest es produeix en raó a que les valoracions dels bens intercanviats entre individus, les seves relacions marginals de substitució, no eren inicialment iguals, de manera que tots hi guanyen transaccionant ja que el que adquireixen és més que el que perden amb el que donen a canvi. Quan l'intercanvi és mercantil, i per tant el mercat fixa un preu i no espolia la lliure disposició a pagar pel consumidor amb un preu diferent a cada unitat, sempre es genera un excedent. Imaginem si no que passaria si se subhastés la primera cervesa quan tothom torna de corre *versus* la realitat de que ens cobren el mateix preu per cada unitat. Mentre aquest preu superi la utilitat marginal del darrer con-

4. Pot ser no ho serien el càtering d'un centre o la bugaderia, però si l'abandó de la tutela pública davant d'un alzheimer o de la clínica del càncer.

sum fet, lliurament consumirem generant excedent. La diferència entre el que hauríem pagat en subhasta donada la nostra disposició a pagar per cada unitat i el preu fix que paguem per totes i cadascuna de les unitats lliurament consumides en diem creació de 'l'excedent net del consumidor'. De manera similar si fem l'anàlisi sobre l'oferta i no sobre la demanda podem derivar també l'excedent del productor.

Amb altres paraules, excedent sempre n'hi ha, el problema és com el visualitzem i com, en aquest cas, el valorem.

Si un no percep la ineficiència del productor, que s'apropia de l'excedent del consumidor amb uns costos més alts que els legítims per una actuació eficient, pot acceptar-la sense més. *Ulls que no veuen, cor que no sent*. Pagar un preu (cost unitari) més alt, i així uns impostos conseqüentment més elevats que els òptims, en raó d'una provisió pública de producció directa, amb dificultats de gestió que impliqui baixa productivitat i costos elevats, suposa de fet un espoli de l'excedent social en mans, posem per cas, dels professionals ineficients. Són aquests qui milloren la seva utilitat treballant amb menys pressió, més discrecionalitat respecte del que hauria de ser un cost menor i un major excedent social. El fet que no sigui transparent dificulta el seu control, la seva singularització, i permet que sovint el més mandrós, atrevit, poc compromès i menys lleial amb el servei públic, en sigui el beneficiari (absentisme, pitjor atenció, etc.). Fora de la provisió pública (recordem, però, sense assolir la veritable privatització, línia vermella esmentada), les formes concertades (pel fet de finançar activitat, outputs, i no inputs) permeten si més no que les relacions esdevinguin més transparents, segons tarifes i activitat, amb contractes explícits, revisables i controlables. Dels centres concertats sabem el que costen els serveis al finançador; no el que els hi costen als prestadors, que organitzats autònomament busquen l'excedent. La part primera és la que ens interessa com a contribuents; no la segona part, com sovint de manera errònia s'identifica. En tot cas, si la concertació es limita a institucions sense ànim de lucre, aquest excedent es diluirà en quelcom diferent (*if not for profit for what?*) menys conegut, que pot tranquil·litzar a la ciutadania pel fet del seu 'no repartiment' o alienació del sector. Alguns pensen que aquesta concertació es pot estendre no només a institucions sense ànim de lucre, sinó també a aquelles societats que amb ànim de lucre es gestionen per part dels propis professionals:

des d'una cooperativa (amb benefici retornat al cooperativista, tots els treballadors), a una societat limitada només a professionals, amb diferent grau d'obertura social. Però pensem que forçar a tots els professionals a rebre part de la seva retribució amb retorn cooperatiu variable en el primer cas pot no ser acceptable per a aquells agents adversos al risc o que en la seva capacitat de decisió influeixen menys en la creació de l'excedent. Altra cosa és que la societat limitada, en el segon cas, fixi arbitràriament qui pot i qui no pot ser accionista. Altres opinions farien extensiu l'anterior abast àdhuc a les societats anònimes, amb la condició de que tinguin especificitat en el sector, tals com entitats d'assegurança, clíniques privades, etc. Finalment, alguns estendrien concerts i concessions a tot tipus de societat mercantils, siguin o no de serveis, reparteixin o no beneficis, familiars o cotitzades en borsa, a accionistes de tota mena, fins i tot fons de capital risc, pel fet d'allò que se'n diu 'el capital no té pàtria' o el 'diner no té color'.

Notem que en aquest apartat hem comentat que les diferències venen de (i) que es visualitzi o no l'excedent (ii) qui i amb quin mèrit se l'apropii (iii) si una vegada identificat el podem regular (iv) si és acceptable l'ànim de lucre aplicat a aquestes contingències, i (v) l'abast de qui en pot ser partícip.

Cloenda

Totes aquestes valoracions no han de tenir en democràcia un altre referent que no sigui el social, expressat al Parlament, amb normes conjunturals-ideològiques emanades en cada cas. Defensar contra aquestes valoracions un suposat interès general (sovint identificable amb el corporatiu, d'alguna persona que veu amenaçat el seu *status quo*) o l'interès públic (entès com de l'administració en la seva acció inercial) és una extralimitació. La decisió és social, col·lectiva. La societat té si més no dret a demanar claredat, informació amb concreció de pros i contres, i a exigir, sigui quina sigui l'opció escollida en democràcia, avaluació, aprenentatge i rectificació si s'escau. I si el judici no es considera adequat són les urnes les finalment sobiranes. Això no és una invitació a l'abús de les posicions de domini, per democràtic que sigui el seu recolzament, però sí una invitació a situar el debat sobre la reforma de les administracions públiques en els termes justos.

EL REEQUILIBRI DELS COMPTES PÚBLICS DE LA GENERALITAT DE CATALUNYA

Marta Espasa. *Universitat de Barcelona i Institut d'Economia de Barcelona*

La crisi econòmica i financera juntament amb la crisi del sector immobiliari que ha patit i pateix l'Estat espanyol ha tingut com un dels principals efectes un gran desajust en els comptes de les administracions públiques. El reflex d'aquesta situació ha estat l'assoliment de nivells màxims de dèficit públic i d'endeutament públic que han provocat l'establiment de forts plans d'ajust i de reequilibri fiscal.

La Generalitat de Catalunya està sofrint de manera molt acusada aquesta situació. En concret, a l'any 2010 es va assolir el nivell màxim de dèficit públic, xifrat en 8.243 milions d'euros, el 4,21% del PIB català, any a partir del qual s'ha anat reduint de manera gradual fins a situar-se en el 1,96% del PIB al 2012. Tot i que cada exercici s'ha tancat amb un nivell de dèficit per sobre de l'objectiu fixat, l'esforç realitzat ha fet possible una trajectòria positiva a favor del reequilibri. Assolir els objectius fixats hagués suposat una política d'austeritat extrema que molt probablement hagués empitjorat més la feble evolució de l'economia catalana i hagués malmès l'estat del benestar amb les conseqüències socials que se'n poden derivar.

Malgrat això, l'existència d'un dèficit persistent en el temps ha comportat que el nivell d'endeutament de la Generalitat s'hagi situat en el seu màxim històric, amb un total de 50.489 milions d'euros, xifra que suposa el 25,4% del PIB català. Aquest elevat endeutament té unes implicacions molt negatives pressupostàriament perquè augmenta de manera molt significativa la partida de pagament d'interessos. Aquest és un fet molt rellevant ja que, per poder complir els objectius de dèficit fixats, donat que els interessos i l'amortització del deute són despeses ineludibles, la resta de partides de despesa s'han d'ajustar encara molt més.

Per fer front a aquesta situació financera, el Govern de la Generalitat ha adoptat una sèrie de mesures amb l'objectiu d'augmentar els ingressos i reduir la despesa pública. Pel que fa als ingressos les actuacions més rellevants que s'han dut a terme en els anys 2011 i 2012 han estat les següents: augment del tipus impositius en l'Impost sobre Transmissions Patrimonials i Actes Jurídics Documentats (ITP i AJD); increment de la tarifa de l'IRPF en els trams de rendes més elevades; augment del tipus de gravamen de l'Impost sobre les vendes minoristes de determinats hidrocarburs (IVMDH); augment del cànon de l'aigua i tractament de residus; increment de les taxes universitàries; creació de l'impost sobre estades en allotjaments turístics; creació de la taxa per expedició i dispensació de receptes farmacèutiques o productes sanitaris (l'euro per recepta); recuperació de l'impost sobre el patrimoni (IP); i la creació de les taxes judicials. Juntament amb aquestes mesures d'augmentos impositius, el Govern de la Generalitat va reduir l'impost sobre successions, minvant així la seva capacitat recaptatòria. Un element addicional per a la captació de nous ingressos és la venda de patrimoni, però és evident que la situació de col·lapse del mercat immobiliari dificulta la possibilitat d'obtenir importants recursos per aquesta via.

Tot i aquesta política d'augment de la pressió fiscal en els impostos existents i la creació de noves figures, els ingressos consolidats no financers de l'any 2011 es van reduir un 6,0% en relació al 2010 i els de l'any 2012 van augmentar tant sols un 2,2%. Les causes d'aquest comportament són varies. D'una banda, en el cas dels principals impostos gestionats per la Generalitat com l'ITP i AJD, malgrat l'augment dels tipus impositius la seva recaptació baixa per la reducció, any rere any, de les bases imposables. En el cas dels impostos no gestionats per la Generalitat com l'IRPF, l'IVA i els impostos especials sobre fabricació, cal tenir en compte que registren increments importants els anys 2011 i 2012 com a conseqüència de la plena aplicació del nou model de finançament autonòmic, que ha suposat l'augment de la participació de les comunitats autònomes en aquests impostos. Això significa que, en el cas de Catalunya, els ingressos derivats del nou model procedeixen bàsicament de participacions impositives, ja que les transferències tal i com estan dissenyades tenen un pes molt reduït, inclús són negatives l'any 2012, és a dir, que la Generalitat ha d'aportar al sistema de finançament de la resta de comunitats autònomes.

Tal i com es pot comprovar, el Govern de la Generalitat ha utilitzat de manera intensiva la seva limitada capacitat normativa per crear noves figures o per augmentar la recaptació de les actuals. Però cal tenir en compte que les comunitats autònomes tenen moltes restriccions a l'hora d'implantar nous impostos. Així, no poden crear impostos que gravin fets imposables gravats per un impost estatal o municipal, que puguin comportar càrregues fiscals traslladables a altres comunitats, que suposin un obstacle a la lliure circulació de persones, mercaderies, serveis o capitals o que afectin a la fixació de la residència o ubicació de persones, empreses o capitals. De fet, l'Estat va presentar recursos d'inconstitucionalitat contra l'euro per recepta i les taxes judicials que el Tribunal Constitucional va admetre i va deixar en suspensió.

Així doncs, és evident que Catalunya està suportant un nivell de pressió fiscal molt més elevat que altres comunitats autònomes, que inclús pot provocar la mobilitat a altres territoris de les bases imposables sotmeses a major tributació i, també, una certa fatiga per part de la ciutadania.

A part de la limitada autonomia fiscal, hi ha un altre factor vinculat al model de finançament que acaba afectant als recursos de la Generalitat. El model atorga a les comunitats el 25% dels ingressos que obtenen per la seva capacitat fiscal, és a dir, pel rendiment que generen els impostos que l'Estat els hi ha cedit. El 75% restant d'aquests ingressos no dreix, juntament amb els recursos que hi aporta l'Estat, el fons de garantia dels serveis bàsics, el qual es reparteix segons les necessitats de despesa de les diferents comunitats (és el que s'anomena «població ajustada»). El model inclou, addicionalment, tres fons més: el de suficiència, per mantenir l'*status quo* de les comunitats i fer que cap hi surti perdent, i els de cooperació per les més pobres i el de competitivitat

per a les que tenen un finançament per càpita inferior a la mitjana o al seu índex de capacitat fiscal.

Aquests darrers tres fons desvirtuen qualsevol pauta de distribució dels ingressos i són els responsables de que no es compleixi el principi d'ordinalitat. És a dir, que comunitats amb un nivell d'ingressos fiscals per càpita elevats, després d'actuar els diferents fons (transferències) acabin situant-se en una posició per sota de la que les hi correspondria si es mantingués l'ordenació inicial. Segons les dades de liquidació definitiva del model de finançament de les comunitats autònomes, l'any 2009 Catalunya ocupava la tercera posició en el rànquing en termes d'ingressos fiscals per habitant passant a ocupar la vuitena una vegada actuen els diferents fons que integren el model. L'any 2010 la situació s'agreuja passant a ocupar la desena posició. És a dir, després d'actuar els fons redistributius, Catalunya es situa amb un volum de recursos per habitant molt per sota del que li correspon per ingressos fiscals.

Però no només no es compleix el criteri d'ordinalitat, sinó que hi ha un excés de redistribució cap a algunes comunitats que acaben disposant de molts més recursos per habitant que les comunitats amb més capacitat fiscal. Els resultats del model comporten, doncs, que les comunitats més penalitzades, que a la vegada són les més dinàmiques econòmicament, tinguin greus problemes de suficiència per sufragar el cost dels serveis que han assumit a causa de que disposen de menys recursos per càpita i, això, explica en part que siguin les comunitats amb més dificultats per reduir el dèficit i també les més endeutades.

Així doncs, resulta evident que les mesures preses per la Generalitat per aconseguir obtenir més recursos estan en una fase d'esgotament. A excepció de la reincorporació de l'impost sobre successions, en la resta de tributs és pràcticament impossible anar molt més enllà. A més, des d'un punt de vista de reactivació econòmica, seria convenient que aquesta situació d'elevada pressió fiscal sigui transitòria i condicionada a la necessitat del reequilibri de les finances públiques.

Per solucionar la qüestió dels ingressos és imprescindible una profunda reforma del sistema de finançament autonòmic, que avanci en la línia d'atorgar a la Generalitat plena sobirania tributària sobre els tributs generats a Catalunya.

Pel que fa a les mesures de despesa cal tenir present que el marge de maniobra del Govern de la Generalitat es veu condicionat per dos factors, que són: el pagament de despeses ineludibles (interessos i amortització del deute) i els pagaments diferits de determinades inversions realitzades en exercicis anteriors, que si bé es poden renegociar, són obligacions que cal fer-hi front. Per reequilibrar els comptes, tenint en compte els importants augments del cost financer que ha suposat el pagament d'interessos (l'any 2011 aquesta partida va augmentar un 60,9% en relació al 2010 i al 2012 un 17,8% en relació al 2011), s'han hagut d'implementar tota una bateria de mesures de reducció de despesa. Entre les més rellevants, destaquen: la reducció de les retribu-

cions als treballadors públics i canvis diversos relatius a bonificacions i reduccions de jornades laborals i dies de lliure disposició; mesures d'eficiència en la prestació dels serveis sanitaris; reducció de la despesa en farmàcia; reorganització de plantilles docents; reducció de transferències a famílies, universitats, empreses, ens locals i altres entitats; reducció i reprogramació d'inversions; i la reestructuració de l'administració de la Generalitat. A la vegada, hi ha hagut varis paquets de mesures que han estat implantades pel Govern central però que han tingut una repercussió directa en la despesa autonòmica, bàsicament, en els àmbits sanitaris i educatius.

L'adopció de totes aquestes accions d'ajust han suposat que l'any 2011 la despesa no financera es mantingués estancada, al haver-se de fer front al fort augment del pagament d'interessos i al pagament d'inversions realitzades en exercicis anteriors. En canvi, el 2012 les dades aportades al Ministeri d'Hisenda i Administracions Públiques mostren que hi ha hagut una reducció del 10,2% en la despesa no financera.

Les xifres fins aquí analitzades recullen la liquidació pressupostària d'acord amb el sistema europeu de comptes (SEC). Si només es tenen en compte les despeses en les que la Generalitat té capacitat de decisió, és a dir, les despeses que no es deriven d'ingressos finalistes, s'observa que el 2011 la reducció pressupostària s'ha manifestat bàsicament en els departaments que menys incideixen en els serveis públics fonamentals (15,5%). Pel que fa als serveis bàsics, la despesa en salut s'ha reduït un 6,9%, en educació un 3,7%, i en justícia un 5,1%. En conjunt, la reducció de despesa no finalista ha estat de 2.421 milions d'euros el 2011. Les dades liquidades per al 2012 per les diferents polítiques de despesa no estan encara disponibles, si bé en els pressupostos ja s'indicava que es continuava aprofundint en aquesta direcció.

Pel que fa al 2013, les darreres previsions per a l'economia espanyola assenyalen que la caiguda del PIB es situarà entre l'1% i l'1,5%, duplicant o triplicant la previsió inicial feta pel Govern i segons la qual es van elaborar els pressupostos per a aquest any. Resulta evident que l'obtenció de més ingressos mitjançant la via impositiva és una via molt complicada a qualsevol administració pública, atès l'elevada correlació entre l'evolució de l'economia i les bases imposables. D'altra banda, i tenint en compte el caràcter explosiu dels interessos, assolir un determinat objectiu de dèficit anirà a càrrec de major austeritat en la resta de partides. En el cas dels serveis bàsics, cal tenir present que reduccions molt més fortes poden acabar afectant de manera traumàtica el nivell de prestació d'aquests serveis.

En aquest sentit, i amb l'objectiu de no posar en perill l'actual estat del benestar és molt important acordar una política de consolidació fiscal creïble, gradual i assumible, ja que la reducció de la despesa i l'augment dels tributs tenen un impacte negatiu sobre la demanda agregada i el creixement econòmic. De fet, el propi FMI adverteix dels efectes adversos de les excessives polítiques de consolidació fiscal en moments de recessió econòmica.

VIII L'empresa catalana

1. Presentació¹

En aquest capítol es presenten les principals conclusions que es desprenen de l'anàlisi econòmico-financera de l'empresa catalana per als anys 2011 i 2012. És una anàlisi que s'ha vingut realitzant des de fa vint i cinc anys i que des de 2012 s'ha incorporat a la Memòria Econòmica gràcies a la col·laboració entre el Departament d'Economia i Coneixement de la Generalitat de Catalunya i la Cambra de Comerç de Barcelona². L'anàlisi es fonamenta en la part corresponent a empreses catalanes de les bases de dades trimestral i anual de la Central de Balanços del Banc d'Espanya (CBBE), que es remetent regularment a la Cambra de Comerç de Barcelona i al Departament d'Economia i Coneixement de la Generalitat de Catalunya.

En relació amb la cobertura de la mostra d'empreses utilitzada per la CBBE, es pot dir que aquesta representa el 30% del Valor Afegit Brut al cost dels factors del total de les societats no financeres³. Els sectors d'energia (energia elèctrica, gas i aigua, i refinament) tenen cobertures pròximes al 80%. Els sectors industrials (manufactureres, especialment) estan sobrerrepresentats a l'igual que el transport i comunicacions, que tenen cobertures entre el 30% i el 50%. Les societats de responsabilitat limitada i anònimes són la forma jurídica majoritària (51% i 46% del total, respectivament). En aquesta mostra, les empreses grans estan sobrerrepresentades.

Pel que fa referència a la part catalana de la mostra estatal, a la base anual, el nombre d'empreses de la CBBE que han contestat el darrer qüestionari –que correspon a l'any 2011– i que tenen la seu social a Catalunya és de 2.419⁴, el que representa un 31,12% de la mostra de tot l'Estat. A l'igual que passa amb la mostra pel conjunt d'Espanya, en la mostra d'empreses catalanes es troben més representades les empreses industrials que les de serveis o les de la construcció, i les empreses grans tenen també un pes superior al que els hi correspondria, biaixos que s'accentuen a la mostra de la base trimestral. Segons dades d'Idescat, a Catalunya hi havien 602.161 empreses l'any 2012 de les quals 7.531 tenien 50 o més empleats. De les 2.419 empreses de la mostra amb la que s'ha fet el present estudi, 1.053 tenien 50 empleats o més, el que representa un 13,98% del total d'empreses catalanes d'aquesta dimensió. Es pot afegir que la base trimestral, que arriba fins al quart trimestre del 2012, està integrada per una mostra de 142 empreses catalanes, que representen un 18,44% de les de tot l'Estat.

Cal tenir present que s'han actualitzat les dades de les bases trimestral i anual dels exercicis anteriors, cosa que explica que, per a alguns conceptes, els valors que figuren en aquest informe no coincideixin exactament amb els seus homòlegs d'edicions anteriors. A l'apartat 2 s'analitza la

¹ Capítol redactat per Oriol Amat i Salas (Catedràtic d'Economia Financera i Comptabilitat, UPF) i Enric Genescà i Palau (Enginyer Industrial). Els autors agraeixen a Enric Genescà i Garrigosa els suggeriments realitzats.

² Als webs de la Cambra de Comerç de Barcelona i del Departament d'Economia i Coneixement es poden consultar els informes dels anys anteriors i d'aquest.

³ Central de Balanços del Banco de España (2012): «*Central de Balances. Resultados anuales de las empresas no financieras 2011*», Banco de España, Madrid.

⁴ A més de les 2.419 empreses, hi ha 63 empreses del sector d'energia que només s'han considerat en l'apartat 3.1 per la seva sobre representació.

situació econòmico-financera de l'empresa catalana durant els anys 2011 i 2012, el primer a partir de la informació provinent de la base de dades anual i el segon a partir de la base trimestral. La informació de la base anual permet també estudiar les tendències observades en les principals partides i ràtios fins l'any 2011. Per elaborar aquest apartat s'han exclòs les 63 empreses del sector de l'energia, tant de la base trimestral com de l'anual, per la seva sobrerrepresentació. El quadre VIII.1 mostra la composició de la mostra de 2.419 empreses privades catalanes de la base de dades anual.

Quadre VIII.1

Abast de la mostra
(Exercici 2011)

Dimensió	Empreses		Personal		Valor afegit brut c.f.	
	Nombre	%	Nombre	%	Milers d'euros	%
Petites	1.366	56,5	28.169	7,1	1.371.175	6,4
Mitjanes	767	31,7	70.816	17,7	4.554.836	21,5
Grans	286	11,8	299.977	75,2	15.334.337	72,1
Totals	2.419	100,0	398.962	100,0	21.260.348	100,0

Valors absoluts de totes les empreses de la mostra.

Cal tindre en compte que l'anàlisi es refereix a empreses operatives els anys 2011 i 2012. Per tant, no té en compte les empreses que han tancat. D'acord amb les dades d'Idescat, el nombre d'empreses amb establiment a Catalunya que han desaparegut al llarg dels darrers anys ha estat significatiu, especialment en la indústria. I, per dimensió, on ha disminuït més el nombre d'empreses ha estat en els segments d'empreses mitjanes i grans.

	2007	2011	2012	Variació 2007-2012 %
Nombre d'empreses per sector				
Indústria	50.114	42.584	41.152	-17,88
Construcció	90.857	91.087	86.094	-5,02
Serveis	480.420	478.080	474.915	-1,14
Total	621.391	611.751	602.161	-3,07
Nombre d'empreses segons el núm. treballadors				
Menys de 50 treballadors	613.058	604.051	594.630	-3,00
Més de 50 i menys de 199 treballadors	5.993	5.511	5.387	-10,11
Més de 200 treballadors	2.340	2.189	2.144	-8,37
Total	621.391	611.751	602.161	-3,07

Font: IDESCAT

Finalment, a l'apartat 3 s'analitzen els resultats i la situació econòmico-financera de les empreses catalanes desagregant la mostra de la base anual per sectors i per dimensió. En el mateix apartat també es compara l'empresa catalana amb la resta de les empreses espanyoles.

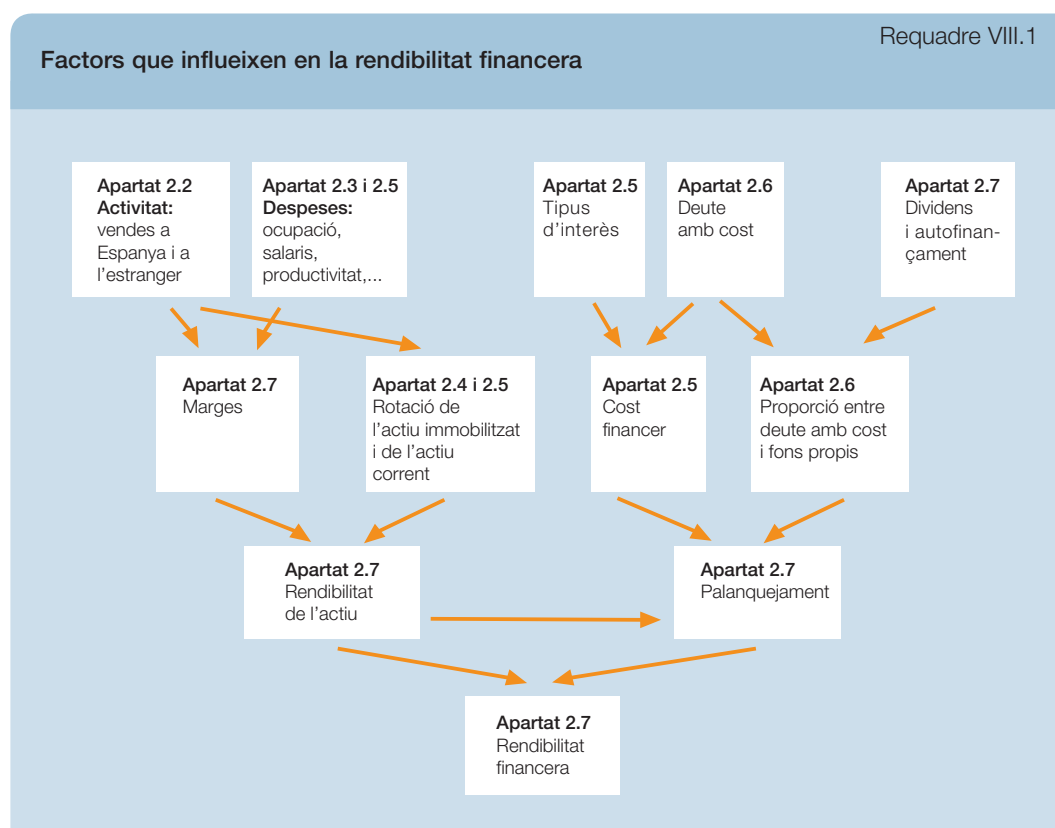
2. Anàlisi econòmico-financera de les empreses catalanes

2.1. Introducció

L'entorn econòmic en el que es mouen les empreses catalanes ha continuat sent molt complicat l'any 2012. Després de dos anys amb petits augments, el PIB ha caigut l'1% el 2012, si bé queda lluny la caiguda del 3,73% registrada l'any 2009. Per tant, la recuperació s'ha frenat, i les causes d'aquesta frenada són la crisi a l'eurozona, la reducció de la despesa i la inversió de les administracions públiques així com l'enduriment de les condicions financeres.

Aquest entorn econòmic ha de tindre el seu reflex en els comptes de les empreses. Per tal de comprovar-ho, aquest informe s'inicia amb l'anàlisi de l'activitat i la generació de valor afegit. Posteriorment, es descriu l'ocupació de l'empresa catalana. A continuació, s'estudia la inversió en actius immobilitzats i circulants. Després s'analiza el cost dels factors, la productivitat i la competitivitat. Seguidament, s'estudia l'estructura financera. Els apartats finals es dediquen a l'anàlisi dels resultats, la rendibilitat i la creació de riquesa.

Com es visualitza al requadre VIII.1, l'anàlisi està estructurada en diferents etapes que permeten comprovar els inductors de l'evolució de la rendibilitat financera, que és un dels principals objectius de les empreses. A cada variable del requadre s'indica l'apartat de l'informe en el qual es tracta.

DESCRIPCIÓ DE LES BASES DE DADES UTILITZADES

La informació que contenen les bases de dades utilitzades és fonamentalment econòmico-financera i prové de l'agregació dels qüestionaris trimestral i anual tramesos al Banc d'Espanya per empreses no financeres de diferents localitzacions, dimensions i sectors d'activitat. El qüestionari trimestral (balanç i compte de resultats) és més senzill que l'anyal. Cada trimestre, les empreses responen el qüestionari del trimestre corrent i el de l'any anterior. Això permet que el càlcul dels percentatges de variació es basi en les mateixes mostres d'empreses. A la base de dades trimestral, les ràtios i els percentatges anuals són una mitjana ponderada, segons el nombre d'empreses o el volum d'activitat, dels quatre trimestres. La base anual permet fer una anàlisi més detallada de la situació econòmico-financera de les empreses privades catalanes per a l'exercici 2011 i els anteriors.

Per a cada any es disposa dels estats comptables del període corrent i de l'immediatament anterior, el que permet calcular els percentatges de variació a partir de les mateixes mostres d'empreses. Ara bé, quan es comparen ràtios o percentatges de dues bases diferents (2011-2010 amb 2010-2009, per exemple), cal tenir en compte que les mostres respectives també ho són i que, en conseqüència, les diferències

observades es poden deure tant al canvi de mostra com al canvi de tendència.

Tant a la base trimestral com a l'anyal, per als agregats principals es disposa d'una estimació del valor de l'actiu immobilitzat a preus corrents. Això comporta, d'una banda, introduir a l'actiu una partida d'ajust de preus que afecta principalment l'immobilitzat material i, de l'altra, aplicar al passiu i patrimoni net un ajust pel mateix import en els fons propis. L'ús dels valors corrents en lloc dels comptables té uns avantatges clars, com ara evitar el trencament en les tendències que es produeix en els exercicis en què hi ha actualitzacions.

Des del nostre punt de vista, però, l'avantatge principal és que soluciona el càlcul de les ràtios en què al numerador hi ha una partida d'un estat de fluxos (resultats, per exemple), i al denominador, una partida del balanç. Si en valorar la segona s'utilitzen criteris comptables, com és habitual, el numerador i el denominador estan en bases monetàries diferents: el primer, a preus corrents, i el segon, a preus històrics. Si el denominador es valora a preus corrents, s'obté una estimació més precisa d'aquestes ràtios, ja que els dos elements del quocient estan en la mateixa base monetària.

2.2. Activitat i valor afegit

En aquest apartat s'analiza l'evolució de l'activitat, les vendes, les compres i la creació de valor afegit.

L'any 2011 l'activitat va augmentar atès que el valor de la producció⁵ va créixer l'1,7%. Les dades de la base trimestral indiquen que el 2012 la variació del valor de la producció també ha estat positiu (5,4%). En canvi, el valor afegit brut al cost dels factors⁶ va tornar a disminuir l'any 2011 (-2,3%) i el 2012 (-0,3%, d'acord amb la base trimestral). Aquesta reducció del valor afegit al cost dels factors s'explica per l'evolució de les compres, que el 2011 i 2012 varen augmentar més que el valor de la producció (quadre VIII.2). Per tant, les empreses han tingut més activitat però amb menys marge i, per tant, han perdut capacitat per generar riquesa al treballar amb menys valor afegit.

Les vendes totals han continuat creixent, tant el 2011 (2,0%) com el 2012 (2,9%). Això és el resultat d'un increment molt important de les vendes a l'estranger que ha compensat la reducció de les

⁵ El valor de la producció mesura l'import dels béns i serveis produïts per l'empresa durant l'exercici. Es defineix com el volum de negoci, més o menys les variacions de les existències de productes acabats, els treballs en curs i els béns i serveis comprats per a la venda, menys les compres de béns i serveis per a la venda, més la producció immobilitzada.

⁶ El valor afegit al cost dels factors es calcula com la diferència entre el valor de la producció i les despeses d'explotació (compres de matèries primeres, altres aprovisionaments i despeses en serveis exteriors), deduint els impostos lligats a la producció i sumant les subvencions a l'explotació.

Activitat i valor afegit

(En % de variació respecte a les mateixes empreses de l'any anterior)

	Base anual				Base trimestral*	
	2008	2009	2010	2011	2011	2012
Nombre d'empreses	2.352	2.413	2.691	2.419	155	142
Activitat i valor afegit						
Valor de la producció i subvencions	-4,5	-14,8	4,8	1,7	1,2	5,4
Compres i consums intermedis	-4,3	-17,1	6,2	3,6	2,2	8,0
Valor afegit brut al cost de factors	-4,9	-9,9	2,0	-2,3	-0,9	-0,3
Distribució geogràfica de l'activitat						
Vendes totals	-4,2	-13,7	4,8	2,0	2,8	2,9
Vendes a Espanya	-3,9	-14,5	1,6	-2,2	-2,6	-8,0
Vendes a l'estranger	-5,5	-11,0	16,8	16,4	13,0	23,8
Compres totals	-7,0	-20,7	12,5	7,2	5,8	5,2
Compres a Espanya	-5,8	-22,6	11,0	6,8	9,5	7,1
Compres a l'estranger	-9,1	-17,3	15,1	8,0	1,2	2,9

(*) Mitjana ponderada dels percentatges de variació dels quatre trimestres de l'any.

vendes a Espanya (gràfic VIII.1). L'activitat exportadora ha fet possible que les vendes totals no s'hagin enfonsat. Això es pot visualitzar amb l'increment continuat de la intensitat exportadora, que mesura el pes de les vendes a l'estranger sobre les vendes totals.

Tornant al quadre VIII.2, l'any 2011 va continuar millorant la balança comercial amb l'estranger com a resultat d'un creixement de les exportacions superior al de les importacions (16,4% enfront el 8,0%)⁷. Les dades de la mostra trimestral de 2012, reflecteixen un increment molt menor de les importacions (2,9%) que de les exportacions que varen augmentar de manera molt important (23,8%). Això és conseqüència del dinamisme exportador i de que els països als que Catalunya exporta s'estan recuperant més ràpidament de la crisi. El resultat és una reducció del dèficit exterior, un dels principals desequilibris que ha caracteritzat el patró de creixement de l'economia catalana i espanyola. Una altra conseqüència de la fortalesa de les exportacions és que a partir del 2011, per primer cop en la història, les vendes de bens de les empreses catalanes a Espanya (sense incloure Catalunya) han estat menor que les vendes fora d'Espanya, d'acord amb dades de C-Intereg elaborades per CEPREDE:

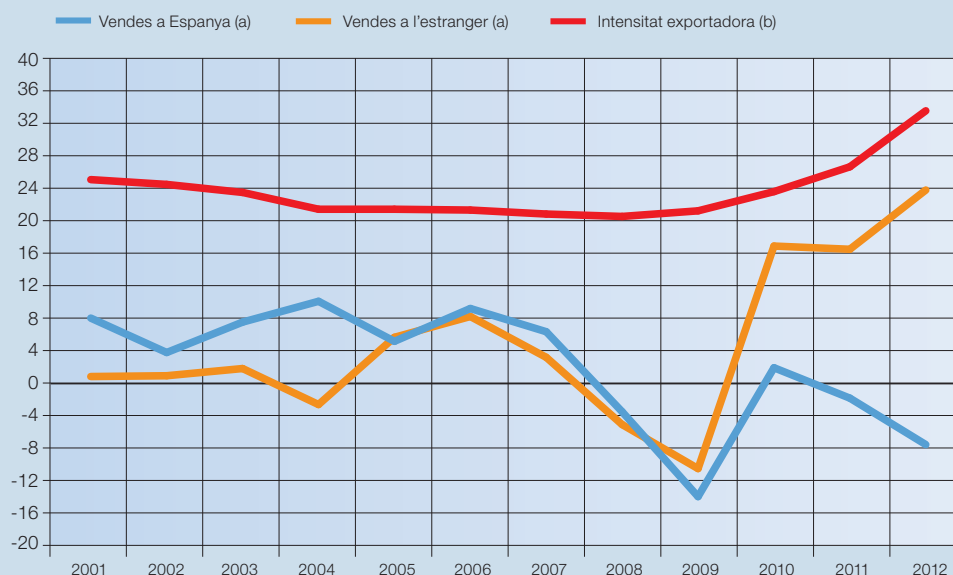
Vendes de béns de las empreses catalanes

(En milions d'euros i en %)

Catalunya	38.136 (26,6%)
Rest a d'Espanya	49.389 (34,5%)
Estranger	55.525 (38,9%)
Vendes de béns d'empreses catalanes	143.050 (100%)

⁷ L'evolució de les exportacions que es desprèn de les dades de la Central de Balanços del Banc d'Espanya es diferent de la que s'inclou a les estadístiques de comerç exterior de la comptabilitat nacional, ja que les primeres es basen només en les empreses que han enviat la seva informació comptable a la CBBE.

Vendes i intensitat exportadora

(a) % de variació anual.

(b) Vendes a l'estranger sobre vendes totals.

Nota: en tots els gràfics, la dada corresponent al 2012 s'ha estimat a partir de la base trimestral.

En resum, els nivells d'activitat i vendes han seguit augmentant el 2011 i 2012, com ja va succeir el 2010, sobretot pel fort creixement de les exportacions que ha compensat la caiguda del mercat interior. Aquest bon comportament de les exportacions ha contribuït a que segueixi millorant la balança comercial. La part negativa és que les empreses han perdut capacitat de generació de riquesa per la caiguda del valor afegit, ja que les compres i consums intermedis han augmentat més que la producció.

2.3. Ocupació

A continuació, s'analitza l'ocupació de les empreses catalanes incidint en la proporció entre contractació fixa i temporal.

L'any 2011 l'ocupació va tornar a decreixer (-1,4%), essent el col·lectiu dels treballadors fixos el que va disminuir més (quadre VIII.3). La base trimestral de 2012 també reflexa un decreixement (-0,8%) sobretot en el col·lectiu dels treballadors no fixos que es varen reduir en un 8,1%. En canvi, la part de treballadors fixos es va mantenir pràcticament estable.

Pel que fa a l'evolució de l'estructura de l'ocupació a l'empresa catalana, es detecta que des de l'any 2007 el pes de l'ocupació fixa en el total ha anat augmentant. Així, en el període 2006-2012 la proporció d'ocupació fixa sobre el total ha pujat en 6 punts (gràfic VIII.2).

Quadre VIII.3

Ocupació

(En % de variació respecte a les mateixes empreses de l'any anterior)

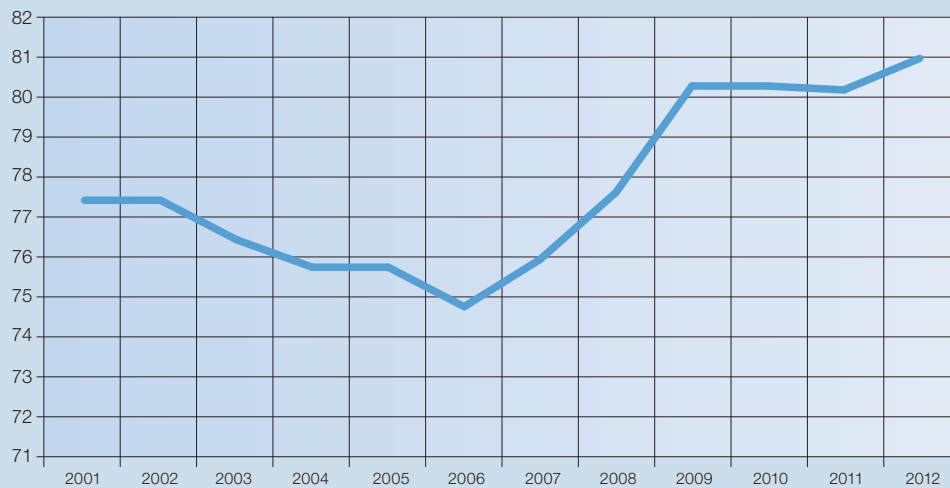
	2008	Base anual			Base trimestral*	
		2009	2010	2011	2011	2012
Nombre mitjà de treballadors	-0,3	-7,3	-0,2	-1,4	-0,6	-0,8
Nombre mitjà de treballadors fixos	1,8	-4,0	0,2	-1,6	-1,2	0,1
Nombre mitjà de treballadors no fixos	-6,8	-18,2	-0,1	-1,0	4,4	-8,1

(*) Mitjana ponderada dels percentatges de variació dels quatre trimestres de l'any.

Gràfic VIII.2

Ocupació fixa sobre la total

(En %)

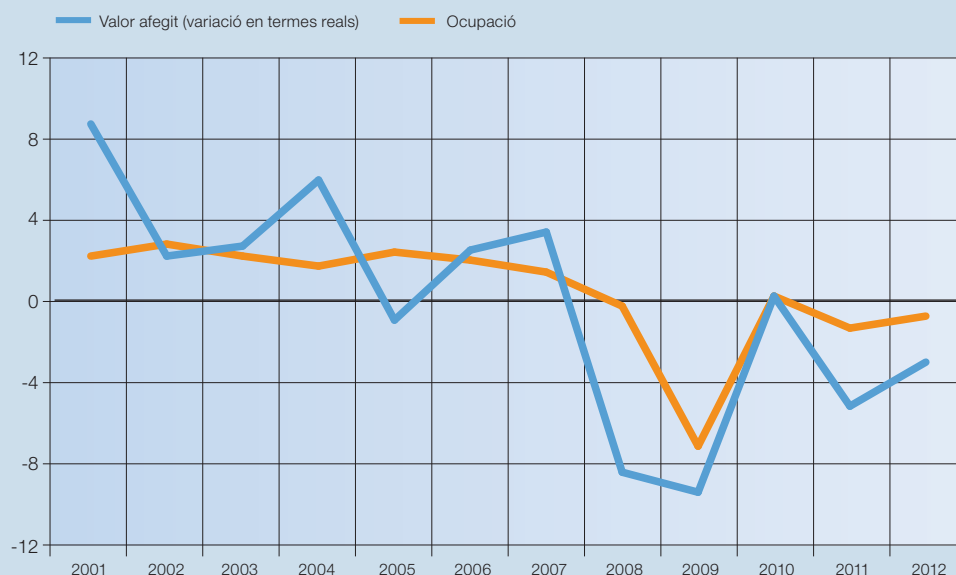

Com es pot veure al gràfic VIII.3, el 2012 l'ocupació ha tornat a caure però menys que l'any anterior. A més, la reducció de l'ocupació ha estat inferior a la del valor afegit.

En resum, els anys 2011 i 2012 ha continuat la reducció del nombre de treballadors, que ha afectat especialment als treballadors temporals aquest darrer any. Cal notar, però, que la reducció de l'ocupació total el 2012 ha estat inferior a la de 2011.

Valor afegit i ocupació

(En % de variació interanual)

2.4. Inversió

En aquest apartat s'analitza la inversió realitzada per les empreses catalanes, distingint entre actiu immobilitzat i actiu corrent.

El 2011, d'acord amb les dades del quadre VIII.4, la taxa de variació de l'immobilitzat material i inversions immobiliàries va ser del 10,4%, reflex de que les empreses varen realitzar un major esforç inversor. En canvi, el 2012 aquesta taxa ha passat a ser negativa (-19%).

L'immobilitzat net (que descompta les amortitzacions i els deterioraments) per ocupat és un indicador que reflexa l'esforç inversor de l'empresa en relació als treballadors. Des del 2010 les taxes de variació d'aquest indicador són negatives. Tenint en compte la reducció en el nombre de treballadors que s'ha indicat anteriorment, aquestes taxes de variació negatives reflecteixen que les inversions són menors a la suma de les amortitzacions i els deterioraments dels actius. Per altra banda, la inversió en actius corrents va créixer durant el 2011 (13,4%) i, encara més durant el 2012 (38,9%).

DEFINICIÓ DELS CONCEPTES DE ROTACIÓ I D'INVERSIÓ

Rotació dels actius: és una mesura que relaciona el valor de la producció i les partides de l'actiu d'explotació. La rotació representa el nombre de vegades que una partida d'actiu determinada es plasma en la producció o les vendes, i és un indicador d'eficiència en la gestió dels actius. Un cop garantit el funcionament operatiu i comercial de l'empresa, qualsevol increment de la rotació de l'actiu s'interpreta com una millora d'eficiència i redunda en un increment de la rendibilitat de l'actiu, sempre que el marge es mantingui constant. En alguns cassos, quan es calcula per a l'immobilitzat, s'utilitza com a numerador el valor afegit per tal de reflectir una mesura de productivitat aparent equivalent a la del factor treball. Les taxes de variació, en tot cas, es reconstrueixen a partir de les taxes de variació del numerador i el denominador de la mateixa mostra.

Inversió com a percentatge de variació del saldo a preus corrents: es calcula com la diferència entre el saldo absolut d'un actiu, valorat a preus corrents, en dos anys consecutius respecte del valor de l'actiu corresponent en el període inicial.

Inversió en actius fixes materials (FBCF): mesura el valor de les adquisicions menys les vendes d'actius fixes materials (edificis, maquinària, vehicles...). La dada que s'ofereix és la taxa de variació entre els fluxos d'inversió de l'any actual respecte de l'anterior.

Immobilitzat per ocupat: és el quocient entre el valor d'immobilitzat a preus corrents i el nombre d'ocupats. Per tant, és una mesura de dotació d'immobilitzat per ocupat que indica la intensitat del capital de l'empresa i el seu procés productiu. L'interès econòmic d'aquesta mesura rau en el grau de substitució que hi ha entre els factors de producció, capital (immobilitzat) i treball (ocupats), per la qual cosa aquesta ràtio mesura la demanda relativa dels factors. Alhora, determina els valors oferts per altres indicadors, per exemple, la rotació de l'actiu mateixa. D'altra banda, està fortament condicionada per la tecnologia productiva, ja que no totes les activitats requereixen la mateixa dotació en immobilitzat per al seu desenvolupament, i d'aquí la diferència sectorial o industrial notable en aquesta mesura.

Immobilitzat net no financer: inclou l'immobilitzat material, les inversions immobiliàries i l'immobilitzat intangible nets d'amortitzacions i deterioraments. També es denomina *actiu no corrent net no financer*.

Actiu corrent net no financer: existències, clients, altres deutors comercials i actius líquids menys proveïdors i altres creditors comercials sense cost.

Actius financers: Inversions financeres netes a llarg i a curt termini.

Quadre VIII.4

Inversió en actius no financers

(taxes de variació, en percentatge)

	Base anual				Base trimestral*	
	2008	2009	2010	2011	2011	2012
Immobilitzat material i inversions immobiliàries	16,5	12,1	9,5	10,4	-15,1	-19,0
Actius fixes materials (FBCF)	-2,7	-32,8	-21,7	5,6	nd	nd
Actiu corrent net no financer	8,6	-3,2	-2,9	13,4	ns	38,9
Immobilitzat net per ocupat (estoc) (nominal)	1,5	4,7	-3,3	-12,9	-14,5	-18,4
Immobilitzat material per ocupat (estoc) (nominal)	1,4	4,3	-3,3	-22,7	-14,5	-18,4
Immobilitzat net per ocupat (estoc) (real)	-2,5	5,0	-5,0	-15,6	-17,2	-20,7
Immobilitzat material per ocupat (estoc) (real)	-2,6	4,6	-5,0	-25,1	-17,2	-20,7

(*) Mitjana ponderada dels percentatges de variació dels quatre trimestres de l'any.

(ns) Valor no significatiu.

(nd) Dada no disponible.

Nota: actius valorats a preus corrents.

La inversió en capital de caràcter intangible que s'havia mantingut al voltant del 2% fins l'any 2007, s'ha situat per sobre del 3% fins l'any 2011, com es pot comprovar amb l'evolució de la ràtio de despeses en R+D sobre el valor afegit:

Despeses en R+D / Valor afegit (%)	
2006	2,3
2007	2,3
2008	3,2
2009	3,2
2010	3,1
2011	3,2

Aquesta evolució pot afectar positivament a la competitivitat futur. Els pagaments a l'estranger per transferència de tecnologia sobre el valor afegit han crescut força l'any 2010 i encara més el 2011:

Pagaments a l'estranger per transferència de tecnologia / Valor afegit (%)	
2006	0,67
2007	0,64
2008	0,71
2009	0,71
2010	1,04
2011	1,27

Cobraments de l'estranger per transferència de tecnologia / Valor afegit (%)	
2006	0,20
2007	0,13
2008	0,27
2009	0,31
2010	0,71
2011	0,70

En resum, la inversió en actius immobilitzats i inversions immobiliàries va augmentar durant l'any 2011, mentre que el 2012 es va reduir. Per altra banda, la inversió en actiu corrent ha augmentat el 2011, i encara més el 2012.

2.5. Cost dels factors i productivitat

L'objectiu d'aquest apartat és analitzar l'evolució dels costos dels factors i de la productivitat de les empreses catalanes, distingint entre factor treball, actius i finançament.

Pel que fa a les despeses de personal, els anys 2011 i 2012, les taxes de variació de les despeses de personal i dels salaris per treballador varen créixer en termes nominals, però varen disminuir en termes reals (quadre VIII.5). Per tant, tal i com ja va succeir l'any 2010, continua el procés de devaluació interna que esta seguint la nostra economia amb l'objectiu de guanyar competitivitat.

Cost dels factors de producció

(En percentatge)

	Base anual				Base trimestral*	
	2008	2009	2010	2011	2011	2012
Despeses de personal (nominal) (a)	3,4	0,9	-0,1	1,8	0,8	1,7
Despeses de personal (real) (a)	-0,6	1,2	-1,8	-1,3	-2,3	-1,2
Sous i salaris (nominal) (a)	2,9	1,1	0,0	1,6	-0,1	2,1
Sous i salaris (real) (a)	-1,2	1,4	-1,8	-1,6	-3,2	-0,8
Cost nominal del finançament	5,5	3,5	3,3	3,6	3,4	3,5
Cost real del finançament	1,4	3,8	1,4	0,4	0,2	0,6

(*) Mitjana ponderada dels percentatges de variació dels quatre trimestres de l'any.

(a) Taxa de variació anual de la ràtio.

Nota: les despeses de personal i els salaris són per treballador.

Els exercicis 2011 i 2012 va continuar disminuint el valor afegit (termes reals) per treballador (gràfic VIII.4). En canvi, les despeses de personal sobre el valor afegit varen augmentar tant el 2011 com el 2012. Per tant, tot i que les despeses de personal per treballador es varen reduir en termes reals, la productivitat del treball va seguir disminuint a causa d'una reducció molt més important del valor afegit per treballador.

El gràfic VIII.5 mostra l'evolució dels components de la productivitat laboral i el cost salarial per ocupat. En el període 2002-2006 el valor afegit va augmentar a una taxa mitjana anual del 2,6% en termes reals, però aquesta evolució es va tornar negativa taxa en el període 2006-2010. El 2011 la taxa de variació va tindre un valor molt negatiu (-5,3%), i el 2012, segons la base trimestral, també ha estat negativa (-3,1%)⁸. Aquesta informació es pot contrastar amb la del quadre VIII.8, més endavant, on es pot apreciar l'augment de les despeses de personal l'any 2011 (0,3%) mentre que el valor afegit va disminuir (-2,3%). El 2012, les variacions varen anar en la mateixa direcció.

Les dades del gràfic VIII.5 mostren que en els darrers dos anys la productivitat laboral ha caigut, tot i la disminució del cost per ocupat, com a conseqüència de que el valor afegit encara ha caigut més. De tota manera, si calculem la productivitat⁹ considerant la producció (que ha augmentat com ja s'ha indicat) i no el valor afegit (que s'ha reduït), obtindríem un resultat molt diferent i diríem que la productivitat laboral ha augmentat. O sigui que la reducció de la productivitat és conseqüència de la caiguda del valor afegit amb el que han treballat les empreses.

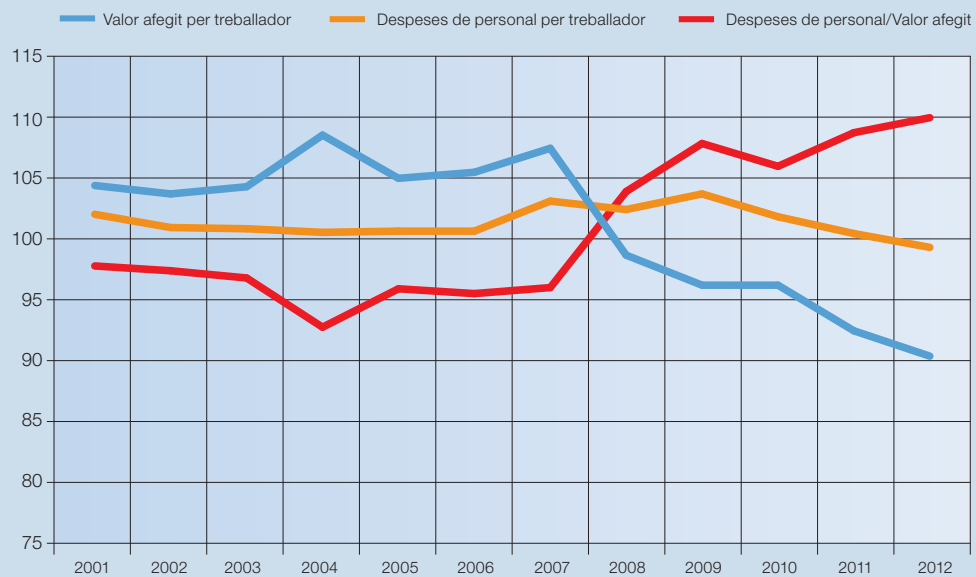
En relació amb el finançament, al quadre VIII.5 es pot visualitzar que el cost real d'aquet es va reduir un punt entre 2010 i 2011, fins al 0,4%. En canvi, el 2012 va tenir un petit repunt i va augmentar fins el 0,6%.

⁸ Les taxes de variació del valor afegit del gràfic VIII.5 no coincideixen amb les del quadre VIII.8, perquè les del gràfic VIII.5 són en termes reals. En canvi, les del quadre VIII.8 són del compte de pèrdues i guanys i, per tant, són dades comptables.

⁹ La productivitat del factor treball compara l'output obtingut en relació als inputs emprats i es pot calcular de diferents maneres. Com a output es pot considerar els ingressos, la producció o el valor afegit. Com a inputs es pot considerar, entre d'altres, el nombre de treballadors, les hores treballades o el cost salarial.

Cost laboral i productivitat

(Índex 1998=100 i unitats monetàries constants)

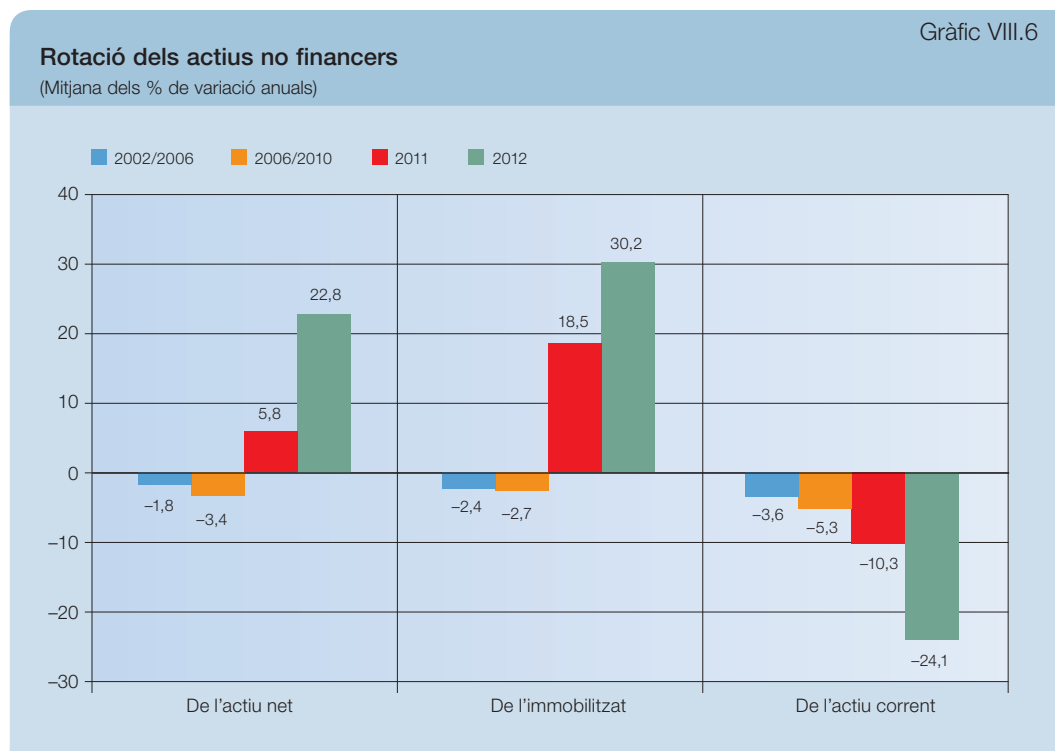
Activitat, cost laboral i productivitat

(Mitjana anual dels % de variació en termes reals)

La productivitat de la inversió es pot avaluar mitjançant la rotació: com més gran és la rotació de la inversió, major és la seva eficiència i, per tant, la seva contribució a la generació de valor.

D'acord amb les dades del gràfic VIII.6, la rotació de l'actiu net va augmentar el 2011 i 2012, ja que la millora de la rotació de l'immobilitzat va compensar amb escreix l'empitjorament de la rotació de l'actiu corrent. Per tant, les empreses han guanyat eficiència en la gestió de l'actiu immobilitzat.

En el quadre VIII.6 també es comprova que l'actiu net no financer és el que ha millorat la rotació tant el 2011 com el 2012.

Quadre VIII.6

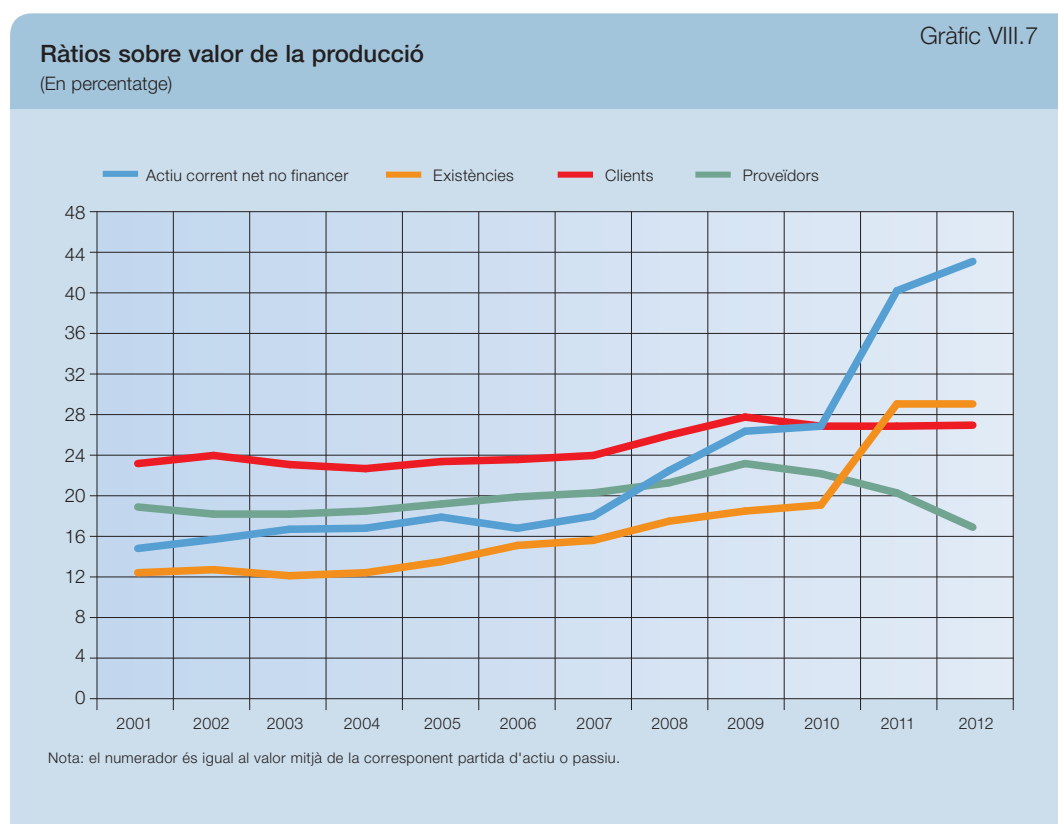
Rendibilitat, marge i rotació
(En percentatge)

	2009	Base anual			Base trimestral*	
		2010	2010	2011	2011	2012
Rendibilitat ordinària de l'actiu net	5,1	6,0	4,2	4,4	8,2	5,6
Marge	9,0	9,8	7,5	8,5	26,4	17,4
Rotació	0,57	0,61	0,56	0,52	0,31	0,32
Rendibilitat de l'actiu net no financer	4,7	5,4	2,5	3,0	5,9	6,6
Marge	4,6	4,9	2,6	2,9	6,5	5,9
Rotació	1,02	1,10	0,97	1,03	0,90	1,11

(*) Mitjana ponderada de les ràtios trimestrals. En la base trimestral l'estructura de marge i rotació és diferent a causa del predomini d'empreses grans.
Nota: calculats sobre actius / passius valorats a preus corrents.
Nota: les dades corresponents als dos anys de cada parella corresponen a la mateixa mostra d'empreses.

L'actiu corrent net en el model de balanç de situació de la CBBE inclou els clients, existències i proveïdors (amb signe negatiu). El gràfic VIII.7 permet veure l'evolució de la ràtio i el valor de cada un d'aquests elements sobre el valor de la producció. Des del 2006 fins al 2012 s'observa un augment del pes de l'actiu corrent net, motivat sobretot per l'augment d'estocs.

En resum, la productivitat del treball ha disminuït malgrat la devaluació interna que ha comportat una reducció de les despeses de personal per treballador, a causa de la reducció molt més important del valor afegit per treballador. Per altra banda, ha seguit millorant la productivitat de l'actiu, sobretot per la creixent rotació de l'immobilitzat. Els costos reals del finançament que havien disminuït tant el 2010 com el 2011, varen tindre un petit repunt el 2012.

2.6. Estructura financera

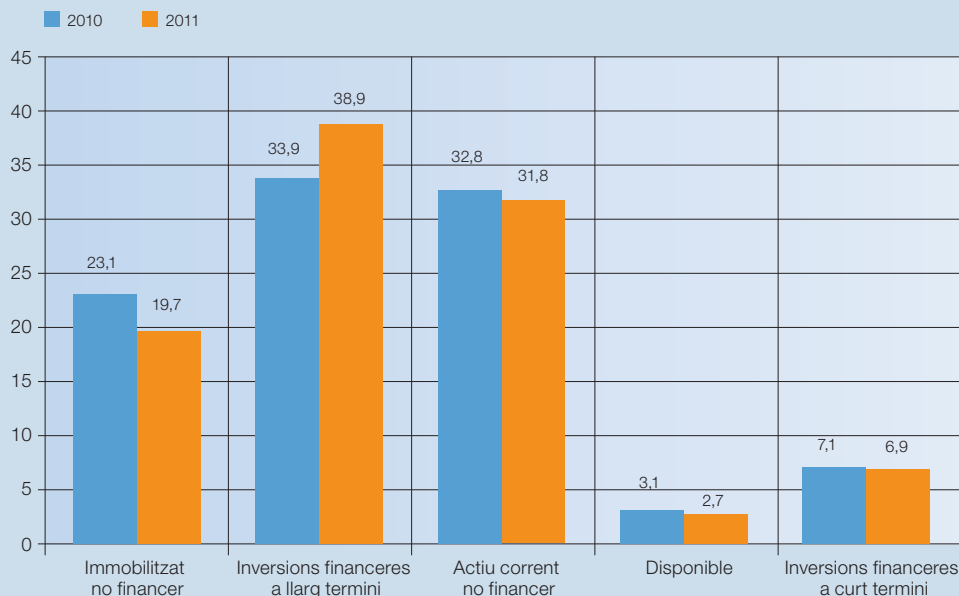
En aquest apartat s'analitza l'estructura financera que és la resultant de les polítiques de captació de recursos per a finançar la inversió i de materialització d'aquests recursos en diferents actius. De la seva anàlisi es poden derivar conclusions sobre la gestió dels recursos financers que permeten una visió més completa de la política d'inversió i finançament de les empreses.

L'estructura de l'actiu mostra un increment significatiu del pes de les inversions financeres a llarg termini compensat amb una reducció del pes de la resta dels actius (gràfic VIII.8).

Estructura de l'actiu 2010 i 2011

(En % a partir de dades comptables)

Gràfic VIII.8

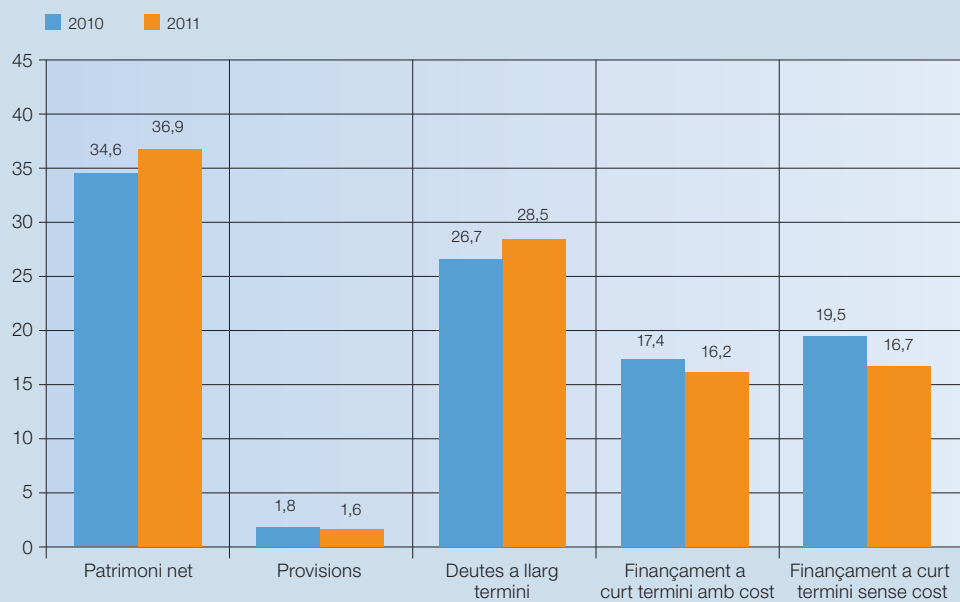

El gràfic VIII.9 permet constatar un augment del pes relatiu dels fons propis sobre l'estructura del passiu, que ha pujat fins al 36,9% del total del finançament. També es produeix una reconversió dels deutes, augmentant el pes dels deutes a llarg termini i disminuint el pes dels deutes a curt termini. Per tant, el 2011 l'estructura del finançament s'ha enfortit augmentant els recursos permanents (patrimoni net i deutes a llarg). En el gràfic VIII.10 es comprova que l'endeutament s'ha reduït el 2012 i en el quadre VIII.7, en la mateixa línia, es visualitza la reducció del finançament amb cost. En concret, aquesta reducció s'ha produït en el finançament a llarg termini amb cost.

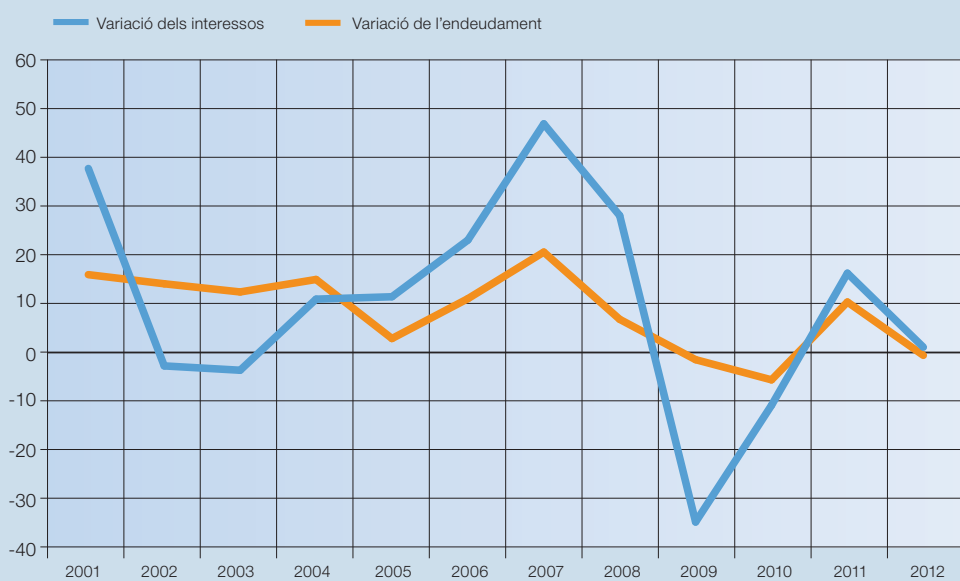
En resum, en l'actiu hi ha hagut un increment significatiu del pes de les inversions financeres a llarg termini compensat amb una reducció del pes de la resta dels actius. En el finançament s'ha seguit prioritant el patrimoni net i, per tant, els fons propis. L'augment del patrimoni net ha permès reduir el finançament a llarg termini amb cost. En general, es tracta d'una estratègia financera raonable ja que, a causa de la crisi, es desitjable que les empreses continuïn el procés de desendeutament. Sens dubte hi han contribuït les restriccions de crèdit que estan practicant les entitats financeres.

Estructura del passiu 2010 i 2011

(En % a partir de dades comptables)

Endeutament i interessos

(En % variació anual)

Estructura del passiu remunerat
 (En percentatge)

	2009	Base anual			Base trimestral*	
		2010	2010	2011	2011	2012
Passiu remunerat / Passiu	79,3	78,4	80,3	82,5	85,7	83,8
Patrimoni net (a)	51,3	53,5	49,2	48,4	57,8	58,6
Finançament amb cost (a)	48,7	46,5	50,8	51,6	42,2	41,4
Finançament a llarg termini amb cost (a)	31,4	31,7	30,8	32,9	35,0	33,4
Finançament a curt termini amb cost (a)	17,3	14,8	20,0	18,7	7,2	8,1

(a) sobre passiu remunerat.

Nota: patrimoni net valorat a preus corrents.

Nota: les dades corresponents als dos anys de cada parella corresponen a la mateixa mostra d'empreses.

2.7. Resultats i creació de riquesa

Un dels objectius principals de qualsevol empresa, inclús en el cas de les organitzacions sense ànim de lucre, és generar riquesa financera per tal de poder créixer i retribuir adequadament a totes les parts interessades (socis, treballadors, proveïdors, comunitat...). En aquest apartat s'analitzen la rendibilitat dels actius i dels fons propis, així com els components principals que condicionen la seva evolució. La rendibilitat de l'empresa mesura la seva capacitat de generació de beneficis en relació amb la inversió i, per tant, és un indicador del benefici generat a partir dels recursos disponibles. El gràfic VIII.11 presenta l'evolució de la rendibilitat ordinària de l'actiu des de 2001, a partir del resultat ordinari net i del resultat net total. Es comprova que el 2011 i 2012 aquestes variables han evolucionat molt desfavorablement, quedant per sota del cost del diner. De tota manera, si en l'actiu només considerem l'actiu net no financer, s'observa una lleugera millora el 2012.

En el quadre VIII.8 es pot comprovar que el resultat abans d'impostos de les empreses ha augmentat molt l'any 2011 (36,2%) però s'ha reduït força l'any 2012 (-48,3%). Entre les causes es pot destacar la desfavorable evolució del valor afegit i l'augment de les despeses financeres.

El quadre VIII.9 mostra la reducció de la rendibilitat del patrimoni net (rendibilitat financera) el 2011 i 2012. Això és conseqüència, entre d'altres factors, de la reducció del palanquejament. El palanquejament, que mesura l'impacte de l'endeutament en la rendibilitat del patrimoni net, baixa al ser la rendibilitat de l'actiu menor que el cost del deute.

La rendibilitat econòmica (resultat ordinari abans d'interessos i impostos sobre l'actiu net) de l'empresa catalana ha anat baixant i això explica perquè s'ha perdut palanquejament. La rendibilitat econòmica és igual a:

$$\text{Rendibilitat econòmica} = \text{Resultat ordinari abans d'interessos i impostos} / \text{Actiu net}$$

I aquesta ràtio es pot segregar en els components de marge i rotació:

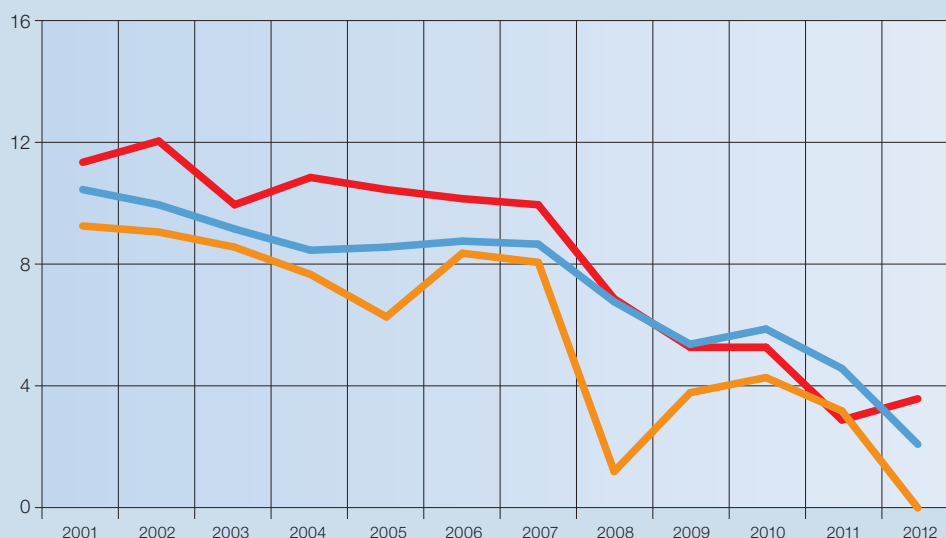
$$\underbrace{\frac{\text{Resultat ordinari abans d'interessos i impostos}}{\text{Valor de la producció}}}_{\text{Marge}} \times \underbrace{\frac{\text{Valor de la producció}}{\text{Actiu net}}}_{\text{Rotació}}$$

Rendiment de l'actiu

Gràfic VIII.11

(En %)

— Resultat ordinari net abans i.i./actiu net — Resultat net total abans i.i./actiu net
 — Rendibilitat de l'actiu net no financer

*i.i.: interessos i impostos.
 Nota: l'actiu net mitjà està valorat a preus corrents.

La rendibilitat econòmica, tal com es pot veure en el requadre VIII.4, és un dels principals determinants de la rendibilitat financera. Com ja s'ha indicat anteriorment, el 2012 la rotació de l'actiu ha millorat (gràfic VIII.6), però el valor afegit i el resultat han disminuït (quadre VIII.8) i, en conjunt, ha empitjorat el rendiment dels actius (rendibilitat econòmica). La reducció del rendiment dels actius, conjuntament amb la reducció del palanquejament (quadre VIII.9) explica la caiguda de la rendibilitat del patrimoni net.

Quadre VIII.8

Resultats

(% de variació respecte a les mateixes empreses de l'any anterior)

	2008	Base anual			Base trimestral*	
		2009	2010	2011	2011	2012
Nombre d'empreses	2.352	2.413	2.691	2.419	155	142
Valor afegit brut al cost de factors	-4,9	-9,9	2,0	-2,3	-0,9	-0,3
Despeses de personal	3,1	-6,4	0,1	0,3	0,2	0,9
Amortitzacions i provisions d'explotació	2,2	-5,2	1,9	-15,8	9,3	0,4
RESULTAT NET DE L'EXPLOTACIÓ	-29,2	-27,1	11,4	16,3	-16,0	-4,1
Ingressos financers	0,3	-15,3	26,7	-8,3	21,9	-36,1
Altres despeses financeres	3,6	-22,2	21,7	16,6	-15,1	40,1
Interessos del finançament rebut	28,6	-38,1	-9,8	17,2	2,5	0,6
RESULTAT ORDINARI NET	-39,5	-11,3	34,0	-12,9	13,8	-37,3
RESULTAT ABANS D'IMPOSTOS	-145,9	ns	45,7	-13,1	18,1	-48,3
RESULTAT NET (després d'impostos)	-158,0	ns	76,1	8,3	24,3	-76,8
Resultat net mes amortitzacions i provisions	-79,5	194,1	20,0	-12,3	18,8	-56,0
Proposta de distribució de dividendes	12,5	-11,2	5,9	-2,3	nd	nd
Beneficis no distribuïts	-419,2	70,1	54,8	9,1	nd	nd
Pro Memoria: Taxes de variació abans d'incorporar ajustos matriu-filial						
Interessos del finançament rebut	28,0	-35,8	-11,5	16,0	2,5	0,6
RESULTAT ORDINARI NET	-31,7	-15,2	28,1	14,1	13,8	-37,3
Resultat ordinari net més interessos	-17,5	-22,9	14,7	14,9	11,5	-30,5
RESULTAT ABANS D'IMPOSTOS	-123,3	ns	33,1	36,2	18,1	-48,3

(*) Mitjana ponderada dels percentatges de variació dels quatre trimestres de l'any. En aquesta base no es disposa dels ajustos matriu-filial.

(ns) Valor no significatiu.

(nd) Dada no disponible.

Quadre VIII.9

Rendibilitat, palanquejament i endeutament

(En percentatge)

	2008	Base anual			Base trimestral*	
		2009	2010	2011	2011	2012
Resultat ordinari net abans i.i.* / actiu net	6,8	5,4	5,9	4,6	8,2	5,6
Cost nominal del finançament	5,5	3,5	3,3	3,6	3,4	3,5
Palanquejament nominal	1,2	1,9	2,7	1,0	4,7	2,1
Palanquejament real	5,4	1,6	4,5	4,2	7,9	5,1
Rendibilitat de l'actiu net no financer	6,9	5,3	5,3	2,9	5,9	6,6
Rendibilitat del patrimoni net	7,8	7,1	8,3	5,7	11,6	7,2
Ràtio d'endeutament	45,3	47,9	47,6	51,2	42,2	41,4

i.i.*: interessos i impostos.

(*) Mitjana ponderada dels percentatges de variació dels quatre trimestres de l'any.

Nota: calculats sobre actius / passius mitjans. L'actiu net i els fons propis estan valorats a preus corrents.

DEFINICIÓ DE CONCEPTES I RÀTIOS

Rendibilitat ordinària de l'actiu net a preus corrents (rendibilitat econòmica)

A la base anual, la rendibilitat de l'actiu net, o rendibilitat econòmica, és igual al resultat ordinari de l'exercici abans d'interessos i impostos dividit per la mitjana dels valors inicial i final del període de l'actiu net a preus corrents. El resultat ordinari, numerador d'aquesta ràtio, és igual al resultat de l'exercici abans d'impostos i interessos menys les partides no financeres de fora de l'explotació. En excloure l'efecte d'aquestes partides (resultats per alienació, correccions valoratives i variacions del valor raonable), s'obté un coneixement més precís dels aspectes substancials de la gestió empresarial. El denominador d'aquesta ràtio és igual a la mitjana dels valors inicial i final del període de l'actiu net de proveïdors i d'altres passius sense cost. En aquest càlcul, l'immobilitzat material i Inversions immobiliàries es valora a preus corrents. A la base trimestral, la rendibilitat econòmica corresponent a cada trimestre és igual al resultat ordinari d'aquest trimestre multiplicat per quatre i dividit per l'actiu net mitjà a preus corrents. La ràtio corresponent a cada any és igual a la mitjana ponderada de les quatre ràtios trimestrals. Cada base trimestral està integrada per les dades corresponents al trimestre corrent i el mateix trimestre de l'any precedent. Això fa que en comparar les ràtios del 2012 amb les del 2011 s'estiguin comparant les ràtios corresponents a les mateixes mostres d'empreses.

Rendibilitat dels recursos propis (rendibilitat financera o rendibilitat ordinària del patrimoni net)

Aquesta ràtio és igual al resultat ordinari abans d'impostos dividit per la mitjana dels valors inicial i final dels recursos propis ajustats per la inflació. A la base trimestral, per calcular aquesta ràtio se segueix un procediment semblant al que s'ha descrit al paràgraf anterior.

Cost nominal unitari del finançament aliè

És igual al valor dels interessos del finançament rebut sobre la mitjana dels valors inicial i final de l'endeutament amb cost.

Palanquejament nominal

És igual a la diferència entre la rendibilitat de l'actiu net a preus corrents i el cost nominal unitari del finançament aliè.

Palanquejament real

És igual a la rendibilitat de l'actiu net a preus corrents menys el cost real del finançament aliè. El cost real del finançament aliè és igual al nominal (interessos del finançament rebut sobre l'endeutament amb cost) deflactat per l'índex de preus corresponent. De fet, en calcular la ràtio de rendibilitat sobre valors de l'actiu a preus corrents, el numerador i el denominador estan en la mateixa base monetària i, per tant, la ràtio és real. Per aquest motiu, és aconsellable comparar-lo amb l'interès real.

Ràtio d'endeutament

És igual a la relació de saldos mitjans entre els recursos aliens amb cost i el passiu remunerat. El passiu remunerat és igual al patrimoni net ajustat per inflació més l'endeutament amb cost. El seu valor coincideix amb el de l'actiu net a preus corrents.

La relació entre aquestes ràtios es pot expressar matemàticament (mitjançant una expressió que deriva del compte de resultats) seguint la nota metodològica del Banc d'Espanya:

R1 = Rendibilitat ordinària de l'actiu net (rendibilitat econòmica)

R2 = Interessos sobre recursos aliens amb cost (cost del deute)

R3 = Rendibilitat ordinària dels recursos propis (rendibilitat financera)

R4 = R1 - R2 (palanquejament)

R5 = Recursos aliens amb cost sobre passiu remunerat (endeutament)

R6 = Recursos aliens sobre patrimoni net ($R6 = R5 / (1 - R5)$)

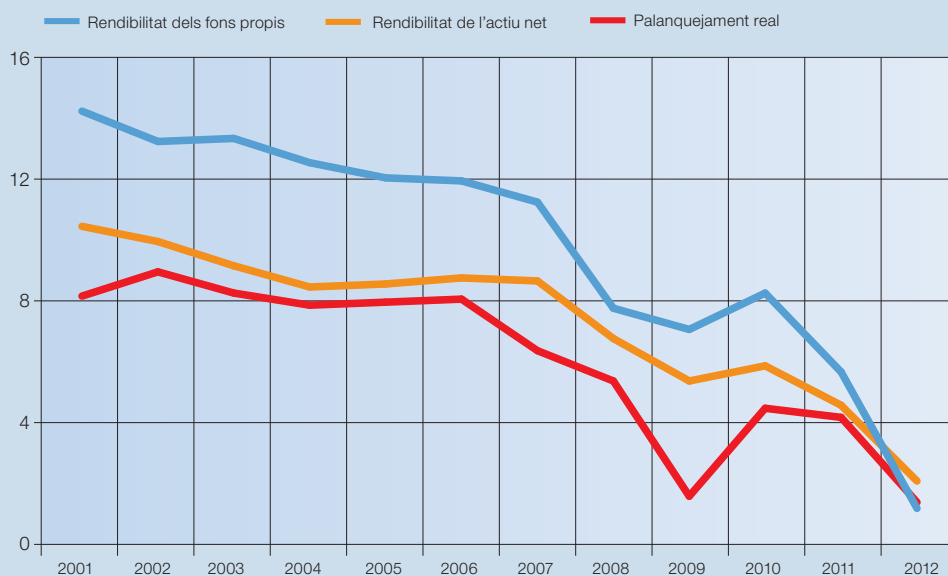
Relació entre les ràtios de resultats:

$R3 = R1 + (R1 - R2) R6$

Al gràfic VIII.12 es poden visualitzar les rendibilitats econòmica i financera, i el palanquejament. L'evolució és molt desfavorable ja que la rendibilitat de l'actiu és inferior al cost del deute, això fa caure el palanquejament, i explica que la rendibilitat dels fons propis sigui també molt baixa i inferior al cost d'oportunitat dels accionistes.

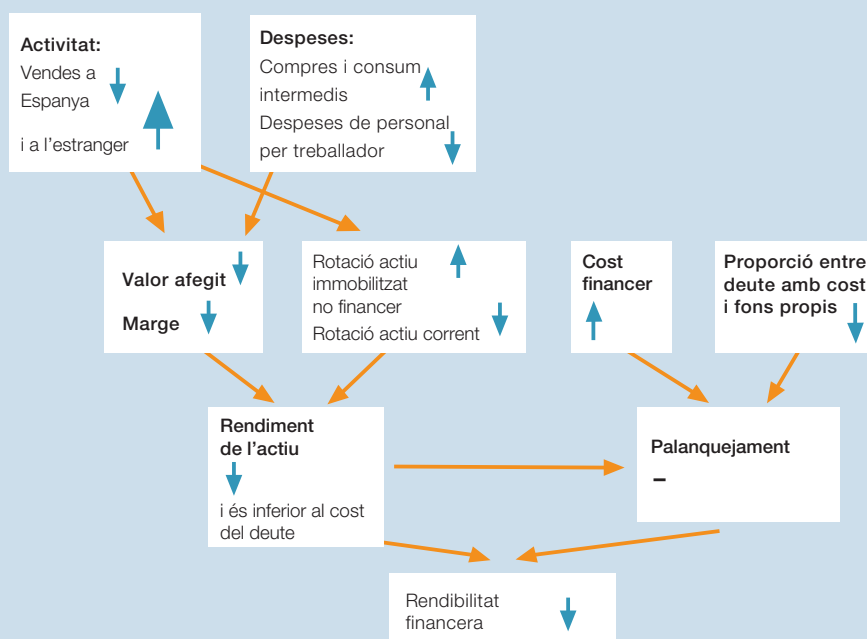
Resumint, la rendibilitat del patrimoni net ha caigut significativament tant el 2011 com el 2012. Entre les causes cal destacar la disminució del valor afegit que ha provocat una reducció del rendiment de l'actiu. També han incidit negativament l'augment de les despeses financeres i la reducció del palanquejament (veure requadre VIII.5). Un altre element negatiu és que la caiguda de la rendibilitat del patrimoni net s'ha situat per sota del cost d'oportunitat dels inversors, el que fa menys interessant la inversió en empreses.

Rendibilitat i palanquejament

Nota: l'actiu net i els fons propis estan valorats a preus corrents.

Factors que expliquen la reducció de la rendibilitat dels fons propis els anys 2011 i 2012

3. Anàlisi de l'empresa catalana per sectors, per dimensions i comparació amb la resta d'Espanya

3.1. Anàlisi de l'empresa catalana per sectors: industrial, serveis i energètic

Donat que per a l'any 2012 només es disposa de la base trimestral, que inclou un nombre d'empreses molt inferior al de la base anual, l'anàlisi sectorial¹⁰ es realitzarà per al 2011.

Aquest any, l'activitat i el valor afegit van augmentar a la indústria mentre que als serveis i l'energia va disminuir (quadre VIII.10). En caure més el valor afegit per treballador que les despeses de personal per treballador, la productivitat laboral va disminuir en tots els sectors el 2011. Pel que fa a l'ocupació, el nombre de treballadors per empresa es va reduir també en tots els sectors.

Continuant amb el quadre VIII.10, el 2011 es va produir una important reducció del resultat abans d'impostos en tots els sectors i també dels beneficis no distribuïts (recursos generats). Els dividendes van disminuir en els serveis i l'energia i, en canvi, varen augmentar en la indústria. Durant l'any 2011, la rendibilitat del patrimoni net s'ha reduït en tots els sectors, especialment en els serveis i l'energia. Les inversions en immobilitzat material i inversions immobiliàries varen augmentar l'any 2011 en tots els sectors. Els actius corrents varen augmentar a la indústria i als serveis.

D'acord amb les dades del quadre VIII.10, l'any 2011 el pes del patrimoni net va augmentar en la indústria i l'energia. En canvi, en els serveis es va reduir la proporció de patrimoni net en relació amb el deute. Per tant, les empreses industrials són les més capitalitzades.

En resum, el 2011 tots els sectors van disminuir la rendibilitat del patrimoni net. Han estat els sectors serveis i l'energia els que han evolucionat més desfavorablement en aspectes com la producció, nombre de treballadors per empresa, valor afegit i resultat net d'explotació. Les empreses industrials són les que estan menys endeutades i les de serveis les que tenen més proporció de deute.

¹⁰ Aquesta anàlisi per sectors incorpora les empreses del sector energètic, que no s'han considerat en les parts anteriors d'aquest informe i exclou els sectors d'activitats amb cobertura reduïda (agricultura, ramaderia i caça; silvicultura i explotació forestal; pesca i aqüicultura; i construcció).

Anàlisi de l'empresa catalana, per sectors

	Indústria		Serveis		Energia	
	2010	2011	2010	2011	2010	2011
Nombre d'empreses	758	732	1.645	1.428	65	63
Activitat i valor afegit (taxes de variació, en %)						
Valor de la producció i subvencions	8,9	7,4	2,9	-2,0	3,6	-2,2
Compres i consums intermedis	11,0	9,2	3,1	0,0	2,4	3,1
Valor afegit brut al cost de factors	3,0	1,6	2,8	-3,8	5,1	-9,4
Cost laboral i productivitat (taxes de variació, en %)						
Nombre mitjà de treballadors	-2,5	-0,3	2,2	-1,0	-2,8	-2,5
Valor afegit per treballador (real)	3,8	-1,2	-1,2	-5,8	6,2	-9,9
Despeses de personal per treballador (real)	-0,9	-0,7	-1,3	-1,5	0,4	-0,8
Cost laboral unitari (despeses de personal/valor afegit)	-4,5	0,5	-0,1	4,6	-5,5	10,2
Inversió i finançament de l'empresa catalana, per sectors						
Passiu remunerat / Passiu (en %)	76,6	77,5	86,6	88,5	81,2	81,7
Patrimoni net / Passiu remunerat (en %)	62,2	63,6	49,1	47,1	53,7	56,1
Finançament amb cost / Passiu remunerat (en %)	37,8	36,4	50,9	52,9	46,3	43,9
Finançament a llarg termini amb cost / Passiu remunerat (en %)	20,6	19,7	34,5	38,8	38,9	33,5
Finançament a curt termini amb cost / Passiu remunerat (en %)	17,3	16,8	16,4	14,1	7,4	10,5
Immobilitzat material i inversions immobiliàries (taxa de var., %)	11,4	12,3	8,6	12,7	1,5	3,6
Actius fixes materials (FBCF) (taxa de variació, %)	-13,7	-3,7	-23,5	34,4	-86,7	58,9
Actiu corrent net no financer (taxa de variació, %)	2,1	4,7	-9,3	20,0	-66,0	ns
Immobilitzat net per ocupat (estoc) (taxa de var. nominal, %)	-0,4	-4,5	-6,7	-18,5	-0,9	3,0
Immobilitzat material per ocupat (estoc) (taxa de var. nominal, %)	-1,5	-4,1	-5,9	-30,2	-1,8	1,8
Immobilitzat net per ocupat (estoc) (taxa de variació real, %)	-2,2	-7,5	-8,3	-21,0	-2,7	-0,2
Immobilitzat material per ocupat (estoc) (taxa de vari. real, %)	-3,3	-7,1	-7,6	-32,4	-3,5	-1,3
Resultats i autofinançament (taxes de variació, en %)						
Valor afegit brut al cost de factors	3,0	1,6	2,8	-3,8	5,1	-9,4
Despeses de personal	-1,7	2,1	2,6	0,6	-0,7	-0,2
Amortitzacions i provisions d'explotació	-4,5	0,7	2,2	5,6	8,5	-0,1
RESULTAT NET DE L'EXPLOTACIÓ	36,3	0,9	3,9	-37,2	9,1	-22,3
Ingressos financers	-16,0	16,9	66,3	-20,0	0,6	-5,1
Altres despeses financeres	-10,1	-8,3	40,0	23,4	2,6	-43,2
Interessos del finançament rebut	-12,1	8,3	-11,1	15,4	1,2	0,5
RESULTAT ORDINARI NET	23,3	5,7	54,5	-45,9	6,3	-17,2
RESULTAT ABANS D'IMPOSTOS	34,9	-21,8	118,6	-41,6	50,3	-25,4
RESULTAT NET (després d'impostos)	56,4	-21,6	171,8	-20,4	45,6	-22,7
Resultat net mes amortitzacions i provisions	13,7	-8,1	40,9	-5,6	33,3	-16,6
Proposta de distribució de dividends	-5,6	6,0	25,5	-4,6	-26,0	-28,6
Beneficis no distribuïts	64,3	-2.473,3	ns	-78,4	515,2	-18,0
Pro Memoria: Taxes de variació abans d'incorporar ajustos matriu-filial						
Interessos del finançament rebut	-12,1	8,3	-14,1	13,0	1,2	0,5
RESULTAT ORDINARI NET	23,3	5,7	39,8	-12,0	6,3	-17,2
Resultat ordinari net més interessos	13,3	6,3	22,4	-5,6	5,0	-13,0
RESULTAT ABANS D'IMPOSTOS	34,9	-21,8	62,9	-0,9	50,3	-25,4
Rendibilitat, palanquejament i endeutament (en %)						
Resultat ordinari net abans i.i.* / actiu net	6,0	6,2	6,9	5,5	7,3	6,2
Cost nominal del finançament	3,4	3,9	3,2	3,2	3,6	3,8
Palanquejament nominal	2,7	2,3	3,7	2,3	3,7	2,4
Palanquejament real	4,5	5,5	5,6	5,5	5,6	5,7
Rendibilitat de l'actiu net no financer	7,1	7,1	5,6	2,9	6,2	4,8
Rendibilitat del patrimoni net	7,8	7,6	10,5	8,0	10,7	8,2
Ràtio d'endeutament	39,3	37,1	49,2	52,0	47,4	45,1

Nota: Indústria i serveis no inclouen les empreses d'activitats amb cobertura reduïda.

Nota: Actius valorats a preus corrents.

* Per aquest agregat no es disposa dels ajustos matriu-filial.

(ns) Valor no significatiu.

i.i.*: Interessos i impostos.

Nota: Calculats sobre actius / passius mitjans. L'actiu net i els fons propis estan valorats a preus corrents.

3.2. Anàlisi de l'empresa catalana per dimensions: petites, mitjanes i grans empreses

A l'igual que l'apartat anterior, aquesta anàlisi es fa amb dades de 2011 que es quan es disposa d'una mostra d'empreses més gran. D'acord amb les dades del quadre VIII.11, l'anàlisi per dimensions¹¹ permet comprovar que les empreses petites van reduir tant l'activitat com, sobretot, el valor afegit. En canvi, les empreses mitjanes i grans va augmentar el volum d'activitat, encara que el valor afegit es va reduir. L'evolució de l'ocupació va evolucionar negativament, sobretot en el cas de les empreses petites i mitjanes. La productivitat laboral va disminuir en totes les dimensions d'empresa ja que el cost laboral unitari (despeses de personal dividit pel valor afegit) va augmentar (quadre VIII.11). Tot i que les despeses de personal per treballador es van reduir, el valor afegit per treballador encara es va reduir més donant com a resultat una pèrdua de productivitat laboral.

L'any 2011, les empreses petites són les que han tingut una evolució pitjor del resultat net, especialment per la reducció de la producció i del valor afegit; i pel fort augment de les despeses financeres. En canvi, les empreses grans i especialment les mitjanes han augmentat el resultat net essencialment per la reducció de les amortitzacions i les provisions d'explotació¹². Per altra banda, les empreses mitjanes són les que perden menys valor afegit i productivitat laboral.

Això ha repercutit en els recursos generats, que es van reduir en les empreses petites i, en canvi, van augmentar en les empreses grans. Les empreses grans, a més, han actuat de manera prudent i han reduït els dividendes repartits. En canvi, va succeir el contrari en les empreses petites i mitjanes que varen augmentar els dividendes provocant una reducció dels beneficis no distribuïts.

A nivell de rendibilitat del patrimoni net les empreses mitjanes són les que aconsegueixen ser més rendibles, seguides de les empreses grans. Entre les causes que expliquen la millor rendibilitat de les empreses mitjanes estaria el millor resultat sobre l'actiu.

D'acord amb les dades del quadre VIII.11, les inversions en immobilitzat material varen augmentar sobretot en les grans i mitjanes empreses i, en menor mesura, en les petites. El finançament d'aquestes inversions s'ha fet prioritzant el patrimoni net, en el cas de les empreses petites i mitjanes. De fet, les empreses petites i mitjanes són les que estan més capitalitzades.

En resum, l'evolució de l'ocupació ha estat negativa en tots els casos. Les empreses petites són les que varen evolucionar pitjor el 2010 i 2011: van disminuir l'activitat, el valor afegit, el resultat abans d'impostos i la rendibilitat del patrimoni net. En canvi, les empreses mitjanes i, sobretot, les grans han augmentat el resultat abans d'impostos essencialment per la reducció de les amortitzacions i les provisions d'explotació. A nivell de rendibilitat del patrimoni net, les empreses mitjanes són les que aconsegueixen ser més rendibles, seguides de les empreses grans. Entre les causes que expliquen la millor rendibilitat de les empreses mitjanes estaria el millor resultat sobre

¹¹ En aquest estudi es classifica les empreses en petites (fins a 50 treballadors), mitjanes (entre 50 i 249 treballadors) i grans (250 treballadors o més).

¹² Les provisions d'explotació inclouen els deterioraments per morositat i els deterioraments per pèrdua de valor dels estocs.

Anàlisi de l'empresa catalana, per dimensions

	Empreses petites		Empreses mitjanes		Empreses grans	
	2010	2011	2010	2011	2010	2011
Nombre d'empreses	1.508	1.366	834	767	349	286
Activitat i valor afegit (taxes de variació, en %)						
Valor de la producció i subvencions	-0,3	-1,4	6,2	2,6	4,9	1,7
Compres i consums intermedis	0,7	0,3	7,8	4,0	6,3	3,7
Valor afegit brut al cost de factors	-2,1	-4,4	3,3	-0,4	2,1	-2,7
Cost laboral i productivitat (taxes de variació, en %)						
Nombre mitjà de treballadors	-3,2	-2,6	-1,7	-2,1	0,8	-1,2
Valor afegit per treballador (real)	-0,6	-4,9	3,2	-1,5	-0,6	-4,5
Despeses de personal per treballador (real)	-0,6	-1,7	-1,5	-0,8	-2,0	-1,4
Cost laboral unitari (despeses de personal/valor afegit)	0,0	3,4	-4,6	0,7	-1,4	3,2
Inversió i finançament de l'empresa catalana, per sectors						
Passiu remunerat / Passiu (en %)	75,3	76,1	77,6	78,5	81,1	83,4
Patrimoni net / Passiu remunerat (en %)	70,6	71,0	63,0	63,6	45,9	45,3
Finançament amb cost / Passiu remunerat (en %)	29,4	29,0	37,0	36,4	54,1	54,7
Finançament a llarg termini amb cost / Passiu remunerat (en %)	17,2	16,4	20,7	20,6	33,1	35,4
Finançament a curt termini amb cost / Passiu remunerat (en %)	12,2	12,6	16,4	15,8	21,0	19,4
Immobilitzat material i inversions immobiliàries (taxa de var., %)	10,1	4,7	10,6	6,5	9,5	10,7
Actius fixes materials (FBCF) (taxa de variació, %)	-16,0	4,5	-12,8	3,2	-23,4	6,1
Actiu corrent net no financer (taxa de variació, %)	0,5	1,5	7,1	-0,6	-6,3	18,2
Immobilitzat net per ocupat (estoc) (taxa de var. nominal, %)	7,6	-2,7	2,0	-0,1	-5,1	-16,3
Immobilitzat material per ocupat (estoc) (taxa de var. nominal, %)	7,7	-2,3	3,4	-1,1	-5,4	-28,9
Immobilitzat net per ocupat (estoc) (taxa de variació real, %)	5,7	-5,7	0,2	-3,2	-6,8	-18,9
Immobilitzat material per ocupat (estoc) (taxa de var. real, %)	5,8	-5,3	1,6	-4,2	-7,1	-31,1
Resultats i autofinançament (taxes de variació, en %)						
Valor afegit brut al cost de factors	-2,1	-4,4	3,3	-0,4	2,1	-2,7
Despeses de personal	-2,0	-1,1	-1,4	0,3	0,6	0,5
Amortitzacions i provisions d'explotació	-3,5	-11,6	-5,5	-8,1	3,8	-17,2
RESULTAT NET DE L'EXPLOTACIÓ	-0,8	-15,7	38,3	3,4	6,8	42,4
Ingressos financers	-3,0	-15,8	4,4	5,0	29,4	-9,6
Altres despeses financeres	27,4	46,2	20,3	2,9	21,6	17,4
Interessos del finançament rebut	-22,4	-2,1	-21,1	-1,9	-7,6	20,2
RESULTAT ORDINARI NET	7,3	-23,1	56,0	5,1	32,0	-22,8
RESULTAT ABANS D'IMPOSTOS	12,7	-21,4	113,4	4,1	38,4	-55,8
RESULTAT NET (després d'impostos)	16,6	-25,1	75,2	15,3	81,7	7,8
Resultat net més amortitzacions i provisions	3,0	-16,6	11,6	2,0	23,0	-15,7
Proposta de distribució de dividends	15,5	0,3	5,7	149,3	5,9	-13,5
Beneficis no distribuïts	16,8	-30,6	323,5	-41,8	42,0	16,6
Pro Memoria: Taxes de variació abans d'incorporar ajustos matriu-filial						
Interessos del finançament rebut	-22,4	-2,1	-21,1	-1,9	-9,7	18,7
RESULTAT ORDINARI NET	7,3	-23,1	56,0	5,1	25,5	21,3
Resultat ordinari net més interessos	-2,5	-18,2	28,5	3,8	13,6	20,1
RESULTAT ABANS D'IMPOSTOS	12,7	-21,4	113,4	4,1	25,6	136,1
Rendibilitat, palanquejament i endeutament (en %)						
Resultat ordinari net abans i.i.* / actiu net	4,2	3,9	5,5	7,0	6,1	4,2
Cost nominal del finançament	3,7	3,7	3,2	3,4	3,3	3,6
Palanquejament nominal	0,5	0,2	2,3	3,6	2,8	0,7
Palanquejament real	2,3	3,4	4,1	6,8	4,6	3,9
Rendibilitat de l'actiu net no financer	4,3	4,3	5,8	7,3	5,3	1,8
Rendibilitat del patrimoni net	4,4	4,0	6,9	9,1	8,9	5,0
Ràtio d'endeutament	29,6	29,2	37,3	36,7	50,2	54,4

Nota: Actius valorats a preus corrents.

i.i.*: Interessos i impostos.

Nota: Calculats sobre actius / passius mitjans. L'actiu net i els fons propis estan valorats a preus corrents.

l'actiu. Les empreses de totes les dimensions varen invertir més en immobilitzat material el 2011. Pel que fa al finançament, a menor dimensió més proporció de finançament amb patrimoni net, la qual cosa pot ser conseqüència de que les restriccions creditícies estan afectant en major mesura a les empreses de menor dimensió.

3.3. Comparació de l'empresa catalana amb les de la resta d'Espanya

L'evolució del PIB a Espanya i Catalunya ha estat molt similar els darrers anys. Fins a l'any 2007 l'economia espanyola i catalana varen experimentar un creixement sostingut del Producte Interior Brut¹³ molt important, al voltant del 4% anual, superior al de la mitjana dels països de la Unió Europea. Després de la intensa caiguda del 2009 (-3,7% a Espanya; i -3,8% a Catalunya) l'economia es va començar a recuperar molt lentament, però el 2012 el PIB va tornar a recaure a Espanya (-1,4%) i també a Catalunya (-1%).

Aquesta evolució similar té el corresponent reflex en el comportament de les empreses de Catalunya i de la resta d'Espanya, que han seguit una tendència similar en el període estudiat. De tota manera, hi han algunes diferències a considerar.

El 2011 i 2012 va augmentar l'activitat, sobretot a Catalunya, però el valor afegit es va reduir, especialment a la resta d'Espanya (quadre VIII.12).

Els darrers anys, el nombre de treballadors per empresa s'ha reduït tant a Catalunya com a la resta d'Espanya, però el 2012 aquesta reducció ha estat molt més important a la resta d'Espanya. El mateix ha succeït amb les despeses de personal per treballador. Com que a la resta d'Espanya el valor afegit ha caigut més que les despeses de personal, la reducció de la productivitat també ha estat més elevada que a Catalunya.

El 2012 el resultat net de les empreses espanyoles ha baixat menys que el de les empreses catalanes. Tot i que les empreses de la resta d'Espanya han reduït més el valor afegit brut, ho han compensat amb una reducció més gran de les despeses de personal, de les amortitzacions i provisions i amb una reducció menor dels ingressos financers. Però, al final, la rendibilitat del patrimoni net ha estat molt similar, tant en les empreses catalanes com en les de la resta d'Espanya (7,2% i 7,1%, respectivament).

D'acord amb les dades del quadre VIII.12, les empreses catalanes i les de la resta d'Espanya van augmentar les inversions en immobilitzat material durant l'any 2011. En canvi, el 2012 la inversió es va reduir. Pel que fa al finançament, ha continuat el procés de desendeutament, ja que el 2012 ha augmentat més el finançament amb fons propis en detriment del deute amb cost, especialment en el cas de les empreses catalanes. A les empreses espanyoles el creixement del finançament amb patrimoni net ha estat menor que a Catalunya i, en canvi, el finançament amb deute amb cost ha estat més elevat. El palanquejament és més favorable a les empreses catalanes.

¹³ Dades de l'Institut Nacional d'Estadística.

Anàlisi comparatiu de l'empresa a Catalunya i a la resta d'Espanya

	Base anual				Base trimestral*	
	2010		2011		2012	
	CAT	RE	CAT	RE	CAT	RE
Nombre d'empreses	2.691	6.684	2.419	5.353	142	628
Activitat i valor afegit (taxes de variació, en %)						
Valor de la producció i subvencions	4,8	1,2	1,7	0,8	5,4	1,3
Compres i consums intermedis	6,2	2,0	3,6	2,0	8,0	3,7
Valor afegit brut al cost de factors	2,0	-0,2	-2,3	-1,4	-0,3	-4,1
Cost laboral i productivitat (taxes de variació, en %)						
Nombre mitjà de treballadors	0,2	-0,7	-1,4	-0,6	-0,8	-2,7
Valor afegit per treballador (real)	0,0	-1,3	-3,9	-3,9	-2,3	-4,2
Despeses de personal per treballador (real)	-1,8	-0,9	-1,3	-1,9	-1,2	-2,7
Cost laboral unitari (despeses de personal/valor afegit)	-1,8	0,4	2,7	2,1	1,1	1,6
Inversió i finançament de l'empresa catalana , per sectors						
Passiu remunerat / Passiu (en %)	80,3	81,2	82,5	82,1	83,8	85,5
Patrimoni net / Passiu remunerat (en %)	49,2	47,0	48,4	47,6	58,6	52,5
Finançament amb cost / Passiu remunerat (en %)	50,8	53,0	51,6	52,4	41,4	47,5
Finançament a llarg termini amb cost / Passiu remunerat (en %)	30,8	33,5	32,9	34,2	33,4	35,1
Finançament a curt termini amb cost / Passiu remunerat (en %)	20,0	19,5	18,7	18,1	8,1	12,4
Immobilitzat material i inversions immobiliàries (taxa de var., %)	9,5	8,0	10,4	7,9	-19,0	-2,1
Actius fixes materials (FBCF) (taxa de variació, %)	-21,7	-10,0	5,6	-5,4	nd	nd
Actiu corrent net no financer (taxa de variació, %)	-2,9	-2,9	13,4	2,1	38,9	46,7
Immobilitzat net per ocupat (estoc) (taxa de var. nominal, %)	-3,3	-3,0	-12,9	-2,1	-18,4	0,6
Immobilitzat material per ocupat (estoc) (taxa de var. nominal, %)	-3,3	-3,5	-22,7	-7,5	-18,4	0,6
Immobilitzat net per ocupat (estoc) (taxa de var. real, %)	-5,0	-4,7	-15,6	-5,1	-20,7	-2,2
Immobilitzat material per ocupat (estoc) (taxa de var. real, %)	-5,0	-5,2	-25,1	-10,4	-20,7	-2,2
Resultats i autofinançament (taxes de variació, en %)						
Valor afegit brut al cost de factors	2,0	-0,2	-2,3	-1,4	-0,3	-4,1
Despeses de personal	0,1	0,2	0,3	0,7	0,9	-2,6
Amortitzacions i provisions d'explotació	1,9	-3,9	-15,8	5,1	0,4	-2,8
RESULTAT NET DE L'EXPLOTACIÓ	11,4	1,9	16,3	-12,4	-4,1	-7,2
Ingressos financers	26,7	-0,9	-8,3	14,7	-36,1	-5,2
Altres despeses financeres	21,7	7,3	16,6	-5,5	40,1	3,2
Interessos del finançament rebut	-9,8	-0,8	17,2	17,6	0,6	4,7
RESULTAT ORDINARI NET	34,0	1,1	-12,9	-9,6	-37,3	-10,4
RESULTAT ABANS D'IMPOSTOS	45,7	-18,5	-13,1	-19,9	-48,3	-36,4
RESULTAT NET (després d'impostos)	76,1	-26,3	8,3	-10,8	-76,8	-26,8
Resultat net mes amortitzacions i provisions	20,0	-16,6	-12,3	-2,8	-56,0	-18,0
Proposta de distribució de dividends	5,9	-12,3	-2,3	-2,6	nd	nd
Beneficis no distribuïts	54,8	-118,7	9,1	-1045,6	nd	nd
Pro Memoria: Taxes de variació abans d'incorporar ajustos matriu-filial						
Interessos del finançament rebut	-11,5	-6,8	16,0	11,9	0,6	4,7
RESULTAT ORDINARI NET	28,1	2,2	14,1	-8,8	-37,3	-10,4
Resultat ordinari net més interessos	14,7	-0,4	14,9	-3,2	-30,5	-6,2
RESULTAT ABANS D'IMPOSTOS	33,1	-11,6	36,2	-15,6	-48,3	-36,4
Rendibilitat, palanquejament i endeutament (en %)						
Resultat ordinari net abans i.i.* / actiu net	5,9	6,6	4,6	6,3	5,6	5,4
Cost nominal del finançament	3,3	3,4	3,6	3,8	3,5	3,5
Palanquejament nominal	2,7	3,2	1,0	2,5	2,1	1,9
Palanquejament real	4,5	5,1	4,2	5,8	5,1	4,8
Rendibilitat de l'actiu net no financer	5,3	7,1	2,9	6,5	6,6	6,2
Rendibilitat del patrimoni net	8,3	10,1	5,7	9,2	7,2	7,1
Ràtio d'endeutament	47,6	51,8	51,2	52,7	41,4	47,5

(*) Mitjana ponderada dels percentatges de variació dels quatre trimestres de l'any.
(nd) Dada no disponible.

Nota: Actius valorats a preus corrents.

i.i.*: interessos i impostos.

Nota: Calculats sobre actius / passius mitjans. L'actiu net i els fons propis estan valorats a preus corrents.

En resum, les principals diferències entre les empreses catalanes i les de la resta d'Espanya, són que les empreses catalanes han tingut una evolució millor de l'activitat i del valor afegit els darrers anys. La productivitat laboral també ha evolucionat més desfavorablement a la resta d'Espanya, tot i que han reduït més les despeses de personal per treballador. A les empreses espanyoles el que va evolucionar millor el 2012 varen ser els ingressos financers, que no es varen reduir tant com a Catalunya. Al final, la rendibilitat del patrimoni net de les empreses catalanes i les de la resta d'Espanya ha estat molt similar el 2012. Per altra banda, en relació a l'estructura del finançament, es pot destacar que les empreses espanyoles estan més endeutades, ja que tot i que s'han seguit capitalitzant ho han fet en menor mesura que les empreses catalanes.

4. Conclusions

Aquesta anàlisi econòmico-financera de l'empresa catalana per als anys 2011 i 2012 es realitza a partir de les dades de les empreses amb seu a Catalunya que integren les bases trimestral i anual de la Central de Balanços del Banc d'Espanya (CBBE), que aquest remet regularment a la Cambra de Comerç de Barcelona i al Departament d'Economia i Coneixement de la Generalitat de Catalunya. En relació amb la cobertura de la mostra d'empreses utilitzada per la CBBE, es pot dir que aquesta representa el 30% del Valor Afegit Brut a cost dels factors del total de les societats no financeres. De l'anàlisi efectuada es desprenen les conclusions següents:

Activitat i valor afegit: els nivells d'activitat i vendes varen augmentar el 2011 i 2012, sobretot pel fort creixement de les exportacions que van compensar la caiguda del mercat interior. Aquest bon comportament de les exportacions ha contribuït a que segueixi millorant la balança comercial. La part negativa és que les empreses han perdut capacitat de generació de riquesa per la caiguda del valor afegit, ja que les compres i consums intermedis han augmentat més que la producció. Per tant, s'ha venut més però amb menys marge.

Ocupació: els anys 2011 i 2012 va continuar la reducció del nombre de treballadors, que va afectar més als treballadors no fixos. La caiguda de l'ocupació és una de les dades més negatives d'aquest Informe.

Inversió: la inversió en actius immobilitzats i inversions immobiliàries va augmentar durant l'any 2011. El 2012, en canvi, es va reduir. Per altra banda, la inversió en actiu corrent va augmentar el 2011, i encara més el 2012.

Cost dels factors i productivitat: en termes d'eficiència hi ha evolucions divergents. La productivitat del treball ha disminuït a causa d'una reducció molt més important del valor afegit per treballador que de les despeses de personal per ocupat. Si la productivitat del treball la calculem sobre la producció, el resultat seria molt diferent ja que la producció ha augmentat i, per tant, aquest altre tipus de productivitat ha millorat. En definitiva, cal tenir present que la reducció de la productivitat és conseqüència de la caiguda del valor afegit amb el que han treballat les empreses. Per altra banda, la productivitat dels actius ha continuat millorant, sobretot per la creixent rotació de l'immobilitzat no financer. Els costos reals del finançament que havien disminuït tant el 2010 com el 2011, varen registrar un petit repunt el 2012.

Estructura financera: en l'actiu s'ha produït un increment significatiu del pes de les inversions financeres a llarg termini compensat amb una reducció del pes de la resta dels actius. En el finançament s'ha seguit prioritzant els fons propis, estratègia raonable en el procés de desendeutament de les empreses. Aquesta reducció del deute ha afectat sobretot al deute a llarg termini amb cost. Sens dubte, hi ha contribuït la restricció de crèdit que estan practicant les entitats financeres.

Resultats i creació de riquesa: la rendibilitat del patrimoni net ha caigut significativament tant el 2011 com el 2012 i s'ha situat per sota del cost d'oportunitat dels inversors el que fa menys interessant la inversió en empreses. Entre les causes cal destacar la disminució del valor afegit que ha provocat una reducció del rendiment de l'actiu. També han incidit negativament l'augment de les despeses financeres i la reducció del palanquejament.

Anàlisi per sectors¹⁴: el 2011 tots els sectors varen disminuir la rendibilitat del patrimoni net. Els sectors de serveis i d'energia són els que han evolucionat més desfavorablement en aspectes com la producció, nombre de treballadors per empresa, valor afegit i resultat net d'explotació. Les empreses industrials són les que estan menys endeutades i les de serveis les que tenen més proporció de deute.

Anàlisi segons la dimensió¹⁴: les empreses petites són les que han evolucionat pitjor el 2010 i 2011. A nivell de rendibilitat del patrimoni net, les empreses mitjanes són les que aconsegueixen ser més rendibles, seguides de les empreses grans. L'evolució de l'ocupació ha estat negativa en tots els casos. Pel que fa al finançament, a menor dimensió més proporció de finançament amb patrimoni net.

Comparació amb la resta d'Espanya: les empreses espanyoles tenen un perfil econòmic i financer similar al de les empreses catalanes, encara que hi ha algunes diferències. Així, les empreses catalanes han tingut una millor evolució de l'activitat i del valor afegit en els darrers anys. La productivitat laboral també ha evolucionat més desfavorablement a la resta d'Espanya. Per altra banda, les empreses espanyoles estan més endeutades. A les empreses catalanes, el palanquejament financer més alt ha permès que la rendibilitat financera sigui una mica més elevada que la de les empreses espanyoles.

¹⁴ Donada la menor representativitat de la mostra, les anàlisis per sectors i dimensió de les empreses han arribat només fins al 2011.

UN NOU SISTEMA TRIBUTARI: LA VISIÓ DEL CONTRIBUENT EL 2013

Joan-Francesc Pont Clemente. *Vicepresident tercer de la Cambra i catedràtic de Dret tributari de la Universitat de Barcelona*

Poques vegades ens aturem a pensar que el conjunt de les figures impositives vigents s'originen amb la reforma de 1900 i les posteriors dels anys 1932, 1964 i 1978 –per esmentar-ne les més rellevants–, lligades als ministres Fernández-Villaverde, Carner, Navarro Rubio i Fernández Ordóñez. Hem recorregut les llavors liberals de la Restauració, la imaginació creativa de la República, l'obscurantisme tecnocràtic del franquisme post falangista i el rigor conceptual de l'ala il·lustrada del centre democràtic, però no hem estat capaços d'aportar llum a la primera reforma tributària del segle XXI, tot i que hagin passat gairebé tres quinquennis, i tot i que la nostra realitat actual no disposi ja de gairebé cap punt en comú amb la dels moments històrics esmentats. Com a resultat, ens manca completament l'existència d'un conjunt normatiu al que poder anomenar *sistema*. Tenim tributs, més que mai, però massa sovint sense solta ni volta. Per contra, patim un *caos tributari* en què no arribem a entreveure quin podria ser el camí que el reconduís a l'*ordre*, i ni tan sols s'intueix de quina manera la natural aspiració humana a l'*ordre*, en el bon sentit del concepte, podria veure's mig satisfeta per «una mica d'*ordre*», que és diferent i molt menys difícil d'assolir que l'*«ordre»*.

L'*«ordre»*, en qualsevol cas, és sempre provisional i transitori perquè el món, lluny de ser perfecte, és merament perfectible, millorable amb lentitud i amb una alternança entre passes endavant i passes endarrere. Per això, la demanda de la recuperació d'un veritable sistema tributari no s'ha d'entendre en el camp de la utopia d'un futur inassolible, sinó en el del realisme més estricte que es conforma amb avançar en la direcció del progrés, mitjançant la vertebració dels valors i principis inspiradors de la nostra convivència en llibertat. Aquesta és una tasca que, des de Roma, s'ha encomanat al Dret.

El lector tindria raó si em preguntés ara els motius que justificarien la meua tesi que actualment no hi ha un sistema tributari digne d'aquest nom, tot i que intueixo que el lector intel·ligent ja és conscient, perquè ho pateix, que avui disposem com a molt d'una amalgama informe d'exaccions desordenades, però voraces, que ens aguaiten en qualsevol racó de la nostra vida com a eterns contribuents que som. De fet, fins i tot el complidor més fidel de les normes percep la incertesa sobre el tracte que rebrà de les Administracions públiques, competidores entre si, cadascuna en el seu benefici exclusiu, a l'hora d'interpretar a favor del Fisc qualsevol precepte amb ressonàncies tributàries i a l'hora de descobrir una suposada capacitat contributiva en determinades hipòtesis que mai no haguessin passat pel cap del legislador. El principi de legalitat pateix l'atac de la indiferència al seu significat primigeni (*nullum tributum sine lege*), malalt per culpa d'un virus de prepotència administrativa, les manifestacions del qual van des d'un censurable mal ús en la denegació de l'exempció per reinversió en l'habitatge propi, mitjançant l'exigència de requisits que mai no s'han trobat ni a la Llei ni al

Reglament de l'IRPF, fins a la garreperia en l'aplicació de les bonificacions a l'empresa familiar en l'impost sobre Successions i Donacions. Si mai algú havia pensat que era convenient disposar d'un *defensor del contribuent*, el meu consell és que se n'oblidi (perquè, de fet, algú recorda que existeixi aquesta institució?) i que comenci a valorar la meritòria tasca dels Tribunals Superiors de Justícia de les nacionalitats i regions (ex article segon de la Constitució), una instància sensible a l'aspiració de justícia d'una societat que, majoritàriament, aspira a ser tractada amb equitat.

Hem substituït la Reforma Fiscal, en majúscules, per les reformes fiscals continuades; si falla la recaptació d'un tribut, en creem d'altres de complementaris, apugem els tipus de gravamen quan ens ho exigeixen els denominats «mercats», engiponem figures impositives o parafiscals per mirar d'enganyar el ciutadà mig i anestesiar-lo perquè pateixi desconcertat una exacció rere l'altra, transformem els acomptes tributaris en màquines recaptadores que s'assemblen més a màquines escurabutxaques en què sempre guanya la casa; i hem reduït dràsticament la renda disponible de la gent a qui volem aplicar noves sagnies, fent-ho teòricament en benefici seu, sense que es noti (ans al contrari!) a l'escola o a l'hospital, per esmentar alguns dels exemples més notoris.

Fer de la necessitat una virtut... passaria per aprofitar el mandat europeu de construir un nou sistema tributari i, en lloc de provar de defugir o despatxar el tràmit, posar veritablement fil a l'agulla i convertir el 2013 en un nou 1978. No nego que els economistes han de realitzar la seva tasca per descobrir les necessitats, possibilitats i efectes de la reforma, però afirmo amb rotunditat que no hi haurà un veritable sistema tributari nou sense una aportació dels juristes que, ara per ara, ni tenim ni sembla que sigui esperada. Em temo molt que ens trobem en el punt més baix d'una pendent fatídica cap a la *desjuridificació* del tribut, un fenomen que ha vingut a diluir les conquestes introduïdes després de la Llei General Tributària de l'any 1963 seguint la petja del professor Fernando Sainz de Bujanda i dels seus primers deixebles. La qüestió tributària sembla haver abandonat l'àmbit del que és jurídic per tornar a ser una mera *relació de poder* en mans de governs angoixats, mancats d'idees i amb una mentalitat lamentablement curterminista.

La *desjuridificació* del tribut tindrà un nou i lamentable episodi durant l'any 2013 en cas que prosperi, com es preveu, l'anunciada reforma de la Llei General Tributària, cuinada als despatxos de l'Agència Tributària. Es tanca un cercle, que va començar l'any 1998, de consagració dels drets del contribuent i que acaba l'any 2013 amb un retrocés de les culates que ens remunta a una situació mai abans imaginada de postestats exorbitants de l'Administració, per a la qual s'amplien terminis, es relaxen requisits i es reforcen (encara més) les seves facultats d'actuació, alliberant-la de qualsevol pretensió garantista. Es cometrà un

greu atemptat contra el nostre Dret administratiu i contra el nostre Dret tributari que amb prou feines podrà explicar-se als alumnes universitaris, als qui desitjàvem transmetre la posició igualitària de la Hisenda Pública i dels contribuents davant la Llei.

Als epítets transcrits anteriorment hi hem d'afegir, a més, un altre de comprensiu de la realitat política: els nostres governs combaten els uns amb els altres en lloc d'establir entre ells uns vincles de cooperació basats en la lleialtat. El ciutadà espera dels seus governs un servei a l'interès general. L'aspiració del ciutadà-contribuent és que els governs que paga treballin per a ell en lloc de fer anar l'aigua cap al seu molí. Aquesta idea clau en el pensament social actual, quan no cau en les perversions del populisme, de l'antipolítica o de l'egoisme comunitarista, es transforma en una demanda de racionalitat, d'eficiència i de respecte pels valors i principis d'una societat bona, impregnada de la idea d'*unitat*. Actualment, l'espai polític de la *unitat ciutadana* només es pot entendre si pensem en Europa, raó per la qual aquest és el marc on assolir la justícia financera. És a dir, l'equilibri entre l'esforç fiscal raonable i la despesa pública equitativa, allò que els anglosaxons definirien amb un adjectiu de difícil traducció: *fair*.

Per què l'únic marc concebible per al sistema tributari és la Unió Europea? Essencialment, perquè les polítiques públiques més rellevants tenen avui dia aquella dimensió per poder assolir els seus objectius, des de la direcció de la política econòmica i monetària fins a l'adopció de mesures de protecció contra els efectes de l'existència d'un mercat únic. No pot existir Europa per a alguns aspectes i no fer-ho per a uns

altres. Només una Europa Unida –vertebradora de les polítiques subcontinentals en el territori mitjançant els mecanismes federals que s'acordin– pot tornar a exercir un lideratge reformista. És necessari, doncs, un *sistema tributari europeu*, format per *subsistemes tributaris* per a cada unitat estatal, subestatal i local.

El sistema tributari, com deia, ha de ser *raonable*, fet que implica un equilibri entre el que es pot contribuir i el que s'ha de rebre a canvi. Aquesta idea central és el que es denomina *justícia financera*, que persegueix l'ideal de donar a cadascú el que és seu (*l'ius suum*) des de la doble perspectiva de l'ingrés i de la despesa pública. El contribuent ha de ser conscient de quina és la seva aportació al Tresor comú i de quin és el retorn que n'obté.

El sistema ha de ser *fair* i ha de comprometre els ciutadans amb la fiscalitat, concebuda com la formulació política de la solidaritat. D'aquesta manera és natural afavorir unes relacions harmòniques entre la gran majoria dels contribuents, acompanyats de bons assessors fiscals, i de la Hisenda Pública.

L'objectiu del sistema tributari és afavorir el compliment de les lleis sense abandonar el contribuent a la seva sort, tal com succeeix ja en l'actualitat amb el denominat *esborrany* de l'IRPF. Una política tributària digna d'aquest nom no s'ha de centrar en la persecució del frau, sinó en l'educació dels ciutadans i funcionaris, fet que conduirà a una disminució del frau com a resultat de la millora de les condicions d'acceptació del tribut per part del pensament social.

IX Capital humà

1. Introducció. La formació de capital humà i la crisi econòmica a Catalunya

Els processos de formació de capital humà a Catalunya, tant en la vessant de l'educació formal com en la de la formació (ocupacional i contínua) estan sotmesos a importants alteracions motivades per la crisi econòmica, alteracions que durant l'any 2012 s'han accentuat. La crisi econòmica incideix sobre el sistema educatiu fonamentalment de dues maneres. En primer lloc, a través del mercat de treball: el sistema d'incentius que determina que les persones decideixin (o no) obtenir educació o formació queda alterat per l'impacte de l'atur i la caiguda dels salaris. L'efecte més directe d'aquesta alteració és la pujada de les matriculacions, degut tant a la continuïtat major en el sistema educatiu de joves que abans trobaven una primera ocupació, com a la tornada d'altres que havien abandonat fa uns anys i que, després d'un període ocupats, tornen al sistema educatiu en quedar-se a l'atur. Altres efectes importants derivats dels canvis en el mercat de treball tenen lloc en el sistema de formació no reglada: l'increment de la demanda de formació ocupacional per a aturats resulta evident.

Una segona via d'incidència de la crisi econòmica sobre el sistema educatiu es produeix a través dels ajustaments pressupostaris derivats de la crisi fiscal. En el cas de Catalunya aquests ajustaments s'han produït a partir de 2010, atès que la primera fase de la crisi no va anar acompanyada de limitacions pressupostàries rellevants en matèria educativa. Totes les administracions implicades en la despesa educativa han participat en el procés d'ajustament. Les primeres mesures van ser preses per l'administració central en el 2010 i van ser ampliadades per l'administració autonòmica a partir del 2011; no obstant això, ha estat justament en el 2012 quan les mesures de retallada pressupostària més severes s'han anat acumulant tant per part de l'administració central com per part de l'autonòmica, provocant, conseqüentment, limitacions en la despesa educativa realitzada per les corporacions locals. A més de les limitacions en les despeses educatives, la crisi fiscal ha ocasionat increments en els preus pagats pels alumnes per a accedir als serveis educatius públics, increments que afecten les probabilitats d'accés dels estudiants.

Canvis en el mercat de treball i crisi fiscal són factors exògens que afecten les polítiques educatives. No obstant això, el canvi d'orientació política dels governs (el de la Generalitat, el 2009; el central, el 2010) ha provocat també modificacions «endògenes» de les polítiques, que s'han projectat sobre les prioritats d'intervenció i també s'estan projectant sobre un canvi de normativa bàsica estatal. La Llei Orgànica de Millora de la Qualitat de l'Educació (LOMCE), en fase d'Avantprojecte en el moment d'escriure aquest text, introdueix modificacions substantives, en la línia de fomentar la presència d'elements selectius, d'ampliar l'àmbit d'elecció de centres per part de les famílies, i de promoure, també, una deriva cap a una major centralització d'alguns processos del sistema educatiu.

En el present capítol pretenem abordar els canvis més recents en el sistema educatiu català que s'han produït en les línies enumerades anteriorment. Per a això, utilitzarem la següent estructura: en l'apartat 2 presentem de forma compacta una sèrie d'indicadors utilitzats per la Unió Europea

en la seva estratègia *Education and Training 2020*, indicadors que permeten descriure les debilitats i fortaleses essencials del sistema. L'apartat 3 està dedicat al finançament; en ell es descriuen les magnituds financeres bàsiques i es tracten les mesures que han suposat retallades en diversos aspectes del finançament educatiu a Catalunya. L'apartat 4 se centra en la presència de l'educació en el mercat de treball, parant esment, especialment, al fenomen de l'atur. Addicionalment, en el requadre que acompanya al capítol, abordem l'evolució i determinants de l'accés a la formació contínua dels treballadors a Catalunya.

2. Educació a Catalunya i objectius europeus

L'objectiu d'aquest apartat és descriure els trets bàsics del sistema d'educació i formació a Catalunya mitjançant una sèrie d'indicadors que permetin la seva comparació immediata amb l'àmbit europeu. La Comissió Europea, en la seva Estratègia *Education and Training 2020*, hereva de l'Estratègia de Lisboa, ha situat el focus d'atenció sobre una sèrie d'aspectes que considera de gran rellevància per a garantir la formació suficient de capital humà a Europa. L'evolució d'aquests aspectes en els diferents estats membres s'avalua sistemàticament i s'han fixat uns punts de referència (objectius recomanats per a l'any 2020) corresponents als valors de set indicadors.

Quadre IX.1

Indicadors corresponents a l'estratègia *Education and Training 2020*

Indicador i àmbit	Definició	Punt de referència
1. Educació infantil	Proporció dels/de les nens/es amb edats compreses entre els quatre anys i l'edat d'escolarització obligatòria que participa en l'educació infantil	Superior al 95%
2. Rendiment en competències bàsiques	Percentatge de joves de quinze anys amb un baix rendiment en lectura, matemàtiques i ciències. Els valors s'analitzaran per separat	Inferior al 15% en cadascun d'ells
3. Abandonament prematur	Proporció de població amb edats compreses entre divuit i vint-i-quatre anys que només té ensenyament secundari inferior o menys	Inferior al 10%
4. Rendiment en educació superior	Proporció de persones amb edats compreses entre trenta i trenta-quatre anys que han acabat l'educació superior	Superior al 40%
5. Aprenentatge permanent	Percentatge de la població amb edats compreses entre els vint-i-cinc i els seixanta-quatre anys que participa en activitats d'educació i formació	Superior al 15%
6. Mobilitat dels estudiants	Proporció dels graduats d'educació superior i de les persones entre 18 i 34 anys amb titulació de formació professional inicial que han passat per un període d'estudi o formació a l'estranger.	Graduats d'educació superior: superior al 20%. Graduats de formació professional inicial: superior al 6%
7. Empleabilitat	Proporció de persones ocupades entre els graduats amb edats compreses entre els 20 i 34 anys que han finalitzat la seva educació o formació fa menys de tres anys.	Superior al 82%.

Font: elaboració pròpia a partir de diversos documents de la Comissió Europea.

Aquests indicadors i els punts de referència corresponents estan sintetitzats en el quadre IX.1. Els indicadors 1 a 5 són els establerts en el Council of the European Union (2009); addicionalment, el 2012, arran del nou document estratègic *Rethinking Education*, la Comissió Europea va introduir els indicadors 6 i 7, referits, respectivament, a la mobilitat dels estudiants entre països europeus i a la capacitat dels nous graduats per a obtenir una ocupació. També en 2012 la Comissió Europea va engegar l'*Education and Training Monitor*, amb una edició anual en la qual es descriu l'evolució dels progressos cap als objectius de l'estratègia d'educació i formació europea.

El quadre IX.2 recull els valors de sis dels set indicadors descrits en el quadre 1 per a Catalunya, el conjunt d'Espanya i la Unió Europea-27. Es presenten, en cada cas, dos valors distanciats en uns anys, el primer corresponent a 2008 o 2009 i el segon el més recent disponible, amb la intenció de captar l'evolució de l'indicador. El primer d'ells, la taxa de matriculació en educació infantil, no assenyalava cap aspecte problemàtic de l'educació a Catalunya, atès que es va assolir la universalització *de facto* de l'educació infantil de segon cicle ja fa anys (es va incrementar considerablement a partir de l'aplicació de la LOGSE i pràcticament va arribar al 100% de la població a partir de 2002, coincidint amb la gratuïtat establerta per la LOCE). No és, per tant, la qüestió quantitativa que resulta problemàtica en l'educació infantil de segon cicle a Catalunya; convé cridar l'atenció, no obstant això, sobre la gran diversitat de nivells de qualitat que trobem en aquest nivell educatiu. D'altra banda, como veiem en el quadre, la taxa està creixent ràpidament a la resta d'Europa.

Quadre IX.2

Valors dels indicadors corresponents a l'estratègia *Education and Training 2020*. Catalunya, Espanya i Unió Europea.

(En, %)

	Catalunya		Espanya		Unió Europea-27	
	2008-09(*)	2012(**)	2008-09(*)	2012(**)	2008-09(*)	2012(**)
1. Educació infantil	98,20	100,00	97,80	99,00	84,00	92,40
2. Rendiment en competències bàsiques (PISA)						
Ciències	18,60	16,00	19,60	19,00	19,40	18,40
Lectura	21,20	13,00	25,70	20,00	22,60	20,60
Matemàtiques	21,00	19,00	24,60	24,00	22,80	22,50
3. Abandonament prematur	33,20	24,00	31,90	25,00	14,90	12,90
4. Rendiment en educació superior	38,39	42,20	38,90	40,50	32,30	35,50
5. Aprenentatge permanent	8,90	10,20	10,40	12,40	9,30	9,10
7. Empleabilitat	n.d.	n.d.	81,90	66,40	82,00	77,20

Fons i notes:

(*) 2008-09 amb l'excepció dels indicadors 2, referits a PISA-2006 i l'indicador 1 per a la Unió Europea-27, referit a 2005.

Fons: veure Memòria Econòmica de Catalunya 2009, quadre VIII.3, p. 152.

(**) 2012 amb l'excepció dels indicadors 2, referits a PISA-2009; 1, referit a 2010 i 7, referit al 2011.

Fons:

- Indicador 1 (dades referides a 2010): Espanya i Catalunya: Instituto de Evaluación (2012) *Sistema estatal de indicadores de la educación. Edición 2012*; Dades de la UE-27: EUROSTAT (web).
- Indicador 2: Dades d'Espanya i Catalunya, Instituto de Evaluación (2010b); dades de països europeus, elaboració a partir de OECD (2010). Totes, referides a PISA-2009.
- Indicador 3: Dades de Catalunya: IDESCAT (web); Dades d'Espanya i de la Unió Europea: EUROSTAT (web).
- Indicadors 4 i 5: Catalunya i Espanya: elaboració pròpia a partir de dades de l'*Encuesta de Población Activa* (Dades referides a 2012, segon trimestre); Unió Europea-27: EUROSTAT (web).
- Indicador 7: Espanya i EU-27: European Commission (2012). *Education and Training Monitor 2012*. Commission Staff Working Document. Strasbourg: European Commission. Taula 9.1.

L'indicador 2, referit al rendiment en competències bàsiques avaluades a PISA (OCDE), ja va ser tractat en la *Memòria Econòmica de Catalunya* de 2011. Resulta destacable la posició favorable de Catalunya en l'aspecte que recull l'indicador, que és la proporció d'estudiants «que es queden enrere». En les tres competències centrals (ciències, lectura i matemàtiques) aquest indicador se situa per sota dels valors mitjans espanyols i de la Unió Europea-27 i està molt proper al punt de referència del 15%. La distribució dels resultats dels estudiants catalans en l'avaluació de PISA està molt concentrada en els nivells intermedis (més, fins i tot, que en el cas del total de la mostra espanyola de PISA), fet que explica la posició favorable en aquest indicador.

L'indicador 3 correspon al que possiblement és el problema més greu del sistema educatiu català: l'abandonament escolar prematur o falta de continuïtat dels estudiants en finalitzar l'educació obligatòria. Aquest indicador és actualment del 24%, un valor que se situa molt lluny del 10% establert com objectiu per a 2020, i el doble del corresponent per a la UE. No obstant això, el descens en els últims anys està sent molt important. S'ha de tenir en compte que el 2008, al començament de la crisi econòmica, l'abandonament se situava en el 33,2%. El ràpid descens esta provocat pel fet que el mercat de treball ha deixat de ser una opció viable per a molts joves, fent-se, en termes comparatius, més atractiva la continuïtat en el sistema educatiu.

Tant en el cas de l'indicador 4 com en el 5 la situació del sistema educatiu català és comparativament favorable respecte a la mitjana europea. En el primer cas, referit al rendiment de l'educació superior, de fet s'ha arribat ja a l'objectiu del 40% fixat per al conjunt de la Unió Europea. No obstant això, en els propers anys convindrà parar atenció en aquest indicador, a causa de la contracció de la taxa de matrícula universitària que ha començat recentment. En el segon cas, referit a la formació permanent de la població adulta, el valor corresponent a Catalunya se situa per sobre de la mitjana europea, si bé per sota de la mitjana espanyola i encara molt allunyat del nivell de referència, establert per a l'any 2020 en el 15%. Convé destacar que el lleuger augment que s'aprecia en aquest indicador entre 2008 i 2012 està provocat per l'increment de l'accés a la formació ocupacional (per a aturats) ja que, com es pot constatar en la informació aportada en el requadre, la participació en la formació contínua, rebuda pels treballadors ocupats, s'ha reduït durant els anys de crisi econòmica.

No existeix encara informació disponible sobre els valors del indicador 6, mentre que per a l'indicador 7 (taxa d'ocupació en els tres anys següents a la graduació) només es pot aconseguir referida als estats membres de la UE. En tot cas, el valor corresponent a Catalunya no diferirà substancialment del referit al conjunt d'Espanya, que es troba el 2012 10,8 punts per sota de la mitjana europea i 15,6 punts per sota del valor de referència per a l'any 2020. Aquesta situació resulta extremadament problemàtica, encara que les seves causes estan més relacionades amb la situació del mercat de treball que amb qüestions relatives al sistema educatiu.

3. El finançament educatiu a Catalunya

En aquest apartat s'aborden dos objectius diferenciats: en una primera part presentem les magnituds bàsiques del finançament educatiu a Catalunya; i en una segona part es descriuen els aspectes del sistema educatiu català que s'estan veient afectats, des del 2010 i amb més intensitat a partir del 2012, per les retallades pressupostàries.

3.1. Magnituds bàsiques del finançament educatiu a Catalunya

L'anàlisi actualitzada de les magnituds bàsiques del finançament educatiu ha de cobrir-se amb la informació dels pressupostos liquidats més recents, que correspon al 2010. Es tracta de dades que no permeten apreciar la caiguda dels recursos destinats a educació que s'ha produït des de llavors. El quadre IX.3 recull una sèrie d'indicadors, encapçalats per la ràtio de despesa pública educativa sobre el total del PIB, que pren un valor de 4,1% el 2010. El valor d'aquest indicador s'ha incrementat considerablement en la dècada 2000-2010: s'ha de tenir en compte que el 2000 era de 2,73% (el 1995 era de 2,77%). Entre 2004 i 2007 la ràtio creix a causa de una forta expansió de la despesa pública educativa i entre 2008 i 2010 creix per la contracció del PIB. En qualsevol cas, el valor de 4,1% per al 2010 es podria contrastar amb l'objectiu fixat en la Disposició Final segona de la Llei d'Educació de Catalunya de 2009: «El Govern, a fi d'assolir els objectius d'aquesta llei, ha d'incrementar progressivament els recursos econòmics destinats al sistema educatiu i, prenent com a referència els països europeus que excel·leixen en educació, ha de situar progressivament durant els propers vuit anys la despesa educativa a l'entorn, com a mínim, del 6% del producte interior brut».

En el quadre IX.3 apareixen també els valors de despesa pública unitària (per alumne) per als diferents nivells educatius, diferenciant entre la despesa que reben els alumnes de centres públics i els de centres privats (concertats). Es pot observar com a Catalunya el nivell de despesa unitària als centres públics és considerablement més gran que la mitjana estatal: un 33% més en el nivell d'infantil i primària, un 16,9% en secundària i un 12,8% en educació superior. Per contra, la despesa pública unitària en els centres concertats és pràcticament idèntica. Cada plaça d'educació concertada de primària i infantil li suposa al pressupost públic un 44,6% del cost d'una plaça pública; aquest percentatge és del 47% en el cas de l'educació secundària.

Quadre IX.3

Indicadors bàsics del finançament educatiu. Catalunya i Espanya, 2010

	Catalunya	Espanya
Despesa pública educativa total sobre el PIB (%)	4,1	5,03
Despesa privada educativa total sobre el PIB (%)	n.d.	0,72
Despesa pública educativa en centres públics per alumne (euros)		
Infantil i primària	5.937	4.452
Secundària	7.947	6.797
Superior	9.392	8.324
Despesa pública educativa en centres privats per alumne (euros)		
Infantil i primària	2.649	2.548
Secundària	3.737	3.720
Despesa educativa en centres privats sobre despesa pública educativa total (%)	20,6	16,1

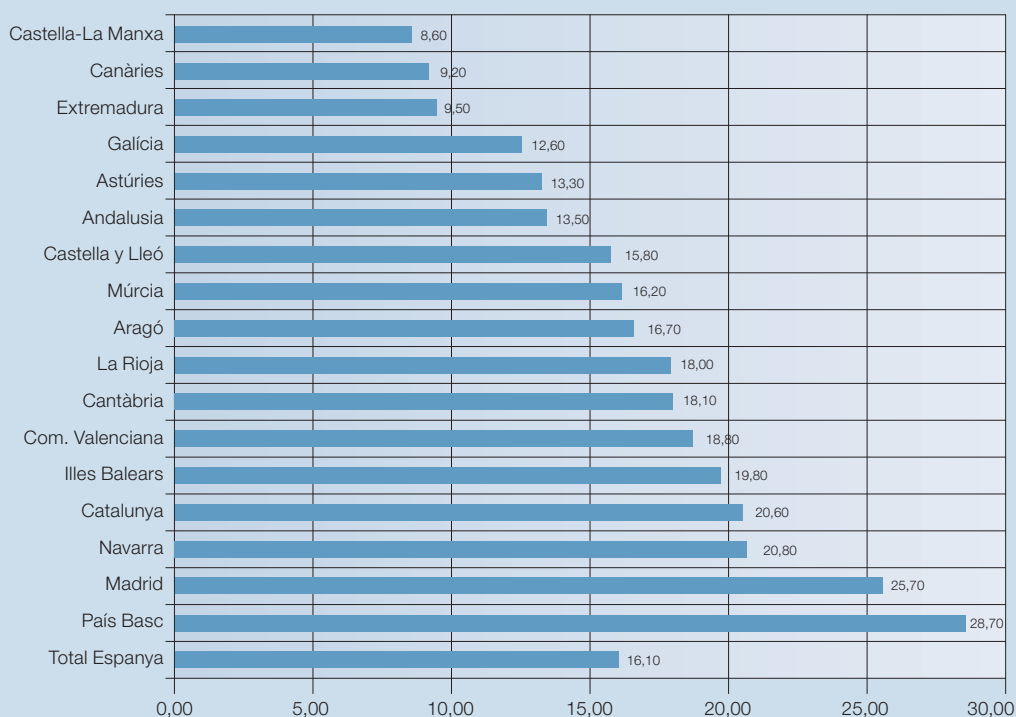
Fonts i notes:

- n.d.: no disponible
- Despesa pública educativa total sobre el PIB (Catalunya): IDESCAT. Consultat on-line.
- Despesa pública educativa total sobre el PIB (Espanya): elaboració pròpia a partir de dades de *Estadística del Gasto Público en Educación*, del Ministerio de Educación (consultat on-line) y de *Contabilidad Regional de España* (INE).
- Despesa privada educativa total sobre el PIB: OCDE *Education at a Glance*, referit a 2009. Consultat on-line.
- Resta de les dades: elaboració pròpia a partir de dades de: *Estadística del Gasto Público en Educación*, del Ministerio de Educación (consultat on-line) y de Ministerio de Educación *Enseñanzas no universitarias. Alumnado matriculado* (consultat on-line).

Si bé el cost unitari de les places concertades a Catalunya és molt similar a la mitjana espanyola, l'extensió de la concertació és considerablement major a Catalunya. El 20,62% de la despesa pública educativa en infantil, primària i secundària es destina als centres concertats, molt per sobre del 16,1% de mitjana estatal. El gràfic IX.1 recull la diversitat de situacions que presenta aquesta variable en les comunitats autònomes, amb un rang molt ampli entre el 8,6% de Castella-La Manxa i el 28,7% del País Basc. La posició de cada comunitat autònoma en aquesta variable clau per al finançament educatiu depèn essencialment de dos factors: el primer d'ells, històric, està relacionat amb la presència de centres privats en el sistema educatiu abans que s'establís el sistema de concerts en la LODE de 1985. El segon d'ells correspon a les polítiques educatives més o menys favorables a la concertació que s'hagin desenvolupat. En aquest sentit, comunitats autònomes com Madrid i el País Basc són les que han orientat la despesa pública educativa amb més insistència cap als concerts amb centres privats.

Gràfic IX.1

Percentatge que suposa la despesa en concerts i subvencions als centres privats sobre el total de despesa pública en el nivell no universitari. Any 2010
(En %)

Font: Elaboració pròpia a partir de dades de: *Estadística del Gasto Público en Educación* (Ministerio de Educación, Cultura y Deporte).

3.2. Retallades pressupostàries en el sector educatiu

Les retallades pressupostàries en el sistema educatiu català s'han basat, sobretot, en modificacions normatives que han afectat al capítol 1, de retribucions. Aquestes modificacions han reduït la retribució mitjana dels treballadors i el nombre de treballadors retribuïts. Pel que fa a la retribució, la primera modificació en aquest sentit es va produir el 2010 amb el Real Decret-Llei 8/2010, que va

reduir els salaris dels treballadors públics. Durant l'any 2012 les retribucions dels docents de centres públics i concertats no es van revaloritzar segons l'evolució de l'IPC i es va suprimir una paga extraordinària. Pel que fa al segon aspecte, una sèrie de modificacions importants es van aprovar mitjançant el Reial decret llei 14/2012, de mesures urgents de racionalització de la despesa pública en el àmbit educatiu:

- Augment de les ràtios d'alumnes per docent: en primària s'augmenta el límit de 25 a 30 alumnes; en l'ESO, de 30 a 36; i en Batxillerat, de 35 a 42.
- Modificació del règim de substitucions, havent de cobrir-les els centres amb el seu propi personal durant els primers 10 dies de baixa.
- Eliminació de l'obligatorietat d'oferir almenys dues modalitats per part dels centres de Batxillerat.
- Modificació de la jornada lectiva del professorat: a primària s'han de realitzar un mínim de 25 hores i a secundària, de 20.
- Alteració del règim de dedicació docent dels professors universitaris funcionaris, que suposa en la major part dels casos un increment de les hores de docència.

Durant l'any 2012 es va modificar, també, el règim de baixes d'incapacitat temporal dels empleats públics, mitjançant el Reial decret llei 20/2012: durant els tres primers dies de baixa el salari del treballador es redueix en un 50%; entre el quart i el vintè dia, en un 25% i, només a partir del dia 21, es rep el 100% de la retribució. Addicionalment, s'han introduït severes restriccions a la capacitat de contractació de personal: en l'any 2012 es va limitar al 10% la taxa de reposició dels mestres o professors que abandonin la labor docent.

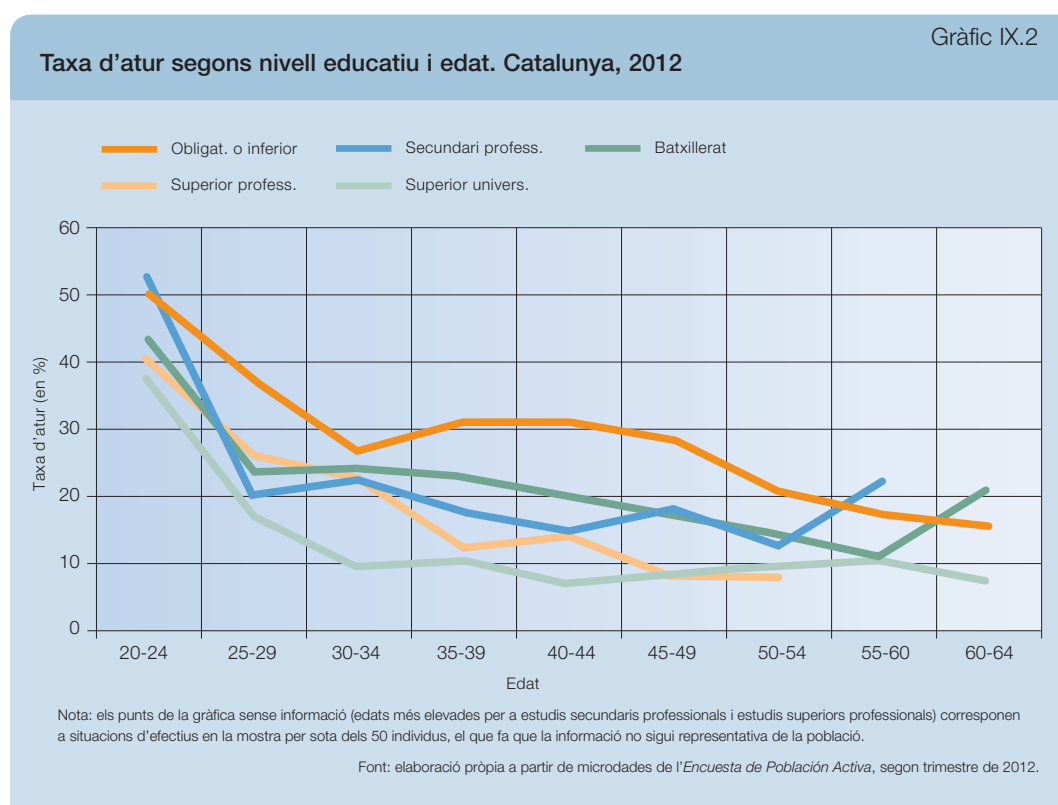
A aquestes reformes, que afecten a tot l'Estat, es va sumar a Catalunya la supressió de la «sisena hora» en l'educació primària oferta en els centres públics. Aquesta supressió va ser efectiva a partir del curs 2011-2012. Les reformes que han implicat una reducció del nombre de persones contractades han afectat especialment els treballadors amb contractes no permanents. La reducció, per diverses vies, del personal docent i de suport està tenint una incidència important sobre la capacitat d'atendre l'alumnat amb necessitats educatives especials i, en general, l'alumnat amb més dificultats.

El finançament educatiu es va veure afectat addicionalment, durant l'any 2012, per l'increment dels preus de matrícula. En el cas dels Cicles Formatius de Grau Superior, a Catalunya es va establir una taxa de 360 euros, més 100 euros en concepte de despeses de matriculació. En el cas dels centres universitaris, a partir del curs 2012-13 la matrícula en cursos de grau i de màster, en funció del Reial decret llei 14/2012, és fixada per les Comunitats Autònomes, havent de situar-se en una franja que oscil·la entre el 15% i el 25% del cost total en el cas de la primera matrícula i entre el 30% i el 100% del cost total en el cas dels alumnes repetidors. A Catalunya es va optar per fer dependre el preu de la matrícula del nivell de renda, de manera que l'import de la matrícula pot més que duplicar el preu que l'alumne hagués pagat durant el curs anterior.

4. L'educació en el mercat de treball català

La probabilitat d'atur és la variable actualment més rellevant a l'hora de definir la posició d'una persona al mercat de treball a Catalunya. Un nivell d'estudis elevat de la persona actua com una

protecció important, reduint de forma molt significativa tal probabilitat. Al gràfic IX.2 es poden observar les pautes de la probabilitat d'atur en funció del nivell d'estudis i l'edat per a Catalunya, l'any 2012. La taxa d'atur de les persones amb el nivell d'estudis més baix (obligatori o inferior) és molt elevada i no afecta ni molt menys únicament a la població més jove: es manté per sobre del 30% fins al grup d'edat de 40 a 44 anys. Per contra, el nivell d'estudis superior universitari presenta els valors més reduïts per a tots els grups d'edat. Li segueix immediatament, quant a la capacitat de protecció davant l'atur, la formació superior de caràcter professional (cicles formatius de grau superior o similar). Els nivells d'estudis secundaris postobligatoris, acadèmic (batxillerat) o professional, ocupen una posició similar i intermèdia pel que fa a les probabilitats de caure en l'atur. En ambdós casos, a més, es produeix un increment en la taxa d'atur en els grups de més edat, pauta que no es dona en la resta de nivells d'estudi.

Les taxes d'atur juvenil són, com és ben sabut, extremadament elevades: per al grup d'edat entre 20 i 24 anys el rang de taxes d'atur per a diferents nivells educatius se situa entre el 37% i el 52%. Es pot comprovar com, a mesura que augmenta l'edat, el nivell d'estudis té una major incidència, diferenciant de forma creixent (fins al voltant dels 50 anys d'edat) les probabilitats de caure en l'atur.

Una situació especialment greu és la descrita en el quadre IX.4, la d'aquells joves que ni estudien ni treballen. Aquest fenomen s'ha exacerbat amb la crisi econòmica: l'any 2006 el 10,1% dels joves catalans entre 16 i 24 anys es trobaven en aquesta situació; el 2012 el percentatge és del 20,1%. Encara que no disposem de la dada del 2012 per a la Unió Europea, serveixi la comparació de les dades de 2011 (19,1% a Catalunya; 12,9% en la Unió Europea-27) per captar la gravetat del

problema. En alguns casos, la primera ocupació pot servir com un substitut acceptable de la continuïtat de l'ensenyament reglat, en tant que el jove pot accedir a processos de formació contínua (depenent, és clar, del tipus d'empresa). Per això, la situació del jove que no estudia i no troba, o no busca, la seva primera ocupació és especialment greu des del punt de vista de la formació del capital humà: suposa un llast a la formació en el curt i llarg termini.

Quadre IX.4

Percentatge de persones entre 16 i 24 anys que ni estudia ni treballa
(En %)

	2006	2008	2011	2012
Catalunya	11,1	14,8	19,1	20,1
Espanya	11,9	13,5	19,5	19,2
Unió Europea-27	11,7	10,9	12,9	n.d.

Fonts: Catalunya i Espanya: elaboració pròpia a partir de microdades de l'Enquesta de Població Activa (2on trimestre de 2006, 2008, 2011 i 2012)
Unió Europea: *European Labour Force* (2n trimestre de 2006, 2008 i 2011), consultat *on-line*; dada referida a la població de 15-24 anys
n.d.: dada no disponible

Pel que fa a l'estoc de capital humà disponible, en el quadre IX.5.a es pot apreciar la gran diferència que existeix entre la situació catalana (i espanyola) i l'europea. Com a mitjana, un 70,7% de les persones adultes potencialment actives tenen estudis postobligatoris als països de la Unió Europea, mentre que aquesta taxa és del 54,2% a Catalunya. Al tractar-se d'una variable d'estoc els canvis en la producció de graduats en el curt termini tenen només una repercussió substancial en el llarg termini. L'oferta relativa de titulats d'educació superior és, per contra, major a Catalunya que en el conjunt dels països de la Unió Europea. Podem constatar, així, la forma de relleu de sorra de la nostra oferta de qualificacions educatives, amb una àmplia base de persones amb baix nivell formatiu, una franja molt estreta de persones amb nivell de secundària postobligatòria i una àmplia zona de titulats d'educació superior.

Quadre IX.5 (a i b)

Indicadors relatius a l'estoc de capital humà. Catalunya, Espanya i Unió Europea (2012)

	Catalunya	Espanya	Unió Europea-27
5.a. Població potencialment activa			
Taxa de persones entre 25 i 64 anys amb nivell educatiu igual o superior a la secundària postobligatòria	54,2%	54,4%	70,7%
Taxa de persones entre 25 i 64 anys amb nivell educatiu corresponent a l'educació superior	32,0%	32,2%	27,5%
5.b. Població ocupada			
Taxa de persones ocupades entre 25 i 64 anys amb nivell educatiu igual o superior a la secundària postobligatòria	62,5%	63,2%	79,9%
Taxa de persones ocupades entre 25 i 64 anys amb nivell educatiu corresponent a l'educació superior	38,8%	39,2%	31,7%

Fonts: Catalunya i Espanya: elaboració pròpia a partir de microdades de l'Enquesta de Població Activa (2on trimestre de 2012)
Unió Europea: *European Labour Force* (2012), EUROESTAT, consultat *on-line*

No obstant això, el sistema productiu utilitza de forma molt selectiva l'oferta potencial de qualificacions que hem descrit. A més, durant els anys de crisi econòmica aquesta selectivitat s'accentua, provocant l'expulsió dels llocs de treball d'una major proporció de treballadors amb baixos nivells educatius i incrementant la participació relativa dels treballadors més qualificats. En el quadre IX5.b, referit a la població ocupada, podem veure com el percentatge de persones amb estudis postobligatoris se situa en el 62,5% a Catalunya, més de vuit punts percentuals per sobre del valor corresponent al total de la població potencialment activa. Aquesta pauta es dona també en el cas de la població amb estudis superiors. Resulta molt destacable la gran diferència que s'estableix entre Catalunya i el conjunt de la Unió Europea respecte a la participació en el mercat laboral de treballadors amb formació postobligatoria: una diferència de 17,4 punts entre 79,9% i 62,5% està assenyalant una particularitat (en realitat, un problema) molt rellevant de l'economia catalana.

En conclusió, l'escassetat relativa de graduats d'educació secundària postobligatoria i l'abundància de persones amb baixos nivells d'estudis es presenten com un problema, especialment si tenim en compte que durant la crisi econòmica aquestes persones amb baixes qualificacions tenen majors probabilitats de perdre les seves ocupacions.

LA FORMACIÓ PERMANENT DELS TREBALLADORS A CATALUNYA

Jorge Calero. *Universitat de Barcelona i Institut d'Economia de Barcelona (IEB)*

La formació permanent dels treballadors és un dels àmbits més importants de la generació de capital humà, com ha estat assenyalat per part de la Unió Europea de forma insistent. Aquesta formació abasta la formació contínua, destinada a treballadors ocupats, i l'ocupacional, per a desocupats. Ens centrem en aquest apartat en la formació contínua dels treballadors catalans, amb l'objectiu d'analitzar els factors que la determinen i la seva evolució, en un context marcat per importants modificacions en el mercat del treball generades per la crisi econòmica. Utilitzem per fer-ho les dades de l'*Enquesta de Població Activa* corresponent a 2007 i 2012 (en ambdós casos, segon trimestre), amb l'objectiu de capturar informació sobre dos moments diferenciats del cicle econòmic, el primer d'ells immediatament abans del començament de la crisi i el segon quan aquesta havia incidit ja durant cinc anys.

Estudiem la probabilitat de rebre formació permanent (formació no reglada contínua, en aquest cas) dels treballadors ocupats amb edats compreses entre 25 i 64 anys. El quadre 1 sintetitza una primera aproximació bivariant als factors que incideixen sobre l'accés a la formació, distingint entre treballadors i treballadores. La primera informació rellevant correspon a l'evolució de l'accés a la formació durant els anys de la crisi: es produeix un descens de gairebé dos punts percentuals tant en el cas dels homes com en el de les dones. Comprovem, per tant, que el lleuger increment que observàvem en l'indicador 5 del quadre 2 del capítol (referit a la formació permanent en el seu conjunt) obeeix a increments en la formació ocupacional, destinada a aturats, mentre que la formació que reben els treballadors ocupats es ressent de les pitjors condicions laborals provocades per la crisi econòmica.

L'accés a la formació permanent dels ocupats és molt heterogeni. L'edat incideix clarament sobre les probabilitats de rebre formació. Freqüentment s'ha descrit un patró en forma d'«U» invertida, però en el cas de Catalunya únicament ens trobem amb aquest patró en el cas dels homes el 2007; el 2012, en canvi, tant per les dones com per als homes, es dona una tendència d'accés decreixent amb l'edat, comprensible si tenim en compte que a mesura que creix l'edat es redueix el temps durant el qual la persona pot rebre els resultats de la inversió en formació. Juntament amb l'edat, un altre factor que actua com a «barrera» molt important a la formació és el nivell educatiu al qual prèviament han arribat els treballadors. Es pot observar que les probabilitats de rebre formació de les persones amb estudis universitaris són entre quatre i sis vegades més elevades que les de les persones amb estudis obligatoris o inferiors. Durant la crisi l'efecte «barrera» de la formació prèvia ha tendit a reduir-se.

Existeixen altres factors que incideixen sobre l'accés a la formació. Destacarem, entre ells, la nacionalitat (amb probabilitats baixes d'accés per als treballadors estrangers no comunitaris) i l'experiència laboral, on trobem una pauta en aquest cas clara d'«U» invertida. La desagregació en funció del sector d'activitat indica que la formació permanent es concentra en els treballadors del sector industrial (tercer i quart sector d'activitat en la classificació utilitzada) i en el sector de serveis (transport, intermediació financera, activitats immobiliàries, Administració pública, educació i activitats sanitàries i altres serveis). En el sector d'«Administració pública, educació i activitats sanitàries» es dona una molt elevada participació en la formació, especialment en el cas de les

Quadre 1. Percentatge de treballadors que reben formació no reglada. Treballadors i treballadores ocupats amb edats compreses entre els 25 i els 64 anys. Catalunya, 2007 i 2012

	2007		2012	
	Homes	Dones	Homes	Dones
Total	7,79	11,23	5,94	9,31
Edat 25-34 anys	7,27	12,23	8,34	9,33
Edat 35-44 anys	9,21	11,82	6,19	9,23
Edat 45-54 anys	7,18	10,49	5,14	9,84
Edat 55-64 anys	3,15	6,65	2,99	8,45
Estudis secundaris obligatoris o inferiors	4,38	4,17	2,43	3,03
Estudis secundaris professionals (CFGM)	5,24	9,29	9,19	4,97
Estudis secundaris acadèmics (batxillerat)	6,01	11,76	6,22	7,96
Estudis superiors professionals (CFGS)	13,14	11,11	6,91	7,54
Estudis superiors universitaris	15,48	21,02	10,50	17,79
Nacionalitat: espanyola	8,16	12,14	6,30	10,09
Nacionalitat: estranger comunitari	10,42	n.r.	7,49	8,22
Nacionalitat: estranger no comunitari	5,61	7,11	2,54	4,16
Estat civil: casat	7,06	9,73	5,60	8,95
Estat civil: solter	9,54	15,64	6,57	11,20
Estat civil: vidu	13,83	3,84	8,76	4,89
Estat civil: separat	5,66	10,17	6,68	6,74
Experiència laboral: menor d'un any	6,24	n.r.	n.r.	20,02
Experiència laboral: 1-5 anys	19,16	18,22	11,85	20,21
Experiència laboral: 6-10 anys	12,73	18,90	14,87	13,17
Experiència laboral: 11-20 anys	8,13	12,59	6,27	8,86
Experiència laboral: més de 20 anys	6,17	7,81	4,47	7,75
Sector activitat: Agricultura, silvicultura i pesca	1,90	3,20	2,52	1,67
Sector activitat: Ind. alimentació, tèxtil, cuir, fusta i paper	4,57	11,71	4,02	2,87
Sector activitat: Indústries extractives, refino petroli, indústria química, transf. cautxú, metal·lúrgia, energia i aigua	6,91	9,99	6,01	11,88
Sector activitat: Construcció de maquinària, equip elèctric, material de transport, indústries manufact. diverses	9,48	13,31	3,33	10,37
Sector activitat: Construcció	6,54	14,49	3,92	7,22
Sector activitat: Comerç i hosteleria	3,32	5,30	3,83	5,39
Sector activitat: Transport	6,45	12,76	7,63	8,42
Sector de activitat: Intermediació financera, act. immobiliària	11,46	8,40	6,38	6,84
Sector de activitat.: Admin. Pública, educació i act. sanitàries	16,43	20,27	12,67	16,10
Sector de activitat: Altres serveis	13,49	7,56	9,65	5,13
Tipus de contracte: no permanent	6,55	11,79	4,43	7,98
Tipus de contracte: permanent	8,48	10,99	6,66	9,81
Categoria socio-professional: professionals	14,40	21,49	10,81	18,22
Categoria socio-professional: intermèdia	7,72	8,16	6,81	6,40
Categoria socio-professional: petits propietaris	4,05	8,27	3,09	4,37
Categoria socio-professional: manual qualificat	5,98	5,52	3,79	2,98
Categoria socio-professional: manual no qualificat	2,94	4,81	2,85	6,54
Categoria socio-professional: propietaris agraris	0,00	1,53	1,59	3,15
Categoria socio-professional: treballadors agraris	2,94	0,00	4,14	0,00
Antiguitat en la empresa: menor d'un any	9,89	10,03	6,02	7,83
Antiguitat en la empresa: 1 a 5 anys	7,03	9,10	8,64	9,48
Antiguitat en la empresa: 6 a 10 anys	7,11	10,96	3,60	7,58
Antiguitat en la empresa: 11 a 20 anys	7,70	14,82	5,39	8,72
Antiguitat en la empresa: major de 20 anys	7,71	13,12	6,07	13,16

Font: Elaboració pròpia a partir de microdades de l'Encuesta de Población Activa (INE), segon trimestre de 2007 i 2012.
n.r.: mostra no representativa per falta d'efectius.

Quadre 2. Resultats de les regressions logístiques. Variable explicada: participació (o no) a la formació continua. Catalunya, 2007 i 2012. Coeficients i significativitat

	2007		2012	
	Homes	Dones	Homes	Dones
Edat 25–34 anys	0,139	-0,072	0,522 *	-0,429 *
<i>Edat 35–44 anys</i>				
Edat 45–54 anys	-0,355 *	0,006	-0,352	0,271
Edat 55–64 anys	-1,215 ***	-0,480 *	-1,004 ***	0,415
<i>Estudis secundaris obligatoris o inferiors</i>				
Estudis secundaris professionals (CFGM)	0,133	0,407	0,901 ***	0,327
Estudis secundaris acadèmics (batxillerat)	0,129	0,665 **	0,606 **	1,066 ***
Estudis superiors professionals (CFGS)	0,691 ***	0,527 **	0,508 *	0,766 ***
Estudis superiors universitaris	0,745 ***	1,034 ***	0,988 ***	1,317 ***
<i>Nacionalitat: espanyola</i>				
Nacionalitat: estranger comunitari	0,133	-19,288	-0,158	-0,076
Nacionalitat: estranger no comunitari	-0,340	0,157	-0,709 *	-0,306
<i>Estat civil: casat</i>				
Estat civil: solter	-0,149	0,264 **	-0,474 **	-0,011
Estat civil: vidu	1,528	-0,368	0,539	-0,226
Estat civil: separat	-0,347	0,160	0,394	-0,206
Experiència laboral: menor d'un any	-0,351	-19,642	-19,078	1,062 *
Experiència laboral: 1-5 anys	0,217	0,443	-0,018	0,927 ***
Experiència laboral: 6-10 anys	0,099	0,470 *	0,247	0,468
Experiència laboral: 11-20 anys	-0,163	0,159	-0,264	0,233
<i>Experiència laboral: més de 20 anys</i>				
Sector activitat: Agricultura, silvicultura i pesca	1,547	2,354 **	-18,077	-18,546
Sector activitat: Ind. alimentació, tèxtil, cuir, fusta i paper	0,256	0,877 ***	0,113	-0,927
Sector activitat: Indústries extractives, refino petroli, indústria química, transf. cautxú, metal·lúrgia, energia i aigua	0,575 *	0,459	0,476	0,579
Sector activitat: Construcció de maquinària, equip elèctric, material de transport, indústries manufact. diverses	0,891 ***	0,960 ***	-0,259	0,462
Sector activitat: Construcció	0,737 ***	0,561	0,042	0,739
<i>Sector activitat: Comerç i hosteleria</i>				
Sector activitat: Transport	0,492	0,871 ***	0,529 *	-0,107
Sector de activitat: Intermediació financera, act. immobiliària	0,650 **	0,207	0,178	-0,088
Sector de activitat.: Admin. Pública, educació i act. sanitàries	1,040 ***	0,812 ***	0,700 **	0,418 **
Sector de activitat: Altres serveis	0,910 ***	0,203	0,297	0,200
<i>Tipus de contracte: no permanent</i>				
Tipus de contracte: permanent	0,222	-0,268	0,578 **	-0,114
Categoria socio-professional: professionals	0,161	0,359 **	0,084	0,157
<i>Categoria socio-professional: intermèdia</i>				
Categoria socio-professional: petits propietaris	-0,224	0,048	0,136	-0,446
Categoria socio-professional: manual qualificat	-0,284	-0,624	-0,246	-0,302
Categoria socio-professional: manual no qualificat	-0,867 *	-1,366	-1,129	0,448
Categoria socio-professional: propietaris agraris	-19,359	-2,374	17,562	18,179
Categoria socio-professional: treballadors agraris	-1,179	-20,526	18,355	-0,133
Antiguitat en la empresa: menor d'un any	0,359 *	0,003	-0,082	-0,120
<i>Antiguitat en la empresa: 1 a 5 anys</i>				
Antiguitat en la empresa: 6 a 10 anys	0,099	0,151	-0,689 ***	-0,304
Antiguitat en la empresa: 11 a 20 anys	0,086	0,310	-0,322	-0,260
Antiguitat en la empresa: major de 20 anys	0,350	0,430 *	0,045	-0,038

Notes: ***, ** y * indiquen significativitat a l'1, 5 i 10% respectivament.

Categories de referència en cursiva.

Font: Elaboració pròpia a partir de microdades de l'Encuesta de Población Activa (INE), segon trimestre de 2007 i 2012.

dones, si bé, com a la resta de sectors, es produeix una disminució entre 2007 i 2012. Finalment, resulta destacable l'efecte del tipus de contractació: són els treballadors amb contracte permanent aquells que més accedeixen a la formació, fet que apunta a la interpretació de la formació com un dels avantatges dels treballadors *insiders* respecte els *outsiders*.

Les pautes d'accés a la formació permanent a Catalunya, que hem abordat amb les dades bivariants del quadre 1, es poden analitzar més detalladament mitjançant una anàlisi multivariant, on l'efecte de cada variable apareix «net», és a dir, mantenint constant l'efecte de la resta de variables. En aquest cas hem realitzat quatre regressions logístiques (diferenciant les mostres d'homes i dones, per a 2007 i 2012), on la variable explicada és una variable dicotòmica: la participació (o no) en activitats de formació permanent. Els resultats essencials d'aquestes quatre regressions, els coeficients i el seu nivell de significativitat poden

trobar-se en el quadre 2. Es poden observar, com efectes més rellevants, el corresponent a l'edat (en el tram més alt d'edat) i el corresponent al nivell d'estudis: en les quatre mostres els nivells d'estudis més baixos actuen com barrera a la participació en la formació. Addicionalment, apareix clarament l'efecte del sector d'activitat corresponent a l'Administració pública, l'educació i les activitats sanitàries.

L'expansió de la formació permanent i, més concretament en el cas que estem tractant, de la formació contínua per als treballadors ocupats, és una necessitat si es desitja adequar els nivells de formació del capital humà a un context marcat per la implementació de processos productius de valor afegit més elevat. No obstant això, actualment la manca d'un nivell educatiu previ adequat dificulta la participació en la formació contínua d'una elevada proporció de treballadors. Sembla recomanable, per tant, tenir en compte en el disseny dels programes de formació aquest fenomen i intentar reduir la seva incidència.

R+D i Innovació

La crisi financera i econòmica ha posat encara més de manifest la importància de la innovació com a factor de creixement i com a via per afrontar els reptes econòmics i socials del país. Per a economies desenvolupades com Catalunya, reforçar la capacitat d'innovació és un element fonamental per millorar el ritme de creixement de la productivitat, la internacionalització i avançar en els nivells de benestar.

En un context de crisi com l'actual, els incentius empresarials a la innovació es deterioren significativament a causa fonamentalment de les expectatives negatives de la demanda. A aquest factor s'afegeix una menor disponibilitat de recursos propis que es combina amb les dificultats per obtenir finançament aliè. Així mateix, la política de contenció del dèficit públic s'ha començat a traduir, a partir de 2011, en un descens dels recursos destinats al foment de la recerca i el desenvolupament. No obstant això, les situacions de crisi generen canvis en l'especialització productiva i poden afavorir la introducció d'innovacions, així com la consolidació d'empreses intenses en innovació en els mercats internacionals.

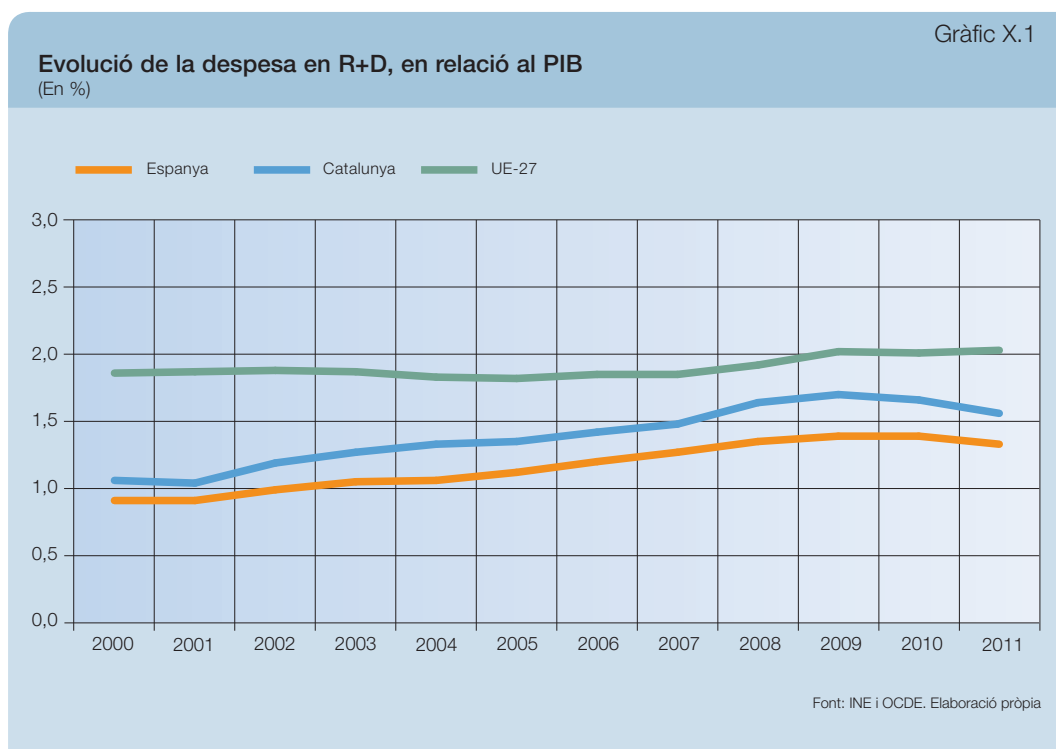
Aquest capítol s'organitza en tres apartats. En el primer apartat, s'analitza la posició de Catalunya en el context espanyol i europeu, a partir de l'anàlisi de l'evolució recent dels principals indicadors de recerca i desenvolupament (R+D); en el segon apartat es presenta la informació referent a la innovació empresarial; i en el tercer s'ofereixen les dades de participació de Catalunya en els programes públics de suport a l'R+D+i. L'elaboració d'aquest capítol es fa a partir de fonts estadístiques diferents, com les enquestes d'R+D i d'innovació que elabora l'INE; la informació sobre patents de l'Oficina Espanyola de Patents i Marques (OEPM); la informació sobre la transferència de coneixement i les relacions universitat-empresa que ofereix la Xarxa d'Oficines de Transferència de Resultats d'Investigació (RedOTRI d'Universitats); i diverses publicacions de l'Eurostat, l'OCDE i el CDTI, entre d'altres. En general, les dades fan referència al 2011, l'últim any amb informació disponible per a la majoria d'indicadors.

1. Evolució dels indicadors principals d'R+D

La despesa en R+D és l'indicador principal per analitzar la capacitat d'innovació d'un país, atès que recull el conjunt de recursos que tots els agents (tant públics com privats) destinen a la generació de coneixements i al desenvolupament de productes, processos i serveis nous. A Catalunya, l'any 2011, la despesa en R+D va accentuar la tendència decreixent que es va iniciar el 2009, després d'un període fortament expansiu que va durar sis anys amb un creixement mitjà anual del 12%. El 2011, la despesa en R+D a Catalunya ha registrat un descens anual del 3,8%, mentre que l'any anterior la caiguda va ser de l'1,74%. Aquest retrocés ha estat superior que al conjunt de l'Estat espanyol, on ha disminuït un 2,8% el 2011. La crisi està tenint efectes molt negatius sobre els agents privats que, per segon any consecutiu, han disminuït els recursos destinats a R+D en un 5% el 2011, mentre que els agents públics –administracions públiques i universitats– registren, per primer cop, un descens de la despesa en R+D del 2,3% interanual.

- *Esforç en R+D sobre el PIB*

Aquesta caiguda de la despesa en R+D s'ha traduït en una lleugera disminució de l'esforç en relació amb el producte interior brut (PIB) a preus corrents. L'esforç en R+D ha passat des del màxim assolit l'any 2009, de l'1,7% del PIB català, fins al 1,56% el 2011. Això ha comportat un fre en el procés de convergència de l'economia catalana amb la UE-27, atès que l'esforç en R+D a Europa ha continuat augmentat els darrers anys, si bé amb menor intensitat que el període expansiu, fins assolir un 2,03% del PIB l'any 2011 (gràfic X.1). Així mateix, aquest comportament negatiu a Catalunya l'allunya encara més de la mitjana dels països de l'OCDE, on l'esforç en R+D sobre el PIB es va situar, amb dades de 2009, en el 2,40%.

- *Despesa en R+D per sectors*

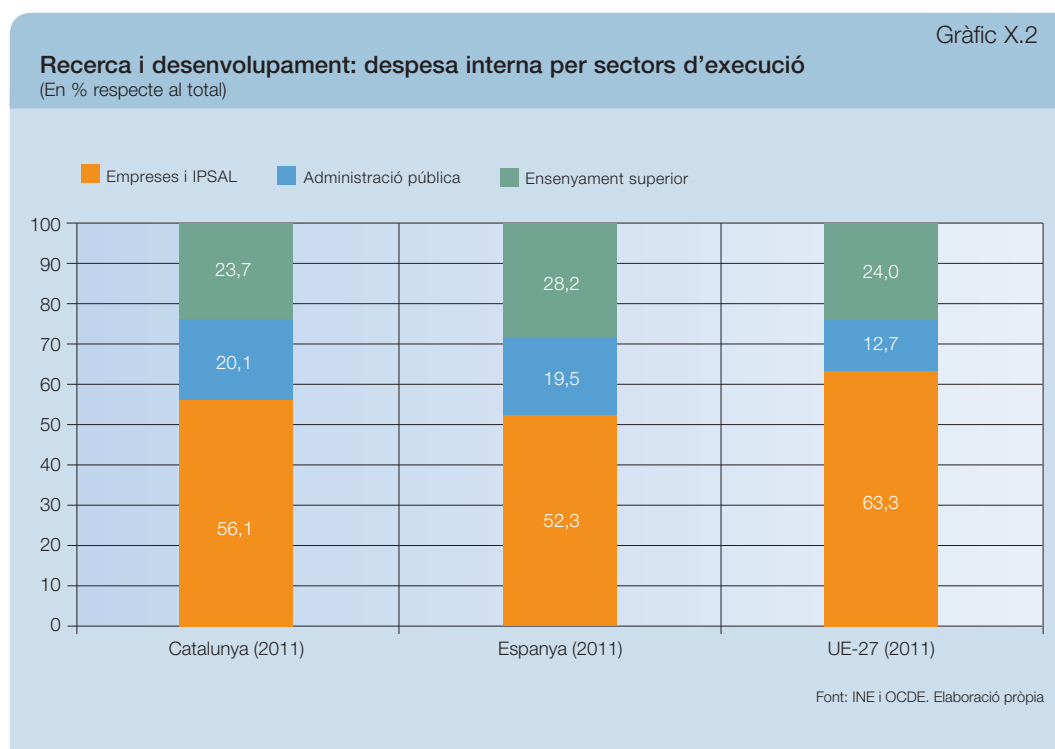
L'estructura de les despeses en R+D i, en particular, la contribució del sector privat constitueix, juntament amb el volum global de despeses, els elements clau per analitzar l'esforç destinats per un país a l'R+D. L'any 2011 la crisi econòmica, la restricció financera i l'augment de l'aversion al risc han arrossegat a la baixa la despesa en R+D de les empreses i les IPSAL¹ i, com a conseqüència, s'ha accentuat la pèrdua de pes del sector privat en l'estructura de les despeses. L'any 2011, la participació de les empreses i les IPSAL s'ha situat en el 56,1% de la despesa total en R+D (dotze punts menys que el màxim assolit l'any 2002, quan va ser del 68,4%). Aquest percentatge, malgrat que se situa encara per sobre de la mitjana espanyola (52,3%), suposa un allunyament progressiu

¹ Institucions privades sense finalitat de lucre.

de la UE-27 (63,3%) (gràfic X.2). La disminució del pes del sector privat en el volum de despeses en R+D pot tenir efectes negatius sobre l'evolució dels nivells de productivitat, ja que són les empreses les que tradueixen en innovacions els avenços científics i tecnològics, i és amb la introducció en el mercat d'aquests avenços com té lloc l'augment de la productivitat i el creixement econòmic.

En termes de creixement anual, l'any 2011 la despesa empresarial i IPSAL en R+D a Catalunya ha patit una caiguda del 5% en termes nominals, un descens que s'acumula al registrat els dos anys anteriors i que va ser del -4,4% tant el 2010 com el 2009. Aquesta caiguda, a més, és superior a la registrada pel conjunt d'Espanya (-1,5%), motiu pel qual la participació de Catalunya es redueix, per segon any consecutiu, fins a situar-se en el 23,5% (el 2002 va arribar a ser del 28,2%). Alhora, la reducció de les plantilles destinades a tasques d'R+D a les empreses catalanes ha estat notable, amb una disminució superior al 6% per tercer any consecutiu, mentre que el col·lectiu d'investigadors s'ha reduït, per primer cop el 2011, un 8% interanual.

L'any 2011, i per primera vegada des de que disposem de dades per regions, la despesa de les administracions públiques retrocedeix un 2% respecte a l'exercici anterior. Des de 2008 les taxes de creixement s'havien anat moderant progressivament però no és fins al 2011 que es produeix un descens de la despesa en R+D de les administracions públiques a Catalunya. Malgrat això, aquest retrocés ha estat menys important que al conjunt de l'Estat espanyol, on aquesta despesa ha disminuït un 5,7%. Darrera d'aquest comportament hi ha el context econòmic de crisi i les fortes restriccions pressupostàries que s'estan produint tant a l'Administració General de l'Estat com a la Generalitat de Catalunya, restriccions que es preveu continuïn el 2012 i 2013, fet que no permetrà recuperar la tendència ascendent d'aquesta variable fins d'aquí uns anys.

La despesa en R+D de les universitats catalanes també ha experimentat una evolució negativa el 2011. A l'igual que en el cas de les administracions públiques, el creixement d'aquesta despesa s'havia anat desaccelerant des del màxim assolit l'any 2007 –quan va créixer el 13,3%–, fins al 2011 que ha entrat en terreny negatiu, amb un caiguda del 2,5%, força similar a la registrada pel conjunt de l'Estat espanyol (-2,9%). La previsió per al 2012 és que aquesta partida continuï la tendència descendent ateses les dificultats financeres que avui tenen les universitats. Així mateix, i per primera vegada des de l'inici de la sèrie el 2002, el nombre total de persones dedicades a l'R+D a les universitats catalanes ha disminuït un 3,6% fins al voltant de les 14.500 persones. El mateix ha succeït amb el nombre d'investigadors amb dedicació a temps complet, que ha passat d'11.024 persones el 2010 a 10.287 persones el 2011, un 6,7% menys.

• Transferència tecnològica des de les universitats

A part de les activitats pròpies d'R+D, les universitats també poden afavorir la innovació i l'avenç tecnològic mitjançant les actuacions de transferència tecnològica. Les vies principals de transferència, a més de la inserció de graduats en el sistema productiu, són la cooperació en innovació entre empreses i universitats, el finançament empresarial de les activitats d'R+D de les universitats, la creació d'empreses *spin-off* que tenen l'origen en la recerca universitària, i les sol·licituds de patents i els possibles ingressos per explotar-les. Les dades disponibles de l'enquesta anual de la RedOTRI d'universitats mostren que les vuit universitats públiques catalanes han sol·licitat 85 patents nacionals l'any 2011, sis menys que l'exercici anterior, i que les patents en

Quadre X.1

Indicadors de transferència de coneixement de les universitats públiques catalanes. 2010 i 2011

	Publicacions (nº)		Contractes d'R+D i consultoria (milers €)		Projectes de finançament col·laboració amb empreses (milers €)		Factuació per prestacions de servei (milers €)		Patents prioritàries nacionals (nº)		Ingressos per llicències (milers €)		Spin-off (nº)	
			2010	2011	2010	2011	2010	2011	2010	2011	2010	2011	2010	2011
	Universitat Autònoma de Barcelona	1.864	2.223	16.599	15.768	1.140	7.894	4.994	5.485	8	14	72	112	5
Universitat de Barcelona ¹	3.723	4.068	13.155	7.662	7.209	6.150	5.435	5.234	28	18	34	166	1	1
Universitat de Girona	511	587	2.063	1.328	3.193	4.519	636	674	1	4	0	0	0	1
Universitat de Lleida	nd	nd	2.074	2.118	821	298	566	479	2	1	4	4	1	0
Universitat Oberta de Catalunya	nd	86	nd	157	nd	322	nd	0	nd	0	nd	0	nd	0
Universitat Politècnica de Catalunya	1.271	1.483	18.001	18.527	13.727	13.389	3.158	2.948	45	41	120	180	6	4
Universitat Pompeu Fabra	523	682	4.278	4.593	nd	nd	0	0	3	4	30	35	0	1
Universitat Rovira i Virgili ²	712	803	9.172	5.176	2.216	4.190	624	894	4	3	34	14	1	2
Total universitats catalanes	8.604	9.932	65.342	55.329	28.306	36.762	15.413	15.714	91	85	294	511	14	14

1. Inclou la Fundació Bosch i Gimpera

2. Inclou la Fundació URV, IISPV-Fundació Privada Institut d'Investigació Sanitària Pere Virgili, CTQC-Centre Tecnològic de la Química de Catalunya, CTNS-Centre Tecnològic de la Química de Catalunya, CTNS-Centre Tecnològic en Tecnologies de la Nutrició i la Salut, PCTTO-Parc Científic i Tecnològic de Turisme i OCI, ICAC-Institut Català d'Arqueologia Clàssica, ICIQ-Institut Català d'Investigació Química, IREC-Institut de Recerca de l'Energia de Catalunya, PCTIE-Parc Científic i Tecnològic de la Indústria Enològica, FETCD-Fundació d'Estudis Turístics Costa Daurada, PCTTQ-Parc Científic i Tecnològic de Tarragona- Química.

Font: RedOTRI Universidades

explotació han generat uns ingressos de 511.000 euros, un 74% més que l'any anterior. Així mateix, l'any 2011 s'han creat 14 *spin-off*, les mateixes que l'any anterior, de les quals cinc han estat creades per la Universitat Autònoma de Barcelona i quatre per la Universitat Politècnica de Catalunya. També cal destacar l'augment del finançament públic de projectes col·laboratius amb empreses, que ha passat de 28,3 milions d'euros el 2010 a 36,76 milions el 2011. Tanmateix, la part dels ingressos més importants prové dels contractes d'R+D i consultoria, pels quals les universitats catalanes han obtingut 55,3 milions d'euros el 2011 ver (quadre X.1)

- *Publicacions científiques i patents*

Mentre que les despeses destinades a l'R+D recullen els recursos que s'empren en aquestes activitats, dos indicadors habitualment utilitzats per a l'anàlisi dels resultats són el nombre de publicacions científiques i el nombre de patents. El primer indicador mostra fonamentalment els resultats de la recerca bàsica, mentre que el segon està més vinculat al desenvolupament tecnològic i a la innovació.

Pel que fa als indicadors bibliomètrics de la producció científica que publica la Fundació Espanyola per a la Ciència i la Tecnologia (FECYT), Catalunya està molt ben posicionada. Amb les darreres dades disponibles per al període 2006-2010, Catalunya concentra el 26,9% del nombre total de documents científics publicats al conjunt d'Espanya, només per darrere de Madrid, que representa el 36,3%. En canvi, si prenem com a referència l'indicador d'impacte normalitzat² de les publicacions, Catalunya és la comunitat que presenta el valor més elevat (1,44 enfront 1,24 a Madrid o 1,18 del conjunt de l'Estat). Catalunya també és la comunitat, juntament amb les Illes Balears, que mostra un percentatge d'excel·lència més alt (14,7%). Aquest indicador mesura la qualitat de la producció atès que mostra el percentatge de publicacions espanyoles que es troben dins el grup del 10% d'articles més citats a nivell mundial en la seva àrea. Finalment, cal assenyalar la bona posició de Catalunya a nivell mundial tenint en compte que som la segona comunitat dins d'Espanya i que aquesta ocupa la novena posició en el rànquing de països mundials, aportant 278.397 documents científics en el període 2006-2010, prop del 3% de la producció mundial, i quedant per sobre de països com Finlàndia, Bèlgica i Àustria.

Pel que fa al segon indicador, el nombre de patents, es disposa d'informació de les sol·licituds de patents nacionals per a l'any 2012 i de les sol·licituds de patents europees presentades a Espanya l'any 2011, amb detall, en tots dos casos, de la comunitat autònoma de residència del primer sol·licitant (quadre X.2). L'any 2012 el nombre de sol·licituds de patents nacionals per part de residents a Catalunya s'ha situat en 586, amb una reducció del 6,2% respecte a les 625 sol·licitades el 2011. Aquesta disminució ha fet caure la participació de Catalunya en el conjunt d'Espanya, des del 18,4% el 2011 fins al 17,4% el 2012. Quant a les sol·licituds de patents europees presentades per residents catalans a l'Oficina espanyola de patents i marques (OEPM), aquestes han disminuït per primera vegada des de l'inici de la crisi econòmica. L'any 2011, els residents catalans han presentat 193 patents europees, un 40% de les presentades pel conjunt de ciutadans espanyols aquest mateix any (482 patents).

² Impacte normalitzat: compara el nombre mitjà de cites de les publicacions amb el número mitjà de cites de la publicació mundial en un mateix període i àrea temàtica.

Estadístiques de propietat industrial: evolució de les sol·licituds de patents de residents a Catalunya i a Espanya (En nombre i en %)

	Catalunya		Espanya		CAT / ESP	
	Patents nacionals	Patents europees ¹	Patents nacionals	Patents europees ¹	Patents nacionals	Patents europees
2008	756	168	3.599	421	21,0	39,9
2009	659	183	3.566	491	18,5	37,3
2010	628	211	3.540	503	17,7	41,9
2011	625	193	3.398	482	18,4	40,0
2012	586	nd	3.361	nd	17,4	nd

1. Sol·licituds de patents europees presentades a la OEPM quan el 1er. sol·licitant és català/espanyol
nd: no disponible

Font: Oficina espanyola de patents i marques (OEPM) i elaboració pròpia.

2. La innovació empresarial

L'any 2011, la despesa empresarial destinada a innovació tecnològica ha disminuït tant a Catalunya com al conjunt de l'Estat. Segons les dades de l'INE de l'Enquesta sobre Innovació Tecnològica en les Empreses, la despesa en innovació de les empreses catalanes ha experimentat una caiguda del 6,4% el 2011, enfront d'un augment del 4,2% l'any anterior. Tanmateix, Catalunya continua sent la segona comunitat autònoma en volum d'innovació tecnològica, per darrera només de la Comunitat de Madrid, que ha registrat un descens del 10,7% el 2011. Per contra, les empreses han augmentat la seva despesa en innovació tecnològica al País Basc (6% més), a Navarra (24,5%), i al Principat d'Astúries (4,8%). Al conjunt de l'Estat espanyol, la reducció ha estat del 8,8%, superior a la que s'ha produït a Catalunya, motiu pel qual s'ha ampliat la participació catalana en 0,6 punts el 2011, fins assolir el 23,1% del total.

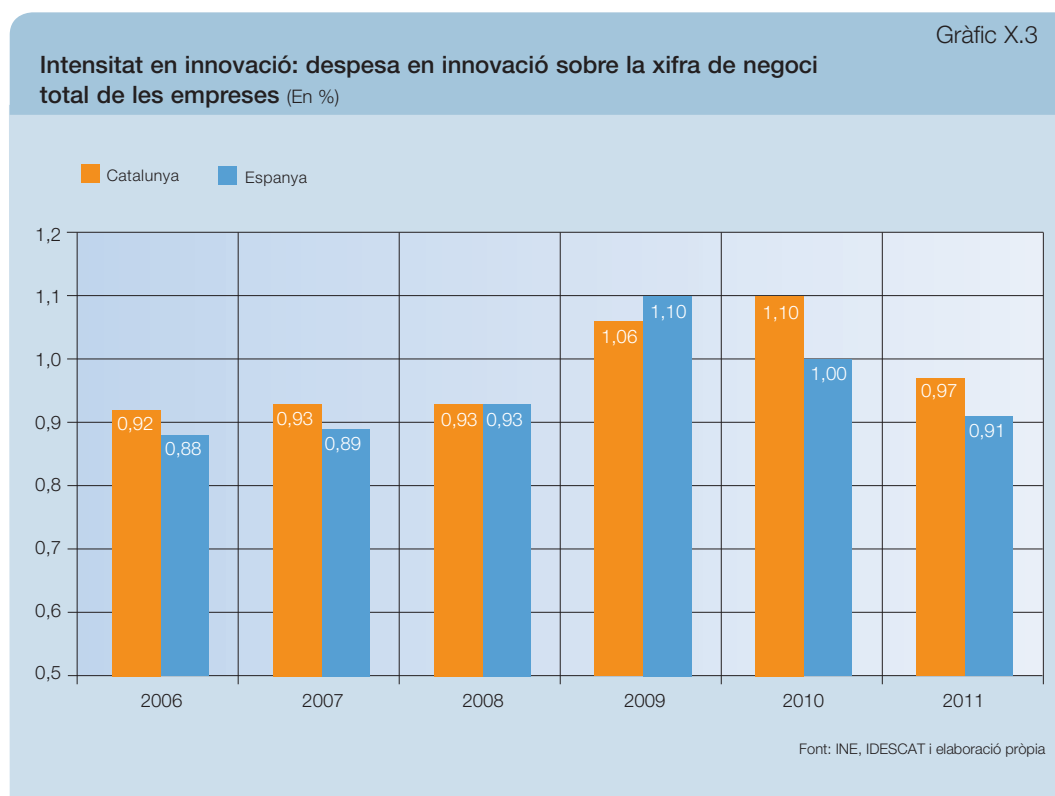
Les despeses en innovació inclouen, junt amb les despeses en R+D interna i externa, altres despeses en activitats innovadores, com les despeses en adquisició de maquinària, equipaments i software, l'adquisició d'altres coneixements externs, les despeses en formació, les relacionades amb la introducció de la innovació en el mercat i les despeses per a altres preparatius per a la producció i la distribució. Cal tenir en compte que els dos tipus de despesa més importants són l'R+D interna, que representa a l'entorn del 42% de la despesa total en innovació, l'adquisició de maquinària i equipaments, que és el 29%, i l'adquisició d'R+D externa, que representa el 18,5%. Darrerament s'observa un retrocés de la participació de l'adquisició de maquinària i equipaments en el total de la despesa en innovació i, contràriament, un augment del pes que té l'R+D externa en el total.

La crisi econòmica també ha causat una important reducció en el nombre d'empreses innovadores³. L'any 2011 hi havia 4.543 empreses innovadores a Catalunya, 791 menys de les que hi havia l'any 2010, i un 45% menys de les existents el 2008 (5.334 empreses), any en què es va

³ D'acord amb la metodologia de l'INE per a l'Enquesta sobre Innovació Tecnològica, únicament es consideren les empreses de 10 assalariats o més.

assolir un màxim històric. Tanmateix, la caiguda en el nombre d'empreses innovadores a Catalunya el 2011 ha estat inferior a la del conjunt de l'Estat espanyol i això ha permès ampliar lleugerament la participació catalana, que s'ha situat en el 22,2% enfront el 21,6% de l'any 2010. Cal destacar que el 52% de les empreses catalanes innovadores en el període 2009-2011 han realitzat innovacions de producte.

Com a resultat d'un descens de la despesa en innovació superior al registrat per les vendes de les empreses, l'indicador d'intensitat d'innovació a Catalunya –que mesura el percentatge de despeses en innovació sobre la xifra de negoci total de les empreses, tant innovadores com no innovadores– ha retrocedit des de l'1,1% el 2010 al 0,97% el 2011, el valor més baix des de l'any 2008 (gràfic X.3). Aquest descens està en línia amb la disminució que ha registrat el mateix indicador per al conjunt d'Espanya (des de l'1% el 2010 fins al 0,91% el 2011), fet que ha permès a Catalunya mantenir una intensitat innovadora superior a la mitjana estatal.

3. Programes públics de suport a l'R+D+I

A continuació es presenten les principals dades corresponents a la participació de Catalunya en els programes de suport a l'R+D+I, tant de la Unió Europea com de l'Administració General de l'Estat. El principal instrument de la Unió Europea per al foment de les activitats d'R+D són els programes marc d'R+D. Actualment és vigent el VII Programa Marc, corresponent al període 2007-2013. Les dades d'execució del Programa per al 2012 mostren que Catalunya manté una participació relativa elevada en el conjunt d'Espanya, ja que concentra el 26,2% de les activitats

finançades i el 24% de la subvenció obtinguda (el 2,11% de la Unió Europea). Concretament, a Catalunya s'han finançat 245 activitats el 2012, amb la implicació de 176 socis, i s'ha aconseguit una subvenció de 103,66 milions d'euros.

L'Administració General de l'Estat (AGE), per la seva banda, desenvolupa la seva política de foment de l'R+D i la innovació en el marc del Pla Nacional de I+D+i 2008-2011, pla que forma part de l'anomenada Estratègia Nacional de Ciència i Tecnologia (ENCYT), on es recullen els grans principis i objectius de la política de ciència i tecnologia en l'horitzó temporal 2007-2015. Per al foment específic de les accions d'R+D i innovació de les empreses, el Ministeri de Ciència i Innovació atorga subvencions i crèdits reembossables. A Catalunya, s'han concedit 660 milions d'euros el 2011, un 6,6% menys que l'any anterior, repartits en un total de 3.799 projectes. Respecte al total de finançament estatal, Catalunya és la primera comunitat en quant a nombre de projectes aprovats, el 20,1% del total, però la segona en quant a import finançat, el 19,8% del total, després de la Comunitat de Madrid que ha obtingut 841 milions d'euros el 2011, el 25,3% del total.

Finalment, el Pressupost de la Generalitat de Catalunya de 2012 va dotar el programa d'innovació tecnològica amb 60,1 milions d'euros, 42,1 milions més que en el pressupost de l'exercici anterior. Aquest augment s'explica perquè l'Agència de Suport a l'Empresa Catalana preveia la concessió de més préstecs i bestretes per fomentar la innovació, així com obrir línies de crèdit de suport a la innovació per a institucions sense afany de lucre i altres ens corporatius. El 93,3% dels recursos d'aquest programa els gestiona l'Agència de Suport a l'Empresa Catalana (ACC1Ó), encarregada d'executar la política d'innovació de la Generalitat de Catalunya. Al tancament d'aquest informe no disposem de la dada de despesa en R+D finalment executada el 2012, si bé és molt probable que hagi estat força inferior a la inicialment pressupostada com a resultat de les mesures de contenció de la despesa aplicades al llarg de l'any; i tampoc es disposa de les dades pressupostades per al 2013 a causa de la pròrroga del pressupost aprovada per la convocatòria d'eleccions anticipades al Parlament de Catalunya.

INNOVAR PER CRÉIXER

Xavier Ferràs. *Facultat d'Empresa i Comunicació, Universitat de Vic*

Espanya i Catalunya: perdent posicions innovadores

Espanya és un país considerat «moderadament innovador» segons les recents dades del *Innovation Union Scoreboard 2013*. Es troba en el penúltim grup de països de la UE-27 quant a la seva capacitat innovadora (juntament amb la República Txeca, Grècia, Hongria, Itàlia, Lituània, Malta, Portugal o Eslovàquia). I mostra un comportament de molt baix creixement del seu índex mig d'innovació (0,9%), només seguit per Grècia (amb un decreixement del 1,7%). Aquest índex està compost de 25 indicadors, en els quals Espanya només destaca en un: les publicacions científiques internacionals, en el qual es troba gairebé al doble de la mitja de la UE-27 (199/100). En inversió privada en R+D, o en inversions de capital risc, els indicadors baixen a gairebé la meitat de la mitja de la UE-27 (53/100). En aplicacions de patents, a una tercera part (37/100), i en llicències internacionals de patents, a només 12/100.

Segons les darreres dades de l'Institut Nacional d'Estadística, la inversió en R+D sobre PIB a l'Estat Espanyol ha caigut del 1,39% al 1,33% en el període 2010-2011 (darreres dades). A Catalunya, hem passat del 1,63% al 1,55%. Les úniques comunitats autònomes que continuen avançant cap a una economia de la innovació han estat País Basc i Navarra, passant de l'1,95% al 2,10%, i de l'1,97% al 2,05%. La mitjana de la UE és el 2,03% del PIB, i la pròpia UE insta als estats membres, i a les seves regions, a situar-se en el 3% cap al 2020 per continuar sent competitius.

La paradoxa catalana

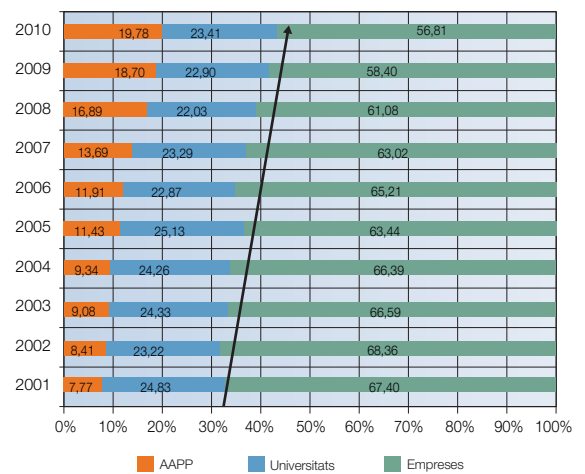
Catalunya s'allunya de forma preocupant de la mitjana europea i perd intensitat innovadora. Les inversions empresarials en innovació tecnològica a Catalunya han caigut un 6,4% en el període 2010-2011¹. I el número d'empreses amb activitats innovadores va caure en un 34% entre el 2008 i el 2010². Paradoxalment, però, Catalunya és un pol reconegut internacionalment en producció científica, com així va reconèixer la revista *Nature* (2008). Catalunya supera Àustria o Finlàndia en producció científica³, i l'impacte de les publicacions científiques catalanes és un 44% superior a la mitjana mundial⁴. Mentre la ciència, comparativament, escala posicions exemplarment, la competitivitat tecnològica decreix.

A què es deu aquest profund gap? Per què un país que ha desenvolupat un model científic d'excel·lència, reconegut internacionalment, no ha desenvolupat a l'hora una dinàmica de creixement econòmic basa-

da en innovació, com era d'esperar? Per què un país generador de coneixement de qualitat és incapaç de transformar-lo en avantatges competitius en termes econòmics?

Si analitzem les polítiques d'innovació al llarg de la darrera dècada, veurem que a Catalunya el pes relatiu del sector públic en la despesa en R+D s'ha incrementat dramàticament, en detriment de la part corresponent a inversió empresarial. Al 2010, només el 56,81% de la despesa en R+D executada a Catalunya era empresarial. El 43,19% era despesa pública, finançada públicament, executada en la pròpia administració o en universitats (no directament relacionada amb el desenvolupament de nous productes i serveis – i, per tant, no directament relacionada amb el creixement econòmic i la creació de llocs de treball). Dit d'una altra manera, l'assignació de recursos per part de l'administració catalana ha anat de forma cada cop més acusada, a finançar projectes de recerca en centres públics i universitats (que computen com a despesa estadística en R+D), però no ha anat dirigida a estimular la inversió empresarial en R+D.

Despesa en R+D a Catalunya (% per sectors)

Si observem la distribució de despesa en R+D declarada per la Generalitat de Catalunya, l'any 2010, veurem que d'un total de 955,6 M€ d'esforç públic en l'estímul de l'R+D, només 49,4 M€ (el 5,1%) corresponien a convocatòries de projectes empresarials. La resta, corresponien a programes públics executats en centres públics o universitats.

1. Instituto Nacional de Estadística, 2013.

2. Institut d'Estadística de Catalunya, IDESCAT, 2013.

3. Generalitat de Catalunya, 2/11/2010.

4. FECYT, 2013.

	Import propi R+D (€)	Import propi R+D-I (€)
Amb concurrència		159.451.376,14
Convocatòries RRHH ¹	48.869.028,59	48.869.028,59
Convocatòries a projectes RDI empresarials ^{2,3}	31.267.478,93	49.424.798,89
Altres		61.157.548,66
Sense concurrència		796.165.735,50
FGU	319.588.877,03	319.588.877,03
Salut (despesa indirecta)	174.984.801,91	194.427.557,68
Aportacions a Centres de Recerca ^{4,5}	114.527.343,25	115.738.633,25
Programa ICREA	19.506.031,96	19.506.031,96
Aportacions grans infraestructures	20.596.031,67	20.596.031,67
Altres ⁶		126.308.603,91
TOTAL		955.617.111,64
<p>1. Inclou convocatòries AGUAR: FI, BO, FIE-TEM, BE, CTP, BCC, PBR i PIV. 2. Inclou convocatòries ACCIÓ. Projectes d'RDI d'empreses (Nuclis d'alta tecnologia, Innoempresa, NEBTs), estratègia sectorial i tecnològica, i programa 360°. 3. Dels 49,4M€, 22,5€ són ajuts en forma de crèdit (article 83). 16,6M€ són per a R+D. 4. No s'hi ha inclòs aportacions centres tecnològics ni parcs científics. 5. Els departaments que fan aportacions a centres de recerca són: AG, (ICAEN), PO, MA,IU(DGR), SA, PR. 6. S'hi inclou el Fons PROFOR a les universitats (21,74M€). Inclou l'RDI a l'Administració, que són 32,2M€, dels quals 5,6M€ són R+D. FGU: Fons Generals de les Universitats.</p>		

L'escenari que presenta Catalunya és la d'un sistema d'innovació on les polítiques s'han abordat gairebé de forma exclusiva des de l'oferta, sense tenir en compte la demanda empresarial. Recordem, però, que la innovació és, per definició, un fenomen empresarial (l'explotació amb èxit de nous coneixements). A Catalunya s'han generat les condicions de contorn òptimes, amb una sòlida estratègia subjacent, perquè la ciència catalana sigui competitiva internacionalment, i aquestes condicions s'han mantingut estables en el temps, més enllà del cicle polític. Però no s'han creat condicions de contorn similars, de forma concurrent, per desenvolupar sectors empresarials d'alta tecnologia al voltant de les comunitats científiques d'excel·lència. I, el fet de no haver planificat polítiques simultànies en oferta i demanda genera, per una banda, un greu cost d'oportunitat pel país (que no posa en valor el coneixement generat: la ciència no contribueix a la prosperitat del país tant com seria desitjable) i, per l'altra, una barrera d'incomprensió creixent i realimentada entre ciència i empresa: com més lluny estan una de l'altra, més difícil és que trobin punts de connexió.

Podríem dir que la manca de desenvolupament de sectors d'alta tecnologia, en esperada consonància al creixement dels indicadors científics del país es deu a que la «indústria no ha fet els deures» per posar-se al nivell de la ciència catalana? En absolut. El comportament empresarial és racional, previsible i similar arreu del món. Existeix un fenomen perfectament caracteritzat a la ciència econòmica: el teixit empresarial tendeix a invertir en R+D menys del que seria social i econòmicament desitjable, doncs existeix un risc tecnològic inherent als projectes d'R+D, i una incertesa quant a la seva apropiabilitat. És el fenomen conegut com a fallada del mercat. I, en teixits empresarials formats majoritàriament per PIMEs (com és el cas de Catalunya), aquest

efecte és encara més acusat. Sense estímuls a la demanda, difícilment es produirà el desitjat acostament entre ciència i empresa, per excel·lent que sigui la primera.

En síntesi, a Catalunya s'han desenvolupat al llarg de la darrera dècada polítiques d'innovació orientades de forma gairebé exclusiva a l'oferta, que han obviat l'efecte de fallada de mercat des de la demanda. Amb l'afegit de que els escassos instruments per cobrir aquesta fallada de mercat (incentius a l'R+D empresarial) gairebé han desaparegut en els darrers anys degut a les retallades de despesa pública exigides per la reducció de dèficit de la Generalitat.

Cap a un país competitiu en base tecnològica

La Unió Europea, en la seva iniciativa emblemàtica (*flagship initiative*) *Innovation Union*, estableix que l'R+D, la tecnologia i la innovació han de ser les bases del futur creixement econòmic europeu. I, per això, determina l'objectiu d'arribar al 3% d'inversió en R+D sobre PIB al 2020. Està clar que, amb la dinàmica actual (caiguda des de l'1,68% del PIB el 2009 a l'1,63% el 2010 i, finalment, a l'1,55% el 2011), i amb les polítiques restrictives actuals, serà molt difícil arribar-hi, tant a Espanya com a Catalunya.

Algunes recomanacions per redreçar la situació són les següents:

- **Elaborar polítiques sistèmiques i compensades.** Els països que han aconseguit desenvolupar dinàmiques de creixement econòmic basades en innovació han sincronitzat les seves polítiques de recerca i universitats (per una banda) i indústria i competitivitat (per l'altra). I han compensat els recursos destinats a la generació de nou coneixement.

xement i capacitats (oferta), i el creixement de comunitats empresarials i emprenedores que absorbeixin aquests coneixements i els converteixin en avantatges competitiu econòmics (demanda). És important generar ciència internacionalment excel·lent, però també és crític incrementar la capacitat absorbent de les empreses locals.

- **Continuar i reforçar les polítiques d'excel·lència científica.** Especialment, basades en el programa CERCA (Centres de Recerca de la Generalitat) i ICREA (atracció de talent científic internacional). Sota els principis d'autonomia, internacionalització, competitivitat i excel·lència en l'assignació de recursos.
- **Reforçar la transferència tecnològica universitària.** En aquest sentit, la **Xarxa de Centres d'Innovació Tecnològica (Xarxa IT)**, inspirada en el model *Steinbeis* alemany, és una iniciativa excel·lent, orientada a potenciar la comercialització de tecnologia universitària per tal de generar nous models de referència de professors-emprenedors i estimular el canvi universitari mitjançant efecte imitació. Estructurar processos de transferència en la universitat no és senzill, doncs cal garantir la repetibilitat dels serveis, la seva qualitat i els oportuns sistemes de màrqueting, vendes i atenció al client. Dels 82 grups universitaris homologats i incentivats per incrementar la seva funció de transferència al 2010, s'ha passat a poc més de 50 en l'actualitat. L'objectiu hauria de ser superar els 150 grups de transferència, o aconseguir que tots els grups de recerca homologats per la Direcció General de Recerca, a l'hora obtinguessin incentius per iniciar els seus processos de transferència.
- **Suport a l'estructuració de projectes tecnològics en PIME's.** Els centres tecnològics, agrupats sota la marca comuna **TECNIO**, són fundacions privades sense ànim de lucre, participades majoritàriament per empreses en els seus òrgans de govern, i que tenen com a missió recolzar les activitats d'R+D dels clústers locals. Els sis Centres Tecnològics Avançats presents a Catalunya, malauradament, han patit reduccions dramàtiques en les seves partides pressupostàries, així com en els sistemes d'incentius a l'R+D empresarial (a nivell català i espanyol), la qual cosa ha generat una caiguda substancial d'ingressos en els centres per projectes d'R+D amb PIMEs en els darrers anys, que comprometen seriosament la seva viabilitat.
- **Cobrir la fallada de mercat mitjançant ajuts directes a l'R+D empresarial d'alt risc tecnològic.** El programa de **Nuclis Estratègics d'Innovació Tecnològica**, que recolzava els projectes d'alta tecnologia de consorcis industrials, amb subcontractació de centres de recerca i centres tecnològics, va demostrar un extraordinari **efecte multiplicador** al llarg dels anys 2008-2010, mobilitzant més de 269 M€ d'inversió empresarial ex-novo en projectes de molt alta qualitat científica, desenvolupats per empreses, amb una aportació de 51 M€ per part de la Generalitat. Aquests volums d'inversió ja tenen incidència estadística en els indicadors regionals d'R+D. Val a dir que només s'assolirà l'objectiu del 3% d'inversió en R+D sobre PIB amb ins-

truments d'aquests tipus, de marcat efecte multiplicador (que actualment s'han suprimit a causa de les retallades de despesa pública). L'objectiu subjacent era que els consorcis formessin relacions de confiança que anessin més enllà del projecte en curs, constituint autèntics microclústers d'alta tecnologia, i clusteritzant (generant interconnexions) a l'hora amb els centres de recerca i tecnologia locals.

- Potenciar el canal *technology-push*, impulsant la **valorització de tecnologia i la creació i creixement d'empreses de base tecnològica**. Passar de la investigació científica (plasmada en «papers» internacionals) a la patent, la primera mostra de producte, o la demostració de l'escalabilitat industrial del procés, té un cost que l'investigador normalment no pot cobrir. El mercat, tampoc ho cobreix, pel comentat efecte de fallada (la tecnologia està tan immadura que no és atractiva pel mercat). De la mateixa manera, els primers anys de vida de les *start-up's* (empreses d'alta tecnologia i gran incertesa en el model de negoci, sorgides d'entorns científics) són de molt alt risc i difícilment algú estarà disposat a cobrir-los financera-ment (excepte els *fools, friends and family*: familiars i amics de l'entorn més proper). No obstant, arrencar sistemàticament iniciatives d'aquests tipus constitueix una prioritat nacional, de base probabilística: la taxa de mortalitat és molt elevada, però per les característiques d'aquestes empreses, poden sorgir autèntics fenòmens internacionals. Per aquest tipus d'emprenedor calen instruments financers específics tals com el préstec participatiu: si el projecte fracassa, el risc es comparteix entre l'emprenedor i l'administració. Si és un èxit, l'administració recupera el préstec, amb tipus d'interès superior als del mercat.
- **Compra pública innovadora:** La compra pública és un potentíssim *driver* tractor de sectors d'alta tecnologia, si s'utilitza amb criteris de prioritització de la innovació. Aquesta estratègia suposa disposar de volums de recursos substancials, ja existents (en el cas de la Generalitat), enfocant-los a demandar productes i serveis inexistents en el mercat, per tal de sofisticar i elevar el nivell tecnològic dels licitants. El problema sol ser, aleshores, administratiu i procedimental. No obstant, les polítiques de compra pública poden passar, simplement, per concedir factors de mèrit a aquelles empreses licitants que acreditin inversions en R+D superiors a la mitja, o (idealment), reservar un percentatge dels pressupostos de la compra pública d'una administració a licitar específicament paquets de molt alta tecnologia per a ús intern de l'administració en qüestió.

Catalunya ha construït uns sòlids fonaments científics, amb una intel·ligent política científica que no ha estat corresposta per una homòloga política empresarial. Això ha generat un desequilibri en el sistema, que es compensarà únicament si som capaços de dissenyar i posar a disposició instruments financers específics per estimular la innovació. L'objectiu, irrenunciable per continuar sent un país de primer nivell, és complir la fita que ens marca la UE d'arribar al 3% d'inversió en R+D sobre PIB el 2020.

XI Infraestructures de transport

1. Introducció

Les infraestructures de transport són un factor de millora de la productivitat i la competitivitat de les empreses. Així, els efectes de demanda derivats del procés de construcció de la infraestructura suposen un increment de l'activitat econòmica d'alguns sectors (comandes als proveïdors, generació de llocs de treball directes i indirectes, etc). Però a més, una vegada les infraestructures es posen en servei, els efectes d'oferta afavoreixen un augment de la productivitat, redueixen els costos de transport i de producció i estimulen el creixement de l'activitat econòmica i d'ocupació a llarg termini.

Per aquest motiu resulta d'interès del Consell General de Cambres de Catalunya realitzar un seguiment del volum d'inversions en infraestructures de transport a Catalunya, del seu grau d'execució i del compliment dels terminis establerts.

2. El pressupost i la inversió en infraestructures

2.1. La inversió de l'Estat

El percentatge que representa la inversió estatal a Catalunya sobre la del total de comunitats autònomes és un indicador més de la política regional implícita en l'assignació territorial de les inversions de l'Estat. L'any 2012, l'Estat ha pressupostat una inversió de 1.415 milions d'euros a Catalunya, un 11,1% dels 12.707 milions d'euros que l'Administració Central ha invertit de forma territorialitzada al conjunt de l'Estat, un percentatge molt inferior al registrat durant la última dècada i que només tenia precedents a finals dels anys 90.

La inversió pressupostada inclou tant la inversió prevista per l'Estat, els seus organismes autònoms i ens públics i les entitats gestores de la Seguretat Social (sector públic administratiu), com la prevista per les empreses públiques.

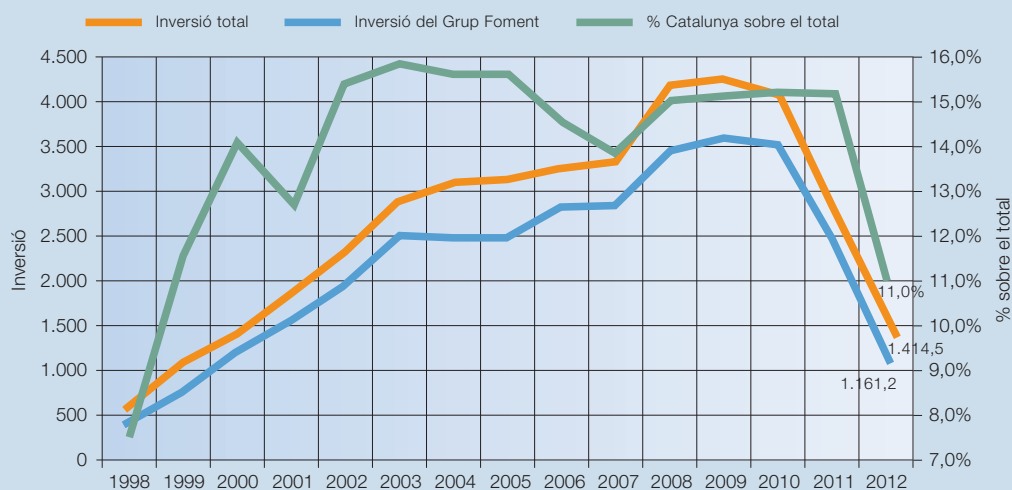
2.1.1. La inversió de l'Estat a Catalunya en infraestructures

Pel que fa a la inversió en infraestructures, és a dir, la inversió que realitza el Ministeri de Foment i les empreses que en depenen, l'anomenat *Grup Foment*, la inversió l'any 2012 es va pressupostar en 1.161,2 milions d'euros, que suposen poc més de la meitat del que s'havia pressupostat per l'any 2011 i situen el valor absolut de la inversió pressupostada pràcticament en nivells de l'any 2000.

D'aquesta manera, el 2012 ha estat el segon any consecutiu de caiguda dràstica de la inversió de l'Estat en infraestructures a Catalunya des de l'inici de la crisi econòmica a finals de l'any 2007. Aquesta caiguda de la inversió del *Grup Foment* a Catalunya de l'any 2012, d'uns altres 1.000 milions d'euros en valor absolut respecte de l'any anterior, ha estat més acusada que la caiguda mitjana de la inversió de l'Estat a la resta d'Espanya, on la reducció ha estat d'un 24,2% en termes relatius.

Evolució de la inversió pressupostada de l'Estat a Catalunya

(Milions d'euros i % de la inversió a Catalunya sobre el total regionalitzat)

Nota: Fins l'any 2009 no s'inclou el pressupost dels ens públics adscrits al Ministeri de Foment dels quals no es disposa d'informació sobre les inversions executades. A partir del 2010 s'inclou el pressupost aprovat de tots els ens adscrits al Ministeri de Foment ja que es disposa de la liquidació de la totalitat d'aquests ens.

Font: Departament d'Economia i Coneixement (Generalitat de Catalunya) a partir dels annexos d'Inversions Reals regionalitzats dels Pressupostos de l'Estat

Al contrari de l'any anterior, a Catalunya la caiguda principal de la inversió s'ha produït en l'àmbit del sector públic empresarial, que s'ha vist reduïda just per sota de la meitat (un 51,2%), mentre que el sector públic administratiu ha patit una reducció del 16,7%.

El gràfic XI.2 recull l'evolució del pressupost del Grup Foment a Catalunya des de l'any 2000 segons els àmbits d'inversió pel que fa a les infraestructures de transport. Després d'una dècada expansiva en tots els àmbits i especialment en el transport ferroviari, en dos anys s'ha desfet tot el recorregut fet. Així, l'any 2012 l'ADIF i SEITSA concentren en bona part la reducció de la inversió pressupostada, mentre que la Direcció General de Carreteres, Ports de l'Estat i, en menor mesura, AENA resisteixen millor i veuen créixer el seu pes relatiu.

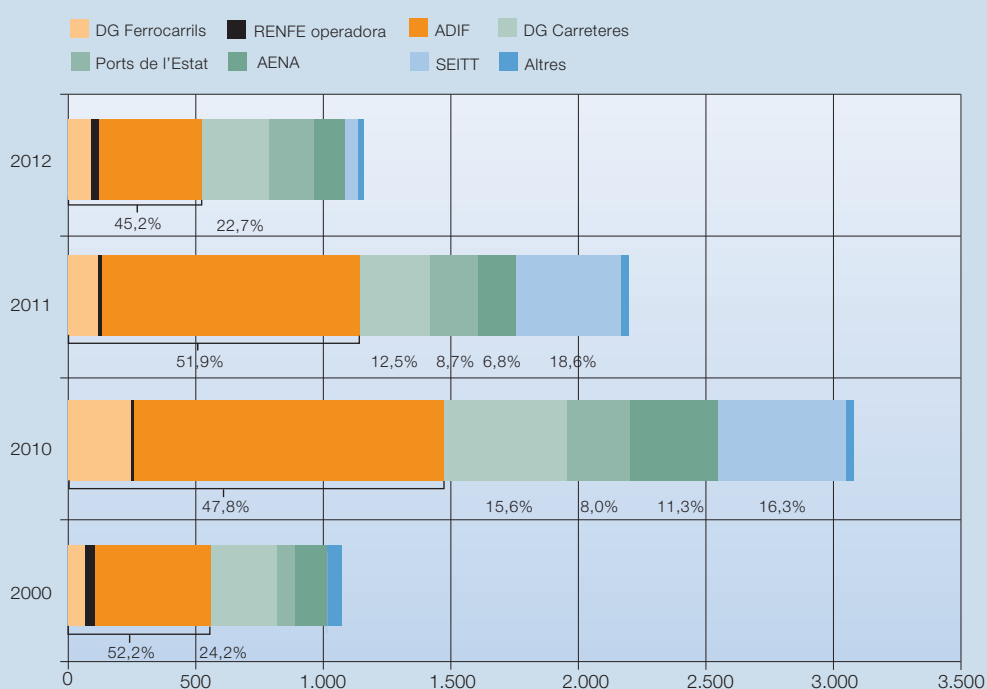
De fet, la reducció en valor relatiu de la inversió en transport ferroviari a Catalunya per part de l'Estat és coherent amb la posada en servei de la línia d'alta velocitat entre Barcelona i la frontera francesa, que no ha anat seguida d'un esforç anàleg pel que fa a les rodalies o a les mercaderies, fet que accentua els desequilibris que afecten la xarxa ferroviària catalana.

També cal remarcar que la inversió pressupostada en ports i aeroports, tot i la notable correcció a la baixa, es manté en nivells apreciables de 175 i 125 milions d'euros respectivament, tal com correspon al grau de maduresa d'aquestes infraestructures, que han estat objecte de grans projectes d'expansió els darrers anys a Catalunya i que afronten ara la seva fase final de desenvolupament.

Pressupost del Grup Foment a Catalunya per organismes

(En milions d'euros)

	2000	2010	2011	2012	% sobre el total	% Variació 12/11
DG Ferrocarrils	63,8	245,1	118,1	88,4	7,61%	-25,15%
RENFE operadora	40,3	14,2	15,3	30,7	2,64%	100,65%
ADIF	458,0	1.223,7	1.014,7	406,0	34,96%	-59,99%
DG Carreteres	260,8	482,2	277,3	263,4	22,68%	-5,01%
Ports de l'Estat	69,7	249,2	192,9	174,6	15,04%	-9,49%
AENA	127,5	349,7	149,7	124,8	10,75%	-16,63%
SEITT	-	505,4	411,6	52,8	4,55%	-87,17%
Altres	56,9	29,6	34,1	20,5	1,77%	-39,88%
Total	1.077,0	3.099,1	2.213,7	1.161,2	100,00%	-47,54%

Nota: Només es presenten les dades del grup Foment. Per tant, no inclou aquelles entitats i empreses que pertanyen al Ministeri d'Habitatge o al de Medi Ambient que més tard s'han incorporat al Ministeri de Foment.
 DG Carreteres (Direcció General de Carreteres), DG Ferrocarrils (Direcció General de Ferrocarrils), SEITT (Sociedad Española de Infraestructuras del Transporte Terrestre).

Font: Departament de Territori i Sostenibilitat (Generalitat de Catalunya) a partir dels Annexos d'Inversions Reals regionalitzats dels Pressupostos de l'Estat.

2.1.2. La Disposició Addicional Tercera de l'Estatut

Arran de l'entrada en vigor de la Llei orgànica 6/2006, de 19 de juliol, de reforma de l'Estatut d'autonomia de Catalunya, la seva disposició addicional tercera (DA3) estableix que «la inversió de l'Estat a Catalunya en infraestructures s'ha d'equiparar a la participació relativa del producte interior brut de Catalunya amb relació al producte interior brut de l'Estat per a un període de set anys». A falta de que es publiquin les liquidacions definitives posteriors a l'exercici 2009, a la taula 01 es presenten els imports acumulats en concepte d'inversions pendents per part de l'Estat a Catalunya per tal de donar compliment a aquesta disposició addicional.

Amb les dades oficials consolidades i sense fer estimacions de les liquidacions pendents, l'Estat acumula 970 milions d'euros d'inversions encara sense compensar corresponents als exercicis de 2008 (759 milions) i 2009 (211 milions).

A banda, caldria conèixer l'execució de 2010 i 2011, anys en què la inversió pressupostada pel compliment de la DA3 va ser de 4.489 milions i 3.145 milions, respectivament. Des de 2012, arrel del canvi de Govern a l'Estat, els pressupostos han deixat de contemplar cap assignació pressupostària per aquest concepte.

Quadre XI.1

La inversió de l'Estat a Catalunya en compliment de la disposició addicional tercera de l'Estatut d'Autonomia de Catalunya

(En milions d'euros)

Previsions	2007	2008	2009	2010	2011
Base de càlcul	21.335	24.073	24.948	24.085	16.918
% PIB	18,85%	18,72%	18,72%	18,64%	18,59%
Total inversions segons Estatut	4.022	4.506	4.670	4.489	3.145
Dotacions a Catalunya					
- Pressupost inicial	3.549	3.742	3.925	3.843	2.743
- Acords ¹	0	565	800	165	
Peatges	66	81	82	81	72
Pendent	407	118	-136	400	330
Total	4.022	4.506	4.670	4.489	3.145
Liquidacions	2007	2008	2009	2010	2011
Base de càlcul	19.681	21.791	22.529		
% PIB	18,85%	18,72%	18,76%		
Total inversions segons Estatut	3.710	4.079	4.217		
Inversió executada	3.153	3.411	3.938		
Peatges	62	69	68		
Imputació al 2007 d'inversions 2008 ²	160	-160			
Acord ³	335				
Pendent	0	759	211		

¹ Acords d'inversions addicionals a les inicialment previstes de 12 de febrer de 2008 del grup de treball d'infraestructures i equipaments de la Comissió Bilateral Generalitat -Estat, de 24 de febrer de 2009 de la Comissió Bilateral Generalitat -Estat i de 8 de novembre de 2010 del Ministeri d'Economia i Hisenda i de la Conselleria d'Economia i Coneixement.

² D'acord amb la clàusula 6 de la metodologia de la DA 3a EAC i l'Acord del Consell de Ministres de 22 de febrer de 2008, s'han d'aplicar a la liquidació del 2007 160,27 milions d'euros de transferències de capital reconegudes al 2008.

³ Acord de 8 de novembre de 2010 del Ministeri d'Economia i Hisenda i de la Conselleria d'Economia i Coneixement.

Font: Departament d'Economia i Coneixement

2.2. La inversió de la Generalitat

2.2.1. La inversió de la Generalitat en infraestructures

Des de l'any 2011, l'antic Departament de Política Territorial i Obres Públiques s'ha transformat en el nou Departament de Territori i Sostenibilitat (DTES), que absorbeix part de les competències i de les funcions de l'antic Departament de Medi Ambient i Habitatge.

Això vol dir que, des de l'any 2011 el Pressupost corresponent al Departament de Territori i Sostenibilitat recull, també, el pressupost de la Secretaria d'Habitatge i Millora Urbana, el de la Direcció General de Polítiques Ambientals i de Qualitat Ambiental. Pel que fa a l'àmbit empresarial, el pressupost del DTES també recull des de l'any 2011 el pressupost de l'Agència Catalana de l'Aigua (ACA), l'Agència de Residus de Catalunya (ARC), Aigües Ter-Llobregat (ATLL), l'Agència Catalana de l'Habitatge i d'altres empreses que abans es comptabilitzaven en el pressupost del desaparegut Departament de Medi Ambient i Habitatge.

D'altra banda, l'empresa Gestió d'Infraestructures (GISA) ha passat a denominar-se Infraestructures de Catalunya i a dependre del Departament d'Economia i Coneixement, motiu pel qual el seu pressupost comptabilitza en el d'aquest Departament.

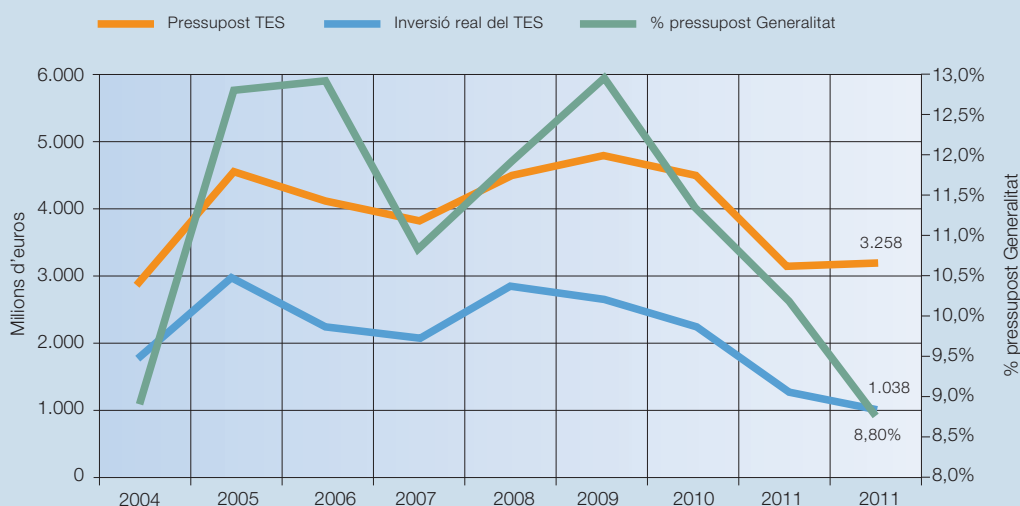
Tot i així, de cara a la presentació de les dades pressupostàries corresponents a l'any 2012 pel que fa a les infraestructures, i tal com ja es va fer a l'edició de la Memòria Econòmica de Catalunya de l'any passat, cal tenir en compte les següents consideracions:

1. Per tal d'homogeneïtzar les sèries pressupostàries amb les dels anys anteriors no es comptabilitzen en el pressupost del TES aquelles unitats i entitats empresarials que anteriorment depenien del Departament de Medi Ambient i Habitatge. En tot cas, el pressupost d'aquelles entitats i empreses associades anteriorment al Departament de Medi Ambient suma al voltant dels 1.200 milions d'euros per al 2012.
2. També per homogeneïtzar les sèries amb els anys anteriors s'ha tingut en compte tot el pressupost de GISA i s'ha consolidat mitjançant les aportacions que el TES i les empreses depenents del TES puguin fer a GISA.
3. Tot i que part de la inversió que realitza GISA no correspon a infraestructures de transport, s'ha tingut en compte igualment ja que en els anys anteriors aquesta inversió comptabilitzava també en el pressupost del Departament de Política Territorial i Obres Públiques a través de GISA. Aquesta xifra correspon, per a l'any 2012 a un 71,8% del capítol 6 del pressupost de GISA, és a dir, de la inversió real que realitza l'empresa.
4. D'altra banda, de la mateixa manera que no s'havia fet fins ara, i una vegada més, per evitar la ruptura de les sèries, tampoc s'han tingut en compte els inversions en infraestructures de regadiu que corresponen al Departament d'Agricultura i a les empreses Regs de Catalunya (REGSA) i Regs Sistema Segarra-Garriga (REGSEGA). Per a l'any 2012 les inversions pressupostades en l'àmbit de regadius han superat els 220 milions d'euros.

Per tant, de cara a llegir i interpretar les taules i gràfics que es presenten a continuació cal tenir en compte de quina mena d'inversió estem parlant, recordar que no es tenen en compte les inversions fetes ni en l'àmbit de les infraestructures de medi ambient (depuradores, dessalinitzadores, etc.), ni de les infraestructures de regadiu així com tampoc es té en compte les inversions fetes en matèria d'habitatge. Per contra sí que es tenen en compte les inversions fetes per GISA en l'àmbit de la justícia, la seguretat ciutadana, l'educació i la salut per tal d'evitar la ruptura de les sèries. Així, totes les referències que es fan al pressupost del Departament de Territori i Sostenibilitat caldrà llegir-les dins d'aquest context i amb totes aquestes salvetats.

Pressupost consolidat del Departament de Territori i Sostenibilitat i participació en el pressupost de la Generalitat*

(Milions d'euros i % del pressupost del Departament sobre el total del pressupost de la Generalitat)

* Fins al 2010 era el Departament de Política Territorial i Obres Públiques.

Nota: Dades homogeneïtzades amb els anys anteriors. No inclou el pressupost de la Secretaria d'Habitatge i Millora Urbana, la DG de Polítiques Ambientals i de Qualitat Ambiental i el pressupost de l'Agència Catalana de l'Aigua (ACA), l'Agència de Residus de Catalunya (ARC), Aigües Ter-Llobregat (ATLL) i d'altres empreses que abans es comptabilitzaven en el pressupost del desaparegut Departament de Medi Ambient i Habitatge. En total el pressupost d'aquelles entitats i empreses associades anteriorment al Departament de Medi Ambient suma al voltant dels 1.200 milions d'euros per al 2012. La inversió real no inclou els finançaments específics

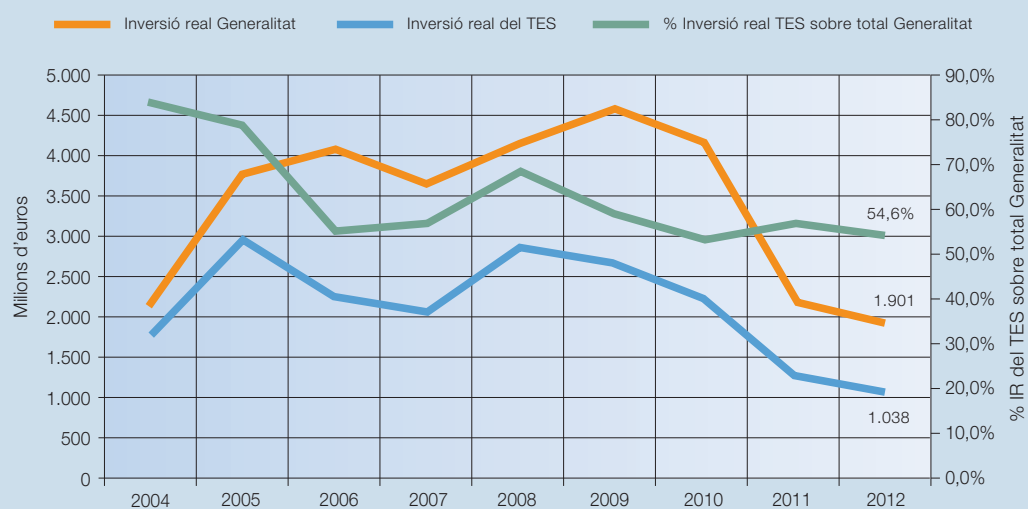
Font: Elaboració pròpia a partir dels Pressupostos de la Generalitat

L'any 2012 el pressupost del TES homogeneïtzat, és a dir, sense tenir en compte el pressupost associat a la Secretaria d'habitatge i millora urbana, la Direcció General de qualitat ambiental, la Direcció General de polítiques ambientals ni tampoc les empreses públiques en l'àmbit del medi ambient, ha estat de 3.258 milions d'euros, fet que suposa a la pràctica un manteniment del pressupost respecte de 2011, si bé la caiguda és de l'ordre del 32% respecte l'any 2009, any en què el pressupost del llavors Departament d'Obres Públiques i Política Territorial va assolir el seu màxim, fins als 4.783 milions d'euros. D'altra banda, a més de la reducció absoluta del seu pressupost, el Departament també ha perdut pes en el conjunt del pressupost de la Generalitat, fins a situar-se en un 8,8%, un nivell només comparable al de l'any 2004 de la sèrie registrada.

La inversió del Departament de Territori i Sostenibilitat pressupostada per mitjà del capítol 6 d'inversions reals del pressupost de la Generalitat per a l'any 2012 ha estat de 1.038 milions d'euros, fet que suposa una caiguda de prop del 20% respecte l'any 2011 i de gairebé dos terços respecte dels valors màxims registrats els anys 2008 i 2009. De fet, aquests volums d'inversió situen el pes de la inversió real del Departament en el 54,6% de la inversió real pressupostada pel conjunt de la Generalitat i constaten que el TES ha assumit una reducció de la seva capacitat d'inversió superior a la mitjana, si bé la taxa de decreixement s'ha moderat el 2012 respecte del 2011.

Evolució de la inversió real pressupostada per la Generalitat de Catalunya

(Millions d'euros i % de la inversió real del TES sobre el total de la Generalitat)

Nota: La inversió real fa referència al capítol 6, no inclou ni les despeses financeres (C7) ni els finançaments extrapressupostaris.

Font: Elaboració pròpia a partir dels Pressupostos de la Generalitat

Dels 3.258 milions d'euros de pressupost del Departament de Territori i Sostenibilitat, 2.477 milions estan destinats al Programa de Transport, és a dir, un 76% del pressupost del Departament, un percentatge lleugerament superior al de l'any anterior, quan es va representar un 72%.

Evolució de la distribució del Programa 52 de Transport del Departament de Territori i Sostenibilitat

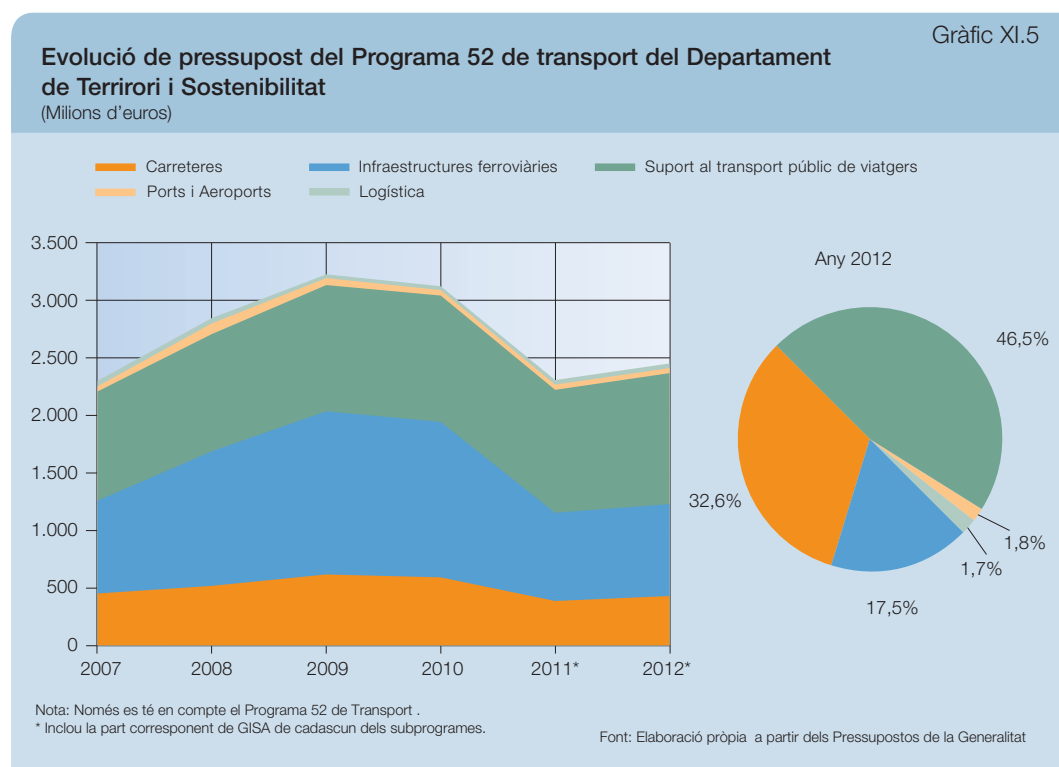
En milions d'euros	2007	2008	2009	2010	2011*	2012*
Carreteres	455,1	522,2	622,5	597,0	389,2	433,0
Infraestructures ferroviàries	815,6	1.182,4	1.433,9	1.366,0	775,3	807,5
Suport al transport públic de viatgers	959,5	1.030,5	1.109,0	1.110,1	1.080,2	1.150,9
Ports i aeroports	45,2	93,9	61,4	48,1	45,9	44,1
Logística i altres actuacions de suport al transport de mercaderies	48,4	46,7	32,7	34,0	40,3	41,3
Total	2.323,8	2.875,7	3.259,4	3.155,3	2.331,0	2.476,8
Pes de cada subprograma	2007	2008	2009	2010	2011*	2012*
Carreteres	19,6%	18,2%	19,1%	18,9%	16,7%	17,5%
Infraestructures ferroviàries	35,1%	41,1%	44,0%	43,3%	33,3%	32,6%
Suport al transport públic de viatgers	41,3%	35,8%	34,0%	35,2%	46,3%	46,5%
Ports i aeroports	1,9%	3,3%	1,9%	1,5%	2,0%	1,8%
Logística i altres actuacions de suport al transport de mercaderies	2,1%	1,6%	1,0%	1,1%	1,7%	1,7%
Total	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

Nota: només es té en compte el Programa 52 de Transport.

* Inclou la part corresponent de GISA de cadascun dels subprogrames.

Font: Elaboració pròpia a partir dels Pressupostos de la Generalitat

D'aquests 2.477 milions d'euros destinats al Programa de Transports l'any 2011, un 46,5% s'han destinat al *Programa de suport al transport públic de viatgers* i un 32,6% al *Programa d'infraestructures ferroviàries*, consolidant la tendència ja apuntada al darrer exercici pressupostari ja que, si bé entre tots dos subprogrames ja fa uns quants anys que sumen vora del 80% del pressupost total del TES, el major esforç es dedica a la promoció de la utilització dels serveis de transport públic i s'atenua el ritme d'execució de les infraestructures ferroviàries. Per la seva banda, la resta de subprogrames (carreteres, ports i aeroports i logística i suport al transport de mercaderies) mantenen més o menys el seu pes relatiu el 2012.

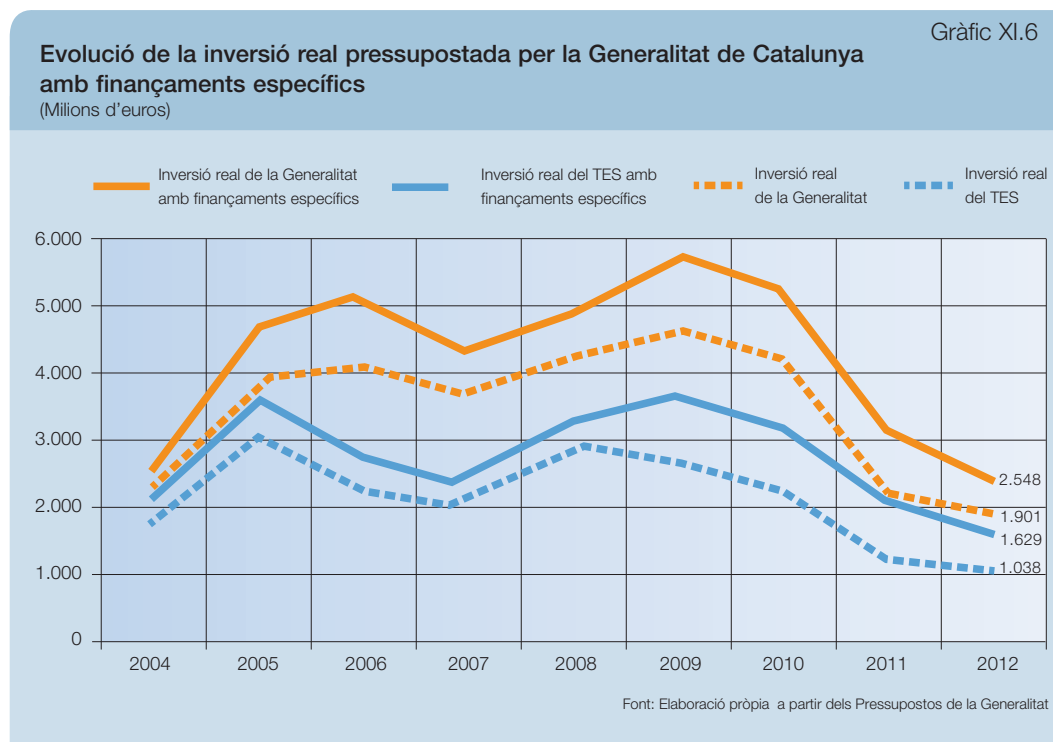

2.2.2. Els finançaments específics en el pressupost de la Generalitat

A més de la inversió pressupostada i liquidada a través del pressupost de cada any, la Generalitat de Catalunya executa una sèrie d'actuacions que estan finançades amb mètodes de finançament específics que no tenen una repercussió directa sobre el pressupost de l'exercici. Es tracta del mètode alemany, la concessió d'obra pública i els drets de superfície. Aquestes obres, si bé s'imputen l'any de la seva execució, són pagades amb càrrec a exercicis posteriors, ja sigui amb càrrec a despeses de capital (mètode alemany) o amb càrrec a despeses corrents (concessions i drets de superfície).

Així, pel que fa a l'any 2012, cal sumar a la inversió pressupostada aquella feta amb finançaments específics. En el cas de la Generalitat, la inversió total assoleix els 2.548 milions d'euros fet que suposa un 19% menys respecte el 2011 i un 55% menys respecte de l'any 2009, quan es va assolir el màxim històric. Pel que fa al Departament de Territori i Sostenibilitat l'any 2012 s'han assolit els 1.629 milions d'euros, un 23% menys que l'any anterior.

L'annex d'inversions reals dels Pressupostos de la Generalitat per a l'any 2012 estableixen uns finançaments específics per al conjunt de la Generalitat de 647 milions d'euros, dels quals 591 s'han destinat al pagament d'infraestructures del transport.

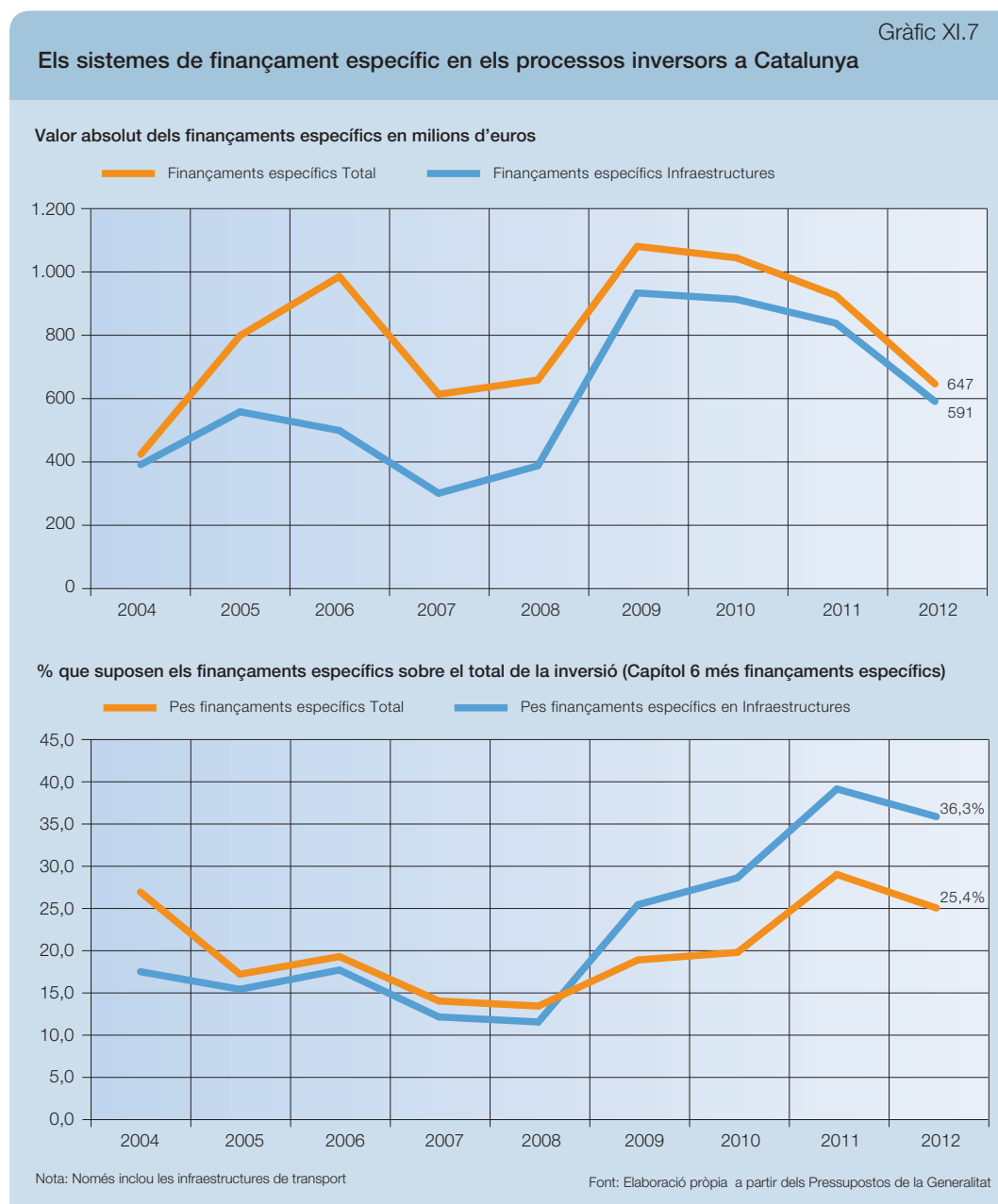

Al gràfic XI.7 s'observa l'evolució dels sistemes de pagament amb finançaments específics en infraestructures en relació a la inversió realitzada per la Generalitat. L'any 2012 una mica més del 36% de la inversió feta en infraestructures s'ha afrontat amb finançaments específics, mentre que en la inversió total de la Generalitat els finançaments específics han suposat prop de l'ordre del 25% de la inversió.

Després d'uns anys de progressiu increment dels finançaments específics com a mètode de pagament de les infraestructures, l'any 2012 s'ha registrat un punt d'inflexió i aquesta tendència s'ha estroncat. Així, mentre l'any 2004 els finançaments específics suposaven només un 17,8% de la inversió realitzada en infraestructures, en els darrers anys aquest percentatge va créixer fins al pràcticament 40% de l'any 2011. En canvi, l'any 2012 aquest percentatge s'ha reduït lleugerament fins l'esmentat 36%, fruit de l'amortització completa d'alguns contractes de pagament diferit i de l'esforç del Govern per aplanar les obligacions de pagament que comprometen els pressupostos futurs.

Pel que fa a la tipologia de finançament específic utilitzat cal assenyalar que l'any 2012 les concessions van suposar 477 dels 591 milions d'euros que es van destinar als finançaments específics d'infraestructures, és a dir, gairebé el 81% del total dels finançaments específics. El pes de les concessions com a tipologia de finançament específic ha anat creixent des de l'any 2004. En aquell any les concessions suposaven només un 3,3% dels finançaments específics en infraestructures i, per contra, la major part corresponia a mètodes de pagament ajornat (o mètode alemany).

L'any 2006 es va donar un tomb pel que fa l'ús dels finançaments específics tal i com s'observa al gràfic 08. Si fins aquell any els finançaments específics per infraestructures eren principalment pagaments ajornats, el 2006 el pes de cadascun dels mètodes pràcticament s'igualava i és a partir d'aquell any que comença a créixer el pes de les concessions (i peatges a l'ombra) fins a arribar al 2012 quan, com ja s'ha dit, representen gairebé el 81% dels finançaments específics.

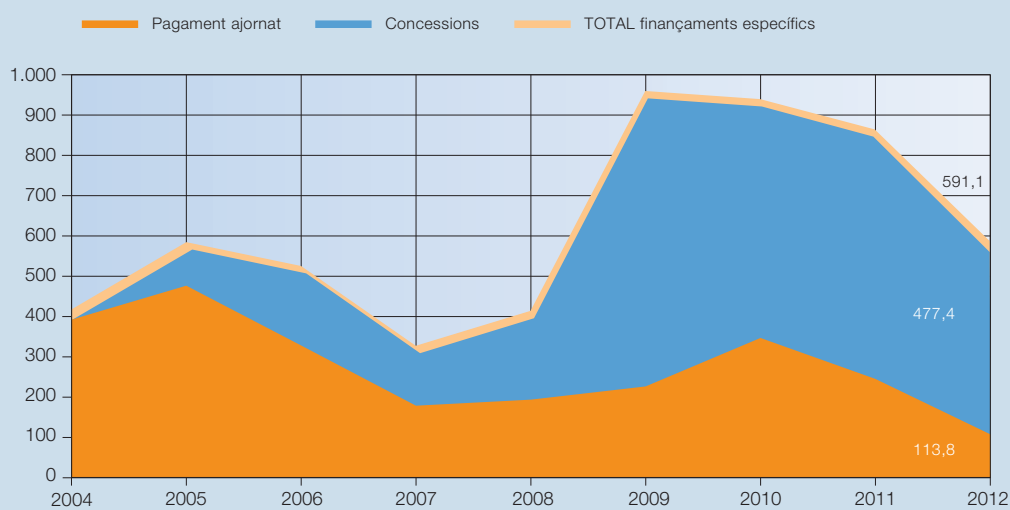
Com a recordatori, entre les principals infraestructures que ja estan en servei però que generen compromisos de pagaments futurs perquè es financen amb concessions (o peatges a l'ombra) cal destacar els desdoblaments de l'Eix Transversal, de l'Eix Diagonal i de les carreteres C-35 (Maçanet – Platja d'Aro), C-17 (Vic – Ripoll) la C-16 (Puig-reig – Berga) i la C-14 (Reus – Alcover), o les estacions i la infraestructura ferroviària de la línia 9 del metro.

Altres actuacions que l'any 2012 han generat pagaments diferits per haver estat finançades mitjançant sistemes extrapressupostaris (com el mètode alemany) són el condicionament de la variant sud de Lleida, el condicionament de la carretera C-51 (el Vendrell – Valls), la millora de les estacions de les línies 3, 4 i 5 del metro (inclòs el tram Horta – Vall d'Hebron), el perllongament de la línia 2 del metro (Pep Ventura – Badalona Centre), l'intercanviador d'Arc de Triomf (L1 i Rodalies Renfe) o els perllongaments de la línia de Ferrocarrils de la Generalitat de Catalunya a Sabadell i Terrassa.

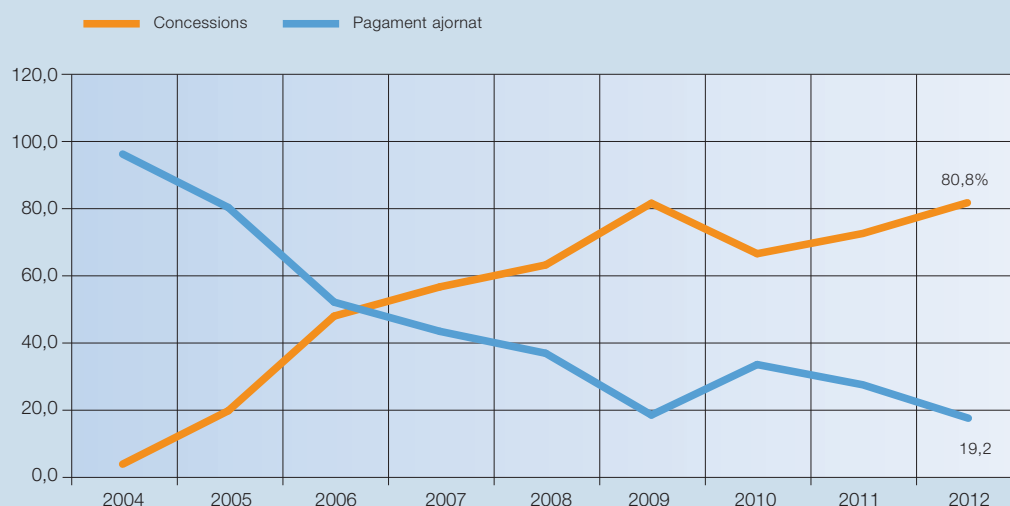
Gràfic XI.8

Evolució dels sistemes de finançament específics per a infraestructures

En milions d'euros

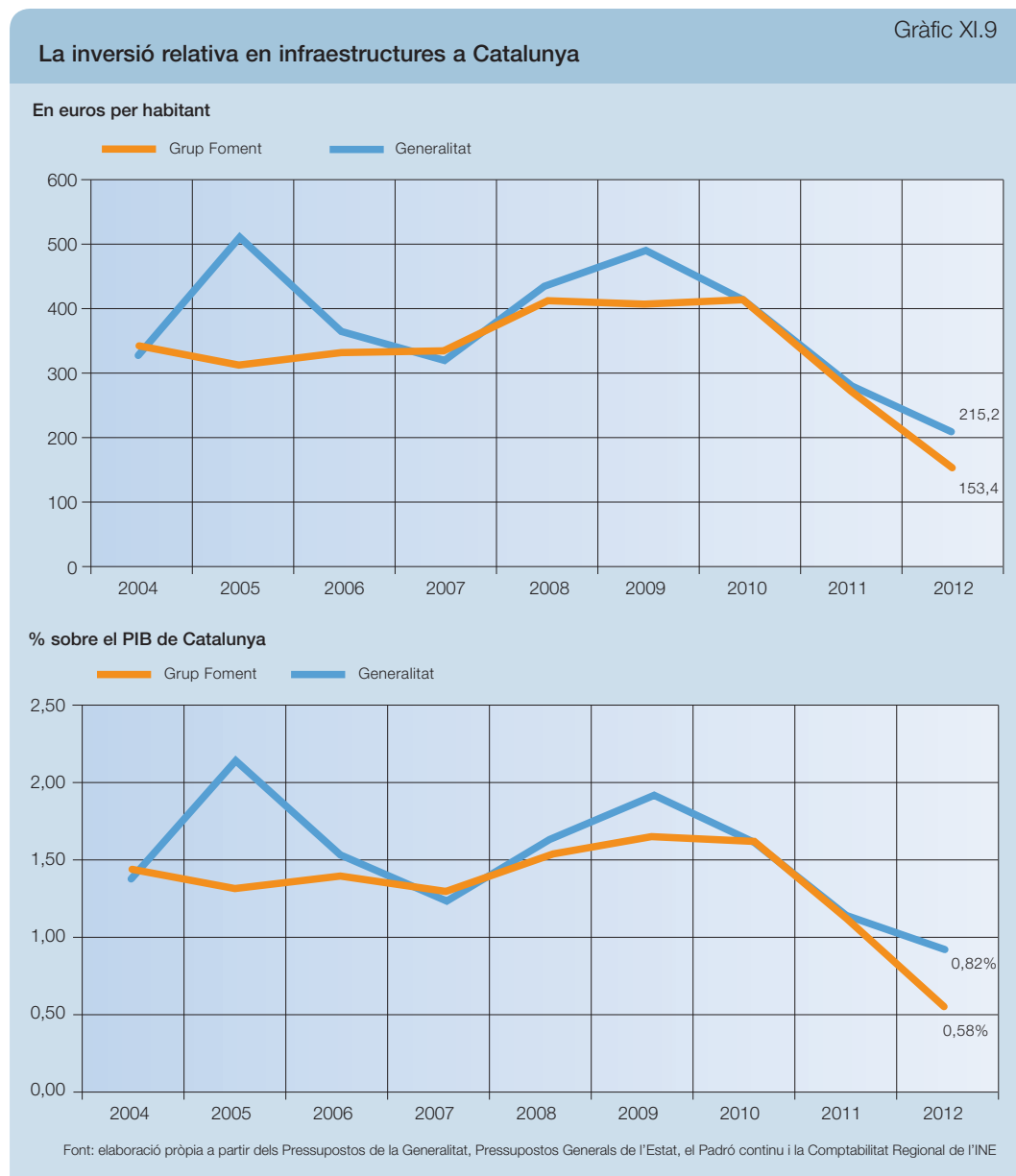
% del pes de cada sistema de finançament específic sobre el total

Font: Elaboració pròpia a partir dels Pressupostos de la Generalitat

2.2.3. La inversió en infraestructures en relació a la població i al PIB

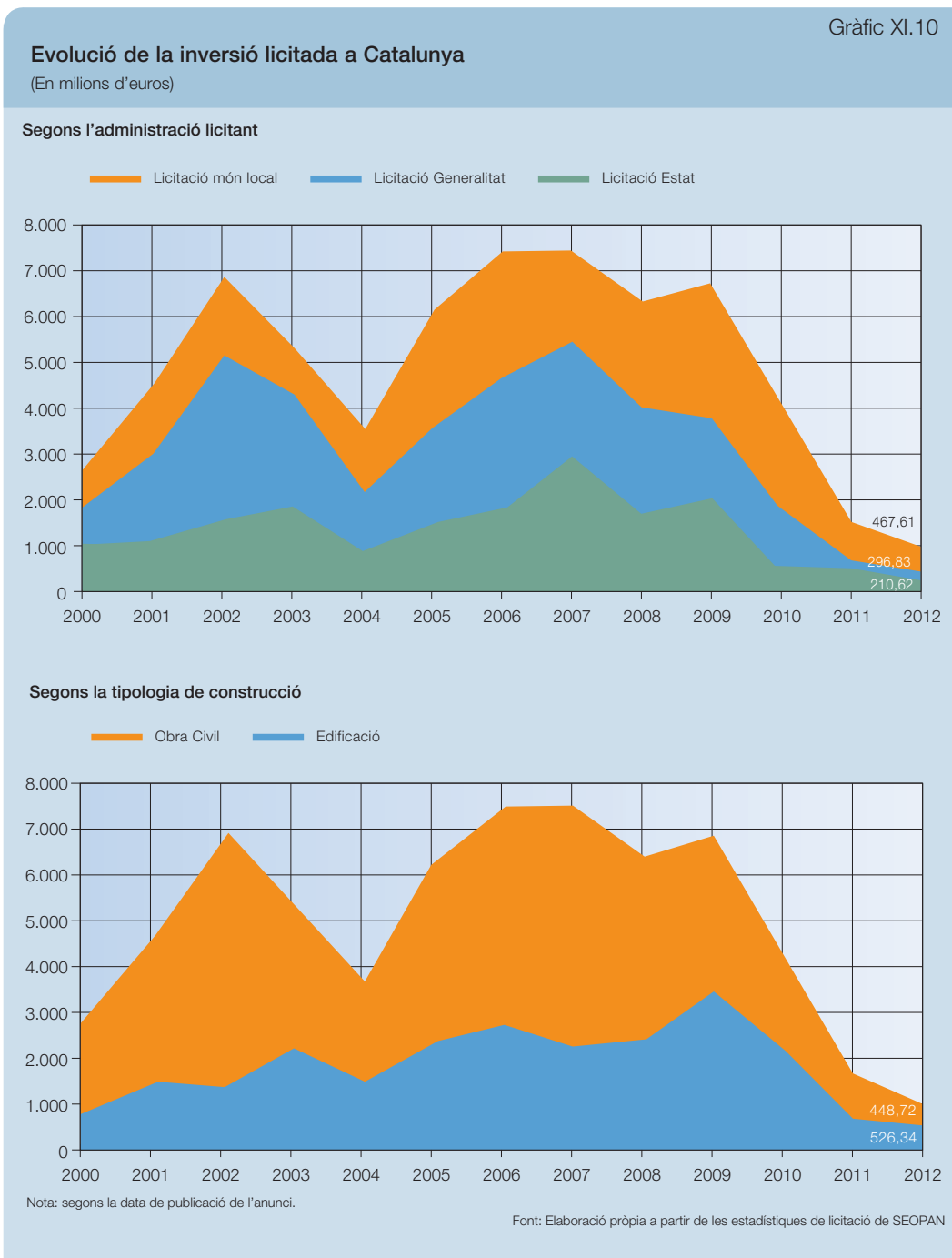
En termes relatius, l'any 2012 l'Estat ha pressupostat una inversió de 153,4 euros per habitant en infraestructures a Catalunya, mentre que la Generalitat (TES amb finançaments específics) ho va fer per valor de 215,2 euros. Pel que fa a la inversió en infraestructures en relació al PIB de Catalunya, la Generalitat i l'Estat, de manera conjunta, han invertit en infraestructures l'equivalent a l'1,4% del PIB, molt lluny de les xifres registrades durant els anys de major expansió de l'economia, en què es va superar el 4%.

Aquestes xifres posen de manifest la contundent caiguda de la inversió en infraestructures a Catalunya, que se situa en mínims històrics de la sèrie registrada, fruit de les manifestes restriccions pressupostàries ocasionades per la crisi econòmica. En qualsevol cas, les dades de 2012 posen de manifest un grau d'esforç inversor diferencial entre l'Estat i la Generalitat, donat que la Generalitat manté valors significativament superiors tant en termes de població com de PIB.

3. La inversió licitada

L'Observatori de la Construcció de SEOPAN fa el seguiment de les licitacions realitzades en cada comunitat autònoma, segons la data de publicació als butlletins oficials. A partir d'aquestes dades, en aquest apartat, s'analiza l'evolució de la inversió licitada en infraestructures de transport a Catalunya, tant pel Ministeri de Foment com pel Departament de Territori i Sostenibilitat i les empreses que en depenen.

L'any 2012 s'han licitat a Catalunya un total de 975 milions d'euros. Aquesta xifra correspon a la licitació feta per a totes les administracions públiques: l'Estat, la Generalitat i el món local (ajuntaments, diputacions i consells comarcals). Això suposa més de 6.500 menys del que es va arribar a licitar l'any 2007, just abans de l'inici de la crisi econòmica.

D'aquests 975 milions d'euros licitats el 2012, 449 corresponen a Obra Civil i els 536 restants a Edificació. Les caigudes en la licitació són molt rellevants en ambdós casos, però especialment pel que fa a l'obra civil. La licitació en edificació ha caigut un 21% respecte el 2011 (i el 76% en només dos anys), mentre que la licitació en obra civil ho ha fet un 50% (i el 77% en l'acumulat dels darrers dos anys).

Tot i la caiguda generalitzada en la licitació de totes les administracions i independentment del cicle polític de cadascuna de les administracions –que en general fa augmentar la licitació just abans d'unes eleccions i disminuir-la just després, i amb més èmfasi si suposa un canvi del partit que governa– s'observa un patró de comportament diferent en la licitació de cadascuna de les administracions. Així, la licitació a càrrec de la Generalitat mostra una davallada continuada des de l'any 2006, que s'ha accentuat els dos darrers anys, el que suposa un descens acumulat en la licitació de més del 92%. Per contra, la caiguda en la licitació de l'administració central no es fa palès fins l'any 2010, tot i la irregularitat registrada els anys anteriors, segurament fruit del cicle electoral. Ara bé, des del màxim de l'any 2007, en aquest cas la davallada se situa a l'entorn del 93%. Per últim cal assenyalar que la licitació de l'administració local no va disminuir fins l'any 2010, però que també en aquest cas s'ha reduït en un 84% respecte del màxim assolit el 2009.

En el darrer any, l'administració de l'Estat ha licitat actuacions per valor de 210 milions d'euros, que representen un 61% menys que l'any anterior. En el mateix sentit, l'administració local ha reduït les seves licitacions un 41%, fins als 468 milions d'euros. Malgrat el decrement, ha estat el nivell d'administració que ha licitat un volum major. Finalment, la Generalitat, tot i haver licitat solament 297 milions d'euros, pot argumentar que ha estat la única administració que ha incrementat el seu nivell de licitació respecte l'any anterior, fins a un 32%.

Quadre XI.3

Licitació de l'Administració pública a Catalunya segons l'àmbit d'inversió

Any 2012 (Estat, Generalitat de Catalunya i món local)

Àmbit d'inversió	En milions d'euros	En % sobre el total
Habitatge	53,1	5,4
Equipaments socials	366,3	37,6
Altra edificació	106,9	11,0
Edificació	526,3	54,0
Xarxa viària	99,1	10,2
Xarxa ferroviària	80,9	8,3
Ports	25,3	2,6
Transports	205,4	21,1
Altra obra civil	243,3	25,0
Total	975,1	100,0

Font: Observatori de la Licitació. SEOPAN

Així, com ja s'anticipava a la Memòria Econòmica de Catalunya de l'any 2010 i es confirmava a la de 2011, aquesta reducció en la licitació és fruit dels plans d'ajustament pressupostari que els diferents governs s'han vist forçats a aplicar per contenir el seu dèficit, i anticipa uns anys de fortes limitacions pressupostàries en obra pública.

Entre les actuacions licitades de transports durant l'any 2012 a Catalunya, destaquen les obres de remodelació i millora de l'accessibilitat a l'estació de Passeig de Gràcia de rodalies, la nova terminal de *short sea shipping* i els accessos terrestres provisionals al moll Prat del port de Barcelona, la primera fase de l'estació d'alta velocitat de Girona, o diverses obres auxiliars al tram urbà de Barcelona de la línia d'alta velocitat

4. La inversió executada

Atesa la manca de publicitat de dades oficials sobre el volum d'inversió en infraestructures executat tant per l'Estat com per la Generalitat a Catalunya l'any 2012 i la impossibilitat d'oferir una estimació pròpia del grau d'execució dels corresponents pressupostos públics d'inversió mitjançant la Base Integrada de Projectes d'Infraestructures (BIP), l'eina desenvolupada per la Cambra de Comerç de Barcelona que s'havia emprat en anteriors edicions de la Memòria Econòmica de Catalunya, enguany l'anàlisi de la inversió executada es limita a recollir les principals actuacions en matèria d'infraestructures que tant el Ministeri de Foment com la Generalitat han iniciat o adjudicat a Catalunya durant l'any 2012.

4.1. La inversió de l'Estat

Xarxa viària

- S'ha adjudicat l'execució de diverses operacions de conservació i explotació a l'entorn de la carretera N-260, a la demarcació de Lleida, per un import de 4,2 milions d'euros.
- S'ha adjudicat l'execució de diverses operacions de conservació i explotació a diverses carreteres (sector B-2) de la demarcació de Barcelona, per un import de 8,0 milions d'euros.
- S'ha posat en servei el tram de l'autovia A-22 Variant d'Almacelles - límit de província d'Osca, de 9,75 quilòmetres de longitud. El pressupost invertit en l'obra ascendeix a 50,5 milions d'euros.

Xarxa ferroviària

A. Millores en les estacions

- S'han iniciat les obres de millora de l'accessibilitat i ampliació del vestíbul de l'estació de Passeig de Gràcia. Aquests treballs constitueixen la fase més complexa del projecte de modernització de l'estació barcelonina, el pressupost de la qual és de 12 milions d'euros i que permetrà augmentar els seus estàndards de modernitat, funcionalitat i seguretat, garantint el moviment i els accessos a tots els usuaris

- S'han completat les obres de millora de l'accessibilitat a l'estació de Sils, situada en la línia d'ample convencional Barcelona – Girona – Portbou. Les principals actuacions consisteixen en la construcció d'un pas inferior entre andanes dotat d'ascensors, la qual cosa garantirà el moviment de persones amb discapacitat, i el recrescut de les andanes, facilitant així un accés més segur i còmode als diferents tipus de tren. La inversió prevista és d'1,5 milions d'euros.
- S'han conclòs les obres de millora d'accessibilitat a les estacions del Clot Aragó (2,4 milions d'euros), Plaça de Catalunya (0,5 milions d'euros) i Blanes (3,2 milions d'euros).
- S'han continuat les actuacions de modernització de l'estació de Pineda de Mar, amb una inversió de 3,0 milions d'euros.
- S'han iniciat les obres de construcció d'un nou pas inferior per a vianants al terme municipal de Riells i Viabrea, per import d'1,9 milions d'euros.
- S'han conclòs les obres de remodelació i millora de l'accessibilitat a l'estació de La Molina, pertanyent a la línia convencional Barcelona – Ripoll – Puigcerdà. Aquesta actuació, que ha suposat una inversió de 2,7 milions d'euros, ha consistit en la prolongació i recrescut de les andanes, la construcció d'un pas inferior, l'execució de noves marquesines i la rehabilitació del vestíbul de l'edifici de l'estació i les sales annexes.

B. Millores en la infraestructura

- Línia d'Alta Velocitat:
 - ADIF ha completat el muntatge de catenària al tram Sant Julià de Ramis – Figueres (Alt Empordà) de la línia d'alta velocitat Madrid-Barcelona-frontera francesa.
 - S'han completat els treballs d'adequació de la segona andana i la prolongació del pas inferior de l'estació de Figueres – Vilafant. Les noves instal·lacions donaran servei a dues vies d'estacionament d'ample internacional de la connexió en alta velocitat entre Barcelona i la frontera francesa.
 - S'ha enllestit la primera fase de la nova estació d'alta velocitat de Girona, amb un pressupost de 25,1 milions d'euros. Aquesta actuació ha permès optimitzar els terminis d'execució, d'acord amb el compromís del Ministeri de Foment d'impulsar i posar en servei el tram Barcelona-Figueres de la línia d'alta velocitat els primers dies de 2013.
 - S'han completat les obres de muntatge de via en el tram la Sagrera - Mollet del Vallès, així com en l'àmbit de Montmeló, en el tram Mollet del Vallès – Montornès del Vallès. Els treballs han estat adjudicats per un import de 9,9 milions d'euros.
 - S'ha iniciat la construcció de la llosa de cobertura de la nova estació soterrada de Sant Andreu Comtal que s'inscriu en el tram la Sagrera – Nus de la Trinitat de la línia d'alta velocitat Madrid – Barcelona – frontera francesa.

- S’han iniciat els treballs previs per a la construcció d’una de les tres sortides d’emergència addicionals del túnel Sants – la Sagrera de la línia d’alta velocitat, que se situarà en la confluència dels carrers Mallorca i Independència.

- Rodalies

- S’han posat en servei les noves infraestructures ferroviàries d’ample convencional a Montmeló, que han consistit en la construcció d’una nova estació per als serveis de Rodalies, un túnel d’1,3 quilòmetres i un viaducte sobre el riu Congost, amb una inversió superior als 105 milions d’euros.
- S’han finalitzat els treballs de remodelació del sistema d’electrificació al tram d’ample convencional la Sagrera – Sant Adrià de Besòs, que han suposat una inversió superior a 1,7 milions d’euros.
- S’ha completat la remodelació de catenària a l’estació de Montcada Bifurcació (Vallès Occidental), l’objectiu és millorar el sistema d’electrificació en aquest trajecte, que registra un elevat trànsit ferroviari, per augmentar la fiabilitat, eficiència i seguretat de les instal·lacions, permetent un subministrament elèctric a les circulacions en òptimes condicions, la qual cosa redunda en un increment de la qualitat del servei ferroviari. La inversió prevista és de 4,8 milions d’euros.
- S’ha finalitzat la construcció del nou edifici de la base de manteniment d’infraestructura a Martorell, que aglutina les dependències internes. Les instal·lacions acolliran les àrees de senyalització, comunicacions i via i obres. Aquesta actuació ha suposat una inversió d’1,4 milions d’euros.
- S’han posat en servei les noves instal·lacions de protecció civil als túnels ferroviaris de Barcelona, Sabadell i Terrassa. Aquesta actuació, que ha suposat una inversió superior a 5,3 milions d’euros, facilita una gestió més eficaç dels sistemes d’il·luminació i s’augmenten els estàndards de seguretat, disponibilitat i eficiència de les instal·lacions en l’interior dels túnels, alhora que s’optimitza el seu manteniment.
- S’han executat diversos treballs de modernització de les instal·lacions de senyalització a la xarxa de Rodalia de Barcelona, amb un pressupost de 3,7 milions d’euros.
- S’ha adjudicat per 4,2 milions d’euros l’execució d’obres de millora en el sistema d’electrificació de la xarxa de Rodalies de Barcelona i de Girona. El contracte comprèn la instal·lació, muntatge i posada en servei d’un sistema de telecomandament de seccionadors de catenària a les estacions del Prat de Llobregat, Gavà-Viladecans, Castelldefels, Sitges, Vilanova i la Geltrú, Els Monjos, Sant Sadurní d’Anoia, Cornellà de Llobregat, Montcada i Reixac, Mollet-Sant Fost, Premià de Mar, Pineda de Mar i Sabadell-Sud, Maçanet-Massanes, Sant Miquel de Fluvià i Llançà.
- S’ha adjudicat la construcció d’una segona escomesa elèctrica subterrània en alta tensió a la futura subestació de tracció de la Sagrera, que s’executarà sobre la línia convencional Barcelona – Sagrera – Maçanet (per Mataró).

- S'ha adjudicat, per import d'1,9 milions d'euros, la instal·lació d'un nou enclavament electrònic a Torredembarra, en la línia d'ample convencional Barcelona – Tarragona – València.
- S'han enllestit els treballs de construcció del pas inferior per als vianants, que s'emmarquen a les obres de supressió del pas a nivell situat a la plaça dels Carros, a Tarragona, en la línia d'ample convencional València – Tarragona – Barcelona. La inversió supera els 3 milions d'euros.
- Han finalitzat les obres de la nova base de manteniment de Montcada – Bifurcació, que han suposat una inversió de 7,7 milions d'euros.
- Han finalitzat les obres d'ampliació d'un pas inferior situat en l'àmbit de l'estació de Flaçà. Els treballs han permès triplicar l'amplada del pas per disposar de dos carrils per a la circulació de vehicles, i voreres en els dos laterals per al trànsit de vianants.
- S'ha posat en servei del nou aparcament de l'estació de Lleida Pirineus, que té capacitat per a 531 places i que ha representat una inversió d'aproximadament 16,3 milions d'euros.
- S'està implantant un nou enclavament electrònic en el Centre Logístic de Tarragona Classificació amb l'objectiu de millorar l'operativitat a les seves instal·lacions. Els treballs, que compten amb una inversió de 4,2 milions d'euros, possibilitaran l'accés o expedició directa de trens des de Reus, Tarragona i el port de Tarragona, el tractament de trens de 750 metres i 8 i la inclusió del Centre Logístic a la Xarxa 24 hores/365 dies de l'ADIF.

Ports, aeroports i activitats logístiques

- El Port de Barcelona va posar en servei els accessos viaris i ferroviaris provisionals al moll Prat, el primer moll que entra en funcionament a la nova zona de l'ampliació del Port. El Port de Barcelona ha invertit un total de 41 milions d'euros en la construcció d'aquests accessos. D'aquesta quantitat, s'han destinat 25 milions a l'execució dels accessos viaris a la nova terminal de contenidors, gestionada per Tercat – Hutchison (que va ser inaugurada oficialment el 27 de setembre). Els 16 milions restants s'han invertit en la construcció dels accessos ferroviaris, tant en ample ibèric com internacional.
- S'ha posat en funcionament un nou atracament per a la descàrrega de productes petrolers al moll Àlvarez de la Campa que donarà servei a la Compañía Logística de Hidrocarburos (CLH). El Port ha invertit 8 MEUR en l'execució d'aquesta infraestructura, que completa l'altre punt d'atracada que CLH ja fa servir al recinte portuari.
- S'ha adjudicat la nova terminal de *short sea shipping* per mitjà d'una concessió per construir i gestionar una nova terminal de transport marítim de curta distància al moll Costa, que comporta una inversió total de 22 milions d'euros en la nova instal·lació.
- S'han adjudicat les obres d'urbanització de la zona oest del moll de l'Energia, per un import de 4,8 milions d'euros.
- S'ha adjudicat l'obra de formació d'esplanada de l'àrea nord del moll Prat, és a dir, l'àrea futura d'ampliació de la nova terminal de TerCat, per un import de 5,1 milions d'euros.

- Ha entrat en servei la nova Àrea PIF (Punt d'Inspecció en Frontera) del Port de Barcelona, que aplega en un mateix espai tots els controls sanitaris i no sanitaris de mercaderies en frontera, i que té l'objectiu d'agilitar els processos de control en frontera i facilitar el pas de la mercaderia pel Port. L'edifici, amb prop de 6.000 m², ha suposat una inversió de l'ordre de 7 milions d'euros.
- S'han completat les obres de conservació de la pista transversal 02-20, de l'aeroport de Barcelona. Els treballs consisteixen en l'adequació de la pista mitjançant la reparació del paviment i dels marges així com l'aplicació d'un tractament superficial per millorar l'adherència dels aterratges. Les obres suposen una inversió de 9,6 milions d'euros.
- L'aeroport de Barcelona ha posat en funcionament la seva torre de control sud per auxiliar el servei de control de la zona de plataforma. La instal·lació ha estat construïda per un import de 10,3 milions d'euros i s'ha equipat amb una inversió superior als 4,0 milions d'euros.

4.2. La inversió de la Generalitat

Xarxa viària

- S'ha posat en funcionament el carril bus-VAO de l'autopista C-58, que uneix Barcelona (avinguda Meridiana) i Ripollet. Les obres han comportat una inversió de 80 milions d'euros.
- S'han continuat executant les obres per a millorar l'actual encreuament entre la C-17 i la N-150, d'accés als barris de Vallbona (terme de Barcelona) i de Can Sant Joan (Montcada i Reixac). Els treballs corresponen a la construcció d'un enllaç que permetrà eliminar l'actual encreuament a nivell regulat per semàfors, amb l'objectiu d'afavorir la seguretat i la fluïdesa del trànsit en aquest àmbit. En concret, es formarà una rotonda al nivell de la intersecció actual per canalitzar els moviments més locals i s'aixecarà el tronc central de la C-17, en un tram d'1 quilòmetre, per donar continuïtat al trànsit de pas. Els treballs compten amb un pressupost de 15,5 milions d'euros.
- S'ha posat en servei la renovada L-201 entre Maldà i Arbeca, un cop han finalitzat les tasques de condicionament del tronc de la carretera. Aquesta actuació ha permès millorar el traçat i nivell de servei d'aquesta carretera en un tram de 9,6 quilòmetres i, d'aquesta manera, afavorir la seguretat i la fluïdesa en la conducció. Les obres, que van començar la tardor de 2010, han significat una inversió de 6,7 milions d'euros.
- S'ha iniciat un conjunt de treballs al túnel de l'Obaga Negra, situat a la C-14 a Peramola, amb l'objectiu de rehabilitar-lo i millorar-ne la seguretat, amb un pressupost aproximat de 3 milions d'euros.
- S'ha completat l'última fase dels treballs de millora i manteniment del túnel de la carretera C-16 a Guardiola de Berguedà, amb una inversió total de 2,9 milions d'euros.

Xarxa ferroviària

- S'ha posat en servei el vestíbul de l'intercanviador d'Arc de Triomf de la plaça d'André Malraux, ampliat en el marc de les obres d'adaptació i millora que hi ha dut a terme. Es tracta del segon vestíbul que comprèn aquest projecte, atès que el primer, més proper al passeig de Sant Joan, ja va entrar en funcionament la tardor del 2010. La inversió total ha estat superior als 38 milions d'euros.
- S'han reprès les obres del perllongament de la línia del Vallès d'FGC a Terrassa i Sabadell, suspeses com a conseqüència de les limitacions pressupostàries presents. El pla de viabilitat de les obres preveu una reestructuració dels pagaments previstos inicialment amb mètode alemany. Això significa que l'obra es pagarà en diferents anualitats entre els anys 2012 i 2019. Així, les licitacions pendents es pagaran mitjançant pressupostos ordinaris.

Transport públic de viatgers

- S'han continuat les obres de remodelació i adaptació de l'estació de la línia 5 del metro de Virrei Amat que suposarà una inversió de prop de 9,3 milions d'euros. En aquest sentit, es dotarà de més espais que aportaran amplitud i comoditat en els desplaçaments dels viatgers i s'instal·laran ascensors per a comunicar l'exterior, el vestíbul i les andanes.

Ports, Aeroports i activitats logístiques

- Pel que fa a les actuacions en ports, s'han posat en servei les obres de la segona fase de l'ampliació del port pesquer de Blanes, que contempla la urbanització de les noves esplanades creades, amb una inversió de 2,0 milions d'euros.

PLANIFICACIÓ I GESTIÓ D'INFRAESTRUCTURES: UN NOU EQUILIBRI A MITJÀ TERMINI

Pere Macias. *Doctor Enginyer de Camins i president de la Fundació Cercle d'Infraestructures*

Una dècada prodigiosa

La inversió pública a l'Estat Espanyol va assolir uns nivells excepcionals els deu primers anys del segle. Entre 2001 i 2010 les administracions públiques varen realitzar uns nivells de licitació d'obra pública molt alts. També a Catalunya, per primera vegada en la història recent, la inversió en obra pública (infraestructures) va ser molt elevada. No tant sols en valor absolut, sinó també en el percentatge en relació a l'Estat Espanyol, molt proper al pes relatiu de l'economia catalana en el PIB estatal.

La causa d'aquest fet cal cercar-la en la confluència de diversos factors, tots ells jugant a favor. En primer lloc, la gran capacitat inversora de les administracions públiques derivada de la bona salut recaptatòria que es va mantenir fins a l'exercici 2007. Tant l'Administració General de l'Estat com els Ajuntaments –i en menor mesura les comunitats autònomes– veien reflectits en el seus comptes uns ingressos creixents procedents en bona mesura de l'elevadíssima activitat del sector immobiliari. Resulta indicatiu el superàvit del conjunt de les administracions públiques els anys 2005, 2006 i 2007.

En segon lloc, l'aplicació dels Fons Europeus a Espanya durant tota la dècada ha estat també molt important: entre FEDER i el FONS DE COHESIÓ, més de 46.000 milions, representant més del 20% de tota la inversió pública. Gràcies a la important inversió realitzada pel Ministeri de Foment i el seu grup d'entitats i empreses (119.978 milions d'euros entre 2001 i 2010), les infraestructures de transport han experimentat un desenvolupament molt substancial. De 6.847 km d'autopistes lliures de peatge s'ha passat a 11.271 km al final de la dècada, la xarxa més extensa d'Europa, i de 472 km de línies ferroviàries d'alta velocitat a 2.225 km, fet que permès passar per davant de França i Japó, els dos països capdavaners en la implementació dels trens d'alta velocitat.

A Catalunya aquests factors tenen dues matisacions. La primera són els pèssims resultats obtinguts amb els models de finançament autonòmic, que han consolidat un fort desequilibri entre l'esforç fiscal dels catalans i els recursos disponibles per part de l'administració autonòmica. La segona és la menor aplicació de finançament europeu, per la inelegibilitat de Catalunya com a regió objectiu dels fons estructurals. Una mesura dels estocs de capital fix públic entre els anys 1980 i 2008, ens mostra com l'evolució d'aquest paràmetre ha estat molt positiu a totes les comunitats, però a Catalunya, havent augmentat les seves dotacions, ho ha fet en menor mesura que la resta: només ha guanyat 18,7 punts percentuals, mentre que el promig estatal ha pujat en 28,4 punts.

Malgrat tot, hi ha dues circumstàncies que permeten explicar la notable inversió de la dècada a Catalunya. La primera, la implementació de tres grans projectes de l'Administració General de l'Estat –acordats i planificats a les darreries dels anys 90– que han concentrat més del 95% de

Taula 1. Estoc de capital públic i fons estructurals percebuts per comunitats autònomes

Comunitat Autònoma	Estoc de capital públic / PIB (%)		Fons estructurals (%)
	1980	2008	2000-2006
Extremadura	84,4	133,2	7,3
Castella la Manxa	63,7	109,5	7,4
Castella i Lleó	66,9	107,9	11,1
Astúries	51,8	107,7	4,3
Aragó	74,9	98,1	0,7
Galícia	43,1	93,7	12,8
Cantàbria	42,1	90,4	0,9
La Rioja	81,6	87,8	0,1
Andalusia	50,2	81,3	28,3
Canàries	45,6	76,3	6,5
Navarra	52,9	72,3	0,2
Mitjana estatal	43,9	72,3	100*
Múrcia	35,5	68,6	4,0
Com. Valenciana	38,0	64,5	10,4
País Basc	36,0	63,6	1,4
Balears	35,5	55,2	0,2
Madrid	31,4	55,2	0,9
Catalunya	33,9	52,6	2,9

Font: «Las diferencias regionales del sector público español» (Pérez F. et al). Fundació BBVA-IVIE (Instituto Valenciano de Investigaciones Económicas), i «La programación regional y sus instrumentos. Informe anual 2010».

Ministerio de Hacienda y Administraciones Públicas.

*Exclous Ceuta i Melilla que també disposen de Fons.

la inversió: la construcció de la línia d'alta velocitat, i les grans ampliacions del Port i de l'Aeroport. Aquest fet, que relatarem més endavant, posa de relleu la necessitat de planificació de les grans infraestructures i sobretot de la concertació entre governs en la programació de les actuacions.

La segona circumstància és que la Generalitat, no gaudint d'excedents pressupostaris per destinar a l'obra pública, va aplicar amb molta intensitat les noves fórmules de provisió d'infraestructures i equipaments, basades en la gestió i el finançament a càrrec del sector privat. D'aquesta manera es varen aconseguir, fins i tot en els primers anys de la recessió, altíssimes xifres d'inversió, amb l'aplicació de la col·laboració públic-privada a actuacions tan rellevants com la Línia 9 del Metro, la duplicació de calçades a l'Eix Transversal, o la construcció d'equipaments, escolars, assistencials i judicials. No cal dubtar de la necessitat de la majoria d'aquestes inversions, però si cal constatar que l'abús

d'aquestes fórmules de finançament diferit constitueix una de les principals causes de l'actual situació de col·lapse de les finances catalanes.

Aquest període d'extraordinària inversió pública acaba sobtadament amb el canvi de dècada. Mentre a l'any 2010 es varen licitar a Catalunya obres per un valor superior als 5.000 milions d'euros, l'any següent la xifra va baixar fins als 1.300 milions, i el 2012 ni tan sols s'ha assolit el miler de milions. Els tres nivells de l'administració tenen un comportament inèdit i les seves xifres cauen a mínims històrics.

Una situació de difícil reversibilitat a curt termini

La durada de la fase depressiva del cicle dependrà de la recuperació de la capacitat d'estalvi per part de les hisendes públiques. Tot sembla indicar que encara resta molt trajecte a cobrir en el programa d'estabilitat pressupostària. Les darreres previsions indiquen que el procés de reducció del dèficit públic es prolongarà, com a mínim, fins l'any 2015. En conseqüència és molt difícil pensar en una recuperació a curt termini de la capacitat inversora de les administracions. Un elemental coneixement del mecanisme de formulació dels pressupostos públics posa de relleu que, mentre continuï aquest procés de consolidació fiscal, amb creixements anuals de les partides destinades al servei de la deute, i amb una extrema dificultat de retallar encara més les prestacions de caràcter social, la variable perjudicada continuarà sent la inversió.

Una anàlisi dels diferents estrats governamentals permet afinar més les conclusions. Per part de l'administració central, la disponibilitat de recursos pressupostaris va del tot lligada al procés d'ajustament, i per tant és obvi que en els propers dos o tres exercicis no es produirà estalvi en els comptes públics per poder destinar a inversió. En canvi l'Administració local, amb algunes significatives excepcions, ha recorregut ja bona part del camí i es troba en millors condicions per a reprendre la capacitat inversora. Especialment rellevant és la bona salut financera de l'Ajuntament de Barcelona, que li permet fer front al pagament dels proveïdors als 30 dies, i afrontar un notable pla d'inversions. A l'altre extrem es situarien les comunitats autònomes mal finançades, entre les quals hi ha la Generalitat, amb poques possibilitats de reprendre a curt termini les seves inversions. Només un canvi molt radical del sistema de finançament en possibilitaria una recuperació més accelerada.

La persistència de greus dèficits en les infraestructures catalanes

Unes xifres tan elevades d'inversió pública, mantingudes al llarg de tota una dècada podien fer creure que s'ha donat plena satisfacció a les necessitats infraestructurals de Catalunya. Rés més allunyat de la realitat. A les instal·lacions portuàries i aeroportuàries, l'acumulació de capital fix ha estat molt important, tant al Port i a l'Aeroport de Barcelona, com al Port de Tarragona i als aeroports de Girona Costa Brava i de Reus. Però, en canvi, la xarxa ferroviària catalana i sobretot la xarxa viària continuen presentant gravíssims dèficits.

Pel que fa al sistema viari de titularitat estatal, cal remarcar que ha estat el gran absent de l'actuació del govern central. Cap de les múltiples assignatures pendents ha aconseguit progressos significatius, ni el Quart Cinturó, ni el desdoblament de la N-II a les comarques gironines i al Maresme, ni el de la N-340 a Tarragona, ni les carreteres d'accés al Pirineus (N-260 i autovia de la Val d'Aran) ni la importantíssima via de sortida del Port de Tarragona cap a Lleida i Saragossa. En tots els casos les actuacions han estat mínimes, i ens han deixat un panorama caracteritzat per obres aturades i trams pendents de licitació. El caràcter dual i discriminatori de la xarxa viària espanyola d'alta capacitat no tan sols no s'ha mitigat sinó que fins i tot s'ha agreujat com a conseqüència d'una política inversora de l'Estat basada més en el concepte de «cohesió territorial» que no pas en l'atenció a les necessitats reals de transport. Un exemple n'és la construcció dels 650 km de la Ruta de la Plata entre Sevilla i Astúries, que s'ha aconseguit en poc més d'una dècada al vertiginós ritme constructiu de 65 Km per any, mentre que al tram gironí de la N-II, només s'ha actuat en 8 km des d'inicis del segle.

En el mode ferroviari, la gran inversió en la nova línia d'alta velocitat ha concentrat tots els recursos, en perjudici de la xarxa convencional, la qual ha estat desatessa. Ara mateix, el corredor de la Mediterrània i la connectivitat dels ports de Barcelona i Tarragona encara no està resolta. L'execució del Pla de rodalies de l'any 2008 no assoleix encara ni el 15% de les inversions previstes a dos anys vista per a la data del seu acabament. Particularment greu és la incomprendible aturada de la connexió ferroviària amb la nova terminal T-1 del Prat.

També trobem mancances en les infraestructures dependents de la Generalitat, especialment en diverses actuacions viàries i, sobretot, en el sistema de transport públic. El retard en l'acabament de la Línia 9 n'és el paradigma.

Es pot afirmar que no estan, ni de bon tros, cobertes les necessitats infraestructurals catalanes i que reprendre un bon ritme de construcció en l'obra pública contribuiria eficaçment a la sortida de la crisi.

És temps de planificar, d'acordar i de gestionar

Si bé algunes de les infraestructures que acabem d'esmentar disposen de projecte i la seva execució només depèn de l'assignació pressupostària, hi ha també molts exemples d'actuacions on la paràlisi s'ha produït

Taula 2. Objectiu dels saldos pressupostaris de les Administracions Públiques, vigent a 1 d'abril 2013 (%PIB)

	2011	2012	2013	2014
Administració central i Seguretat Social	-5,2	-4,5	-3,8	-2,7
Comunitats Autònomes	-3,3	-1,5	-0,7	-0,1
Corporacions Locals	-0,4	-0,3	0,0	0,0
TOTAL SECTOR PÚBLIC	-8,9	-6,3	-4,5	-2,8

per la manca d'acord en la formulació dels projectes. És el cas del Quart Cinturó entre Terrassa i Cardedeu, on encara no s'ha aconseguit consensuar la solució o bé de la duplicació de via de la línia de Barcelona a Ripoll, que tampoc disposa ni tan sols d'estudi informatiu aprovat.

Aquest darrer projecte permet explicar que convé utilitzar procediments més eficients per poder garantir la implementació d'una infraestructura. En tenim un exemple en l'anomenat «Metro del Baix Llobregat» que va possibilitar la conversió de l'antic «Carrilet» de via única i servei molt precari en una moderna línia de ferrocarril suburbà capaç de gairebé triplicar el número d'usuaris en un període curt de temps, des dels 9 milions transportats el 1997, any d'inici del procés, fins als 23 de milions el 2011.

L'estratègia es va traçar als anys noranta i va consistir en projectar el disseny funcional de la línia. A partir d'aquest, es varen anar executant actuacions per eliminar progressivament els colls d'ampolla que en limitaven la capacitat, a la vegada que es millorava la integració urbana, des de la Magòria fins a Martorell, passant per l'Hospitalet, Cornellà, Sant Boi, Sant Andreu de la Barca, Palerjà i Sant Vicenç dels Horts. La clau de l'èxit de l'operació va ser el «feed-back» entre la planificació i la gestió. A cada etapa es construïa allò que més podia contribuir a la millora del servei. D'aquesta manera fins el darrer euro invertit revertia automàticament en l'oferta i consolidava la utilització de la línia.

En el ferrocarril de Ripoll, per contra, després de dues dècades de demandes ciutadanes i malgrat estar inclosa tant en la planificació del transport metropolità com en els plans estatals, no s'ha iniciat ni una sola actuació. L'evident complexitat de resoldre la integració urbana de molts trams retarda una i altra vegada l'estudi informatiu conjunt. Fora molt més eficaç prioritzar les actuacions de desdoblament en els trams interurbans. La duplicació de via en uns pocs quilòmetres, de senzilla i econòmica execució, permetria increments molt substancials de l'oferta i de la qualitat de servei en un termini molt breu.

La complexitat administrativa i política del nostre país fa que, només quan s'és capaç d'assolir nivells de complicitat entre els distints governs, els grans projectes són possibles. Tal i com hem vist, les inversions de la darrera dècada tenen el seu origen en els grans pactes dels anys noranta: el Pla del Delta del Llobregat, signat el 16 d'abril del 1994, va obrir la porta al desviament de la llera del riu, la qual cosa va possibilitar la gran expansió del Port. Quatre anys després, la Generalitat propicia un ampli acord amb AENA i els ajuntaments que va posar fi al llarg i ridícul contenciós sobre la «tercera pista» i va permetre l'ampliació de l'aeroport.

Torna a ser l'hora dels grans acords tan pel que fa a la planificació com a la gestió. El més rellevant hauria de permetre racionalitzar i completar la xarxa viària bàsica del país, sotmesa a una ineficient duplicitat competencial i a un model dual pel que fa al pagament. Qui és capaç d'explicar perquè cal pagar per anar a Sant Cugat, Mataró, Vilanova o

Manresa i en canvi sigui «gratuit» per l'usuari viatjar fins a Igualada, Sabadell, Terrassa o Granollers?

Un altre acord que convé és el de Rodalies. El traspàs de la gestió, parcial i sense finançament, no ha servit per donar resposta a les necessitats de millora de capacitat i de qualitat del servei. Cal concertar tant el contracte programa com la planificació de les inversions a la xarxa ferroviària convencional.

Planificació i gestió: nova visió integrada

Són temps –que probablement duraran encara uns anys– d'esparsos recursos i d'imperiosa necessitat tant de millorar les nostres infraestructures com d'utilitzar més bé les existents, amb l'objectiu d'incrementar la productivitat de la nostra economia.

Davant la insuficiència de recursos pressupostaris, la resposta no està en plans contaminats dels defectes habituals –llestats inacabables d'actuacions i mapes farcits de noves autovies i línies d'alta velocitat–, sinó en una tossuda acció de rendibilitzar l'estoc existent. Les inversions s'han de prioritzar en funció de la seva contribució a l'adequació entre l'oferta i la demanda i a l'augment de la qualitat de servei. Sovint això significa endegar actuacions modestes o bé actuacions de millora qualitativa per mitjà de la introducció de sistemes de regulació innovadors i del perfeccionament de la gestió.

Aquestes estratègies de planificació vinculada a la gestió poden efectuar-se des del sector públic, tal i com hem vist en el cas del Metro del Baix Llobregat, impulsat per una exemplar empresa pública, FGC. Però és en el marc de les fórmules de col·laboració públic-privada (CPP) on millor es desenvolupen.

La CPP es basa en la capacitat de repartir eficientment els riscos d'un determinat projecte entre el sector públic i la iniciativa privada. El primer hi aporta la defensa de l'interès col·lectiu, la segona, criteris d'eficàcia en la implementació de les infraestructures i en la prestació dels serveis. Però també, un i altra, tenen l'oportunitat de dissenyar un projecte pensat no només fins a la seva entrada en funcionament, sinó en tot el període d'explotació: projectar pensant en la gestió.

Un altre aspecte important que també contribueix a aquesta visió conjunta és la necessitat d'aplicar amb decisió els sistemes de pagament per ús de les infraestructures. D'aquesta manera els recursos s'assignaran amb més eficiència. El fet d'haver de traslladar al preu pagat per l'usuari tots els costos de construcció i d'explotació de la infraestructura, facilita el procés conjunt de planificació i gestió amb l'objectiu final de maximitzar l'efecte dels recursos esmerçats.

A l'Estat Espanyol hi ha tres assignatures pendents en la qüestió del pagament per ús: l'aplicació de la Directiva Eurovinjeta, la liberalització real del transport ferroviari i el nou model de gestió aeroportuària individualitzada.

Taula 3. Estat d'aplicació de la directiva Eurovinyeta	
PAGAMENT EN FUNCIO DE LA DISTANCIA RECORREGUDA (VEHICLES PESATS)	Alemanya Àustria República Txeca Eslovàquia Suïssa Polònia Portugal França (previst a partir de juny de 2013) Hongria (en preparació)
PAGAMENT MITJANÇANT TAXA TEMPORAL (EUROVINYETA)	Bèlgica Holanda Luxemburg Dinamarca Suècia Romania Bulgària Lituània Letònia (en preparació) Regne unit (en preparació)
PEATGES A AUTOPISTES	Eslovènia (87%) Itàlia (86%) França (80%) Irlanda (78%) Espanya (21%) Grècia (6%)

En els tres casos Espanya està a la cua d'Europa. Pocs països compleixen tant la Directiva. Aquesta falta de pagament per ús es tradueix en una dolenta assignació de recursos, i en una creixent deficiència de la conservació de les carreteres, amb greus afectacions a la seguretat, i als costos del transport.

En un mateix sentit, la liberalització efectiva del transport ferroviari de mercaderies i de viatgers, permetria acotar la política d'inversions faraòniques que no tenen correspondència ni amb la demanda existent o induïda ni amb la capacitat del sistema d'amortitzar les inversions ni tan sols d'afrontar els costos d'explotació.

Finalment, pel que fa al sistema aeroportuari, l'aplicació del principi de pagament per ús hauria de conduir a la gestió individualitzada dels aeroports, tot posant punt i final a un model en xarxa que possibilita l'existència de subvencions creuades que amaguen la realitat d'un sistema desequilibrat i poc eficient.

Les infraestructures no són un objectiu en si mateix, sinó un mitjà al servei del progrés econòmic i social del país. Per això, sempre, però molt més en èpoques de crisi, la seva planificació s'ha d'efectuar aplicant estrictes criteris de racionalitat econòmica que només es garanteixen amb un enfocament holístic del procés, des de la planificació a l'explotació.

Anàlisi comparada dels factors de competitivitat a la indústria catalana

Raül Blanco, *Universitat de Barcelona*

Carme Poveda, *Cambra de Comerç de Barcelona*

1. Introducció i objectius

L'objectiu d'aquest estudi és doble. D'una banda, es vol destacar la importància de la indústria en la vertebració de l'economia catalana, així com en el procés de recuperació econòmica, i en la cultura del país. Aquests tres elements es tractaran en el capítol 2 del treball. D'altra banda, l'estudi pretén aportar punts de vista útils en el debat i disseny de la política industrial a Catalunya que afavoreixin la seva competitivitat mundial i permetin recuperar el pes perdut en la darrera dècada. El capítol 3 es dedicarà a analitzar deu dels factors clau de la competitivitat industrial, sempre amb visió europea, per tal de comparar la situació de la indústria catalana en relació als seus competidors més propers.

Els deu factors de competitivitat que s'analitzaran són:

1. Infraestructures de transport
2. Sòl industrial
3. Energia
4. Regulació administrativa
5. Finançament
6. Fiscalitat empresarial
7. Capacitat innovadora
8. Formació industrial
9. Estructura empresarial
10. Costos laborals unitaris: salaris i productivitat

2. Les tres claus de la indústria

A. La indústria té un paper fonamental en la vertebració de l'economia catalana

La indústria ha vertebrat i vertebrava l'economia catalana. Els seus efectes multiplicadors cap endavant i cap enrere faciliten el desenvolupament de moltes altres activitats i, per tant, acaba essent clau per a l'increment del nivell de benestar del país. Existeix un fort lligam entre la indústria

manufacturera i els serveis a la producció. L'estudi «La Nova Indústria: el sector central de l'economia catalana¹» mostrava com s'havia eixamplat a la darrera dècada el perímetre de les activitats considerades estadísticament com a industrials, fruit del procés d'externalització de serveis de la indústria i de la terciarització de les activitats manufactureres. Així que en lloc de considerar que la indústria retrocedeix, l'estudi, en línia amb les posicions de la Comissió Europea, mostrava com aquest sector «integrat» manufactura–serveis destinats a la producció representava, l'any 2005, el 55,8% del total de l'ocupació a Catalunya i el 64% del seu valor afegit (a preus corrents). Si ens atenguéssim a altres metodologies, com les taules *input-output*, els resultats poden ser una mica diferents².

L'any 2012 aquest sector representava el 65,2% del VAB total de l'economia catalana, per tant, no ha perdut pes relatiu en relació al 2005. Aquest macrosector és la suma del sector industrial³, que representa el 21% del VAB català, i del sector serveis a la producció⁴, que representa el 44,2%. Els següents sectors, a molta distància d'aquest altre, són el de serveis al consum (25,7% del VAB), la construcció (7,7%) i l'agricultura (1,4%). Per tant, podem dir que el sector industrial incloent els serveis a la producció és el principal sector generador de riquesa a Catalunya.

Si comparem amb la resta de països membres de la Unió Europea (dades 2011), s'observa que Catalunya figura entre les economies que tenen un pes més destacat del sector indústria més serveis a la producció, juntament amb les economies de l'Est d'Europa (Lituània, República Txeca, Polònia i Letònia). Per darrere, es troben les grans economies europees com Alemanya (61%), Itàlia (58%), Espanya (58%) o França (53%) (gràfic 1).

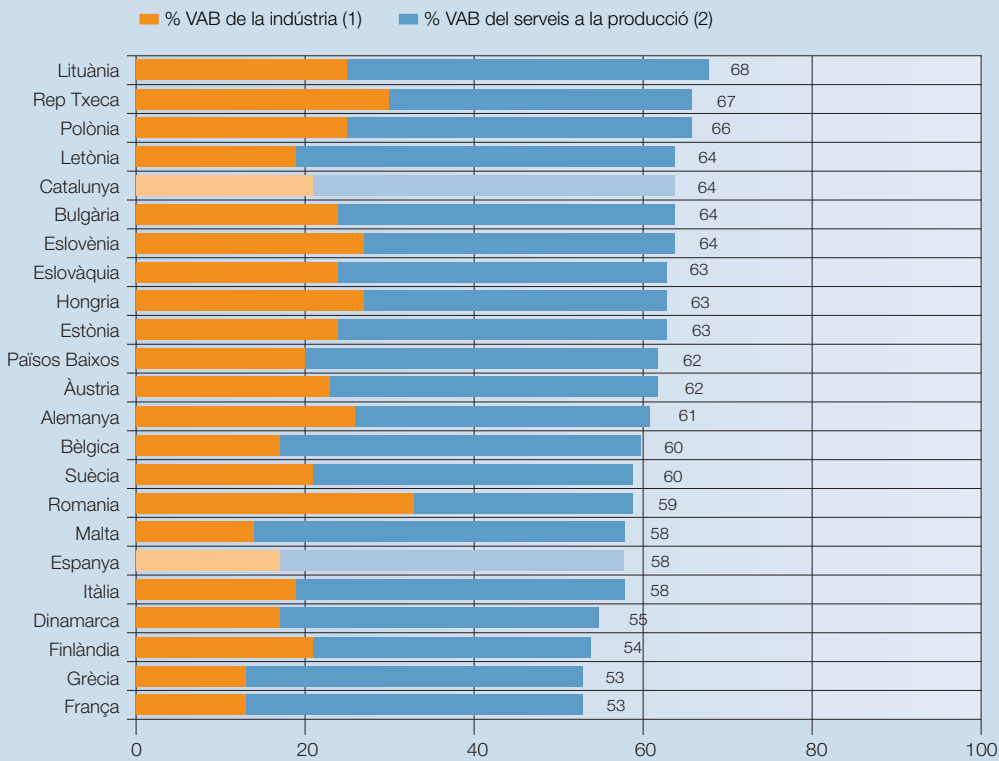
¹ Baró, E. et al. «La nova indústria: el sector central de l'economia catalana». Papers d'Economia Industrial, nº 26. Generalitat de Catalunya, 2009.

² CTESC «Informe sobre la indústria a Catalunya: situació, reptes i possibilitats» (2012). Segons aquest treball, la indústria més el valor dels serveis que són consums intermedis de la indústria representaven el 40,5% de la producció total l'any 2005.

³ Inclou: indústria manufacturera, extractiva, energia i aigua.

⁴ Inclou: activitats professionals i científiques, activitats financeres, comerç i transport, informació i comunicacions.

Pes del sector «indústria i serveis a la producció» en el VAB total de cada economia. Any 2011. (En %)

Nota: s'exclouen Luxemburg i Xipre perquè en els dos casos el pes de la indústria manufacturera és pràcticament inexistent mentre que el del sector financer és molt elevat.

(1) Inclou: indústria manufacturera, extractiva, energia i aigua.

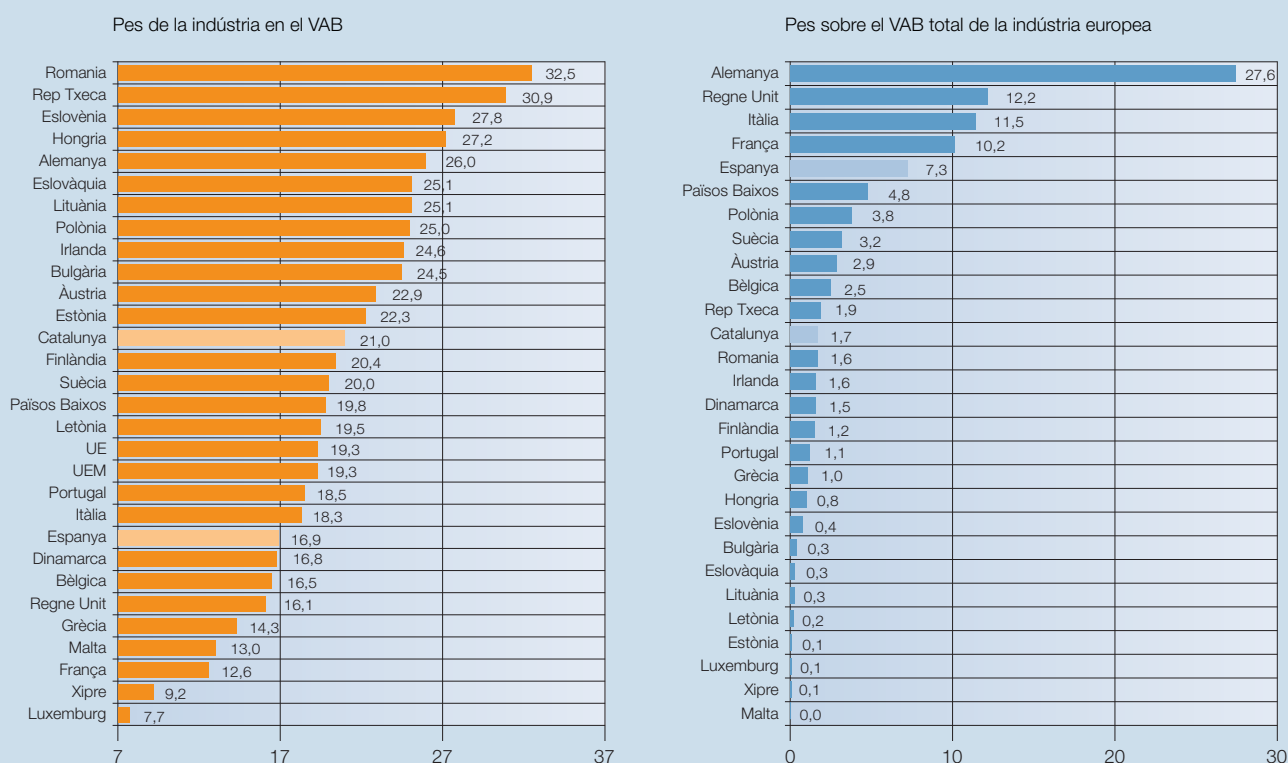
(2) Inclou: activitats professionals i científic-tècniques; activitats financeres; comerç, reparació i transport; informació i comunicacions.

Font: Eurostat i INE

Si considerem exclusivament el sector industrial tradicional (indústria manufacturera, extractiva, energia i aigua), Catalunya perd posicions relatives en el conjunt d'Europa, si bé encara continua tenint un pes d'aquest sector en la seva economia superior al de la mitjana europea. Segons dades de l'any 2012, la indústria contribueix directament amb un 21% a l'economia catalana en termes de valor afegit brut, per sobre del que contribueix en el conjunt de països de la UE (19,3%) i també en l'economia espanyola (16,9%) (gràfic 2).

Pes del sector industrial, per països a la UE-27. Any 2012.

(En %)

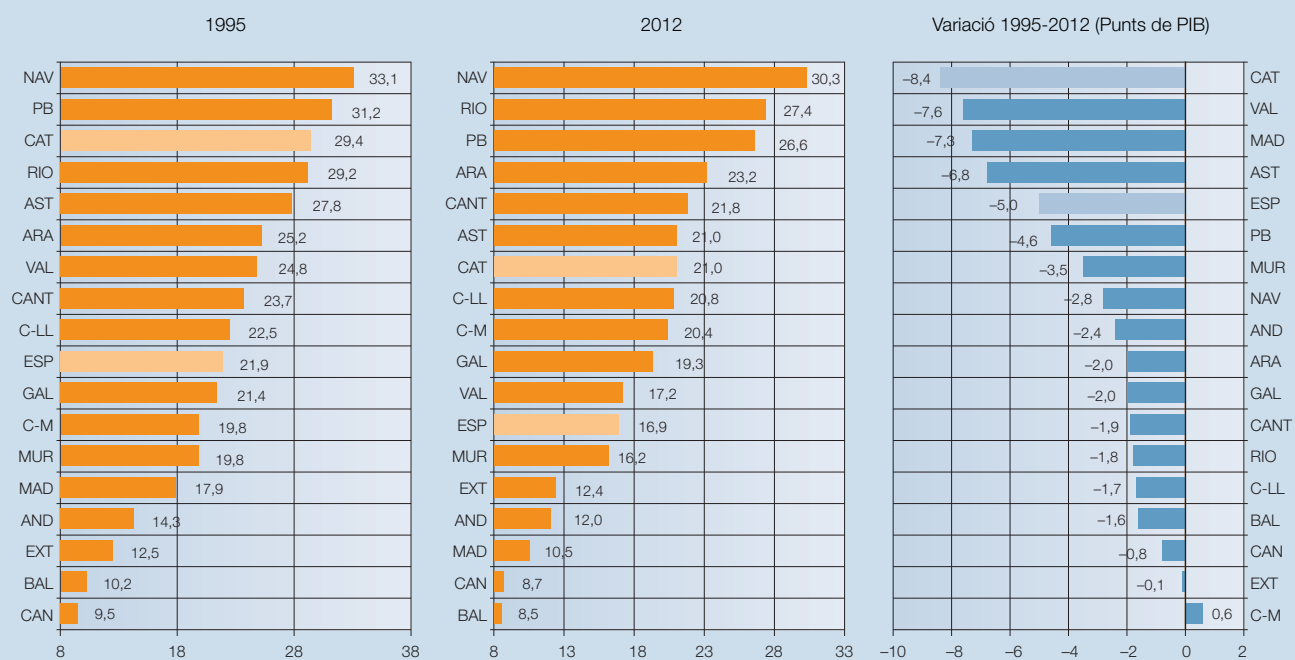
Nota: El sector industrial inclou indústria manufacturera, extractiva, energia i aigua

Font: Eurostat i INE

Quan es compara amb la resta de comunitats autònomes, s'observa que Catalunya ha passat de ser la tercera economia més industrialitzada l'any 1995, només per darrera de Navarra i el País Basc, a ser la setena el 2012 (gràfic 3). En aquest període de temps, comunitats com La Rioja, Aragó, Cantàbria i Astúries, totes situades al nord d'Espanya, han passat per davant de Catalunya. De fet, Catalunya és l'autonomia que ha registrat una pèrdua de pes relatiu més important, i li segueix la Comunitat Valenciana. Aquestes dues comunitats comparteixen el diagnòstic: fort impuls de la inversió en construcció durant l'etapa expansiva de l'economia i, a la vegada, dèficit de dotació d'infraestructures que no ha incentivat l'atracció de noves inversions industrials. Tot i que també han pogut incidir altres factors de competitivitat que s'analitzaran en aquest monogràfic (sòl industrial, costos de la regulació administrativa, etc.).

Pes del sector industrial en el VAB total, per comunitats autònomes.

(En %)

Nota: El sector industrial inclou indústria manufacturera, extractiva i energia

Font: INE

En segon lloc, la indústria també vertebrava l'economia catalana a través de la seva internacionalització. Actualment, el 75% de les empreses industrials catalanes exporten. Aquest percentatge varia en funció de la dimensió de l'empresa. Segons l'enquesta de Clima empresarial de la Cambra i l'Idescat, pràcticament totes les empreses de més de 50 treballadores exporten, mentre que en les empreses de menys de 10 treballadors, només una de cada dues té relacions comercials amb l'estranger. Ara bé, moltes d'aquestes empreses exporten per valor inferior als 50.000 euros. Concretament, només 11.811 empreses de les 45.937 exportadores a Catalunya van superar aquest volum d'exportació el 2012 (el 26%)⁴. Això ens porta a la conclusió que tenim una bona base d'empreses industrials exportadores però els hi falta volum d'exportació i, per tant, també dimensió.

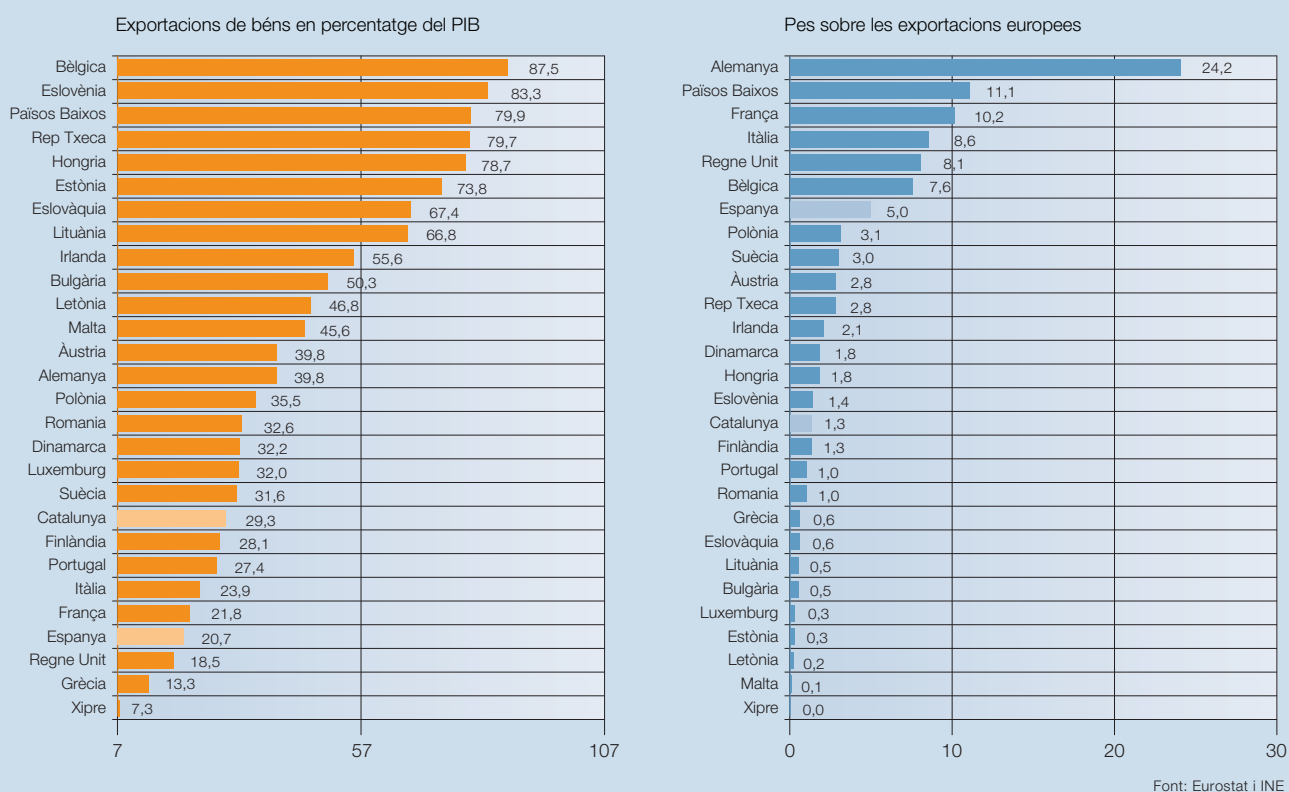
En comparació amb altres països europeus, la indústria catalana té un grau de penetració en els mercats exteriors inferior al que li correspondria segons el seu pes industrial. Així, Catalunya concentra l'1,7% del VAB industrial de la UE però només l'1,3% de les exportacions europees de béns el 2012.

Quant al pes que representen les exportacions de béns sobre el PIB, a Catalunya era el 29,3% el 2012, un percentatge més elevat que el d'economies com Itàlia, França, Espanya o el Regne Unit, però més baix que el de països del centre i est d'Europa, com Dinamarca, Alemanya o Àustria, entre d'altres (gràfic 4).

⁵ Font: ICEX. Perfil de l'empresa exportadora. Dades 2012.

Les exportacions de béns a la UE-27. Any 2012.

(En %)

Font: Eurostat i INE

El tercer aspecte vertebrador de la indústria és el seu lligam amb la innovació tecnològica. Segons l'enquesta d'Innovació Tecnològica de l'INE, l'any 2010 les empreses industrials catalanes van fer una despesa en innovació de 2.341 milions d'euros, el 64,3% del total realitzat pel conjunt de sectors econòmics. Així mateix, l'enquesta assenyala que un 34,1% de les empreses industrials catalanes són innovadores, un percentatge molt superior al de la resta de sectors econòmics (22% a l'agricultura, 19% als serveis i 6,4% a la construcció). Quant a despesa en R+D, el sector industrial va destinar 946 milions d'euros, gairebé el 58% de la despesa empresarial total (taula 1).

Taula 1

Indicadors d'R+D i innovació per sectors econòmics. Catalunya. Any 2010

	Despesa en R+D		Despesa en innovació tecnològica		Empreses innovadores
	Milers €	En %	Milers €	En %	En %
Agricultura	7.340	0,4	10.305	0,3	22,3
Indústria i energia	946.147	57,6	2.341.751	64,3	34,1
Construcció	12.569	0,8	23.183	0,6	6,4
Serveis	676.905	41,2	1.266.948	34,8	18,8
Total	1.642.961	100	3.642.187	100	21,0

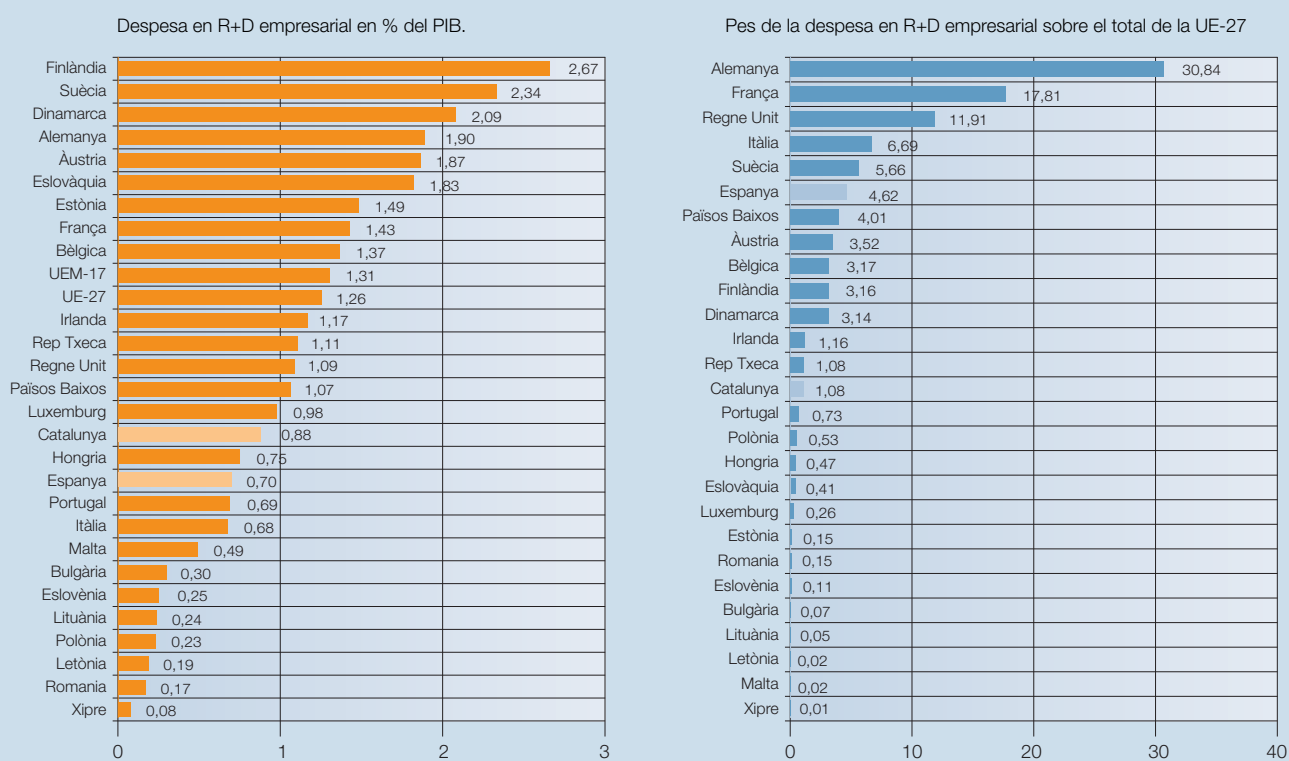
Font: Idescat a partir de l'INE (Enquestes d'R+D i d'innovació tecnològica, 2010)

Ara bé, quan comparem l'esforç en R+D realitzat per les empreses catalanes i les europees, s'observa un *gap* important. Catalunya va realitzar una despesa empresarial en R+D equivalent al 0,88% del PIB el 2011, mentre que la mitjana de països membres de la UE-27 va fer un esforç de l'1,26%. El pes de Catalunya en el conjunt de la despesa en R+D empresarial a Europa és de l'1,08%, bastant inferior al pes que li correspondria segons el seu VAB industrial (1,7% del total de la UE) (gràfic 5).

Gràfic 5

La despesa en R+D realitzada pel sector empresarial a la UE-27. Any 2011.

(En %)

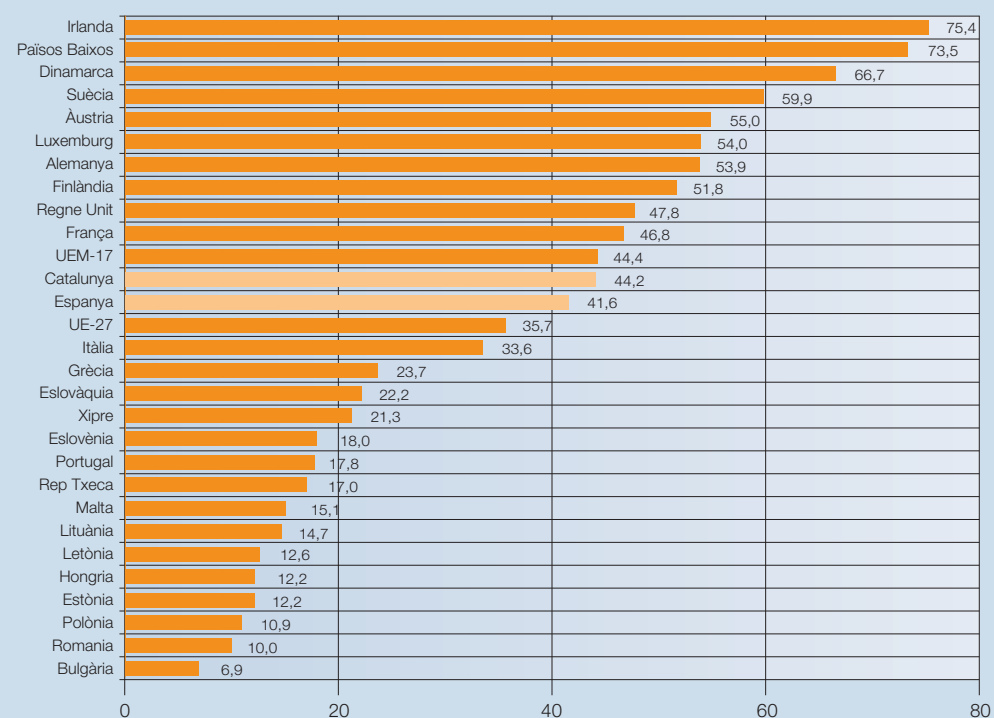

Font: Eurostat i INE

Finalment, cal destacar un darrer aspecte rellevant que és l'elevada productivitat del sector industrial. A Catalunya, el sector industrial té una productivitat (VAB/hora treballada) que és gairebé un 35% superior a la del conjunt de l'economia. A més, és el sector que ha registrat un major augment de la productivitat des de l'inici de la crisi –en part com a conseqüència de la intensa destrucció d'ocupació– situant-se lleugerament sobre de la mitjana espanyola i també de l'europea (gràfic 6).

Productivitat del sector industrial a la UE-27 (VAB per hora treballada). Any 2011.

(En euros)

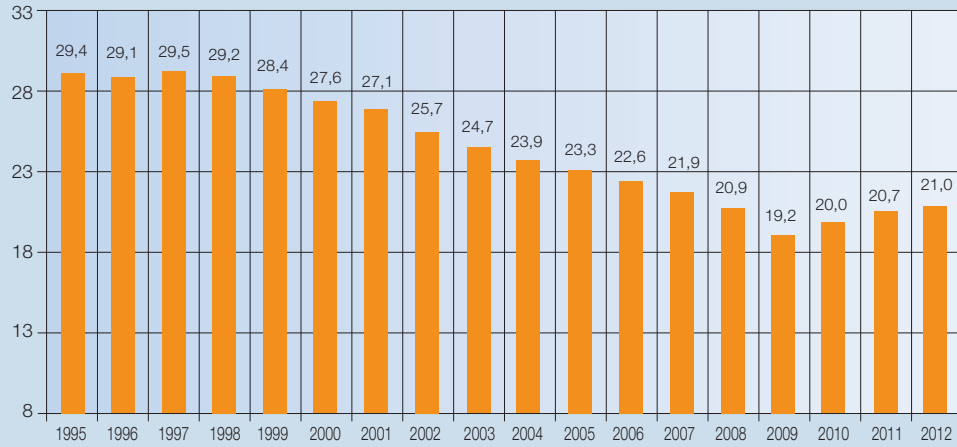
Nota: El sector industrial inclou indústria manufacturera, extractiva, energia i aigua

Font: Eurostat i INE

Tots aquests vectors positius que caracteritzen el sector industrial i que li donen un paper vertebrador en l'economia catalana, no han pogut evitar el procés desindustrialitzador que s'ha produït al nostre país els darrers anys. Des dels anys 60 del s. XX, la major part de les economies desenvolupades han patit una pèrdua de pes de la indústria en favor del serveis, una tendència que s'ha vist accentuada a partir dels anys 90 per la globalització i el protagonisme creixent dels països emergents⁶. La indústria catalana no ha estat aliena a aquest fenomen: el pes del VAB industrial en el conjunt de l'economia ha passat del 29,4% el 1995 al 21% el 2012 (gràfic 7). Si es considera només el sector manufacturer el seu pes s'ha reduït des de gairebé el 26% al 17,7%. Aquesta reducció, a part de ser molt significativa, ha estat molt superior a la registrada per qualsevol altra comunitat autònoma, tal com hem vist anteriorment.

⁶ Blanco, R. i Fontrodona, J. (2012) «Evolució del canvi estructural de la indústria catalana (1993-2010)», Revista Econòmica de Catalunya núm. 66. Col·legi d'Economistes de Catalunya.

Pes del sector industrial sobre el VAB total. Catalunya (En %)

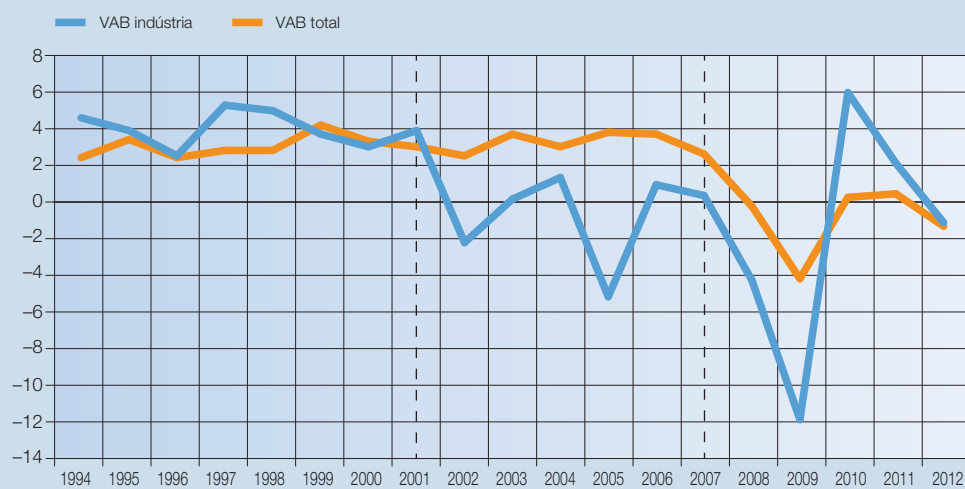

Nota: El sector industrial inclou extractives i energia. Fins al 2007 dades de Comptabilitat Regional Base 2000. Serie homogènea 1995-2010. De 2008 a 2012: Base 2008

Font: INE

Com es pot veure al gràfic 8, després de la crisi del principi dels noranta, l'evolució del sector industrial es pot dividir clarament en tres subperíodes. El primer va ser de fort creixement, entre el 1994 i el 2001, durant el qual el VAB industrial va créixer a preus constants a una taxa mitjana anual del 4,1% (3,1% el VAB del conjunt de l'economia). La segona etapa va ser d'estancament, entre els anys 2002 i 2007. Durant aquests anys el creixement mitjà anual del sector va ser del -0,7%, mentre que el VAB total va créixer un 3,3%. I, finalment, la tercera etapa és d'intensa crisi, entre el

Evolució del VAB industrial i del VAB total, en volum. Catalunya (En % de variació anual)

Nota: El sector industrial inclou l'energia. Base 2000 fins a l'any 2000 i base 2008 a partir de 2001

Font: Idescat

2008 i el 2012, durant la qual el sector ha patit una contracció de l'1,8% en mitjana anual i el conjunt de l'economia de l'1%. Aquestes dades mostren que la indústria està patint la crisi més intensament que la resta de sectors econòmics, malgrat no haver-se beneficiat de l'expansió econòmica de l'etapa anterior.

B. La indústria té un paper fonamental en la recuperació econòmica

En un moment en què persisteixen els problemes financers i en què el sector de la construcció trigarà en tornar a recuperar el pes que tenia abans de la crisi, Catalunya necessita més que mai recuperar la seva indústria.

El sector industrial pot generar el gran creixement de la productivitat necessari per reiniciar un creixement sostenible a mitjà i llarg termini. A més, és el sector que presenta més potencial en la introducció d'innovacions tecnològiques i en la internacionalització, que són els dos pilars sobre els quals s'ha de basar la recuperació econòmica i el creixement futur de l'economia catalana.

Aquest plantejament coincideix plenament amb el de la Comissió Europea, que recentment ha aprovat la revisió dels objectius de Política Industrial Europea per a l'any 2020 i ha publicat la comunicació: «Una indústria europea més forta per al creixement i la recuperació econòmica»⁵, on planteja una nova estratègia de política industrial.

En aquesta comunicació, la Comissió Europea diu que «Europa ha d'invertir la tendència al declivi de la seva indústria per afrontar el segle XXI, ja que aquesta és l'única manera d'aconseguir un creixement sostenible, crear ocupació de valor elevat i resoldre els reptes de la societat als que hem de fer front». A més, imprimeix urgència a aquest canvi: «El dur impacte de la crisi econòmica en diferents estats membre (...) fa que prengui major urgència aquesta revisió de la política industrial.»

Així, la política industrial es torna a situar com a eix de les polítiques de competitivitat de la Unió Europea, amb dos objectius:

1. A curt termini, l'objectiu principal és restablir la confiança de la indústria per contribuir a la reactivació de la inversió productiva en el sector industrial.
2. A mitjà i llarg termini, l'objectiu que es persegueix és assolir un creixement sostenible basat en un creixement de la productivitat que afavoreixi la inversió en sectors innovadors i de futur que permetin la reindustrialització d'Europa.

L'estratègia europea proposa una sèrie de mesures a curt termini que s'agrupen en quatre pilars:

1. Accelerar la inversió en la difusió de noves tecnologies en sis sectors d'actuació prioritària.
2. Millorar les perspectives de mercat de les empreses europees al mercat interior i als mercats globals.

⁷ COM(2012) 582 final de 10.10.2012.

3. Millorar les condicions de finançament de les empreses i de les pimes en particular.
4. Facilitar els recursos humans especialitzats i amb la formació adaptada a les noves possibilitats d'ocupació que demandi la indústria.

Amb l'estratègia industrial renovada que proposa la Comissió es pretén invertir la tendència al declivi de la indústria a Europa i recuperar el pes que tenia en l'economia europea durant els anys 90, és a dir, passar del 16% del PIB de 2011 al 20% l'any 2020. El motor d'això ha de ser una recuperació substancial del nivell d'inversió, una expansió del comerç de productes en el mercat interior (fins assolir el 25% del PIB el 2020) i un augment significatiu del nombre de pimes que exporten fora del mercat únic.

Aquests objectius són en part extrapolables a l'economia catalana i podrien marcar el full de ruta de la nova política industrial:

1. Augmentar el pes de la indústria catalana des del 21% del VAB actual fins al 30%, que és el nivell que tenia al principi dels 90.
2. Situar el pes de Catalunya en les exportacions de béns europees en línia amb el pes que representa en seu VAB industrial dins el conjunt d'Europa. Això suposa augmentar el percentatge que representen les exportacions catalanes sobre les europees de l'1,3% actual a l'1,7%.
3. Augmentar el nombre de pimes exportadores i el volum d'exportació per empresa. El Pla d'Actuacions industrials i empresarial del Govern de Catalunya 2012-2014 es va fixar com a objectiu aconseguir 500 noves empreses exportadores a l'any que s'incorporarien a l'actual univers de 13.800 exportadores regulars.
4. Incrementar l'esforç en innovació del sector industrial fins a equiparar-lo amb la mitjana europea.

Els objectius són difícilment qüestionables. El repte està en utilitzar els instruments de política industrial adequats i necessaris per facilitar l'actuació de les empreses, atès que seran aquestes les que en última instància tindran el paper protagonista invertint en innovació, conquerint nous mercats i creant ocupació.

C. La indústria té un paper fonamental en la cultura del país

Catalunya ha estat tradicionalment una economia industrial i aquesta llarga tradició ha deixat una clara empremta en la cultura d'aquest país, que van més enllà dels valors estrictament econòmics (productivitat, qualitat, innovació...). Tal i com ha afirmat el professor Antón Costas en diversos articles i conferències, la indústria té valors i virtuts socials diferenciades. Per exemple, la indústria aporta qualitat democràtica, potencia les capacitats socials de les classes mitjanes i afavoreix la igualtat. Al contrari del que ha succeït en els darrers 10 anys de «finançarització» de l'economia. Un bon exemple són els acords laborals assolits els darrers anys a la indústria de l'automoció. Són acords de gran complexitat que només es poden assolir i implementar si existeix compromís i

⁸ COSTAS, A. Necesitem fàbriques, no casinos. EL PERIÓDICO DE CATALUNYA, 9 de febrer de 2012.
<http://www.elperiodico.cat/ca/noticias/opinio/necesitem-fabriques-casinos-1399362>

confiança entre les parts. La indústria genera lleialtats a llarg termini entre empresaris i treballadors i una cohesió social més gran. Fins i tot la indústria resulta ara una aliada del medi ambient als països occidentals, molt més sensible que altres sectors a l'ús sostenible del sòl, de recursos i a la reducció de la contaminació. A més, la indústria és una veritable arrel d'innovació. La inversió privada en R+D a Catalunya no s'entén sense elements industrials com el Centre Tècnic de SEAT o els centres d'R+D de la indústria farmacèutica. Al capdavant, la innovació és una tasca d'equip entre investigació en laboratoris i habilitats de la indústria que ha de fabricar els nous productes. Les capacitats d'innovació no són sostenibles si no hi ha capacitats manufactureres al país.

Però malgrat tot això, durant el darrer període expansiu el sector va perdre atractiu tant per als nous ocupats com per a l'administració i pel mateix teixit empresarial. Aquesta pèrdua d'interès per la indústria està relacionada amb el fet que sigui un negoci de creixement lent, de resultats molt ajustats, de controls mediambientals estrictes, de forta competència exterior i de poc suport per part de les administracions, en especial de la local, que durant anys ha volgut substituir fàbriques per habitatges i centres comercials. Però aquesta estratègia s'ha demostrat, amb el temps, que era totalment errònia. Les economies que són essencialment industrials, com l'alemanya, han suportat millor la crisi mundial que aquelles economies que havien apostat clarament pels serveis, com la del Regne Unit.

Catalunya s'ha de sentir orgullosa de la seva indústria i ha d'impulsar polítiques que l'afavoreixin i no la perjudiquin. El prestigi social del sector industrial afavorirà que la gent jove vegi aquest sector com una bona oportunitat laboral i orienti la seva formació en aquesta línia, fet que no ha succeït en la darrera dècada quan s'ha observat una pèrdua continua d'estudiants en els cicles formatius tècnics. De la mateixa manera que els enginyers i els millors investigadors també prioritzarien aquesta sortida professional.

És important crear i fomentar una «cultura industrial» a Catalunya. Tal com recull el «Tercer informe sobre la indústria» del Consejo General de Colegios de Economistas de España (2013), aquesta «cultura industrial» ha d'estar unida a altres cinc valors socials d'una enorme transcendència en un context econòmic com l'actual: la cultura de l'esforç, la cultura empresarial, la cultura de la qualitat, la cultura de la innovació i la cultura de la productivitat. Per assolir amb èxit aquests reptes, és necessària la col·laboració de tots els agents econòmics que formen part de la nostra societat (famílies, empreses, entitats financeres, administracions públiques, patronals, cambres de comerç, sindicats, col·legis professionals, universitats, centres tecnològics, centres de formació professional, etc.).

Les oportunitats que ofereix actualment aquest sector no han passat desapercebudes per a les institucions públiques i privades. Diferents iniciatives, com jornades, debats, estudis o grups d'experts, s'han dut a terme en els darrers mesos amb el propòsit de «recuperar la indústria» o bé «reindustrialitzar» Catalunya. També els governs i els organismes internacionals de referència coincideixen en assenyalar que ara és el moment de recuperar la indústria. En l'àmbit europeu es posa com a referència central l'economia alemanya, que mai ha deixat de centrar-se en la indústria, i a les reunions europees torna a sorgir la indústria com a eix central d'una economia europea més exportadora i competitiva. Fruit d'aquestes reflexions es va publicar al desembre de 2012 la carta conjunta «Il faut relancer la industrie» (Ara cal relançar la indústria), signada pels ministres d'Indústria d'Espanya, Portugal, Itàlia, França i Alemanya, i publicada al diari Le Monde⁹.

⁹ LE MONDE, Il faut relancer la industrie, 11 de desembre de 2012. http://www.lemonde.fr/idees/article/2012/12/11/il-faut-relancer-l-industrie-en-europe_1804660_3232.html

3. Els 10 factors de competitivitat internacional per a la indústria catalana

3.1. Infraestructures de transport

En una economia cada vegada més global, el nivell de dotació d'infraestructures logístiques (carreteres, ferrocarril, ports i aeroports) constitueix un dels principals factors de competitivitat per a les empreses industrials d'un territori. L'atracció d'inversions i la permanència de les activitats actuals depenen crucialment de que les comunicacions internes i externes reuneixin els màxims nivells de qualitat i modernitat a un cost raonable.

Catalunya disposa d'una bona localització geogràfica, però això no ha estat garantia d'una adequada dotació d'infraestructures públiques. S'observa un fort desequilibri entre les aportacions de Catalunya a l'economia, als fluxos comercials i a la inversió estrangera, i l'atenció que rep en forma de dotacions en infraestructures logístiques públiques. Mentre que el Principat concentra el 19,8% del PIB nacional, el 20% del comerç interregional de béns¹⁰ i el 26,2% de les exportacions espanyoles de mercaderies¹¹, només disposa del 13,5% de l'estoc d'infraestructures productives¹² públiques d'arreu del territori espanyol, fet que posa en relleu el gran dèficit d'infraestructures que pateix des de fa dècades.

En aquests moments, les empreses industrials catalanes prioritzen sobretot una bona connexió de transport logístic amb Europa i amb la resta del món, atès que el 53% de la seva producció, en volum, va destinada al mercat internacional, i és aquest mercat el que presenta millors perspectives de creixement. En canvi, les vendes a la resta d'Espanya mostren una progressiva davallada, i ja només són el 47% de les vendes totals catalanes¹³.

Catalunya presenta una bona comunicació amb la resta del món a través de les línies marítimes de naturalesa interoceànica però mostra carències importants en la seva vessant continental, això és, en la seva capacitat per connectar mercaderies procedents de la resta del món amb els mercats centreeuropeus a través dels transports terrestres (carreteres i ferrocarrils).

Per això, la prioritat estratègica en matèria d'infraestructures per a la indústria catalana és el Corredor Mediterrani, en sentit ampli. Això significa garantir que les principals àrees d'activitat econòmica i logística, inclosos ports i aeroports estiguin connectats, en coherència amb la conformació del corredor ferroviari del Mediterrani a Catalunya, per una xarxa ferroviària d'elevades prestacions i oberta a la competència efectiva dels operadors¹⁴.

Aquesta aposta per una major participació del mode ferroviari en el mix de transport contribuirà a avançar cap a una economia baixa en carboni, menys dependent dels combustibles fòssils i menys vulnerable a l'augment del preu del petroli. Permetrà també una utilització més coherent i eficient del conjunt d'infraestructures de transport que facilitarà la segmentació d'usos i trànsits en funció del seu recorregut (llarga distància o mitjana i curta) i naturalesa dels béns i mercaderies transportats.

¹⁰ C-Intereg (2013).

¹¹ Totes les dades fan referència al 2012.

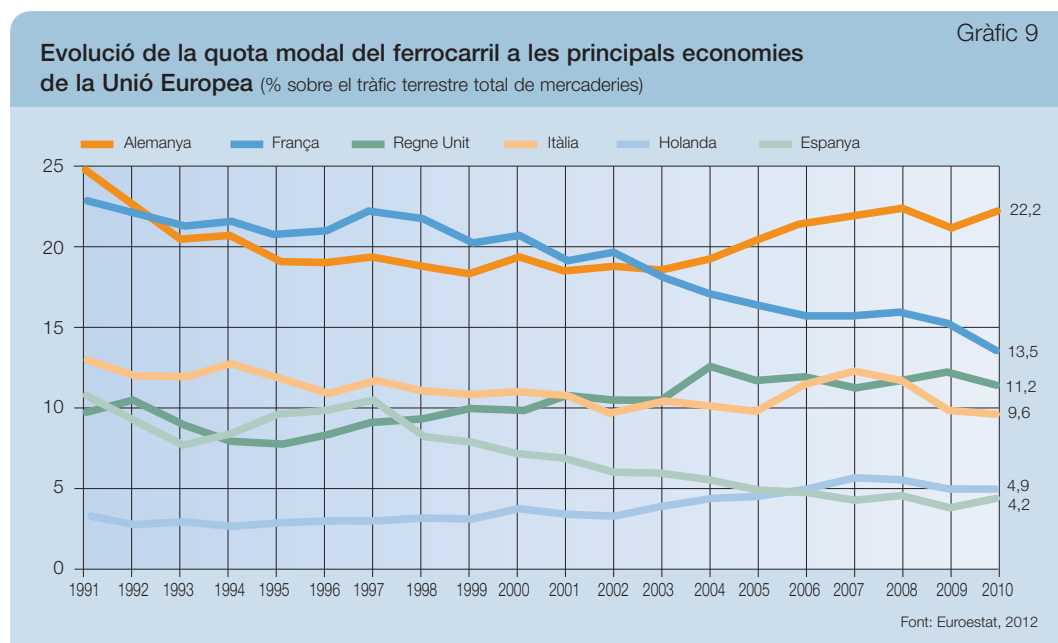
¹² Inclou: carreteres, infraestructures hidràuliques, ferrocarrils, aeroports, ports i infraestructures urbanes. Elaboració pròpia a partir de FBBVA-IVIE i INE.

¹³ Departament d'Economia i Coneixement.

¹⁴ Document del CAREC. *Catalunya, visió i objectius*. 2012.

Cal recordar que Espanya és el país europeu amb la menor quota modal de transport ferroviari de mercaderies (el 4,2% el 2010) i, a més, és el que ha experimentat els descensos més importants durant la darrera dècada després de França (gràfic 9). El repte per a la propera dècada és recuperar la quota del 10% que hi havia a principis de la de la dècada dels 90, per apropar-se gradualment a la mitjana del 12,3% registrada pel conjunt de les altres cinc economies analitzades¹⁵.

A Catalunya, l'augment d'activitat del Port de Barcelona els darrers anys ha permès pujar la quota ferroviària en el tràfic de contenidors a l'11% el 2011, quan el 2008 era només del 3%¹⁶, però encara està lluny de la mitjana europea. Un factor que pot contribuir decisivament a aquesta recuperació és la introducció de competència efectiva tant en el transport de mercaderies com en el de persones, com a incentiu explícit per a la millora de l'eficiència global del sistema.

En matèria portuària, caldria impulsar el lideratge efectiu dels ports catalans en el Mediterrani, com a porta logística del sud d'Europa, dotant-los de nous accessos terrestres, tant viaris com ferroviaris, per donar una resposta adient a les ampliacions en curs dels recintes portuaris. El ports de Barcelona i Tarragona són el tercer i quart ports més importants d'Espanya, per darrera d'Algesires i de València. La nova terminal de contenidors del Moll Prat i la forta diversificació dels tràfics situa el Port de Barcelona en molt bona posició pel que fa a l'atracció de futurs tràfics marítims i com a porta d'entrada pel sud d'Europa sobretot pel que fa als tràfics provinents de l'Àsia, i especialment de la Xina, que ja és el segon soci comercial més important, només per darrera d'Itàlia. En aquest sentit, el Port de Barcelona està ben posicionat ja que un 27% de les exportacions espanyoles (en valor) a la Xina per via marítima, i pràcticament el 40% de les importacions es fan a través del port de Barcelona, però alhora s'observa una pèrdua de pes relatiu quan es compara amb els ports de València i d'Algesires (en termes de volum)¹⁷.

¹⁵ Document del CAREC. *Catalunya, visió i objectius*. 2012.

¹⁶ Font: Port de Barcelona.

¹⁷ Requadre «Les relacions comercials dels ports catalans» publicat a la Memòria Econòmica de Catalunya 2011, del Consell General de Cambres de Catalunya.

Finalment, el repte de la xarxa viària a Catalunya a mig termini –un cop es completin les actuacions vinculades a l'Eix Transversal, Quart Cinturó, el tancament del «8 català» amb la connexió de la C-33 Nord i N-II amb el corredor de l'AP-7, i la millora dels accessos metropolitans per Collserola amb el segon túnel de Vallvidrera a l'eix E-9/C-16–, no està tant en la dotació, com en la gestió i l'exploració i manteniment eficients i competitius.

Cal assumir que, per un període significativament llarg de temps, la dotació pressupostària per fer inversions en infraestructures serà molt minsa. Malgrat aquest fet, convindria mantenir un cert volum d'inversió tant per a la construcció de noves infraestructures decisives per a la competitivitat de Catalunya com per a la conservació de la xarxa existent. L'aplicació de l'anomenada directiva «eurovinyeta» pot ser la font de generació de recursos econòmics finalistes necessària per al manteniment de la xarxa viària i per afrontar noves inversions. En contrapartida, l'establiment d'aquesta nova taxa, que ja existeix en gran part d'Europa central i de l'est i està en fase d'implementació a França, suposarà un cost afegit al transport terrestre de mercaderies que cal avaluar a l'hora de dissenyar aquesta possible tarifació.

3.2. Sòl industrial

L'actual context globalitzat implica cada vegada més competència entre els territoris per a la captació, consolidació i manteniment de l'activitat econòmica. Un dels factors importants a tenir en compte és l'oferta de sòl industrial, el preu i les seves característiques.

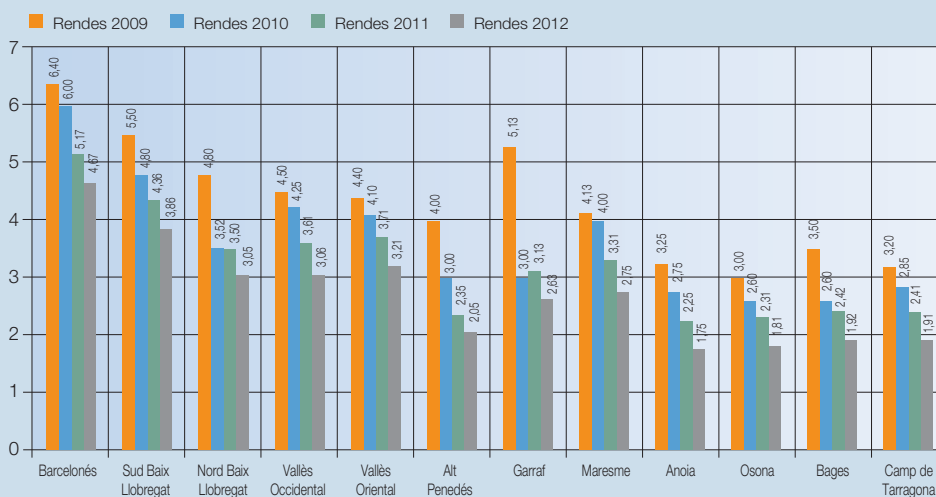
Catalunya disposa de 34.775 Ha de sòl industrial urbanitzat, de les quals 16.700 Ha es troben a la Regió Metropolitana de Barcelona (RMB)¹⁸. A l'entorn d'un 30-40% d'aquest sòl industrial està desocupat. Cal dir que les actuals dificultats per a l'obtenció de finançament han portat a mínims històrics les transaccions de compravenda de terrenys. Això ha comportat una caiguda del preu del sòl del 50% acumulat en els darrers tres anys, arribant a fer més rendible comprar una nau industrial construïda que adquirir un solar i desenvolupar la fase de construcció.

En aquest context, l'opció del lloguer s'ha tornat prioritària, amb el 92% de les operacions¹⁹. El mercat del lloguer de naus industrials està experimentant una caiguda de preus similar a la de la compravenda, si bé es manté una certa activitat, però més fruit de la relocalització d'indústries que s'aproximen a la primera corona metropolitana atretes per la reducció de preus, que de noves inversions. Els preus del lloguer de les naus industrials en els polígons analitzats a la província de Barcelona han disminuït un 46% acumulat en el període 2008-2012. En termes de mitjana, s'ha produït una disminució del preu des dels 3,14 euros/m²/mes en 2010 als 2,72 euros/m²/mes en 2012. En el següent gràfic apareix l'evolució dels preus del lloguer en les zones analitzades de Catalunya, segons l'estudi d'Aguirre Newman (gràfic 10).

¹⁸ Font: Pacte Industrial de la Regió Metropolitana de Barcelona.

¹⁹ Aguirre Newman: Informe del Mercado Industrial-Logístico. Madrid i Barcelona. Març 2013.

Evolució del preu del lloguer (€/m²/mes)

Nota: Corresponen a preus de sortida (*asking prices*)

Font: Aguirre Newman. Informe del Mercado Industrial-Logístico. Madrid i Barcelona. Març 2013

Pel que fa a l'oferta de superfície de magatzem logístic, Catalunya és líder a Espanya, amb més del 23% de les 2.600 Ha de superfície logística que hi ha al conjunt de l'Estat, segons l'Observatori de la logística de Catalunya 2012 que elabora CIMALSA. Li segueixen en el rànquing la Comunitat de Madrid, amb el 14% del total, i la Comunitat Valenciana. En aquest cas, la disponibilitat de producte logístic a la província de Barcelona i la seva àrea d'influència està al voltant del 18% de l'estoc acumulat, segons l'estudi d'Aguirre Newman, observant-se una major activitat del mercat logístic que del mercat immobiliari industrial en general. A més, Barcelona, i en concret la seva 1ª corona (radi de 10 km.) també lidera en l'àmbit estatal el rànquing de preus del lloguer de magatzem logístic, amb un preu per m² i mes proper als 6 euros.

En definitiva, a Catalunya hi ha actualment un excés d'oferta de sòl industrial que, malgrat s'hagi ajustat en preu, difícilment serà absorbit en un termini curt de temps perquè una part d'aquesta oferta no s'adequa a la demanda, ja sigui per ubicació o per les seves característiques (dimensió, subministraments, etc.).

Finalment, un altre aspecte que s'ha d'assenyalar és la important contribució econòmica que fan les empreses industrials ubicades en polígons a la hisenda local. Aproximadament entre un 25% i un 50% del impostos que recapten els ajuntaments dels municipis que disposen de polígons industrials provenen de les empreses que s'hi troben ubicades.

Les problemàtiques al voltant dels polígons industrials des de l'òptica empresarial se centren en els següents aspectes²⁰:

²⁰ Elaborat a partir de la informació facilitada per la Unió de Polígons Industrials (UPI) <http://www.upic.es/>

- Excessiva fragmentació i dimensió reduïda dels polígons industrials a Catalunya. El model d'organització municipal atomitzat que actualment regeix a Espanya (gran nombre de municipis però de dimensió reduïda) s'ha traslladat també al model de polígons industrials. Segons la Unió de Polígons Industrials (UPIC), a Catalunya hi ha al voltant de 1.900 àrees industrials (amb una superfície superior a 0,5 Ha).
- Grans diferències fiscals entre polígons. L'autonomia fiscal dels governs locals per fixar els tributs que graven les empreses pot generar diferències de més del 200% pel fet d'estar ubicada en un municipi o en un altre.
- L'oferta de sòl moltes vegades respon més a una prioritat de l'administració que a una demanda real de les empreses. Per això, molts polígons no estan emplaçats en localitzacions estratègiques ni tenen les infraestructures de transport adequades.
- Deficiències en les infraestructures i subministraments. Més del 50% dels polígons de Catalunya avaluats per la UPIC en els estudis sobre estat de situació dels polígons industrials presenten deficiències en les seves infraestructures i subministraments. Per exemple, gairebé un 10% dels polígons industrials no tenen assegurat el subministrament elèctric.
- Manca una relació de les àrees industrials o polígons existents a Catalunya, que incorpori les dades d'empreses ubicades, i la seva dotació en infraestructures i serveis. Aquesta informació permetria una millor comercialització i també ajudaria a l'administració a prioritzar en les actuacions de millora i conservació dels polígons.

Per abordar aquestes problemàtiques, la UPIC proposa dur a terme una sèrie d'accions, que comencen per definir el terme polígon i les seves característiques, com a element previ a qualsevol procés de millora. També considera necessari crear un cens de polígons industrials que incorpori les dades relatives a les empreses que s'hi ubiquen, l'estat de les infraestructures i dels serveis existents, i desenvolupar un marc reglamentari («Llei de polígons») que permeti unificar les disposicions existents de caràcter sectorial i/o parcial i que faciliti el desenvolupament i la gestió. Així mateix, segons la UPIC, caldria establir un programa de millores dels polígons industrials pel que fa al seu manteniment i a la seva dotació d'infraestructures i serveis, així com implementar un model de gestió dels polígons que superi el model existent, basat en l'actuació pública, que millori l'eficiència sense que suposi un augment dels costos que suporten les empreses. I, finalment, afavorir l'atracció i implantació de noves activitats, mitjançant l'adopció dels estímuls financers necessaris i l'eliminació de traves administratives.

La comparativa del nostre model de polígons industrials amb el d'altres països europeus ens permetrà aprofundir en les causes de la menor competitivitat-preu observable al nostre país i de la gran oferta disponible en comparació amb altres territoris, i contribuirà així a orientar les polítiques públiques en aquest àmbit. Aquest anàlisi s'ha fet a partir de les conclusions de l'estudi de Benchmarking publicat per PWC²¹, que compara el model espanyol de polígons industrials amb el d'altres països europeus (Països Baixos, Alemanya, França i el Regne Unit).

²¹ «Análisis jurídico, técnico y económico de los factores competitivos en las ofertas comerciales de suelo para la captación de actividad económica en diferentes territorios de ámbito estatal y europeo. (Benchmarking)». Novembre 2012. PWC.

- A Espanya, el percentatge de sòl destinat a cessions obligatòries i gratuïtes (equipaments, zona verda, sistema viari, reserves per a aparcament públic, etc.) que fixa el planejament urbanístic és superior, això comporta una reducció dràstica del percentatge del sòl privat susceptible de comercialització, la qual cosa repercuteix en un preu més elevat del m². A més, aquestes cessions obligatòries d'espai als ajuntaments no sempre resulten beneficioses perquè suposen un cost fix de conservació, sobretot si el polígon s'ha sobredimensionat.
- Els terminis de planejament i d'execució de la urbanització a Espanya són més alts, i això repercuteix significativament en els costos financers i disminueix les possibilitats d'adaptació a la demanda. El termini d'aprovació del planejament urbanístic al nostre país és aproximadament de tres anys, enfront d'una mitjana de dos anys als països europeus analitzats. La causa d'això és que a Espanya existeix un menor nivell de coordinació entre les administracions amb competències en l'aprovació del planejament urbanístic i també a que es produeix un major grau d'incompliment dels terminis legals. Per altra banda, el termini d'urbanització també és més alt a Espanya perquè es realitza una urbanització completa, mentre que en els països europeus comparats només s'urbanitzen en una primera fase les connexions amb la xarxa principal, els serveis que passen per aquest eix i l'enllumenat, i la resta es va executant en funció de la demanda.
- A Europa, hi ha una major flexibilitat de la llei urbanística per donar resposta a la demanda, tant pel que fa als usos permesos, com al disseny i dimensió de les parcel·les, que són més grans, la qual cosa permet la segregació en funció de les necessitats dels clients. En els països comparats, les empreses poden assumir costos d'urbanització, així com la inversió en infraestructures específiques que requereixi l'activitat.

3.3. Energia

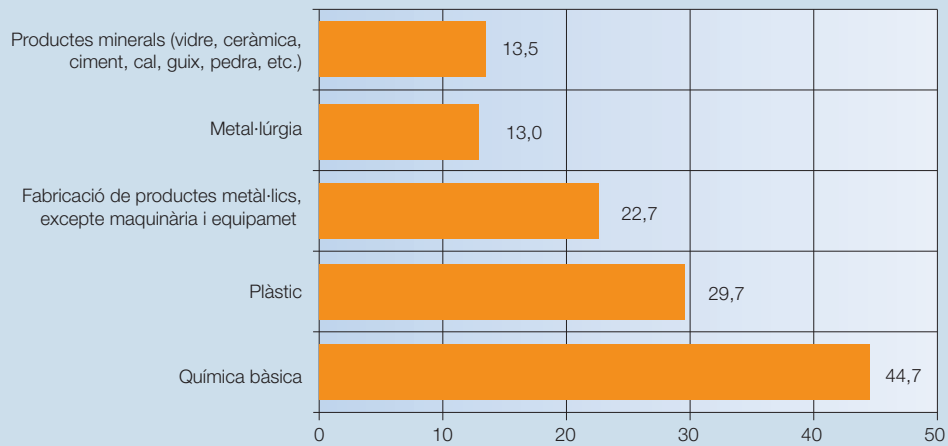
El preu de l'energia és un factor molt important en la composició dels costos de les empreses industrials. De totes les formes de l'energia destaca l'electricitat, que suposa per si sola la meitat dels consums energètics industrials, seguida pel gas (el 28%) i els productes petrolífers (18%). La dependència energètica varia en funció del subsector industrial. En aquells sectors amb una major dependència del factor treball, la importància relativa del cost energètic acostuma a ser baixa. En canvi, en altres sectors com la siderúrgia, la metal·lúrgia, la indústria química i el plàstic, el cost de l'electricitat és una de les partides més importants, i a la vegada, és un factor determinant de competitivitat internacional. La major presència d'aquests sectors a Catalunya, en especial de la química bàsica, el plàstic i els productes metàl·lics, fa que una evolució alcista continuada del preu de l'electricitat presenti majors costos sobre la indústria catalana i suposi una amenaça per a la seva permanència i també un fre per a futures inversions (gràfic 11).

Les polítiques energètiques desenvolupades els darrers anys pel Govern de l'Estat (primès a les renovables, disminució de l'aportació de l'energia nuclear i aposta pels cicles combinats actualment infrautilitzats) han anat dirigides fonamentalment a solucionar el problema de l'elevada dependència exterior i a impulsar les energies renovables, però al mateix temps han generat un important dèficit de tarifa i un augment continuat dels preus de l'electricitat. Entre 2004 i 2012²², el cost de l'electricitat per a les indústries espanyoles ha augmentat a un ritme anual mitjà del 10,4%, molt per

²² Dades del primer semestre de cada any.

Volum de negoci el 2011. Catalunya sobre Espanya

(En %)

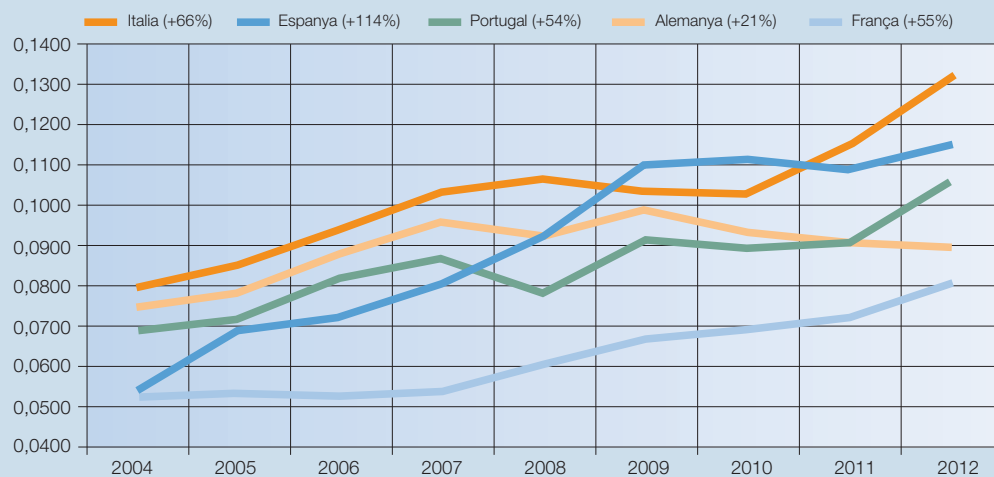
Font: Enquesta indústria d'Empreses. INE i Idescat

sobre de la mitjana de l'increment dels preus de consum durant el mateix període (2,6%), fet que ha acabat situant a Espanya en el grup de països on les empreses paguen un preu més alt per l'electricitat (gràfic 12).

La política energètica s'ha de concebre com una acció a llarg termini que permeti garantir la seguretat i qualitat de subministrament, que respecti el medi ambient, però sobretot que ofereixi energia a preus competitiu. Per això, és fonamental aclarir el més aviat possible les incerteses que pesen actualment sobre el model energètic i sobre el preu de l'electricitat perquè la indústria realitza inversions a llarg termini i precisa d'escenaris de costos relativament estables.

Preu de l'electricitat per als consumidors industrials (sense impostos)

(En eur/KWh. Dades del primer semestre de l'any, entre parèntesis variació acumulada en el període 2004-2012)

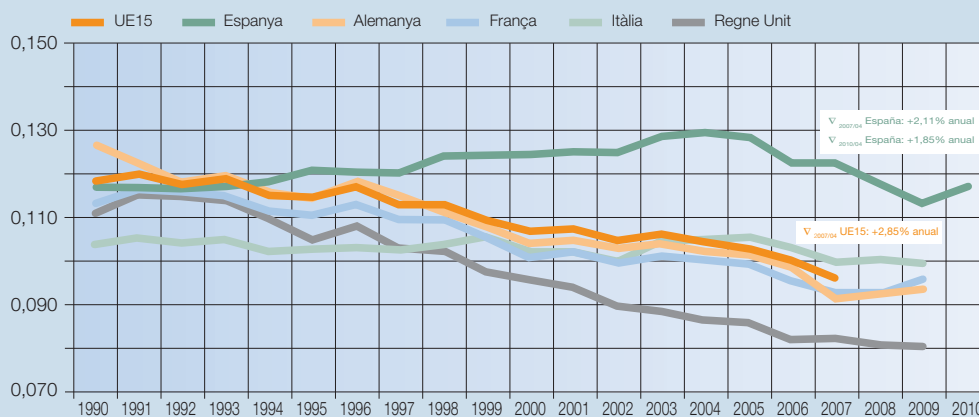
Nota: A partir de l'any 2007 hi ha un canvi metodològic perquè Eurostat considera els preus per a un consum d'entre 500 i 2.000 MWh

Font: Elaboració pròpia a partir d'Eurostat

El segon aspecte rellevant en aquest àmbit és l'adopció de pràctiques d'estalvi i la implantació de tecnologies de major eficiència energètica, amb l'objectiu específic de reduir la intensitat del consum energètic per unitat de riquesa generada. Les dades comparatives amb Europa mostren una menor eficiència de l'economia espanyola (gràfic 13). Ara bé, la mateixa anàlisi però a paritat de poder de compra, permet ser més optimistes, ja que s'observa un menor distanciament amb Europa i una evolució positiva des de l'any 2004 (gràfic 14). Aquesta millora en l'indicador d'eficiència energètica no obeeix només a la crisi, ja que amb anterioritat al seu inici ja s'havien identificat millores en la intensitat impulsades per polítiques d'eficiència en l'ús final de l'energia, millores tecnològiques i canvis estructurals. Aquests fenòmens continuen exercint un impacte positiu sobre de la intensitat energètica²³.

Evolució de la intensitat energètica final a Espanya i a la UE. En kilograms equivalents de petroli per euros constants de l'any 2000 (ktpe/M€₂₀₀₀)

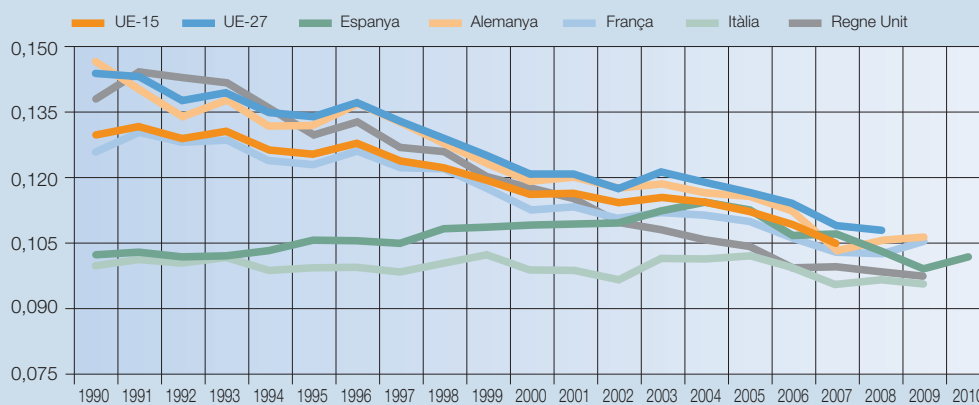
Gràfic 13

Font: EnR/IDAE

Evolució de la intensitat final a Espanya i a la UE. En paritat de poder de compra (ktpe/M€₂₀₀₀)

Gràfic 14

Font: EnR/IDAE

²³ IDAE (2011) «Plan de Ahorro y Eficiencia Energética 2011-2020».

3.4. Regulació administrativa

La política de reducció de càrregues administratives i de millora de la regulació és un instrument clau per millorar la capacitat d'innovació i la competitivitat d'un país. Però, a més, en el context de crisi econòmica actual és de vital importància eliminar tots aquells obstacles que frenen el creixement i dificulten a les empreses materialitzar tot el seu potencial. Cal tenir en compte que els costos empresarials del compliment de la regulació vigent s'estima en el 4-6% del PIB espanyol²⁴.

Tal com posen de manifest els indicadors comparatius que publica la Comissió Europea, l'entorn regulador i administratiu al nostre país és poc favorable per a l'empresa. Espanya, i per extensió Catalunya, en comparació amb la mitjana europea, es caracteritza per necessitar més temps per crear una empresa, per tenir un entorn menys favorable als negocis i una regulació més complexa. Aquest excés de regulació es tradueix en un cost administratiu per a les empreses superior al que suporten en altres països europeus, fet que acaba perjudicant la nostra competitivitat. Finalment, l'ús de l'administració electrònica per part de les empreses espanyoles encara és deficient en relació a la mitjana europea (taula 2).

Taula 2

Indicadors d'entorn regulador i administratiu. Per països

Temps necessari per iniciar un negoci (dies; 2010/11) ¹	Entorn per fer negocis (1=millor; 0=pitjor; 2010/11) ²		Entorn legal i regulador (0=negatiu; 10=positiu; 2011) ³		Cost de la regulació administrativa (1=costós; 7=no costós; 2011/12) ⁴		Ús de l'administració electrònica per part de les empreses (%; 2010) ⁵		
Itàlia	6	Regne Unit	0,84	Alemanya	5,7	Regne Unit	3,1	Polònia	89,0
França	7	Alemanya	0,65	Regne Unit	5,0	UE-27	3,1	Itàlia	84,0
Regne Unit	13	UE-27	0,62	UE-27	4,6	Alemanya	3,0	UE-27	80,0
UE-27	14	Espanya	0,60	Espanya	4,1	Espanya	2,8	França	78,0
Alemanya	15	França	0,60	Polònia	4,1	França	2,6	Espanya	67,0
Espanya	28	Itàlia	0,52	França	3,8	Polònia	2,6	Alemanya	67,0
Polònia	32	Polònia	0,47	Itàlia	2,9	Itàlia	2,1	Regne Unit	67,0

1. Banc Mundial. Doing Business 2012.
2. Comissió Europea a partir del Banc Mundial. Doing Business 2012.
3. IMD World Competitiveness Center.
4. The Global Competitiveness Report 2011-2012.
5. Eurostat. Enquesta sobre l'ús de les TIC i comerç electrònic en les empreses.

Font: Comissió Europea (2013). *Industrial Performance Scoreboard and Member States' Competitiveness performance and policies*

La Comissió Europea va fixar un objectiu de reducció de càrregues administratives del 25% per al 2012²⁵ i, per assolir-ho, des de l'any 2007 les administracions públiques estatals, autonòmiques i municipals han posat en marxa diferents plans i actuacions²⁶, si bé els resultats encara són poc visibles per a les empreses. Segons l'enquesta realitzada per la Cambra de Comerç de Barcelona i l'Idescat²⁷ a més de 2.700 empreses catalanes entre el desembre de 2011 i el gener de 2012,

²⁴ Boletín económico mensual del Banco de España (jul-ago. 2008) «Una primera estimación del impacto económico de una reducción de las cargas administrativas en España».

²⁵ El Govern de l'Estat es va proposar reduir un 30% els tràmits administratius en la legislatura 2008-2011.

²⁶ Destaca especialment les tres lleis òmnibus aprovades pel Govern de la Generalitat al desembre de 2011 i el projecte de creació de la Finestreta Única Empresarial (FUE).

²⁷ Es pot consultar a www.cambrabcn.org

només una de cada quatre empreses ha notat una reducció del nombre de tràmits en els últims cinc anys. Els resultats de l'enquesta també mostren que el sector industrial és el que suporta uns costos administratius més elevats: un 19% de les empreses tenen un cost inferior als 6.000 euros; un 28% gasten entre 6.000 i 30.000 euros l'any; i un 33% més de 30.000 euros. Mentre que en el sector de la construcció només el 23% de les empreses suporten un cost superior als 30.000 euros, i en el cas del comerç i l'hoteleria aquest percentatge és inferior al 13%.

Les empreses catalanes consideren complexes les seves relacions amb les administracions públiques sense excepció (valoren la complexitat entre 3 i 4, d'un màxim de 5), però en uns àmbits més que en altres. En el cas de les empreses industrials, la major complexitat administrativa es dona en la gestió dels ajuts i subvencions, en la tramitació de llicències i permisos, però, específicament, la indústria suporta una regulació mediambiental i de seguretat i higiene especialment estricta en comparació amb altres sectors (gràfic 15). Espanya ha passat, en pocs anys, de l'absència normativa a demanar el compliment dels més alts estàndards europeus en aquestes matèries. Les empreses del sector estan fent importants esforços inversors per complir amb aquesta regulació, tanmateix, també demanen als reguladors certa flexibilitat en la seva aplicació en moments conjunturalment difícils com els actuals, atès les importants diferències que s'observen en el compliment dels criteris entre els països europeus i els països en desenvolupament.

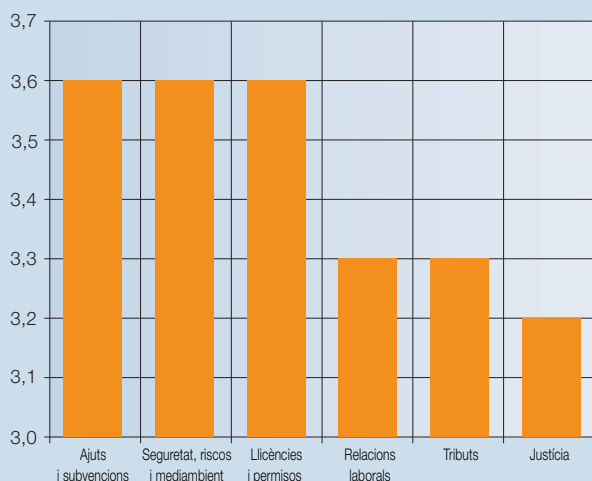
Pel que fa a la complexitat normativa, només es disposa d'un informe comparatiu per comunitats autònomes, que és l'Informe EconLaw Strategic Consulting de Actividad Regulatoria (2009). Aquest informe calcula indicadors d'activitat reguladora de les comunitats autònomes i de l'Estat central en funció del nombre de pàgines publicades en els Butlletins Oficials i de les competències transferides.

Gràfic 15

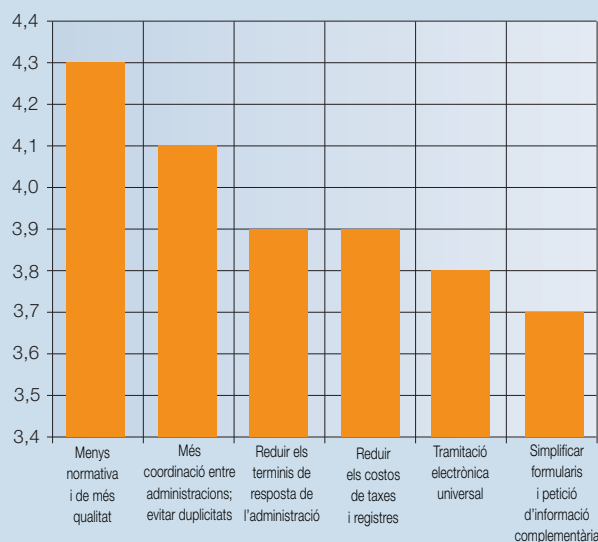
Resultats de l'enquesta sobre simplificació administrativa en el sector industrial

(1=poc; 5=molt)

Complexitat administrativa per a l'activitat de l'empresa industrial

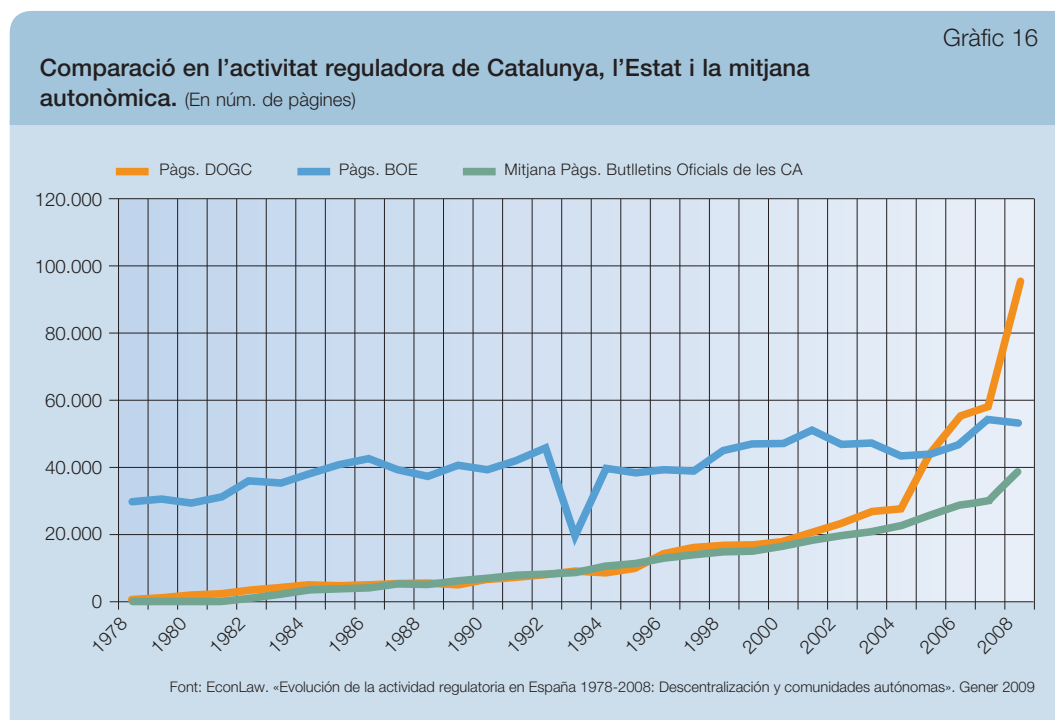

Mesures prioritàries per a l'empresa industrial

Font: Enquesta de Clima Empresarial de la Cambra de Comerç de Barcelona i l'Idescat. 4t. Trimestre de 2011

Tot i que no és un indicador exacte de la complexitat normativa, sí que ens permet fer comparacions entre territoris. D'acord amb aquestes dades, l'indicador d'activitat reguladora de l'Estat ha seguit una trajectòria ascendent continuada pràcticament des de principi dels anys 80, malgrat que hauria d'haver disminuït si es té en compte que l'Estat central ha transferit moltes de les seves competències en les dues últimes dècades (a les comunitats autònomes i també a la Unió Europea). Catalunya, en comparació amb la resta de comunitats autònomes, s'ha caracteritzat per una intensa activitat reguladora entre 2005 i 2008 que l'ha portat a situar-se per sobre de la mitjana autonòmica per primera vegada des de l'any 1983 (gràfic 16).

En resum, la indústria necessita una profunda revisió del marc legal i administratiu que minimitzi els obstacles al creixement. Les quatre línies d'actuació prioritàries que assenyalen les empreses industrials catalanes en l'enquesta realitzada per la Cambra i l'Idescat, són:

1. Crear menys normativa i que sigui de més qualitat. Caldria crear un procés de revisió continua de la normativa amb un enfocament més econòmic, així com adoptar un criteri d'integració normativa que faciliti el seu seguiment i compliment per part de les empreses.
2. Millorar la coordinació entre administracions per evitar duplicitats i redefinir els marcs competencials per evitar conflictes, especialment en el cas de l'administració local on existeix una gran heterogeneïtat de criteri i de regulació.
3. Reduir el termini de resposta de l'administració. Per assolir aquest objectiu caldria generalitzar l'ús de la declaració responsable, potenciant el control ex-post *versus* el control ex-ante, i avançar en la posada en marxa de la Finestreta Única Empresarial.
4. Rebaixar substancialment les càrregues i tràmits a la vegada que s'avança en la plena implantació de la tramitació electrònica universal.

3.5. Finançament

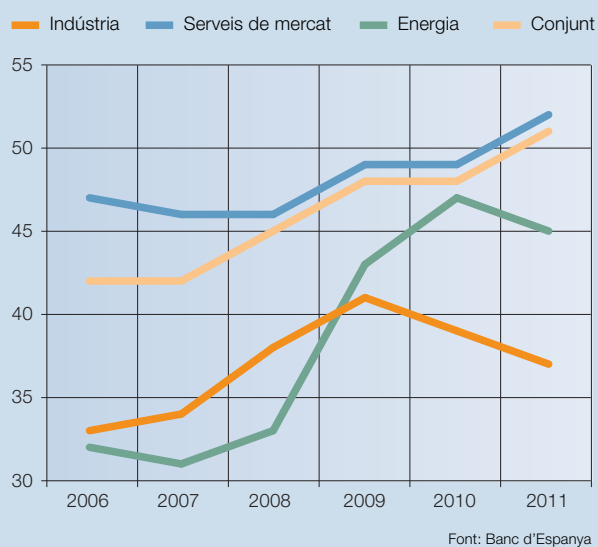
La inversió i la innovació industrial no són possibles sense unes condicions de finançament adequades. El sector industrial català està patint igual o més que la resta de sectors econòmics les conseqüències de la crisi financera i bancària, si bé partia d'una situació financera bastant més sanejada.

En aquest apartat es pretén analitzar tres qüestions fonamentals que acabaran influint en la capacitat de competir de la nostra indústria en els mercats internacionals. La primera és la situació econòmico-financera de les empreses industrials catalanes; la segona és el grau de dependència al crèdit del sector industrial; i la tercera és com està afectant l'actual restricció creditícia a aquest sector en relació a la resta de l'economia.

Quant a l'estat econòmico-financer de la indústria catalana, cal dir que la situació financera de les empreses industrials és més sanejada que la de la resta de sectors econòmics. Així ho posen de manifest les dades de la Central de Balanços per a Catalunya que es publiquen anualment a la Memòria Econòmica de Catalunya. En primer lloc, s'observa que el nivell d'endeutament de la indústria (sense energia) és inferior al de la resta dels principals sectors econòmics, tant abans de la crisi com en l'actualitat, si bé tant la construcció com el serveis immobiliaris condicionen aquests resultats. La ràtio d'endeutament, que és defineix com la relació entre els recursos aliens amb cost i l'actiu net a preus corrents, era del 33% el 2006, enfront del 47% al sector de serveis de mercat o al 42% del conjunt de l'economia. A més, a partir de 2009 la ràtio d'endeutament a la indústria ha disminuït quatre punts, fins a situar-se en el 37%, al contrari que a la resta de sectors econòmics (gràfic 17).

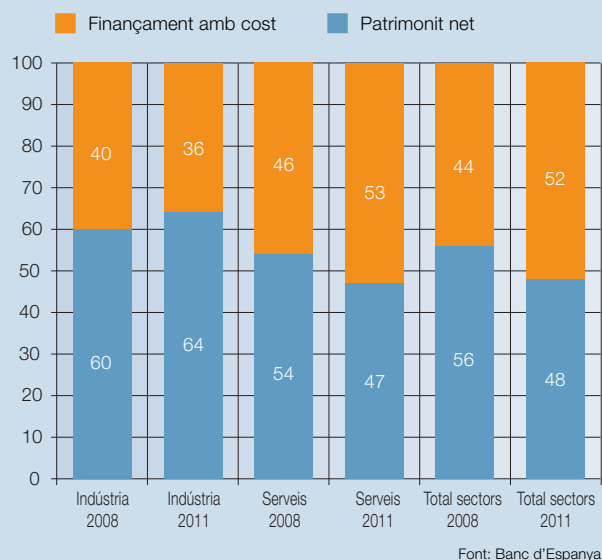
Gràfic 17

Ràtio d'endeutament de les empreses catalanes (En % de l'actiu net a preus corrents)

Gràfic 18

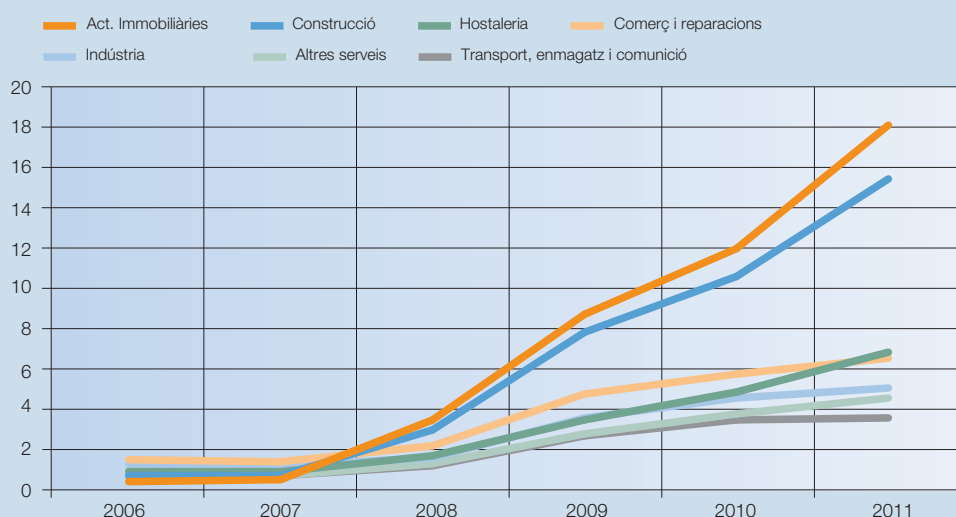
Estructura del passiu remunerat a les empreses catalanes (En %)

En segon lloc, si es compara l'estructura del passiu remunerat de la indústria amb la de la resta de sectors econòmics, es constata un pes més elevat dels fons propis en les empreses industrials i, per contra, un menor pes del finançament aliè. Això vol dir que el sector industrial ha apostat menys per l'endeutament que altres sectors econòmics. A més, aquesta estructura del passiu ha anat millorant entre l'any 2007 i el 2011. En aquests anys, la indústria ha augmentat el pes relatiu dels fons propis en el passiu –des del 50% al 54%–, mentre que als serveis i al conjunt de sectors econòmics l'han disminuït –els serveis fins al 47% i el conjunt de sectors fins al 48%– (gràfic 18). L'estratègia financera seguida per la indústria, que ha consistit en reduir la seva dependència del finançament extern i augmentar l'autofinançament («despallanquejament») es considera la més convenient per afrontar la crisi financera i econòmica actual. Prova d'això és que aquest sector presenta una taxa de morositat inferior al de la majoria de sectors econòmics, lluny de la construcció i l'immobiliari, però també inferior a la del comerç i l'hostaleria. La ràtio de morositat²⁸ a la indústria ha pujat significativament en els darrers anys, passant de l'1,5% el 2008 al 5% el 2011, però encara es pot considerar un nivell normal en relació a altres països europeus (gràfic 19).

Ràtios de morositat. Percentatge de crèdits per a activitats productives dubtosos de pagament. Espanya

Gràfic 19

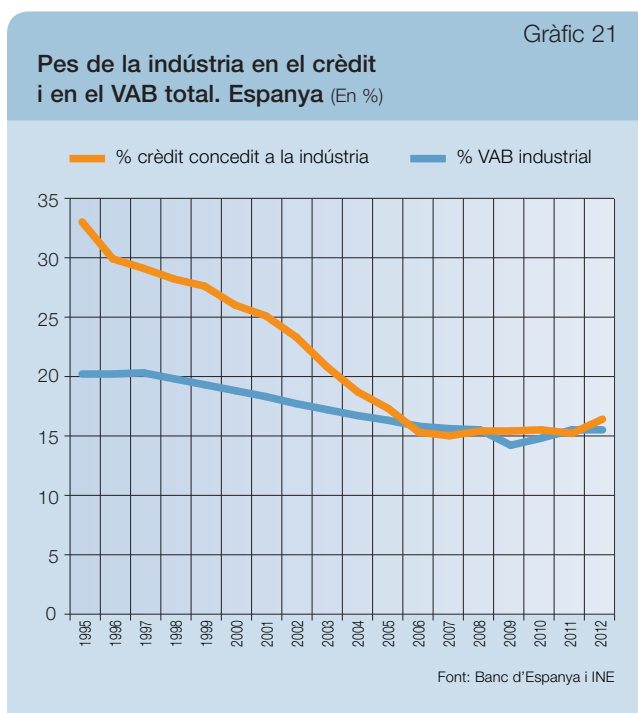
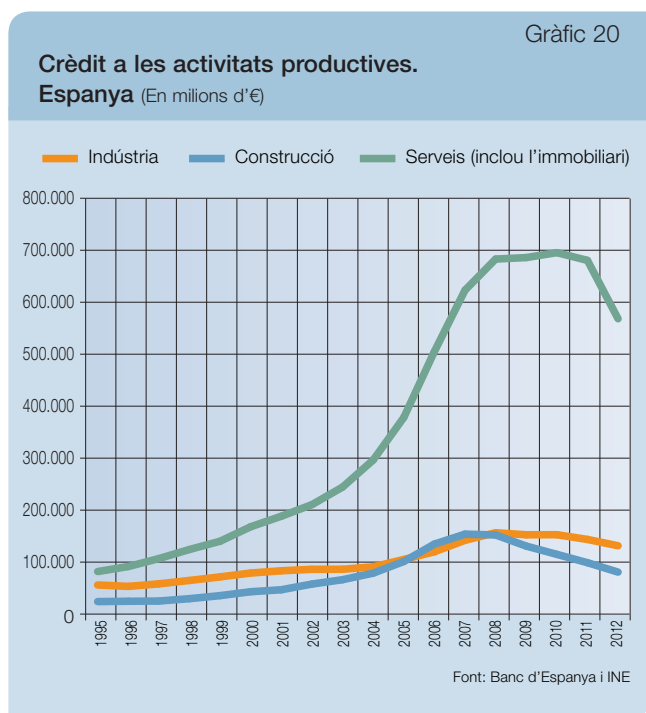

Font: Banc d'Espanya

El segon aspecte que cal analitzar és el grau de dependència del crèdit. El sector industrial no s'ha caracteritzat per un creixement desaforat del crèdit en el període expansiu. Entre l'any 1997 i el 2008, l'estoc de crèdit a les activitats productives va créixer a un ritme anual mitjà del 18,8%, mentre que a la indústria el ritme d'augment va ser molt inferior, del 9,6% (gràfic 20). Això va permetre que durant tota la fase expansiva la indústria reduís el *gap* que existia entre participació en el crèdit i participació en el PIB, i que el 2008, any en què es va assolir el rècord històric de volum de crèdit, el pes de la indústria en el total del crèdit fos idèntic al seu pes en el PIB (15,5%), mentre que l'any 2005 era 13 punts superior (gràfic 21).

²⁸ Percentatge de crèdits dubtosos de pagament sobre el total de crèdit.

A partir de l'any 2009, s'inicia una dura restricció al finançament que es tradueix en una contracció de l'estoc de crèdit bancari del 5,7% en mitjana anual per al conjunt d'activitats productives i del 4,2% per al sector industrial. La conclusió és que malgrat que la indústria no es va caracteritzar per un ús abusiu del crèdit en el període expansiu, està patint de forma similar a la de la resta de sectors la restricció creditícia.

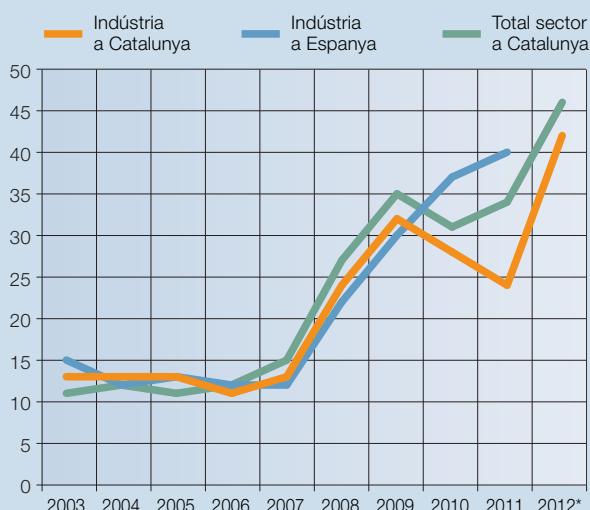

Finalment, el tercer aspecte a destacar es l'augment de les dificultats financeres com a factor limitador de la marxa dels negocis des de l'esclat de la crisi financera mundial, segons l'Enquesta de Clima empresarial de la Cambra i l'Idescat. Però aquestes dificultats tornen a ser menys importants per a les empreses industrials que per a la resta de sectors econòmics, si bé s'observen diferències notables per dimensió de l'empresa. A mesura que disminueix la dimensió de l'empresa augmenten les dificultats per accedir o renovar el finançament bancari. També cal assenyalar que les empreses industrials espanyoles estan notant més les dificultats financeres que les catalanes. Tal com es pot veure al gràfic 22, el 2011, últim any amb dades disponibles per a Espanya, el percentatge d'empreses industrials catalanes que assenyalava tenir dificultats financeres estava al voltant del 24%, mentre que a Espanya era el 40%. Això podria estar indicant una millor situació financera i patrimonial de les pimes industrials catalanes, tal com també posen de manifest les dades de la Central de Balanços per al conjunt del teixit empresarial²⁹.

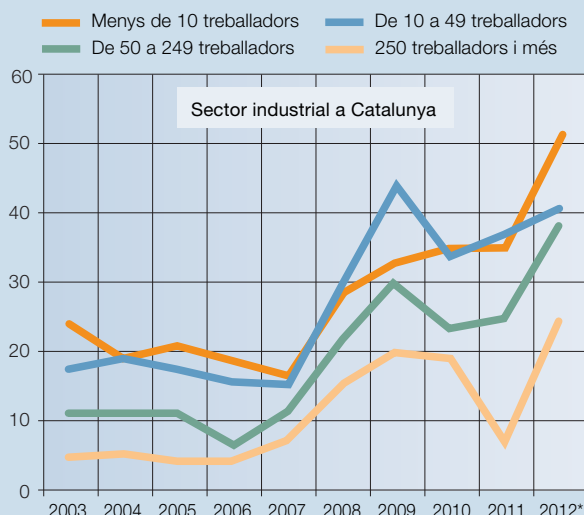
Per tant, malgrat que la indústria no acumula excessos, les restriccions al crèdit empresarial s'aguditzen cada cop més. El crèdit és escàs i car, sobretot en comparació amb el dels països europeus centrals, i això està generant una greu pèrdua de competitivitat sobre el teixit industrial del nostre país perquè dificulta les inversions, el creixement i la pròpia supervivència de moltes empreses de dimensió reduïda.

²⁹ Vegeu el capítol X. «L'empresa catalana» de la Memòria Econòmica de Catalunya 2012.

Empreses que assenyalen que les dificultats financeres són un factor limitador per a la marxa dels seus negocis (En % de respostes)

(*) L'any 2012 hi ha un canvi metodològic que pot haver afectat als resultats.

Font: Enquesta de Clima Empresarial de l'Idescat i la Cambra de Comerç de Barcelona per a Catalunya i Enquesta de Confiança Empresarial del Consejo Superior de Cámaras per a Espanya

La solució a la restricció al crèdit no serà fàcil ni ràpida. D'una banda, caldrà culminar la reforma financera al nostre país, i d'altra banda, s'han de prendre mesures dirigides a afavorir que el sector bancari concedeixi crèdit al sector empresarial, fonamentalment a les pimes que tenen més dificultats que les grans empreses per finançar-se. Al mateix temps, caldria estimular la inversió amb línies de finançament específiques per a la indústria, així com afavorir fonts alternatives al crèdit, com el capital risc, els *business angels*, els préstecs participatius, les SGR, etc. A Espanya, el 90% del finançament de les empreses és bancari i el 10% restant és no bancari (recursos propis i altres), mentre que als Estats Units la importància del finançament no bancari és molt més elevada (70% bancari i 30% no bancari).

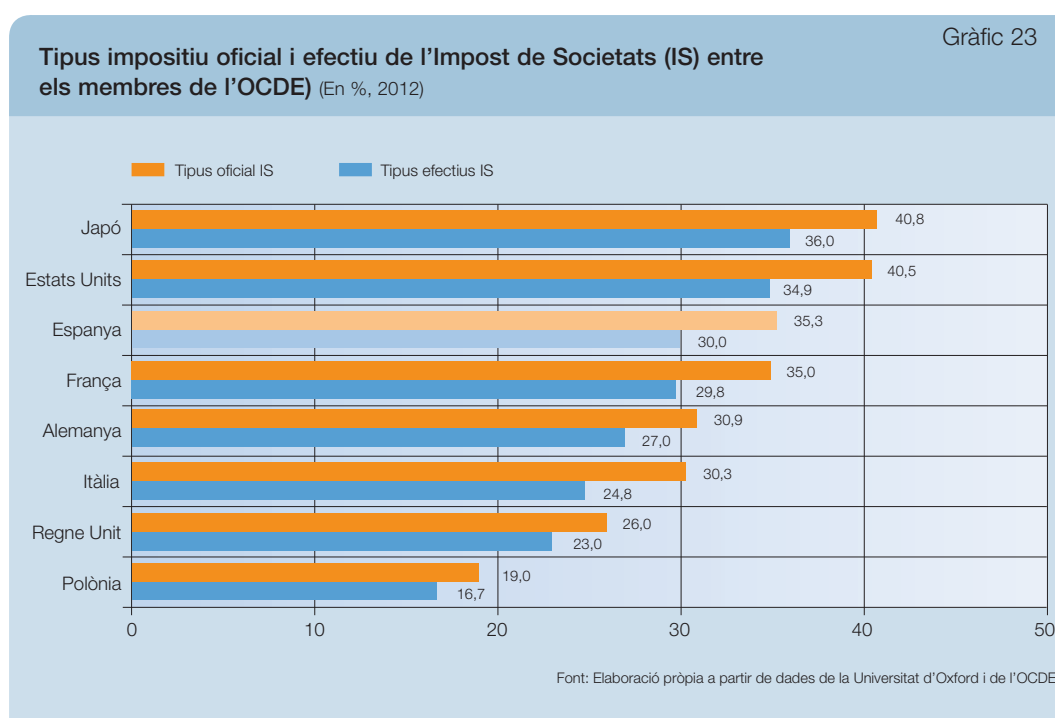
3.6 Fiscalitat empresarial

Catalunya té actualment una de les majors pressions fiscals d'Espanya. Els ajustaments dels darrers tres anys han fet que diversos impostos se situïn en màxims a nivell estatal. El tipus marginal superior de l'IRPF és del 56%; el mínim exempt de l'impost del Patrimoni és de 500.000 €, inferior als 700.000 € de la resta d'Espanya; i el tipus impositiu de l'Impost d'Actes Jurídics Documentats (1,5%) també és el més alt de l'Estat. En canvi, en Impost de Successions és una de les comunitats on menys es paga³⁰. Pel que fa a alguns tributs de competència exclusiva, destaca el cànon de l'aigua on Catalunya té l'impost més alt de l'Estat.

³⁰ El Govern de la Generalitat ha anunciat que el tornarà a pujar com han fet altres comunitats autònomes.

No obstant, seria complex establir comparacions homogènies a nivell internacional que tinguin en compte el conjunt d'impostos autonòmics i locals. La mesura més fiable és comparar l'Impost de Societats, un impost d'àmbit estatal i equiparable als existents en altres països de la UE o de l'OCDE.

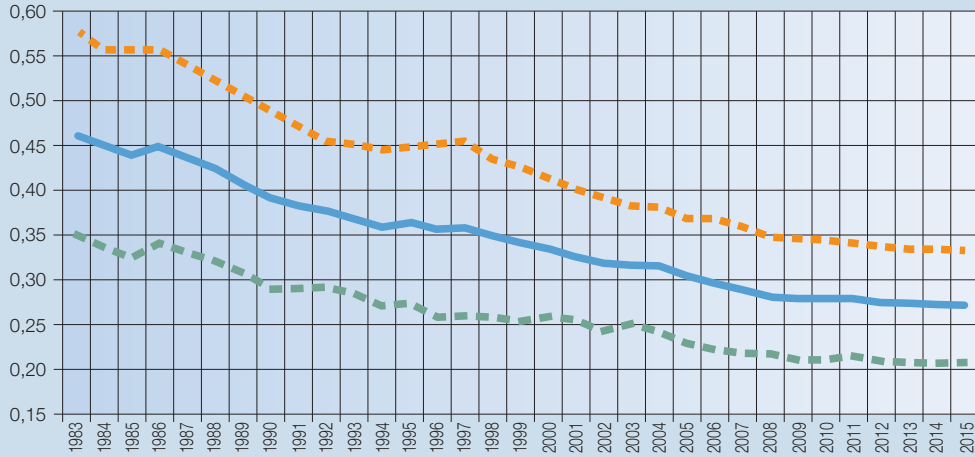
Segons el rànquing anual de fiscalitat empresarial realitzat per la Universitat d'Oxford³¹, Espanya, i per extensió Catalunya, se situarien en les posicions més altes del rànquing quant a tipus oficial de l'Impost de Societats i també quant a tipus real efectiu (aquell que realment acaba pagant l'empresa un cop descomptades les deduccions fiscals). Tenint en compte els països de l'OCDE se situaria en el tercer lloc, només per darrere dels EUA i Japó (gràfic 23).

El mateix estudi calcula l'evolució del tipus impositiu mitjà d'una mostra de 28 països membres de l'OCDE i del G-20 per al període 1983-2015. El gràfic 24 mostra la tendència a una progressiva reducció de la fiscalitat sobre els beneficis, que passa del 45% a principis dels 80 fins aproximadament el 27% al 2015. El període 2013-2015 és una estimació on s'han afegit les reformes ja anunciades pels alguns dels governs.

³¹ BILICKA, K; DEVEREUX, M. et al. *Taxation Corporate Tax Ranking 2012*. OXFORD UNIVERSITY – CENTRE FOR BUSINESS TAXATION, 2012.

Evolució del tipus impositiu de l'Impost de Societats per a 20 països del G-20 i l'OCDE (en valor absolut, 1983-2015)

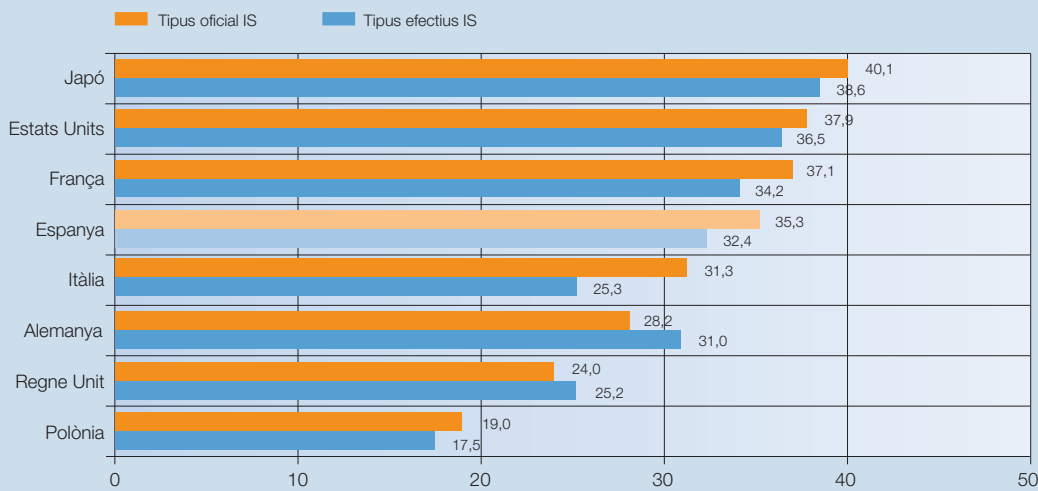

Nota: La línia contínua marca la mitjana i les discontinues la desviació de la mitjana

Font: Universitat d'Oxford

Si s'optés per altres fonts, el resultat seria similar per al cas espanyol. El Centre de Recerca d'Economia Europea de Mannheim (ZEW)³² en el marc d'un projecte de recerca comunitari i emprant la mateixa metodologia per als països membres a la Unió Europea, situa Espanya en la franja alta de tipus impositiu, tot i que en aquest cas França presenta una major pressió fiscal empresarial (gràfic 25).

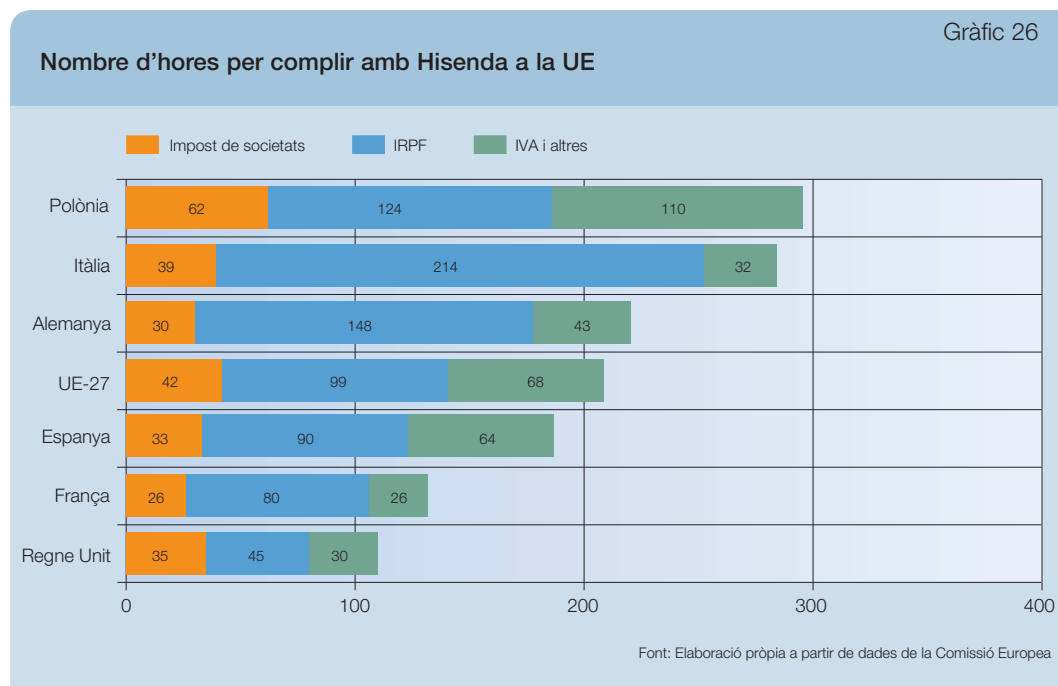
Tipus impositiu oficial i efectiu de l'Impost de Societats (IS) entre els membres de la UE (en %, 2012)

Font: Elaboració pròpia a partir de dades del Centre de Recerca d'Economia Europea de Mannheim (ZEW) i de l'OCDE

³² SPENGLER, C. et al. *Effective Tax Levels Using the Devereux/Griffith Methodology – Final Report 2012*. ZEW. Mannheim, 2012.

Un altre element que cal tenir en compte és la facilitat amb què les empreses (i les persones físiques) poden complir les seves obligacions fiscals. Segons el darrer informe de competitivitat de la Comissió Europea³³, Espanya se situaria per sota de la mitjana europea pel que fa a hores dedicades als tràmits tributaris i en una posició molt millor que Alemanya, Itàlia o Polònia. Una dada positiva que sens dubte reflecteix els avenços realitzats durant la darrera dècada per part de l'Agència Estatal d'Administració Tributària.

En resum, a nivell d'Impost de Societats, Espanya (per tant, també Catalunya) presenta un tipus impositiu per sobre de les mitjanes de l'OCDE i de la UE i també de països com Alemanya. No obstant, com a dada positiva, és remarcable l'avenç que s'ha produït en matèria d'eficiència de l'Agència Tributària gràcies a la inversió en tecnologies de la informació.

Finalment, en matèria de propostes de futur, en un moment com l'actual, d'ajust pressupostari i de poc marge d'actuació davant de les restriccions europees, sembla poc adient i poc factible proposar que l'Impost de Societats espanyol tendeixi cap a la mitjana comunitària. Les comunitats autònomes i l'Estat podrien, per tant, apostar per mesures que enforteixin els fons propis de les empreses i afavoreixin les inversions de més impacte.

Si es tenen en compte aquestes dades, i en línia amb algunes de les mesures proposades pel Consell Assessor per a la Reactivació Econòmica (CAREC)³⁴, seria interessant treballar aspectes fiscals que permetin reduir el gravamen als beneficis aplicats a reserves indisponibles. També seria interessant clarificar i reduir el nombre de deduccions fiscals, apostant de forma decidida només per aquelles que generin majors externalitats positives com els incentius fiscals a la inversió en R+D+i, medi ambient, mecenatge, projectes socials o en capitalització de nous negocis (*business angels*).

³³ EUROPEAN COMMISSION. SWD (2012) 298. *Member States' Competitiveness and Industrial Performance*. Brussels, 2012.

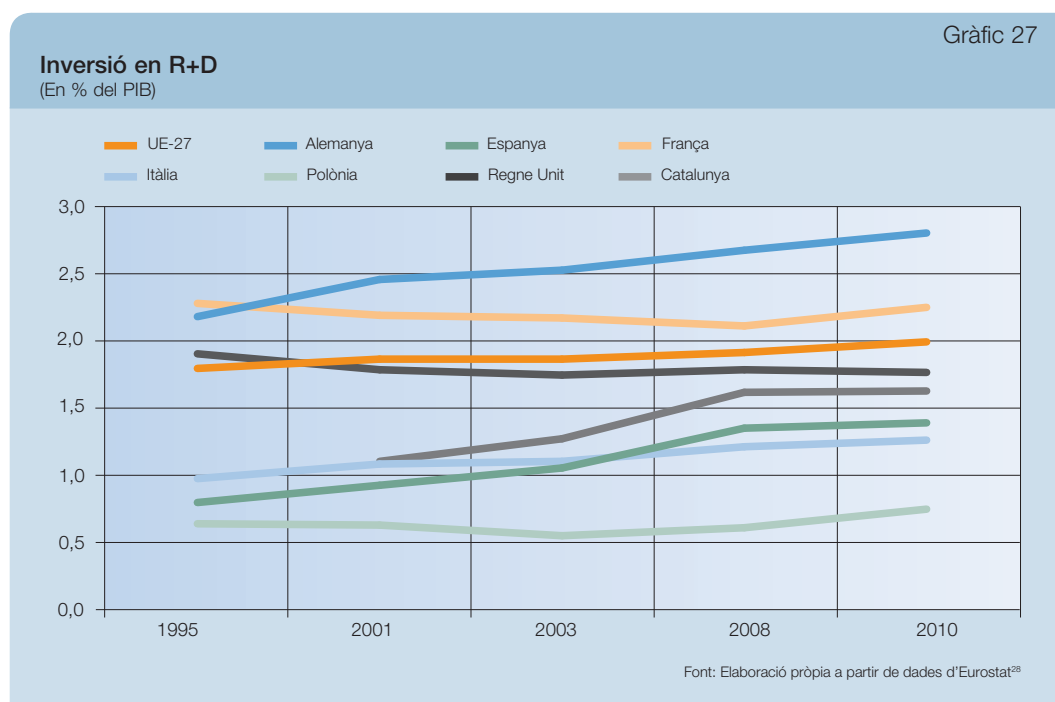
³⁴ <http://www10.gencat.cat/gencat/AppJava/cat/actualitat2/2011/10726consellassessorperlareactivacieconomicacarec.jsp>

3.7. Capacitat innovadora

La recerca, el desenvolupament i la innovació són claus per millorar la productivitat de la indústria i garantir la seva competitivitat global. La indústria no pot garantir el seu futur sense una inversió en R+D+I continuada i sostinguda en el temps.

Malauradament, per efecte de la crisi i per altres decisions, Catalunya ha passat de ser una comunitat autònoma líder a situar-se per darrere del País Basc, Navarra i Madrid. Alhora, en l'àmbit europeu, el conjunt d'Espanya també ha anat perdent posicions en matèria d'innovació si ens atenem al Innovation Union Scoreboard 2013³⁵. En terminologia europea, seria un país moderadament innovador (tercer grup de quatre possibles), al mateix nivell que Itàlia, Portugal o Hongria, entre d'altres. Catalunya millora lleugerament aquesta qualificació al Regional Innovation Scoreboard 2012³⁶ i se situa en un esgrao superior al conjunt de l'Estat com a seguidor innovador (*innovation follower*), qualificació que manté des de 2007.

Les darreres xifres oficials³⁷ refermen aquesta tendència de trencament amb la bona evolució dels indicadors fins a l'any 2009. Catalunya ha passat d'invertir en R+D l'any 2009 l'1,68% del PIB, el màxim de la sèrie, a l'1,55% el 2011. Aquesta xifra és superior a la mitjana estatal de 2011 (1,33%), però és preocupant que la caiguda hagi estat a Catalunya més intensa que al conjunt de l'Estat. La dada catalana s'allunya també de la mitjana de la Unió Europea, 2,03% del PIB pel 2011, i dels objectius marcats per l'estratègia Europa 2020 (3% del PIB). El següent gràfic mostra les distàncies amb Europa fins l'any 2010, últim comparable amb les sèries d'Eurostat.

³⁵ <http://ec.europa.eu/enterprise/policies/innovation/facts-figures-analysis/innovation-scoreboard/>

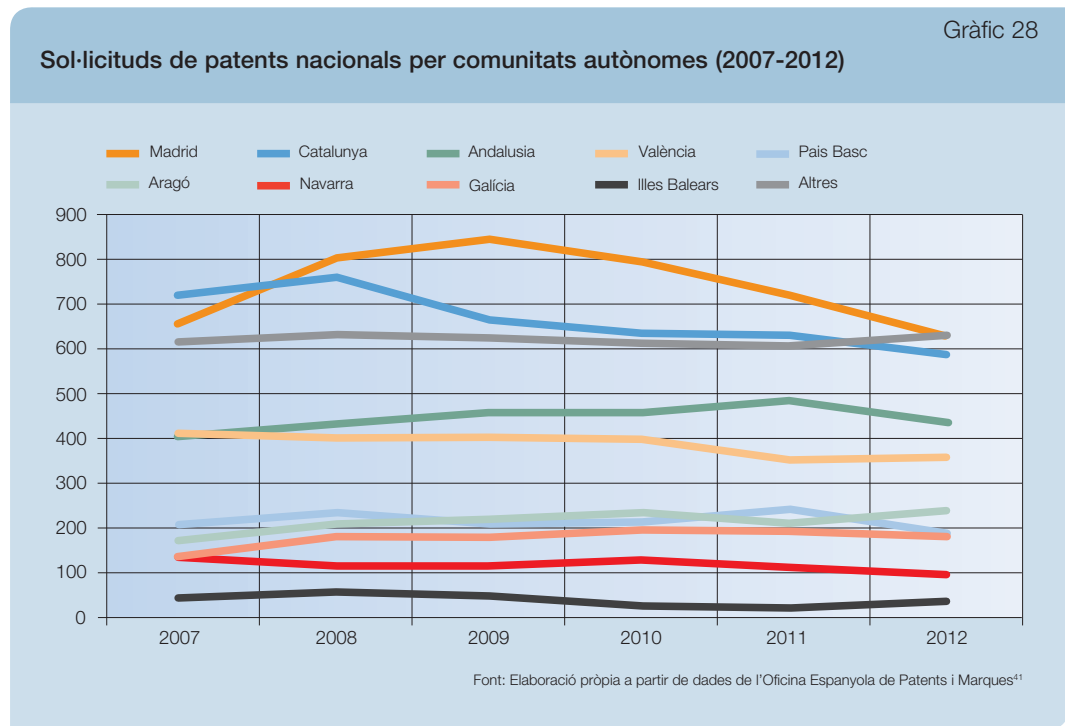
³⁶ http://ec.europa.eu/enterprise/policies/innovation/files/ris-2012_en.pdf

³⁷ Instituto Nacional de Estadística, www.ine.es.

³⁸ http://epp.eurostat.ec.europa.eu/statistics_explained/index.php/R_%26_D_expenditure

Com bé indica l'article «Innovar per Créixer», escrit per Xavier Ferràs en aquesta mateixa Memòria³⁹, la situació catalana és paradoxal. L'estancament dels indicadors, especialment els que fan referència a innovació empresarial, contrasta amb el bon moment que viu la ciència catalana. Catalunya s'ha consolidat com un pol científic de referència en l'àmbit internacional.

Segons Ferràs, el nombre d'empreses innovadores s'ha reduït en un 34% al període 2008-2010. Una situació similar s'ha viscut pel que fa a patents. Catalunya ha deixat de ser líder estatal segons l'Oficina Espanyola de Patents i Marques⁴⁰. Segons les sol·licituds de patents nacionals per comunitats autònomes presentades durant el període 2007-2012, Catalunya (18,5% del total de sol·licituds) ha cedit el lideratge a Madrid (20,6%). No obstant, sempre cal tenir en compte que hi ha un efecte seu destacable ja que el total de la producció del Consell Superior d'Investigacions Científiques (CSIC) s'imputa a Madrid. El principal sol·licitant de patents a Catalunya va ser la Universitat Politècnica de Catalunya (UPC), que sempre figura entre els 10 primers i és la primera universitat sol·licitant en l'àmbit estatal.

En matèria de patents europees, el posicionament és millor. Catalunya és la primera comunitat en nombre absolut de patents presentades el 2011 (193) i la segona en patents europees per milió d'habitant, només rere el País Basc⁴².

³⁹ FERRÀS, X. *Innovar per créixer*. Memòria Econòmica 2012. Cambra de Comerç de Barcelona, 2013.

⁴⁰ <http://blocs.iec.cat/observatori/2013/02/14/catalunya-deixa-de-ser-capdavantera-en-les-sol%C2%B7licituds-de-patents-nacionals/#more-11011>

⁴¹ <http://blocs.iec.cat/observatori/2013/02/14/catalunya-deixa-de-ser-capdavantera-en-les-sol%C2%B7licituds-de-patents-nacionals/#more-11011>

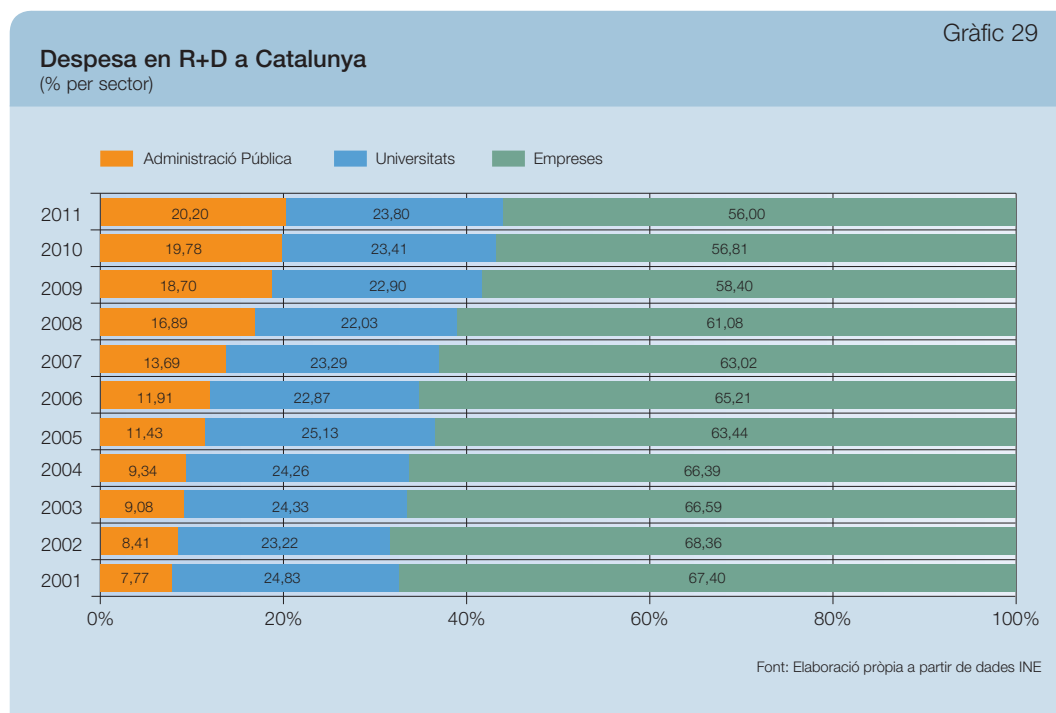
⁴² http://www.oepm.es/export/sites/oepm/comun/documentos_relacionados/Memorias_de_Actividades_y_Estadisticas/estadisticas/PI/Pub_Estad_Prop_Ind_TOMO_I_2011.pdf

L'altra cara de la moneda és la recerca bàsica. En producció científica els resultats són molt positius. Catalunya supera Àustria o Finlàndia en producció científica, i l'impacte de les publicacions científiques catalanes és un 44% superior a la mitjana mundial.

Un altre exemple il·lustratiu d'aquest èxit és que Catalunya ha estat un dels principals beneficiats per les convocatòries del Consell Europeu de Recerca (*European Research Council, ERC*) adreçades a investigadors capdavanters a Europa. Estan dotades entre 1,5 i 2,5 milions d'euros i un període de 5 anys⁴³. En aquests sis anys, Catalunya ha captat 102 ajuts, que la situarien entre els deu primers països membres. Si les dades es consideressin per càpita, Catalunya ocuparia el tercer lloc dins de la UE amb 13,5 concessions per habitants, més de doble del conjunt de la UE. Tot i representar només l'1,2% de la població de l'Espai Europeu de Recerca, Catalunya ha captat el 2,9% de les beques.

Cal, doncs, analitzar on rauen els motius d'aquesta dicotomia entre recerca de primer nivell i inversió empresarial en innovació.

Si segmentem la despesa en R+D per font d'origen (Administració, Universitat o Empresa), es veu ràpidament al gràfic com la despesa pública (Administració i Universitats) no ha parat de créixer i el seu pes relatiu ha passat del 33% el 2001 al 43% del total el 2011. Aquest canvi es deu a un major compromís del sector públic amb l'R+D, que no ha anat acompanyat per un avenç similar de la inversió empresarial en R+D.

⁴³ Direcció General de Recerca, Generalitat de Catalunya.
http://www.gencat.cat/economia/ur/butlleti/recercat/web/83125095/83125095_detail_10388481.htm

Segons indica Ferràs en el seu article, les polítiques públiques han tingut un biaix cap al finançament de Centres de Recerca i Universitats i no han incidit en la mateixa mesura en els estímuls a la inversió empresarial, malgrat la seva millora progressiva al període 2003-2010. La política d'innovació empresarial, igual que la científica, necessita d'estabilitat pressupostària i de sostenibilitat en el temps. La profunda crisi actual i la situació pressupostària pública fa que cap dels dos requisits s'estiguin complint.

Cal considerar també que l'estructura empresarial catalana amb més d'un 98% de pimes és un entrebanc per revertir aquesta tendència, ja que encara es fan més necessaris els incentius per apropar oferta (centres tecnològics, Universitats, etc.) i demanda (empreses).

En aquest entorn, per redreçar la situació caldria elaborar polítiques sistèmiques i compensades entre recerca i indústria. No es tracta de retallar d'un àmbit per afegir-ne a l'altre, sinó que els eventuais esforços pressupostaris futurs afavoreixin la capacitat d'absorció dels coneixements científics i tècnics per part de les empreses catalanes⁴⁴. Per aconseguir-ho, cal reforçar la transferència tecnològica i l'estructuració de projectes a l'entorn de les xarxes de Centres Tecnològics i d'Innovació Tecnològica existents⁴⁵. Pel que fa als incentius a l'R+D empresarial, seria recomanable centrar-se en programes d'alt efecte multiplicador i generadors de massa crítica, com els Nuclis Estratègics d'Innovació Tecnològica⁴⁶.

Altres àmbits de futur serien el suport a l'emprenedoria de base tecnològica i l'encara poc desenvolupada compra pública innovadora.

Adicionalment, i tenint en compte que l'escenari de precarietat pressupostària es mantindrà, caldria potenciar la presència de les empreses catalanes en les convocatòries europees. La presència catalana, com hem indicat, ja és molt rellevant en els àmbits acadèmics i científics. Cal doncs que aquesta experiència serveixi també perquè les empreses puguin beneficiar-se en major grau dels programes europeus de recerca.

En conclusió, la indústria catalana ha de poder aprofitar-se de l'excel·lent posicionament internacional de Catalunya a nivell científic. L'esforç públic realitzat per assolir aquest posicionament haurà estat un èxit parcial si no s'aconsegueix, entre tots els agents del sistema, que aquesta excel·lència científica arribi en major grau a un sector tan important com és la indústria.

3.8. Formació industrial

L'educació i la formació de les persones és un dels factors més decisius per garantir l'avenç social i el desenvolupament econòmic d'un país. Aquesta afirmació esdevé encara més important i urgent si es pateix, com a l'actualitat, una taxa d'atur juvenil superior al 50%.

⁴⁴ CAREC. *Catalunya, visió i objectius*. Barcelona, 2012. Pàgs. 83-97.

http://premsa.gencat.cat/pres_fsvp/docs/2012/12/17/12/04/0a9bdfb7-bbe1-4e1d-9f01-0020bd9f226f.pdf

⁴⁵ <http://www.acc10.cat/ACC10/cat/innovacio-tecnologica/tecnio/>

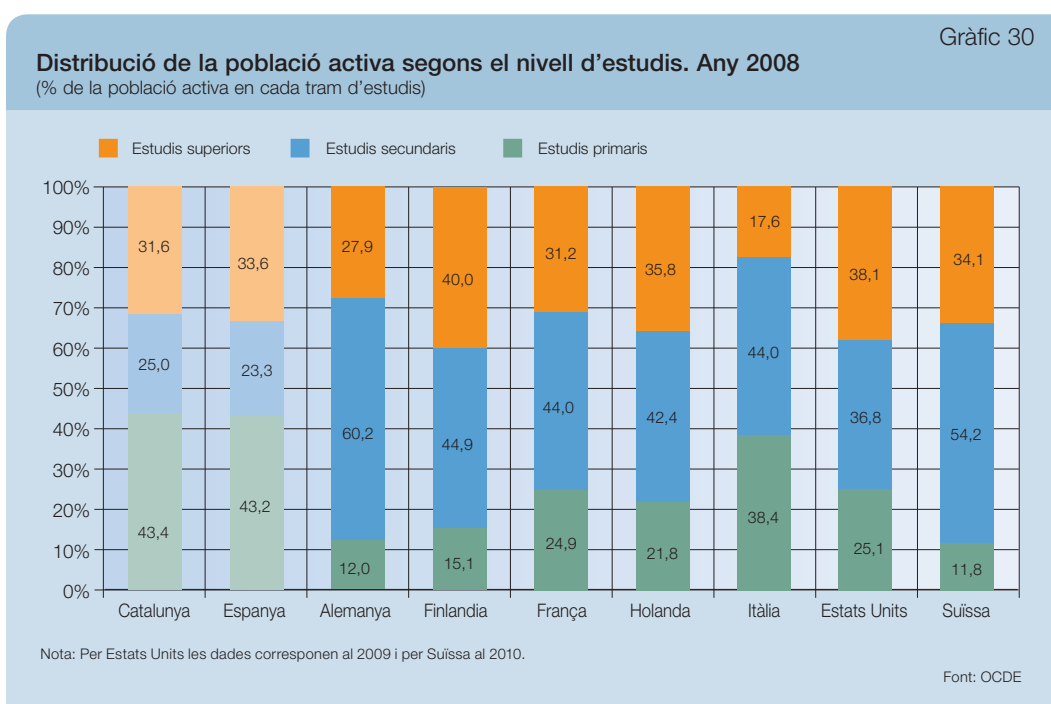
⁴⁶ <http://www.acc10.cat/ACC10/cat/innovacio-tecnologica/recursos-rd/mapa-recursos/nuclis-innovacio-tecnologica/>

Són molts els estudis que han establert el vincle existent entre formació i productivitat. El darrer d'ells és el de Llorente i Giráldez (2013)⁴⁷ on es suggereix que una força de treball ben formada fomenta el creixement de la productivitat laboral gràcies a l'increment de la capacitat d'adopció, implementació i creació de noves tecnologies. Addicionalment, aquestes millores en formació tindran més impacte en aquells països que mantinguin un *gap* tecnològic amb els seus competidors, com podria ser el cas català i espanyol.

En l'àmbit industrial, els dos nivells formatius que incideixen de forma més directa són la Formació Professional (FP) i les carreres tècniques. En aquest punt analitzarem, amb les dades disponibles, el posicionament de Catalunya en ambdós camps, així com algunes de les polítiques portades a terme en els darrers anys.

La Formació Professional a Europa ha esdevingut en les darreres dècades un element de millora substancial dels nivells de qualificació de la població activa, de millora de l'ocupabilitat dels aturats i un espai de col·laboració entre govern i empreses amb el propòsit de donar una millor resposta a les necessitats del teixit productiu⁴⁸.

La Formació Professional ha de ser una opció de qualitat. El treball realitzat en els darrers anys a Catalunya ja va en la bona línia, però caldria ser més persistent al respecte. Catalunya compta amb una estructura de nivell d'estudis de la població molt ampla a la base (estudis primaris) i a la part superior (llicenciats). Això provoca fenòmens de sobrequalificació i subqualificació en diversos sectors econòmics, a la vegada que el sector industrial té dificultats per disposar del personal qualificat que necessita en les línies de producció i altres àrees d'àmbit productiu.

⁴⁷ LLORENTE, F.; GIRÁLDEZ, E. *Competitividad Industrial en la Unión Europea*. Dinámicas y Reformas. EDITORIAL ACADÉMICA ESPAÑOLA, 2013.

[www.ub.edu/aqr/files/Competitividad%20Industria%20\(F.Llorente\).pdf](http://www.ub.edu/aqr/files/Competitividad%20Industria%20(F.Llorente).pdf)

⁴⁸ <http://blog.ctesc.cat/2013/01/la-formacio-professional.html>

Com es pot observar al gràfic anterior, Catalunya i Espanya estan molt lluny de la ràtio d'estudiants de Formació Professional respecte altres països del nostre entorn com Alemanya.

Curiosament, si optéssim per un gràfic de campana, les proporcions de Catalunya i Alemanya serien completament inverses.

En matèria de formació professional aplicada a la indústria, la referència principal continua essent Alemanya, gràcies al model de formació dual⁴⁹. L'FP a Alemanya es realitza en alternança: els alumnes acudeixen 1 o 2 dies a la setmana a les escoles professionals i entre 3 i 4 dies realitzen pràctiques remunerades a empreses. S'ofereixen al voltant de 360 titulacions de professions reconegudes, i més del 60% de la totalitat dels joves alemanys entre 16 i 24 anys opten per aquest model de formació. El govern federal dicta les directrius bàsiques del currículum, el govern regional (*Länder*) desenvolupa les directrius i finança els centres. Els municipis també poden finançar centres regionals o bé crear-ne de propis. La indústria, a través de les Cambres, cofinança els centres, coordina les pràctiques laborals i participa de forma activa en l'elaboració i aprovació dels plans d'estudis. Les empreses estan obligades per llei a aportar recursos a l'FP. Finalment, els centres compten amb autonomia de gestió i dissenyen part del currículum.

L'FP catalana (o Cicles Formatius) dista molt encara d'aquesta situació, però paga la pena remarcar les passes que ja s'estan fent en aquest sentit. Per exemple, el sector de l'automoció és capdavanter amb la posada en marxa del Centre de Formació Integrada de Martorell. Aquest centre aglutinarà formació reglada, contínua i ocupacional i comptarà amb la participació de les principals empreses del sector. En aquesta línia, és també destacable la constitució enguany del Clúster de la Indústria d'Automoció de Catalunya, ja que entre els seus objectius fundacionals està contribuir que els professionals del sector tinguin una formació global d'excel·lència.

Més enllà de l'esmentada qualitat i de la seva connexió amb les necessitats industrials, l'FP ha d'esdevenir també una oportunitat de reciclatge professional per l'alt nombre d'aturats joves sense estudis provinents de la construcció i els serveis.

El segon àmbit formatiu amb forta incidència a la indústria són les carreres universitàries tècniques. Les potències industrials mundials, Alemanya, Xina o Índia, ho són també perquè compten amb un bon planter d'enginyers locals.

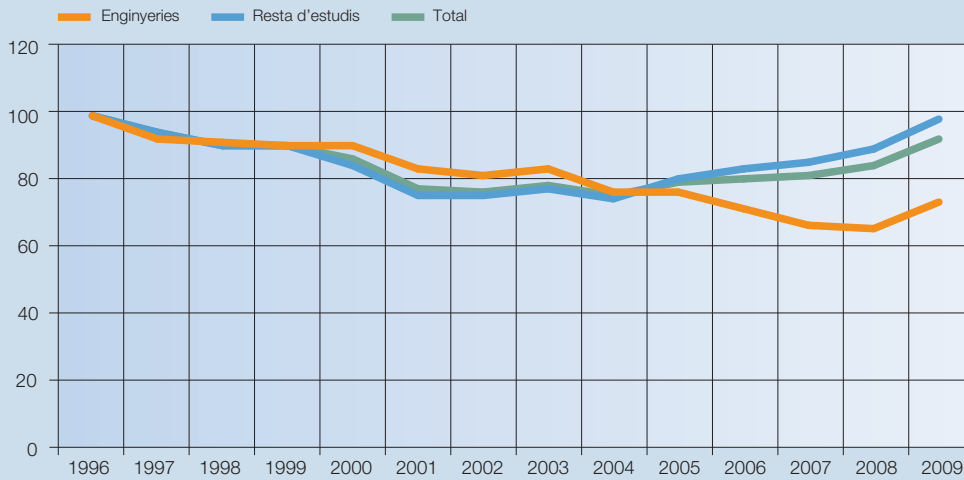
A diferència del que va succeir durant els anys 90 a Catalunya, on aproximadament 10.000 alumnes per any triaven en primera opció estudis d'enginyeria, posteriorment va decaure el nombre de vocacions de forma alarmant. Aquest fet provocà la posada en marxa del programa Enginycat per part de la Generalitat de Catalunya.

⁴⁹ CAREC. *Catalunya, visió i objectius*. Barcelona, 2012. Pàg. 21-55

http://premsa.gencat.cat/pres_fsvp/docs/2012/12/17/12/04/0a9bdfb7-bbe1-4e1d-9f01-0020bd9f226f.pdf

Evolució de la demanda d'estudis en la preferència

(Universitats públiques presencials de Catalunya 1996=100)

Font: Generalitat de Catalunya⁵⁰

El programa es va crear per impulsar les enginyeries i les vocacions científico-tècniques i va portar a terme nombroses actuacions de sensibilització entre els estudiants de secundària al període 2008-2011. Entre elles destaquen tallers de robòtica, colònies tecnològiques, conferències, beques (d'estudi i de mentoria) i pràctiques laborals (per als alumnes d'FP). Durant la vigència del programa, el nombre d'estudiants matriculats en primer curs d'enginyeria es va incrementar un 17,7%, es va recuperar així el ritme de matrícules després de la caiguda soferta entre 2001 i 2007. En el conjunt del període 2008-2011, es van matricular 35.882 alumnes en alguna de les enginyeries ofertes per les universitats catalanes.

El programa Enginycat va finalitzar el 2012. De cara al futur, donat que es tracta d'un àmbit sensible per a la indústria catalana, seria molt recomanable mantenir la monitorització activa de l'evolució de matrícules i vocacions tècniques. Aquest seguiment facilitaria la posada en marxa d'eventuals actuacions del Govern i del teixit productiu per continuar promovent l'enginyeria com a professió de futur al nostre país.

A banda dels aspectes aquí comentats, hi ha altres àmbits educatius que també tenen una gran incidència sobre la competitivitat de la indústria: la lluita contra l'abandonament i el fracàs escolar (ara menor que en l'etapa d'expansió), el domini dels idiomes (especialment anglès i francès) i l'estabilitat dels plans d'estudi. Tots ells són francament millorables, però és especialment preocupant l'estabilitat dels plans d'estudi. L'educació, igual que la política industrial o la recerca, no pot estar sotmesa als cicles polítics de forma tant dramàtica com ho està a Espanya. Es fa difícil comptar amb un entorn d'estabilitat si cada quatre anys hi ha un canvi de les lleis bàsiques del sistema educatiu, que acaben afectant als plans d'estudi i en definitiva, a la qualitat de l'ensenyament. La bona voluntat que se li pressuposa a tot govern quan dissenya una nova reforma

⁵⁰ <http://www.gencat.cat/economia/ur/noticies/55464518.html>

educativa, es veu contrarestada pel continu sotmetiment al debat polític d'afers tant sensibles com el contingut de les assignatures, les hores lectives o el calendari dels diferents nivells educatius.

En resum, les actuacions dels darrers anys fan que Catalunya estigui en la bona direcció en matèria de Formació Professional, però encara queda molt camí per recórrer per arribar a sistemes europeus de referència basats en la participació i el compromís de tots els agents públics i privats. Així mateix, no seria recomanable deixar caure el nivell de matriculacions en enginyeries assolit als darrers anys gràcies a les actuacions de sensibilització realitzades. I finalment, una política educativa estable en el temps i protegida dels cicles polítics és condició necessària per generar l'entorn de confiança imprescindible que garanteixi l'èxit de les mesures que s'implementin a qualsevol nivell formatiu (primària, secundària, FP o universitari).

3.9. Estructura Empresarial

Catalunya compta amb un teixit empresarial format essencialment per pimes. La indústria, en tant que sector obert a la competència internacional, és lleugerament diferent a la resta de sectors i compta amb un percentatge superior de grans empreses, però tot i així no arriba al nombre de grans empreses presents en altres països del nostre entorn.

Taula 3

Catalunya - Empreses amb seu per sector d'activitat, nombre d'assalariats i condició jurídica (1 de gener de 2012)

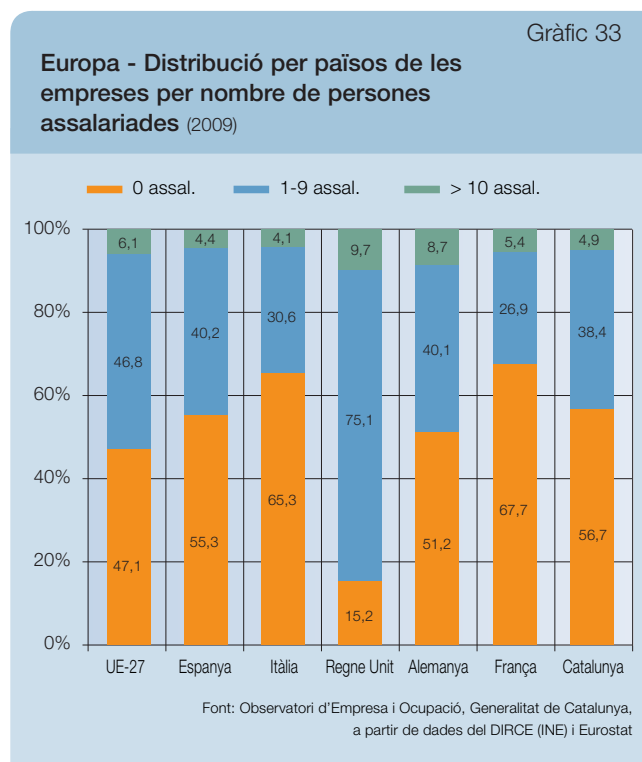
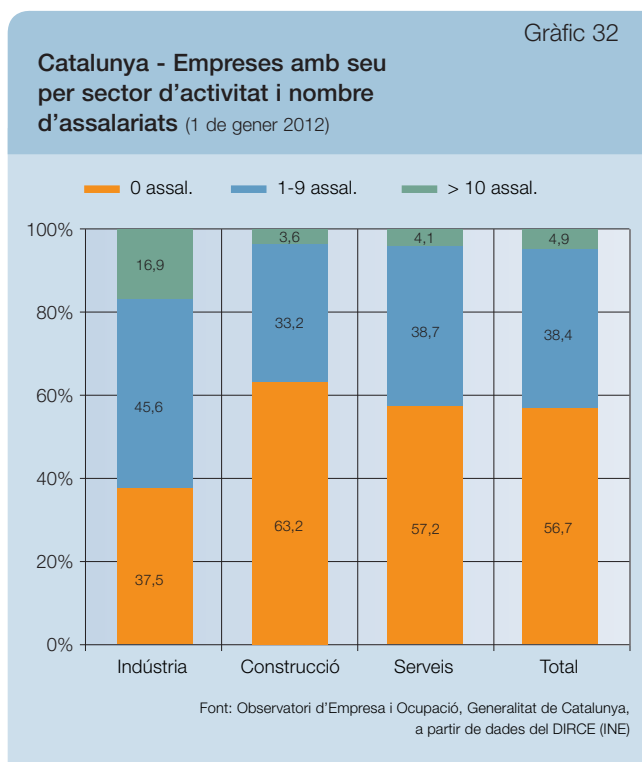
	Nombre	% distribució	Variació interanual	
			Absoluta	% Relativa
Sector d'activitat				
Indústria	40.240	6,8	-1.401	-3,4
Construcció	85.047	14,4	-4.928	-5,5
Serveis	466.905	78,6	-3.280	-0,7
Nombre d'assalariats				
0	335.826	56,7	-6.743	-2,0
1-9	227.268	38,4	-1.018	-0,4
10-49	23.970	4,0	-1.645	-6,4
50-199	4.081	0,7	-147	-3,5
200-249	244	0,0	-32	-11,6
≥250	803	0,1	-24	-2,9
Condició jurídica				
Persones físiques	292.632	49,4	-9.173	-3,0
Societats anònimes	23.421	4,0	-603	-2,5
Societats limitades	206.883	34,9	-521	-0,3
Societats col·lectives	54	0,0	-7	-11,5
Societats comanditàries	22	0,0	-1	-4,3
Comunitats de béns	15.383	2,6	782	5,4
Societats cooperatives	3.345	0,6	-132	-3,8
Associacions i altres tipus	49.304	8,3	55	0,1
Organismes autònoms i altres	1.157	0,2	-9	-0,8
Total	592.192	100	-9.609	-1,6

Font: Observatori d'Empresa i Ocupació, Generalitat de Catalunya, a partir de dades del DIRCE (INE)

L'any 2012 hi havia 592.192 empreses amb seu a Catalunya, el 99,9% de les quals tenien menys de 200 treballadors. Només 1.047 empreses superaven els 200 treballadors. Quant a forma jurídica, el 49,4% eren autònoms i el 34,9% societats limitades. Les societats anònimes només representaven el 4,0% del total.

En l'àmbit sectorial, les empreses industrials representen el 6,8% del total, lluny del 14,4% de la construcció i del 78,8% dels serveis.

La indústria és el sector que compta amb una major dimensió empresarial ja que el 45,6% tenen entre 1 i 9 treballadors i el 16,9% més de 10, xifres molt superiors a la resta de sectors.

La demografia empresarial s'ha vist molt afectada per l'actual crisi, ja que s'ha reduït en un 5,4% el nombre d'empreses amb seu a Catalunya al període 2008-2012. En el conjunt del període, la reducció ha estat per sobre de la mitjana en els capítols més sensibles a la dimensió empresarial, -17,0% a la indústria si parlem de sectors, i quant a nombre de treballadors, un -25,4% les empreses de 200 a 249 treballadors, i un -16,7% les de més de 250 treballadors.

Si ens centrem només en l'exercici 2012, la indústria va perdre el 3,4% de les empreses.

Aquesta evolució allunya Catalunya encara més dels percentatges d'estructura empresarial de la Unió Europea i d'aquells països que en l'àmbit industrial són referència, com és el cas d'Alemanya.

Catalunya té un percentatge d'empreses de més de 10 treballadors que, tot i ser lleugerament superior al d'Itàlia i Espanya, és 1,2 punts inferior al de la mitjana comunitària i 3,8 punts al d'Alemanya.

Com a últim element d'anàlisi, paga la pena analitzar el paper que té l'origen del capital en la dimensió de les empreses industrials. Si es tenen en compte les darreres dades disponibles elaborades per Idescat (2011), a Catalunya hi ha 821 empreses industrials amb participació de capital estranger, que ocupen 99.678 persones, i generen un volum de negoci de 43.617 milions d'euros. Això suposa una dimensió mitjana de 121 treballadors i 53,1 milions d'euros de facturació. Per tant, una dimensió considerablement superior a la de les empreses autòctones.

Si prenguéssim de referència les empreses industrials exportadores, podríem fer una comparació bastant clara amb les empreses de capital autòcton. De les 821 empreses amb capital estranger, 686 tenen activitat exportadora. Aquesta mostra d'empreses tenen una dimensió mitjana de 134 treballadors, 54,9 milions d'euros de facturació i exporten una mitjana de 22,8 milions.

En canvi, si tenim en compte les 10.692 empreses de capital local que tenen activitat exportadora, la mitjana de treballadors és de 20, la de facturació de 5,9 milions i la d'exportacions d'1,9 milions d'euros.

Les diferències són considerables. Catalunya compta amb un teixit de pimes industrials exportadores i dinàmiques, però cal plantejar-se si és òptima la dimensió per competir de forma creixent als mercats internacionals i amb capacitat per entrar a grans mercats emergents com Xina, Rússia o Brasil.

En conclusió, la inversió estrangera té un rol clau a la indústria catalana, ja que aporta dimensió, internacionalització i capacitat competitiva.

Taula 4

Empreses, ocupats, volum de negoci, exportacions i importacions de les empreses industrials amb participació del capital estranger. Catalunya, 2011. (Per agrupacions d'activitat)

	Nombre d'empreses	Nombre d'ocupats	Volum de negoci	Exportacions	Compres i treballs fets per altres empreses	Importacions
Indústries extractives, energia, aigua i residus	39	6.417	8.084.336	417.277	5.535.043	929.344
Indústries de productes alimentaris, begudes i tabac	65	9.107	5.411.368	828.908	3.854.220	1.967.484
Indústries tèxtils, cuir i calçat. Confecció peces de vestir	68	5.557	981.120	670.060	554.896	332.527
Indústries de la fusta, del paper i de les arts gràfiques	55	5.895	1.966.791	732.367	1.207.412	580.536
Indústries químiques i de productes farmacèutics	144	19.967	10.296.031	3.560.465	6.544.512	3.665.387
Fabricació de productes de cautxú i matèries plàstiques	108	7.881	1.815.862	762.133	1.067.198	508.757
Indústries d'altres productes minerals no metàl·lics	32	2.089	621.952	168.227	315.717	95.383
Metal·lúrgia i productes metàl·lics, excepte maquinària i equips	84	4.834	1.305.041	487.617	849.404	301.813
Fabricació material i equip elèctric, electrònic i òptic	52	6.629	2.055.466	668.679	1.359.217	809.960
Fabricació de maquinària i equips mecànics	70	3.835	1.027.686	541.079	661.495	349.143
Fabricació de vehicles de motor i altres materials de transport	61	24.717	9.529.155	6.561.365	7.121.259	3.359.135
Ind. manufactureres diverses, reparació i instal·lació maquinària	49	2.750	523.114	260.338	274.462	138.882
Total	821	99.678	43.617.922	15.658.515	29.344.834	13.038.352

Unitat: Variables econòmiques, en milers d'euros

Nota: El total d'empreses no coincideix amb la suma de les empreses de cada branca ja que una mateixa empresa es comptabilitza a cada branca en la qual tingui establiments

Font: Idescat, a partir de l'enquesta industrial d'empreses de l'INE

Un cop analitzada la demografia empresarial catalana i la seva segmentació per sectors o per origen del capital, és interessant també fer una reflexió sobre la relació existent entre productivitat i dimensió empresarial.

Segons l'Informe Mensual de La Caixa de maig de 2012⁵¹, les empreses més grans són també més productives. Aquesta relació s'explica per l'existència de rendiments creixents a escala que permeten reduir els costos unitaris conforme creix la mida empresarial.

A Espanya, les grans empreses són 3 vegades més productives que les microempreses i 1,6 vegades més que les mitjanes. Són diferències de productivitat molt similars a les que es detecten en altres països com Alemanya. Aquestes mateixes dades aporten una variable poc coneguda: les grans empreses espanyoles són més productives que les grans empreses alemanyes. Això suggereix que les diferències de productivitat d'Espanya amb altres països es podrien atribuir a la menor presència d'empreses grans a l'economia espanyola. I porta a pensar que tot guany de dimensió al sector manufacturer repercutiria positivament sobre la productivitat mitjana de la indústria espanyola i permetria homologar-la a la d'altres països europeus.

En el mateix Informe es profunditza en les causes d'aquest diferencial. A nivell laboral s'apunta a la rigidesa del mercat laboral, a un excessiu biaix incentivador cap a les pimes i a un increment de costos quan es passa de 50 treballadors (plans socials, comitès de seguretat i salut, etc.). A més, tot i que no s'esmenta a l'informe, també caldria valorar la capacitat de les grans empreses per arribar a acords complexos i de llarg recorregut, com ho ha demostrat repetidament el sector automoció els darrers anys.

S'esmenta també l'accés al finançament de les empreses. Al continent europeu, les pimes es financen bàsicament a través del sector bancari. La crisi actual ha reduït de forma dràstica el crèdit disponible i ha fet palesa la necessitat de fomentar alternatives al finançament bancari, com podrien ser la potenciació del Mercat Alternatiu Borsari o la inversió privada (*Business angels*, *private equity*, etc.).

I finalment, en l'àmbit fiscal, destaca l'article d'Almunia i López-Rodríguez (2012)⁵² on s'apunta que la probabilitat que una empresa sigui inspeccionada passa de l'1% si factura menys de 6 milions al 10% quan se supera aquest llindar. Aquest fet genera un llindar de dimensió en la demografia empresarial espanyola, reduint-se la densitat d'empreses de major mida.

La insuficient dimensió empresarial apareix, per tant, com un handicap important per afrontar els reptes de l'economia globalitzada. La manca de dimensió afecta no només a la capacitat per estar present en mercats exteriors, sinó també a la capacitat per desenvolupar projectes d'R+D+I o a col·laborar en projectes de Formació Professional Dual.

Davant d'aquesta situació, seria adient implementar programes i reformes que afavoreixin el dimensionament empresarial.

⁵¹ Informe Mensual de La Caixa nº 357. Empresa y productividad: una cuestión de tamaño (M. Noguer)

⁵² <http://mpr.ub.uni-muenchen.de/44153/>

En l'àmbit macroeconòmic, caldria incidir en aquells aspectes laborals, fiscals i financers que estiguin actuant com a traves a la dimensió de les empreses.

En l'àmbit més proper a l'empresa, seria interessant implementar programes de dimensionament empresarial que fomentin el creixement orgànic, les fusions o adquisicions, i potenciar la política de clústers com a fórmula de cooperació que permet guanyar alternativament dimensió per assumir projectes d'R+D o de formació amb capacitat d'arrossegament.

Finalment, un cop detectada la importància de la inversió estrangera a la indústria catalana, tota mesura que vagi encaminada a mantenir la inversió existent, fomentar la reinversió o atreure noves inversions, seria molt positiva.

Segons l'informe de La Caixa esmentat anteriorment, la gran empresa espanyola, i catalana en particular, és altament competitiva i és la base del dinamisme exportador dels darrers anys. El problema és que aquestes empreses són poques en comparació amb el nostre entorn. Davant de la perspectiva d'una demanda interna feble en els propers anys, el guany de quota de mercat exterior esdevé una necessitat i, en aquest camí, està clar que la dimensió ajuda.

3.10. Costos laborals unitaris: salaris i productivitat

Des de l'inici de la crisi, són nombrosos els analistes que han situat els costos laborals en el punt de mira com a causa principal de la pèrdua de competitivitat espanyola, fet que ha conduït a mostrar la devaluació interna com a senda que caldria seguir, en absència de política de tipus de canvi.

No obstant, aquesta primera anàlisi s'ha vist contrarestada pel que alguns serveis d'estudis internacionals han anomenant la paradoxa espanyola⁵³. Malgrat l'increment de costos i el dèficit exterior d'Espanya, les exportacions espanyoles han mantingut la seva quota de mercat mundial, passant de l'1,8% el 1999 a l'1,6% el 2012, fet que només ha aconseguit Alemanya dins de la zona euro. Aquestes dades tenen més valor si es té en compte que la zona euro ha passat en el mateix període de ser el 32,7% al 24,9% del total del comerç mundial.

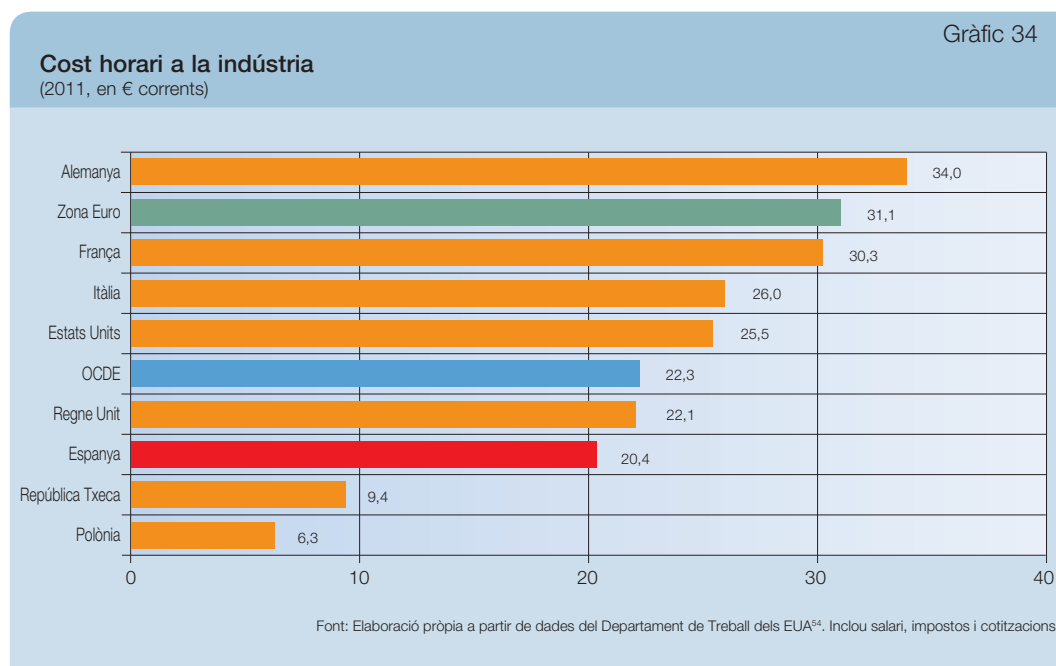
La causa d'això és que malgrat que els costos laborals unitaris nominals hagin crescut més d'un 25% entre 1999 i 2011 al conjunt de l'economia, si ens atenyem al sector industrial, aquests costos només han crescut un 15%. A més, donada la forta exposició exterior de la indústria, aquest increment de costos no ha estat repercutit totalment. En aquesta línia, a l'apartat dedicat a Estructura Empresarial d'aquest monogràfic, es detalla com el bon comportament de les grans empreses industrials ha estat crucial per mantenir la competitivitat global de Catalunya i Espanya.

Com a primera conclusió, per tant, l'evolució salarial òbviament és rellevant a l'hora de determinar la competitivitat de la indústria, però cal tenir en compte més factors.

⁵³ <http://economic-research.bnpparibas.com/Views/DisplayPublicationPDF.aspx?type=document&IdPdf=22128>

En aquest apartat, l'anàlisi dels costos salarials a la indústria es realitzarà des de diferents perspectives. Primer, veient el cost horari a diferents països l'any 2011, el darrer pel qual hi ha dades comparables. Segon, analitzant l'evolució dels costos horaris en termes reals per al període 1999-2011. Tercer, comparant l'evolució de la productivitat. I finalment, en quart lloc, veient l'evolució dels costos laborals unitaris com a quocient de salari i productivitat.

El cost horari a Espanya, en termes nominals, se situa entre els més baixos de l'Europa Occidental i per sota de la mitjana de l'Eurozona i de l'OCDE. A la vegada, els costos són notablement superiors als de l'Europa de l'Est i dels països asiàtics.

Feta aquesta primera fotografia, procedeix analitzar en els següents dos gràfics l'evolució dels costos horaris a la darrera dècada. Els costos horaris en termes reals al període 1999-2011 han crescut a Espanya un 1,2% de mitjana anual, per sobre del que han crescut a Alemanya i Itàlia, però per sota del que ho han fet a França, Regne Unit i Estats Units, i notablement per sota de l'únic país de l'Est per al qual tenim dades, la República Txeca.

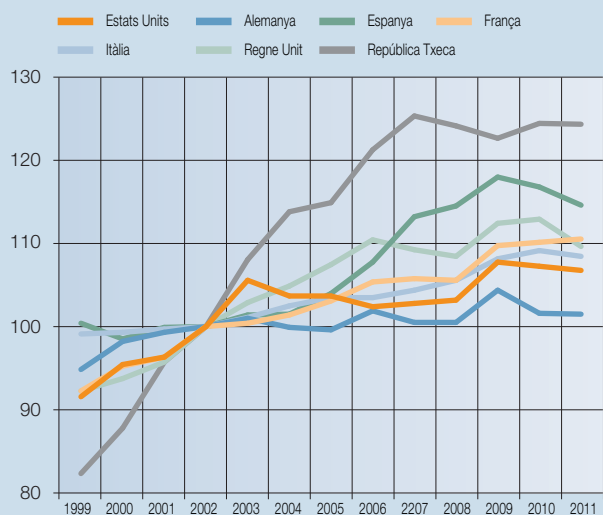
Pel que fa a la trajectòria seguida a Espanya, entre el 1999 i el 2002 els costos horaris es mantenen. A partir del 2003 i fins al 2009, creixen de forma més intensa que als principals països de la UE, i del 2009 fins ara els costos s'han anat ajustant a causa de la crisi.

⁵⁴ *International Comparisons of Manufacturing Productivity and Unit Labor Cost Trends*
<http://www.bls.gov/news.release/prod4.toc.htm>
<http://www.bls.gov/web/prod4.supp.toc.htm>
International Comparisons of Hourly Compensation Costs in Manufacturing
<http://www.bls.gov/news.release/ichcc.toc.htm>
<http://www.bls.gov/web/ichcc.supp.toc.htm>

Gràfic 35

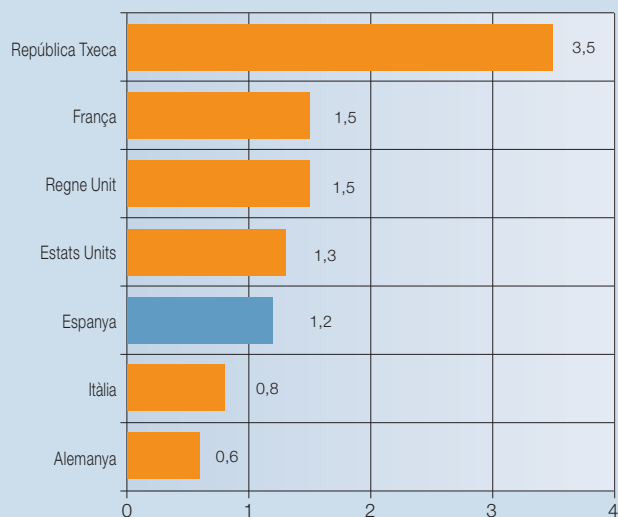
Evolució del cost horari real a la indústria

(Índex 2002=100)

Font: Elaboració pròpia a partir de dades del Departament de Treball dels EUA.
Inclou salari, impostos i cotitzacions

Gràfic 36

Creixement mitjà anual del cost horari real a la indústria (1999-2011, en %)

Font: Elaboració pròpia a partir de dades del Departament de Treball dels EUA.
Inclou salari, impostos i cotitzacions

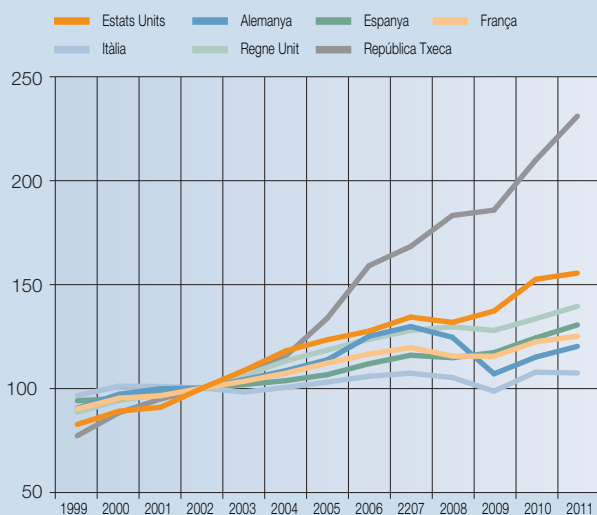
Vist que l'increment dels costos horaris reals s'ha situat en una posició mitjana respecte al nostre entorn, és interessant veure què ha succeït amb la productivitat.

La productivitat per hora a la indústria a Espanya ha crescut moderadament al període 1999-2011. Els primers anys de forma suau, estancant-se durant 2007-2008 i recuperant-se notablement al període 2009-2011.

En conjunt, l'evolució a Espanya es veu només superada per l'impressionant avenç de la República Txeca i pel creixement lleugerament superior dels Estats Units i del Regne Unit. És destacable que la productivitat industrial a Espanya hagi crescut per sobre de França, Alemanya i Itàlia. Aquest darrer país és el que presenta durant tot el període un pitjor comportament dins del grup analitzat.

Gràfic 37

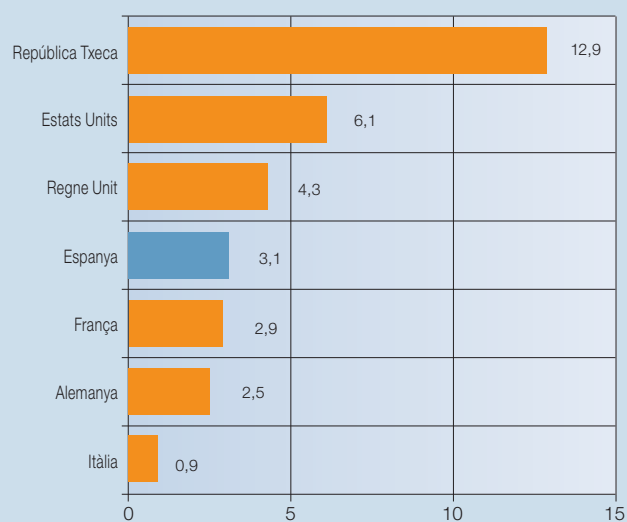
Evolució de la productivitat per hora a la indústria (Índex 2002=100)

Font: Elaboració pròpia a partir de dades del Departament de Treball dels EUA

Gràfic 38

Creixement mitjà anual de la productivitat per a la indústria (1999-2011, en %)

Font: Elaboració pròpia a partir de dades del Departament de Treball dels EUA

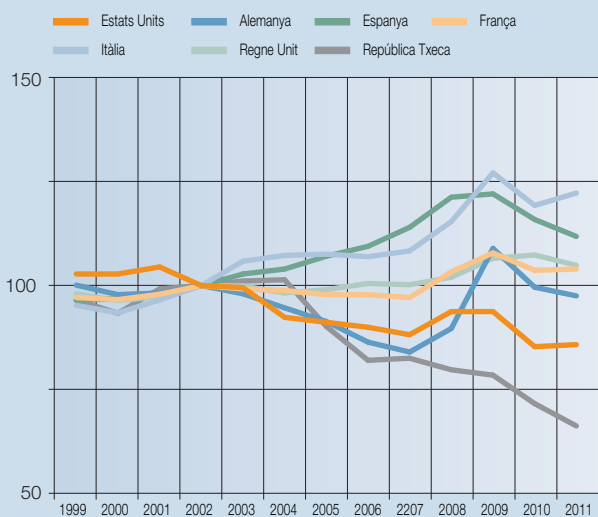
Finalment, per acabar la comparació, caldria passar al cost laboral unitari (en endavant, CLU) i així considerar l'efecte conjunt de l'increment salarial i la productivitat.

Durant el període 1999-2011, els CLU a Espanya han crescut un 1,3% de mitjana anual. Aquest increment, tot i moderat, ha estat superior al de la resta de països seleccionats excepte Itàlia. A més, es queda molt lluny dels països on més es redueixen els CLU: Alemanya, Estats Units i República Txeca.

Es distingeixen dues etapes clares en l'evolució dels CLU, 1999-2009 en que creixen un 2,6% anual de mitjana i l'ajustament de 2009-2011 on cauen fortament un 5,2% anual fins a situar-se a nivell de 2006. Durant la primera etapa, només Itàlia va superar el ritme de creixement dels CLU a Espanya. En canvi, la caiguda dels CLU els tres darrers anys i, per tant, el guany de competitivitat, només ha estat superat per Alemanya i la República Txeca.

Gràfic 39

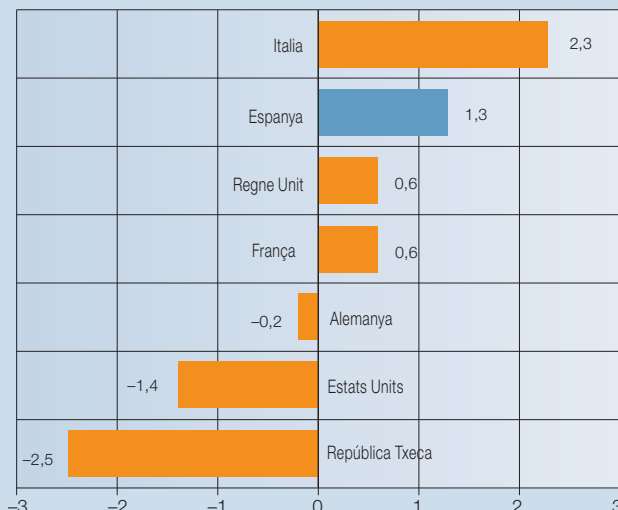
Evolució del cost laboral unitari a la indústria (Índex 2002=100)

Font: Elaboració pròpia a partir de dades del Departament de Treball dels EUA

Gràfic 40

Creixement mitjà anual del cost laboral unitari a la indústria (1999-2011, en %)

Font: Elaboració pròpia a partir de dades del Departament de Treball dels EUA

Després d'analitzar les diferents variables es pot concloure que Espanya es manté en un nivell de costos horaris per sota de la mitjana europea per al sector manufacturer. No obstant, durant el període d'expansió 1999-2007 el creixement dels costos laborals a Espanya no va anar acompanyat del suficient increment de productivitat per evitar que s'incrementessin els costos laborals unitaris.

Malgrat aquest creixement, el ràpid ajustament que s'està produint a la indústria espanyola des de l'any 2009 està permetent recuperar competitivitat de forma notable respecte al conjunt de països analitzats. Tot i que caldria una anàlisi més detallada, cal indicar que bona part d'aquest ajustament s'ha fet durant els primers anys de la crisi destruint ocupació i, per tant, incrementant-se l'atur industrial.

De cara al futur, seria recomanable apostar per promoure la flexibilitat laboral i per totes aquelles mesures d'entorn que tinguin impacte directe sobre la productivitat i, consegüentment, sobre els costos laborals unitaris, i que simultàniament permetin mantenir el nivell d'ocupació industrial. Es poden trobar exemples detallats al respecte en els altres nou àmbits analitzats en aquest monogràfic: potenciar la inversió en R+D+I empresarial, facilitar el dimensionament empresarial, fomentar la formació professional dual, millorar les infraestructures estratègiques per a la indústria, etc.

4. Conclusions

La indústria ha vertebrat i vertebrava l'economia catalana. Els seus efectes multiplicadors cap endavant i cap enrere faciliten el desenvolupament de moltes altres activitats i, per tant, acaba essent clau per a l'increment del nivell de benestar del país. Amb dades de 2012, la suma de la indústria i els serveis a la producció, altrament coneguda com a «nova Indústria», representa el 65,2% del VAB total de l'economia catalana, un dels percentatges més elevats de la UE. És, sens dubte, el principal sector generador de riquesa a Catalunya.

En canvi, si ens cenyim exclusivament al sector industrial tradicional, Catalunya perd posicions relatives en el conjunt d'Europa, si bé encara continua tenint un pes d'aquest sector en la seva economia superior al de la mitjana europea. La mateixa pèrdua de posicions relatives s'ha produït a nivell espanyol, on Catalunya ha passat de ser la tercera economia més industrialitzada l'any 1995, només per darrera de Navarra i el País Basc, a ser la setena el 2012.

La indústria també vertebrava l'economia catalana a través de la seva internacionalització. Actualment, el 75% de les empreses industrials catalanes exporten. No obstant, encara queda marge per recórrer, ja que Catalunya concentra l'1,7% del VAB industrial de la UE però només l'1,3% de les exportacions europees de béns el 2012.

El tercer aspecte vertebrador de la indústria en l'economia és el seu lligam amb la innovació tecnològica. Les empreses industrials catalanes van fer el 64,3% del total de la despesa privada en innovació. Així mateix, un 34,1% de les empreses industrials catalanes són innovadores, un percentatge molt superior al de la resta de sectors econòmics. Ara bé, quan comparem l'esforç en R+D realitzat per les empreses catalanes i les europees, s'observa un *gap* important. El pes de Catalunya en el conjunt de la despesa en R+D empresarial de la UE és de l'1,08%, bastant inferior al pes que li correspondria segons el seu VAB industrial.

Finalment, cal destacar un quart aspecte rellevant que és l'elevada productivitat del sector industrial. A Catalunya, el sector industrial té una productivitat que és gairebé un 35% superior a la del conjunt de l'economia. A més, és el sector que ha registrat un major augment de la productivitat des de l'inici de la crisi, situant-se per sobre del nivell mitjà a Europa i a Espanya.

Tots aquests vectors positius, que caracteritzen el sector industrial i que li donen un paper cabdal en l'economia catalana, no han pogut evitar el procés desindustrialitzador que s'ha produït al nostre país els darrers anys: el pes del VAB industrial en el conjunt de l'economia catalana ha passat del 29% el 1995 al 21% el 2012. Aquesta reducció, a part de ser molt significativa, ha estat superior a la registrada per qualsevol altra comunitat autònoma.

Per tot això, Catalunya necessita més que mai recuperar la seva indústria. El sector industrial pot generar el gran creixement de la productivitat necessari per reiniciar un creixement sostenible a mig i llarg termini.

Des d'aquest article es proposen alguns objectius que podrien marcar el full de ruta de la nova política industrial:

1. Recuperar part del pes econòmic que la indústria catalana ha perdut des de finals dels noranta.
2. Situar el pes de Catalunya en les exportacions de béns europees en línia amb el pes que representa en el VAB industrial del conjunt d'Europa.
3. Augmentar el nombre de pimes exportadores i el volum d'exportació per empresa.
4. Incrementar l'esforç en innovació del sector industrial fins a equiparar-lo amb la mitjana europea.

De cara al futur, el sector s'enfronta a la «tercera revolució industrial», tal com l'anomena *The Economist* en un article publicat el 21 d'abril de 2012. Aquesta revolució es caracteritza per la fabricació digital, la tecnificació de la indústria (programari intel·ligent, nous materials, robots més destres, nous processos com la impressió tridimensional i tota una gamma de serveis basats en el web) i el retorn cap als països desenvolupats dels processos *offshore* que s'havien deslocalitzat cap a països amb costos laborals més baixos, no només perquè els salaris xinesos estan pujant sinó perquè les empreses ara volen estar més a prop dels seus clients per poder respondre amb més rapidesa als canvis en la demanda. Les economies que estiguin millor preparades en aquests camps lideraran la tercera revolució industrial i aconseguiran un creixement més estable en el futur. Catalunya té l'oportunitat de recuperar el terreny perdut dins la indústria europea, però actualment es troba amb una limitació important que és la dificultat d'accés al crèdit per realitzar noves inversions de capital i tecnològiques, avui dia la única via possible per mantenir la competitivitat industrial.

Per acabar, Catalunya ha estat tradicionalment una economia industrial i aquesta llarga tradició ha deixat una clara empremta en la cultura d'aquest país, que va més enllà dels valors estrictament econòmics (productivitat, qualitat, innovació...). La indústria té valors i virtuts socials i polítiques diferenciades, aporta qualitat democràtica, potencia les capacitats socials de les classes mitjanes i reforça els mecanismes d'igualtat. Per tant, és important fomentar la «cultura industrial».

Catalunya s'ha de sentir orgullosa de la seva indústria i ha d'impulsar polítiques que l'afavoreixin i que no la perjudiquin. El prestigi social del sector industrial afavorirà que la gent jove vegi aquest sector com una bona oportunitat laboral i orienti la seva formació en aquesta línia.

El repte està en utilitzar els instruments de política industrial adequats i permanents per facilitar l'actuació de les empreses, atès que seran qui en última instància tindrà el paper protagonista invertint en innovació, conquerint nous mercats i contribuint a la formació dels treballadors. A continuació, s'aporten idees i reflexions per al disseny d'aquesta política industrial, que s'han obtingut després de realitzar un diagnòstic per a cada un dels 10 factors de competitivitat analitzats.

Infraestructures de transport

Diagnòstic: Catalunya es caracteritza per tenir un dèficit públic d'infraestructures crònic, ja que concentra el 20% del comerç interregional de béns i el 26% de les exportacions espanyoles de mercaderies però només el 13,5% de l'estoc d'infraestructures productives públiques d'arreu de l'Estat. Les empreses industrials catalanes en aquests moments prioritzen sobretot una bona connexió de transport logístic amb Europa i amb la resta del món, atès que el 53% de la seva producció va destinada al mercat internacional.

Orientacions de futur: La prioritat estratègica és el Corredor Mediterrani, en sentit ampli. Això significa garantir que les principals àrees d'activitat econòmica i logística, inclosos ports i aeroports estiguin connectats, en coherència amb la conformació del corredor ferroviari del Mediterrani. El futur de les infraestructures passa per augmentar la quota modal de transport ferroviari de mercaderies, que es troba per sota de la mitjana europea, i per convertir els ports catalans en la porta d'entrada del sud d'Europa per atraure trànsits provinents de l'Àsia, i especialment de la Xina, que ja és el segon soci comercial més important dels ports catalans.

Sòl industrial

Diagnòstic: Actualment existeix un excés d'oferta de sòl industrial urbanitzat –a l'entorn del 30-40% està desocupat– que, malgrat l'ajustament en preus, difícilment serà absorbit en un termini curt de temps perquè una part d'aquesta oferta no s'adequa a la demanda per les seves característiques (ubicació, dimensió, subministraments, etc.).

Orientacions de futur: Cal canviar d'arrel l'actual model de polígons industrials, que es caracteritza per una elevada atomització, per una forta vinculació als interessos polítics, més que no pas econòmics, i per no garantir un nivell de qualitat suficient en infraestructures i subministraments. A més, el preu d'urbanització a Espanya és superior al d'altres països europeus perquè el percentatge de sòl destinat a cessions obligatòries i gratuïtes (equipaments, zona verda, etc.) que fixa el planejament urbanístic espanyol és superior i perquè els terminis de planejament i d'execució aquí són més alts, tant per una major descoordinació entre administracions com per un major grau d'incompliment dels terminis legals.

Energia

Diagnòstic: Les polítiques energètiques desenvolupades els darrers anys pel Govern de l'Estat (primes a les renovables, disminució de l'aportació de l'energia nuclear i aposta pels cicles combinats actualment infrautilitzats) han anat dirigides fonamentalment a solucionar el problema de l'elevada dependència exterior i a impulsar les energies renovables, però al mateix temps han generat un important dèficit de tarifa i un augment continuat dels preus de l'electricitat des de l'any 2004, que ha perjudicat la competitivitat de les empreses industrials espanyoles, i especialment de les catalanes on es concentren majoritàriament alguns dels sectors energèticament més dependents (química bàsica, plàstic i fabricació de productes metàl·lics).

Orientacions de futur: Cal aclarir les incerteses que pesen actualment sobre el model energètic i sobre el preu de l'electricitat perquè la indústria realitza inversions a llarg termini i precisa d'escenaris de costos relativament estables. D'altra banda, cal continuar aplicant millores tecnològiques i canvis estructurals que permetin a la indústria catalana millorar els seus registres d'eficiència energètica.

Regulació administrativa

Diagnòstic: En comparació amb la UE, el nostre país es caracteritza per necessitar-se més temps per crear una empresa, per tenir un entorn menys favorable als negocis i una regulació molt més complexa. La indústria, a més, és el sector que suporta uns costos econòmics més elevats

per aquesta sobreregulació. A això se suma que Catalunya, en comparació amb la resta de comunitats autònomes, s'ha caracteritzat per una intensa activitat reguladora entre 2005 i 2008 que l'ha portat a situar-se per sobre de la mitjana autonòmica en l'indicador d'activitat reguladora que publica EconLaw.

Orientacions de futur: Les empreses catalanes, i en especial les industrials, demanen que es produeixi un canvi de cultura reguladora (menys normativa i de més qualitat), eliminar les duplicitats entre administracions, agilitzar la resposta de l'administració (generalitzar la declaració responsable), implantar un model de finestretes úniques empresarials i impulsar la tramitació electrònica.

Finançament

Diagnòstic: Tot i que la situació financera de les empreses industrials és més sanejada que la de la resta de sectors econòmics, que aquest sector no va fer un ús abusiu del crèdit durant el període expansiu i que la seva ràtio de morositat encara és relativament moderada, la indústria està patint la restricció creditícia de forma similar al conjunt de l'economia, i això està provocant la destrucció d'una part del teixit productiu que trigarà dècades en recuperar-se.

Orientacions de futur: Mentre la reforma financera avança al nostre país, s'haurien de prendre mesures urgents per afavorir que el finançament de les empreses industrials, fonamentalment de les pimes, que són les que tenen més dificultats, i d'aquelles que tenen projectes d'internacionalització.

Fiscalitat empresarial

Diagnòstic: La fiscalitat empresarial a Espanya i Catalunya, mesurada a partir de l'Impost de Societats, se situa en la banda alta dels països de l'OCDE i de la UE. A més, dins d'Espanya, Catalunya és una de les comunitats amb major pressió fiscal global.

Orientacions de futur: A mitjà termini caldria que l'Impost de Societats espanyol tendeixi cap a la mitjana comunitària, però en el context actual de fort ajust pressupostari, sembla més factible proposar que es preguin mesures per enfortir els fons propis de les empreses i afavorir les inversions de més impacte. Per exemple, reduint el gravamen als beneficis aplicats a reserves indisponibles o simplificant el nombre de deduccions fiscals i apostant sobretot per aquelles que generin majors externalitats positives, com els incentius fiscals a la inversió en R+D+I o a la capitalització de nous negocis.

Capacitat innovadora

Diagnòstic: La situació catalana en aquest àmbit es paradoxal. L'estancament dels indicadors que fan referència a innovació empresarial contrasten amb el bon moment que viu la ciència catalana. En part, és resultat de les polítiques públiques que s'han adoptat els darrers anys i que han tingut un cert biaix cap al finançament de centres de recerca i universitats però no han incidit en la mateixa mesura en els estímuls a la inversió empresarial.

Orientacions de futur: Per redreçar la situació caldria que els eventuais esforços pressupostaris futurs afavoreixin la capacitat d'absorció dels coneixements científics i tècnics per part de les empreses catalanes. Per aconseguir-ho, cal reforçar la transferència tecnològica i l'estructuració

de projectes verdaderament tractors i amb capacitat d'arrossegament a l'entorn de les xarxes de centres tecnològics i d'innovació tecnològica existents, així com donar suport a l'emprenedoria de base tecnològica, desenvolupar la compra pública innovadora, i potenciar una major presència de les empreses catalanes en les convocatòries europees.

Formació industrial

Diagnòstic: En l'àmbit industrial, els dos nivells formatius que incideixen de forma més directa són la Formació Professional i les carreres tècniques. Catalunya compta amb una estructura de nivell d'estudis de la població molt estreta en la part mitja (estudis secundaris), i això fa que el sector industrial tingui dificultats per disposar del personal tècnic qualificat que necessita en les línies de producció. Pel que fa a les titulacions universitàries tècniques, el programa Enginycat ha ajudat a invertir la tendència descendent que seguien les matriculacions, però el 2012 va finalitzar.

Orientacions de futur: Cal avançar cap a un model de formació dual en l'FP basat en la participació i el compromís de tots els agents públics i privats. Així mateix, és important continuar generant interès entre els estudiants per les enginyeries i els cicles formatius tècnics, per exemple, prorrogant el programa Enginycat o creant-ne altres de similars, perquè d'això dependrà en bona part la indústria del coneixement del futur. I finalment, és condició necessària una política educativa estable en el temps i protegida dels cicles polítics.

Estructura empresarial

Diagnòstic: La gran empresa espanyola, i la catalana en particular, és altament competitiva, el problema és que aquestes empreses són poques en comparació amb el nostre entorn. La manca de dimensió del teixit empresarial català afecta no només a la capacitat per estar present en mercats exteriors, sinó també a la capacitat per desenvolupar projectes d'R+D+I o per col·laborar en projectes de formació professional.

Orientacions de futur: En l'àmbit macroeconòmic, caldria incidir en aquells aspectes laborals, fiscals i financers que estiguin actuant com a traves a la dimensió de les empreses. En l'àmbit més proper a l'empresa seria interessant implementar programes de dimensionament empresarial que fomentin el creixement orgànic, les fusions o adquisicions, i potenciar la política de clústers com a fórmula de cooperació que permet guanyar alternativament dimensió per assumir projectes d'R+D o de formació amb capacitat d'arrossegament. Finalment, donada la relació entre inversió estrangera i dimensió i internacionalització de la indústria catalana, caldria potenciar tota mesura que vagi encaminada a mantenir la inversió estrangera existent i a atreure noves inversions.

Costos laborals: salaris i productivitat

Diagnòstic: Espanya es manté en un nivell de costos salarials per sota de la mitjana europea en el sector manufacturer. No obstant, durant el període d'expansió 1999-2007 els salaris van augmentar i ho van fer en major mesura que la productivitat, ocasionant un increment dels costos laborals unitaris i per tant una pèrdua de competitivitat. Des de 2009, aquest fenomen s'ha invertit i la indústria està recuperant competitivitat de forma notable respecte al conjunt de països analitzats, si bé l'ajustament s'ha fet, en gran part, destruint ocupació.

Orientacions de futur: Seria recomanable apostar tant per promoure la flexibilitat laboral interna tot intentant mantenir el nivell d'ocupació industrial, com per mesures d'entorn que tinguin impacte directe sobre la productivitat, atès que tant unes com les altres ajudarien a reduir els costos laborals unitaris. Pel que fa a les segones es poden trobar exemples detallats en els altres nou àmbits analitzats en aquest monogràfic: potenciar la inversió en innovació empresarial, facilitar el dimensionament empresarial, fomentar la formació professional dual, millorar les infraestructures estratègiques per a la indústria, etc.

Cronologia

GENER

- ▶ Entra en vigor la pujada de l'IRPF que incrementa la part estatal de l'impost entre 0,75 i 7 punts, i la pujada de l'Impost sobre Béns Immobles (IBI) per a determinats immobles. Les dues mesures són temporals i s'aplicaran només durant el 2012 i 2013.
- ▶ Els agents socials signen un acord de moderació salarial, amb vigència des del 2012 fins al 2014. L'augment dels salaris negociats podrà ser com a màxim del 0,5% el 2012 i del 0,6% el 2013.
- ▶ S'aturen els plans de privatització dels aeroports de Barajas i El Prat.

FEBRER

- ▶ El Govern espanyol aprova un decret llei de sanejament del sector financer.
- ▶ Noves mesures urgents per a la reforma del mercat laboral.

MARÇ

- ▶ L'Eurogrup aprova el finançament del segon programa d'ajustament de Grècia.
- ▶ Les tensions amb Iran i Síria situen en preu del cru en màxims anuals (124 \$ el barril de petroli).
- ▶ Es confirma l'entrada en recessió de l'economia espanyola el primer trimestre de 2012.
- ▶ CaixaBank absorbeix Banca Cívica i el BBVA a Unnim.
- ▶ El Govern espanyol crea el Fons per al Finançament de les Administracions Territorials, que serà l'encarregat de finançar el pagament a proveïdors dels ajuntaments a partir del mes de maig.
- ▶ S'aprova el projecte de Pressupostos Generals de l'Estat per al 2012.
- ▶ La Generalitat impulsa el programa 'Catalunya Emprèn' per fomentar l'emprenedoria i la creació de llocs de treball.

ABRIL

- ▶ L'agència S&P rebaixa la qualificació del deute públic espanyol en 2 nivells, fins a BBB+.
- ▶ S'introdueix el copagament de fàrmacs per als pensionistes en funció de la renda i també s'aprova l'augment de les taxes universitàries.

MAIG

- ▶ S'anuncia la nacionalització de Bankia i les seves necessitats de capital.
- ▶ S'aprova una nova reforma el sector financer que augmenta el nivell de provisions per als actius immobiliaris no problemàtics.
- ▶ S'aproven mesures de flexibilització i de foment del mercat de lloguer.
- ▶ El Govern de la Generalitat presenta un nou pla d'ajustament de la despesa de 1.500 milions d'euros.

JUNY

- ▶ El dia 9 l'Eurogrup informava de la línia de crèdit de 100.000 milions d'euros per al rescat del sistema bancari espanyol.

- ▶ Avaluadors independents estimen en 62.000 milions les necessitats de capital dels bancs espanyols en l'escenari més advers.
- ▶ Moody's rebaixa la qualificació del deute públic espanyol en tres nivells, de l'A3 al Baa3.
- ▶ El Consell Europeu del 28 i 29 de juny esbaeix els dubtes que amenacen la continuïtat del projecte europeu i acorda avançar en la unió bancària i fiscal.
- ▶ Xipre sol·licita ajuda financera a la zona euro i també a l'FMI.
- ▶ S'aproven mesures de caràcter tributari i pressupostari per la lluita contra el frau fiscal. Es limita a 2.500 euros el pagament en efectiu.

JULIOL

- ▶ Màxima tensió de la prima de risc espanyola, que arriba als 633 punts bàsics el 24 de juliol, el nivell més elevat des de la creació de la moneda única.
- ▶ L'IBEX-35 baixa per sota dels 6.000 punts, nivell no assolit des de començaments de 2003.
- ▶ El Banc Central Europeu baixa el tipus d'interès oficial al 0,75%.
- ▶ El Govern espanyol aprova un important paquet d'ajustament, amb un estalvi de 65.000 milions d'euros fins al 2014, mitjançant diverses mesures fiscals i de retallada de despeses.

AGOST

- ▶ S'aprova el RD Llei de reestructuració i resolució d'entitats de crèdits, amb el qual el Govern dóna compliment als compromisos contemplats en el programa d'assistència financera a Espanya per a la recapitalització del sector bancari.
- ▶ El Govern de la Generalitat anuncia que s'acollirà al Fons de Liquiditat Autonòmic anunciat per l'Executiu espanyol.

SETEMBRE

- ▶ Entrada en vigor de la pujada de l'IVA (del 18% al 21% i del 8% al 10%, amb algunes excepcions)
- ▶ S'aprova el projecte de Llei de pressupostos generals de l'Estat per a 2013, que inclou un conjunt de mesures fiscals amb les quals es preveu augmentar la recaptació en 4.375 milions d'euros.
- ▶ El Banc Central Europeu aprova un programa per comprar deute sobirà a curt termini sota determinades condicions.

OCTUBRE

- ▶ S'aprova el reglament dels procediments d'acomiadament col·lectiu i de suspensió de contractes de reducció de jornada.

NOVEMBRE

- ▶ La zona euro entra en recessió el tercer trimestre del 2012.
- ▶ S'aprova l'estructura jurídica de la Societat de Gestió d'Actius procedents de la reestructuració bancària (SAREB).
- ▶ El 25 de novembre se celebren les eleccions al Parlament de Catalunya.

DESEMBRE

- ▶ El Consell Europeu aprova la creació del Mecanisme Únic de Supervisió per al sector bancari.
- ▶ La Generalitat aprova la creació de l'impost sobre els dipòsits en les entitats de crèdit.

- ▶ La Generalitat aprova una pujada de l'impost sobre el Patrimoni.
- ▶ El 31 de desembre finalitza la reducció temporal de l'IVA al 4% en la compra d'habitatge nou i també la deducció per inversió en habitatge habitual per a les noves adquisicions.
- ▶ S'aprova la llei en la qual s'adopten un conjunt de mesures tributàries que entren en vigor el 2013: el nou gravamen sobre els premis de loteries; l'aplicació de la tarifa general de l'IRPF sobre les plusvàlues obtingudes a curt termini; la introducció d'un límit en la deducció per amortització en l'impost de societats; la modificació del règim fiscal per a contractes d'arrendament financer; la pròrroga de la vigència de l'impost sobre el patrimoni; i la possibilitat d'actualització dels balanços de les empreses.
- ▶ S'aprova la reforma de la fiscalitat del sector energètic que estableix la creació de tres nous impostos sobre la producció d'energia.

Relació d'estudis especials i treballs monogràfics

Títols publicats a la *Memòria econòmica de Catalunya* a partir de l'any 2000

	Any	Pàgines
Evolució econòmica internacional		
▶ Les relacions euromediterrànies: cap a l'establiment d'una zona de lliure comerç a l'horitzó 2010?	2000	24-26
▶ Mercosur: entre la Unió Europea i l'ALALC	2000	28-30
▶ L'èxit de l'euro	2001	22-23
▶ La Xina: una economia en transformació	2001	25-27
▶ La nova ampliació de la Unió Europea	2001	29
▶ Els canvis d'estratègia monetària del Banc Central Europeu (BCE)	2002	23
▶ L'economia japonesa: una recuperació certa?	2003	22-23
▶ Mèxic i el Brasil: dos models diferents?	2003	27
▶ La Xina d'avui	2004	28-29
▶ Els acords de Hong Kong i la viabilitat del programa de Doha per al desenvolupament	2005	27-28
▶ La Unió Europea s'amplia a 27 membres	2006	24-25
▶ Avenços i reptes de la cooperació internacional	2006	28-29
▶ Una crisi dominada	2007	27-32
▶ La crisi financera internacional	2007	32-33
▶ El creixement de l'economia xinesa: reptes i oportunitats	2007	39-41
▶ La reunió del G-20 a Londres	2008	36-37
▶ Crisi i reestructuració de la indústria de l'automòbil a Espanya	2009	38-42
▶ La sostenibilitat de les finances públiques	2009	48-50
▶ La nova arquitectura del sistema financer internacional	2010	32-33
▶ La nova governança de la UEM	2010	34-35
▶ La crisi del deute públic a la Unió Europea i el futur de l'euro	2011	33-34
▶ Les economies emergents al comerç internacional	2011	35-36
▶ Cap a la unió bancària	2012	28-30
L'economia espanyola		
▶ El diferencial d'inflació de l'economia espanyola	2000	37-38
▶ La coordinació de la política econòmica a la Unió Europea i a la zona euro	2000	40-41
▶ L'impacte de les tecnologies de la informació i el coneixement en el creixement econòmic	2001	36-37
▶ Inversió a l'Amèrica Llatina: raons per a la recuperació	2002	32-33
▶ El diferencial d'inflació i la competitivitat de l'economia espanyola	2002	36-37
▶ El debat sobre l'evolució de la productivitat a l'economia espanyola	2003	33-34
▶ Desinversió i deslocalització d'empreses estrangeres	2003	43-46
▶ El déficit exterior creixent de l'economia espanyola	2004	41
▶ Immigració: mecanismes d'assimilació al mercat de treball espanyol	2005	40-41
▶ Agrupacions empresarials innovadores: una política d'innovació empresarial de nou disseny	2006	35-36
▶ La inversió estrangera manufacturera a Espanya	2006	38-39
Demanda i producció		
▶ Productivitat i cicle econòmic: EUA v. UE	2000	50-51
▶ L'euro, dos anys: un balanç positiu	2000	56-58
▶ Les multinacionals industrials catalanes l'any 2001	2001	55-56
▶ La deslocalització d'activitats productives a Catalunya i a Espanya	2002	50
▶ Els preus actuals de l'habitatge són sostenibles?	2003	51-53
▶ Catalunya en la industrialització espanyola del segle xx	2003	58-60
▶ L'Acord Estratègic per a l'economia catalana. Reptes i oportunitats	2004	48-49
▶ L'Euroregió Pirineus-Mediterrània	2004	52-53
▶ L'aeroport de Barcelona. Cap a un <i>hub</i> de nova generació?	2004	57-60
▶ Deslocalització i canvi industrial a Catalunya	2005	54-55

Títols publicats a la Memòria econòmica de Catalunya (Continuació)

	Any	Pàgines
▶ L'economia catalana en el context espanyol i europeu	2007	53
▶ L'impacte del petroli sobre el creixement econòmic	2007	54-55
▶ La localització de la indústria catalana entre el 1920 i el 2006. Continuïtat i canvis	2007	59-60
▶ El creixement econòmic de les comarques catalanes l'any 2006	2007	63
▶ L'economia catalana en el context espanyol i europeu	2008	52
▶ La necessària reconversió del sector de la construcció	2008	59-61
▶ El creixement econòmic de les comarques catalanes l'any 2007	2008	61-62
▶ L'economia catalana en el context espanyol i europeu	2009	58-59
▶ La «nova indústria» a Catalunya	2009	65-67
▶ La gestió empresarial en temps de canvi	2009	67-68
▶ El creixement econòmic de les comarques catalanes l'any 2008	2009	69-70
▶ L'economia catalana en el context espanyol i europeu	2010	46-48
▶ El creixement econòmic de les comarques catalanes l'any 2009	2010	54-55
▶ Evolució i perspectives del sector de l'automoció a Catalunya	2010	56-58
▶ La indústria del benestar a Catalunya	2011	46-48
▶ L'economia catalana en el context espanyol i europeu	2011	51-51
▶ El creixement econòmic de les comarques catalanes l'any 2010	2011	58-59
▶ El sector de productes infantils a Catalunya	2011	60-62
▶ L'economia catalana en el context espanyol i europeu	2012	41-42
Demanda exterior. Comerç exterior		
▶ La regulació del comerç internacional: del GATT a l'OMC	2001	60-61
▶ Irrupció dels mercats emergents en l'economia mundial: nous reptes, noves oportunitats i noves destinacions per a l'empresa catalana	2006	62-65
▶ La competitivitat de la indústria catalana en un món global	2007	76-77
▶ Les polítiques públiques de foment de la internacionalització de l'empresa catalana: el cas d'ACCIÓ	2008	220-222
▶ Les polítiques públiques de foment de la internacionalització de l'empresa catalana: el cas de l'ICEX	2008	222-224
▶ La internacionalització de les empreses industrials catalanes: el cas d'AMES	2008	246-247
▶ El «turisme mèdic», una nova estratègia empresarial	2008	247-248
▶ Què cal esperar de la capitalitat mediterrània de Barcelona?	2009	75-76
▶ Aproximació breu a la Directiva de Serveis i a la seva transposició a Catalunya	2010	72-75
▶ L'oportunitat del vehicle elèctric per a Catalunya	2011	69-73
Població i mercat de treball		
▶ La nova reforma laboral	2000	77
▶ La nova enquesta de població activa	2001	69-71
▶ Les reformes del mercat de treball l'any 2001	2001	75
▶ El Consell de Treball, Econòmic i Social de Catalunya	2001	78-80
▶ L'evolució recent de la immigració a Catalunya	2002	62
▶ Un nou mapa per a les migracions interiors de l'Espanya dels anys noranta	2003	72-74
▶ El procés d'inserció laboral dels graduats universitaris	2003	82-84
▶ Els efectes demogràfics de la immigració a Catalunya	2006	76-77
▶ La incidència de la immigració en el sistema educatiu català	2008	79-80
▶ Demografia i habitatge	2009	88-91
▶ L'atracció d'immigrants de països occidentals a Catalunya	2010	79-81
▶ Reforma laboral 2010-2011. La penúltima?	2010	85-89
▶ Reforma laboral 2012. Profunda, però parcial	2011	88-92
▶ Ultimar la reformar laboral: nou model de prestacions d'atur	2012	60-66
Salaris, costos i preus		
▶ La regulació de la negociació col·lectiva	2000	82-84
▶ Costos laborals en l'economia catalana: una anàlisi desagregada per branques d'activitat i dimensió empresarial	2007	94-96

Títols publicats a la *Memòria econòmica de Catalunya* (Continuació)

	Any	Pàgines
▶ La inflació diferencial de l'economia espanyola	2007	100-101
▶ El preu del petroli: causes explicatives i respostes estratègiques	2008	93-96
▶ Cap a un nou model energètic	2010	98-99
▶ Reforma fiscal per afavorir el creixement i la competitivitat	2011	100-102
▶ El sector energètic: reptes de futur	2012	76-80
El sistema financer		
▶ La internacionalització de la banca espanyola	2000	99-100
▶ Tres anys de funcionament del Banc Central Europeu: què hem après?	2001	90
▶ Els efectes de la llei financera	2002	85-86
▶ Banca ètica i solidària	2003	99-101
▶ Basilea II i NIC: els nous reptes per a les entitats bancàries	2004	97-98
▶ L'obra social de les caixes d'estalvis: l'adaptació necessària als canvis en les preferències de la societat	2005	97-98
▶ Els derivats: solució o problema?	2007	104-106
▶ Els mercats financers: la crisi del 2007	2007	112-114
▶ La política monetària davant de la crisi econòmica actual	2008	103-106
▶ La crisi financera internacional	2008	110-113
▶ La crisi financera i la seva repercussió en l'economia espanyola	2009	115-116
▶ Creixement i restriccions financeres a l'empresa catalana	2010	113-115
▶ La reestructuració del sistema financer espanyol	2010	117-119
▶ La reestructuració del sistema bancari espanyol. La història interminable	2011	115-117
▶ El nou sistema bancari espanyol	2012	88-89
El sector públic		
▶ Perspectives de coordinació dels sistemes fiscals als països de la Unió Europea	2000	102-103
▶ El pacte d'estabilitat i la llei d'estabilitat pressupostària	2001	100-101
▶ El debat entorn de l'IRPF	2001	106
▶ La Fira Internacional de Barcelona	2001	156-157
▶ Definició de conceptes i ràtios	2001	162
▶ La Llei de cambres de comerç de Catalunya i del Consell General de Cambres	2001	162-164
▶ La reforma de les finances municipals del 2002	2002	100-101
▶ Les finances de la Generalitat de Catalunya: el Pla de sanejament	2004	112-113
▶ L'avaluació de les polítiques públiques: perspectives per al nou període de programació 2007-2013 de la Unió Europea	2005	100-102
▶ Federalisme regulador i les indústries de xarxa a Catalunya	2005	111-112
▶ L'harmonització fiscal en el si de la UE: un procés obert	2006	110-111
▶ L'impost sobre successions i donacions: situació actual i perspectives	2007	124-125
▶ La balança fiscal de Catalunya	2007	131-132
▶ Els reptes de la fiscalitat empresarial	2009	135-136
▶ El model de finançament autonòmic del 2009	2009	142-143
▶ El dèficit de la Generalitat i la contenció de la despesa autonòmica	2010	133-136
▶ Què (no) fem amb l'impost sobre successions i donacions?	2010	137-139
▶ Avaluació dels resultats del model actual de finançament autonòmic	2011	129-132
▶ Què podem aprendre dels sistemes de copagament a Europa?	2011	140-142
▶ Boom immobiliari i finançament municipal: mite o realitat?	2011	148-149
▶ Reformant les administracions públiques	2012	112-114
▶ El reequilibri dels comptes públics de la Generalitat de Catalunya	2012	115-116
L'empresa catalana		
▶ Coneixement i govern de l'empresa. Definició de conceptes i ràtios	2000	156-157
▶ El debat entorn els òrgans de govern a l'empresa	2002	114-115

Títols publicats a la *Memòria econòmica de Catalunya* (Continuació)

	Any	Pàgines
▶ La reforma comptable	2002	128-129
▶ Les empreses d'auditoria	2002	136-137
▶ Impacte de la tributació de l'aigua sobre el sector empresarial	2004	135-136
▶ El paper dels centres tecnològics a Catalunya: una oportunitat per enfortir la competitivitat del teixit industrial català	2004	144-145
▶ Responsabilitat social corporativa	2005	151-152
▶ Les bones pràctiques de govern de l'empresa	2005	152-153
▶ El conveni i la nova Llei concursal, algunes reflexions al voltant del segon any de la seva entrada en vigor	2005	154-155
▶ Les empreses de l'Euroregió de l'Arc Mediterrani (EURAM)	2006	154-155
▶ Les barreres a la innovació en l'empresa catalana	2006	155-156
▶ El paper de l'emprenedor en la societat del coneixement	2007	162
▶ El govern dels territoris: el Pla estratègic del Camp de Tarragona	2007	186-188
▶ Un nou sistema tributari: la visió del contribuent el 2013	2012	146-147
Anàlisi sectorial		
▶ El pla de l'energia en l'horitzó de l'any 2010	2001	196-197
▶ La importància de les infraestructures físiques de les telecomunicacions a la societat de la informació	2001	200-202
▶ La creació d'empreses a Catalunya	2002	180-182
▶ La indústria aeronàutica i de l'espai a Catalunya	2002	185-186
▶ La despesa en R+D a Catalunya	2003	189-191
▶ La liberalització comercial el sector tèxtil	2004	183
▶ La nova política industrial a Catalunya	2004	186-187
▶ Situació de l'energia eòlica a Catalunya	2005	185-186
▶ Els serveis a les empreses: un sector clau en les economies desenvolupades	2006	182-184
▶ Transformacions i reptes del model comercial català	2006	194-195
Economia i territori		
▶ El model d'organització territorial de Catalunya	2000	256-257
▶ L'accessibilitat a la Zona Franca i als entorns (horitzó 2005-2010)	2000	261-263
▶ Les balances fiscals regionals	2001	253-256
▶ Renda familiar i PIB a les comarques catalanes	2001	261-263
▶ La mobilitat a la regió metropolitana	2001	268-269
▶ La regió metropolitana de Barcelona: tendències de futur	2001	273-274
▶ Població i territori a Catalunya	2002	243-245
▶ Les necessitats d'inversió pública a Catalunya	2002	250-251
▶ Un nou model de gestió per a l'aeroport de Barcelona	2002	259-261
▶ Els pols logístics de referència per a Catalunya	2003	266-269
▶ L'autovia orbital B-40	2003	274-277
▶ La pobresa a Catalunya: una visió territorial	2004	255-257
▶ La Bioregion de Catalunya, o quan la <i>triple hèlix</i> esdevé una realitat	2004	259-260
▶ Territori i coneixement: el districte 22@Barcelona	2004	261-262
▶ Les infraestructures de telecomunicació	2004	268-271
▶ El transport marítim de curta distància i els ports catalans	2004	279-283
▶ Evolució de la renda a les comarques catalanes	2005	202-204
▶ Districtes industrials	2006	203-207
▶ Consideracions entorn de la política hidràulica a Catalunya	2006	219-222
Benestar i qualitat de vida		
▶ L'aprenentatge virtual i la formació a l'empresa	2000	268-269
▶ Els preus del sòl i de l'habitatge l'any 2000	2000	277-278

Títols publicats a la *Memòria econòmica de Catalunya* (Continuació)

	Any	Pàgines
▶ La formació professionalitzadora a Catalunya	2001	278-280
▶ La gestió ambiental de l'empresa: és hora de comptar	2001	290-291
▶ La reforma de la formació contínua	2003	285
▶ Universitats i desenvolupament	2003	287-288
▶ L'opinió de les empreses sobre el paper de la universitat com a motor de desenvolupament	2004	288-289
▶ Cap a una educació obligatòria de resultats òptims	2004	291-292
▶ La sostenibilitat del model sanitari català	2004	294-295
▶ El centres especials de treball i la integració laboral de les persones amb discapacitat intel·lectual a Catalunya	2004	298-300
▶ Formació universitària i mercat de treball a Catalunya	2005	242-244
▶ Llei de la dependència: un projecte de cooperació publicoprivada	2006	231-232
▶ El compte satèl·lit de l'habitatge a Catalunya: alguns resultats	2007	142-144
▶ Economia i canvi climàtic	2007	153-155
Capital humà		
▶ El sistema de formació professional a Catalunya: reptes i estratègies davant la globalització	2007	224-226
▶ El sistema públic de formació professional a Catalunya: avaluació de les polítiques recents i propostes de millora	2008	148-152
▶ Els desajustos entre l'oferta formativa de formació professional i la demanda de qualificacions de les empreses	2008	155-156
▶ Desigualtats i risc de fracàs escolar a Catalunya	2009	156-157
▶ Avaluació de la formació professional reglada	2009	159-160
▶ Informe sobre el risc de fracàs escolar a Catalunya	2010	150-151
▶ Els costos de l'abandonament escolar prematur	2011	203-204
▶ La formació permanent dels treballadors a Catalunya	2012	160-163
R+D i Innovació		
▶ Contractes de transferència de tecnologia universitat-empresa: impacte innovador en les empreses	2007	239-242
▶ Biocat, estratègia de futur per al sector biotecnològic	2007	251-253
▶ Les polítiques públiques de suport a la innovació a Catalunya	2008	164-166
▶ El disseny a Catalunya, un facilitador de la innovació	2008	172-173
▶ Per què un Pacte Nacional de Recerca i Innovació	2009	165-167
▶ L'efectivitat dels ajustos a la R+D per fomentar la iniciació d'activitats innovadores	2011	210-213
▶ Innovar per créixer	2012	173-175
Infraestructures de transport		
▶ L'impacte econòmic i la rendibilitat socioeconòmica de l'autovia orbital B-40	2007	256-258
▶ Algunes experiències internacionals de reforma del model de gestió dels aeroports	2007	264-265
▶ El Pacte Nacional per a les Infraestructures	2009	173-174
▶ Estat de desenvolupament dels protocols de col·laboració per a l'execució d'actuacions en matèria viària i ferroviària a Catalunya	2009	181-182
▶ Seguiment del compliment anual de la disposició adicional tercera de l'Estatut de Catalunya	2009	190-191
▶ El nou model de gestió aeroportuària a Espanya	2010	179-181
▶ Aproximació economicoterritorial a la megaregió de Barcelona-Lió	2010	182-185
▶ El Corredor del Mediterrani: un projecte clau per a la competitivitat de Catalunya	2010	192-194
▶ El camí cap a la tarifació per ús de les carreteres	2011	218-220

Títols publicats a la *Memòria econòmica de Catalunya* (Continuació)

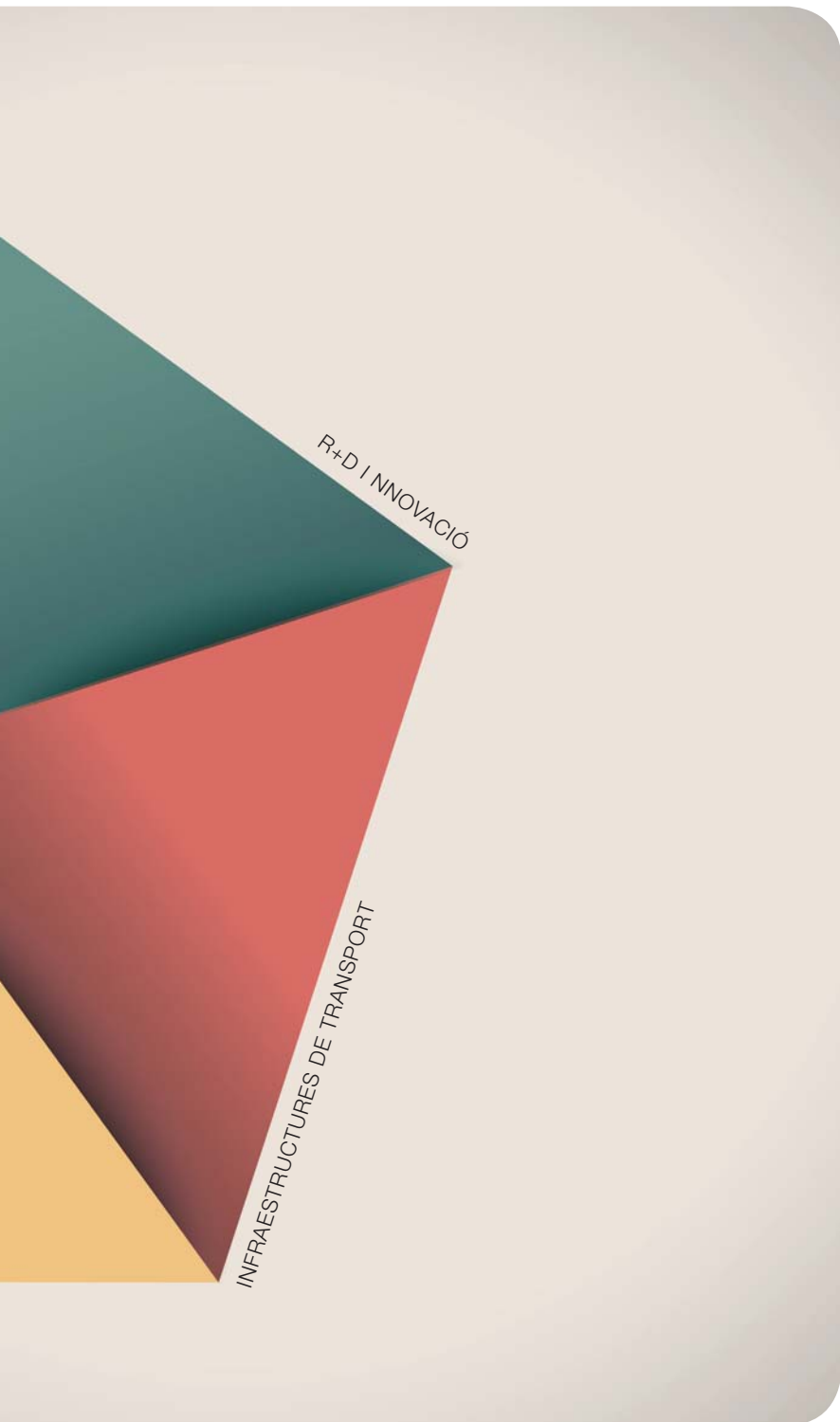
	Any	Pàgines
▸ Les relacions comercials dels ports catalans	2011	234-239
▸ Evolució del tràfic intercontinental de l'aeroport de Barcelona	2011	242-245
▸ Planificació i gestió d'infraestructures: un nou equilibri a mitjà termini	2012	197-200
Estudis monogràfics		
▸ La política de defensa de la competència	2000	193-206
▸ Perspectives de la revisió del finançament autonòmic: cap a un model d'inspiració federal	2000	207-226
▸ El comerç electrònic dirigit al consumidor. Anàlisi d'una realitat	2000	227-241
▸ L'aigua: un recurs econòmic bàsic	2000	283-297
▸ La desregulació a les indústries de xarxa: el cas d'Espanya	2001	203-214
▸ La química bàsica a Catalunya	2001	215-235
• La cogeneració d'energia elèctrica	2001	231
• Les actuacions mediambientals	2001	232
▸ Àmbit competencial i necessitats de despesa dels ajuntaments	2001	237-248
▸ L'impacte econòmic de la immigració	2001	293-309
▸ Estructura productiva i estratègies empresarials de la indústria agroalimentària a Catalunya	2002	187
▸ L'habitatge a Catalunya	2002	201
▸ Formació i competitivitat a Catalunya	2002	217
▸ La sanitat a Catalunya: situació actual i perspectives de futur	2002	279
▸ El govern de l'empresa	2003	193-211
▸ La ciència: una opció estratègica per al creixement econòmic de Catalunya. La transferència de coneixement i de tecnologia a les empreses	2003	213-233
• El finançament de la recerca universitària: els retorns de la transferència de tecnologia a Catalunya	2003	222-224
• Algunes experiències d'èxit en transferència de tecnologia	2003	229-230
▸ El sistema bancari a Catalunya	2003	235-252
▸ La perspectiva interregional i l'economia i el territori d'Espanya. L'eix del Mediterrani	2003	303-315
▸ El sector del medicament a Catalunya: la indústria farmacèutica	2004	191-215
▸ La indústria aeroespacial	2004	217-224
▸ Situació actual del transport de mercaderies per ferrocarril a Catalunya	2004	231-245
▸ Els reptes de la innovació	2005	245-266
▸ La fiscalitat ambiental de l'energia i de l'aigua: anàlisi de la situació actual	2005	267-278
▸ La distribució i la dispensació farmacèutiques a Catalunya	2005	279-294
▸ La governança en la planificació, l'execució i la gestió de les infraestructures	2005	295-308
▸ Les perspectives financeres de la Unió Europea 2007-2013. Implicacions de la nova política de cohesió per a Espanya i Catalunya	2006	247-255
▸ El finançament en el nou Estatut d'autonomia de Catalunya: resol els problemes de l'actual model de finançament de les comunitats autònomes?	2006	257-268
▸ Situació energètica a Espanya i a Catalunya	2006	269-279
▸ El futur del transport de mercaderies per ferrocarril	2006	281-308
▸ La transformació de l'economia espanyola i catalana en una societat de serveis	2007	277-291
▸ L'abastament de l'aigua a Catalunya i la seva garantia	2007	293-311
▸ La indústria alimentària a Catalunya	2007	313-326
▸ La internacionalització de l'empresa catalana	2008	193-253
▸ El sistema català d'innovació. Reptes i orientació de les polítiques públiques	2009	197-257
▸ La fiscalitat empresarial a Espanya: situació actual i cap a on anar	2010	207-228
▸ Anàlisi de l'exportació catalana des d'una perspectiva empresarial	2011	255-277
▸ Anàlisi comparada dels factors de competitivitat a la indústria catalana	2012	203-254

Sigles i abreviatures

AP	Administracions públiques
AEAT	Agència Estatal de l'Administració Tributària
AENA	Aeroports Espanyols i Navegació Aèria
ATM	Actius totals mitjans
BCE	Banc Central Europeu
BIPI	Base Integrada de Projectes d'Infraestructures
CBBE	Central de Balanços del Banc d'Espanya
CCAE	Classificació catalana d'activitats econòmiques
CEI	Comunitat d'Estats Independents
CENIT	Consortis estratègics nacionals d'investigació tècnica
CLU	Cost laboral unitari
CNTR	Comptabilitat nacional trimestral
ECL	Enquesta de conjuntura laboral
EIS	European Innovation Scoreboard
EPA	Enquesta de població activa
ESEE	Enquesta sobre estratègies empresarials
ETCL	Enquesta trimestral del cost laboral
ETVE	Entitats de tinença de valors estrangers
EUA	Estats Units d'Amèrica
EURIBOR	Euro Interbank Offered Rate
EUROSTAT	Oficina Estadística de la Unió Europea
FED	Reserva Federal dels EUA
FGC	Ferrocarrils de la Generalitat de Catalunya
FMI	Fons Monetari Internacional
GISA	Gestió d'Infraestructures, SA
IDESCAT	Institut d'Estadística de Catalunya
IED	Inversió estrangera directa
IGAE	Intervenció General de l'Administració de l'Estat
INE	Institut Nacional d'Estadística
INSS	Institut Nacional de la Seguretat Social
IPC	Índex de preus de consum
IPCH	Índex de preus de consum harmonitzat
IPI	Índex de producció industrial
IPRI	Índex de preus industrials
IPSAL	Institucions privades sense ànim de lucre
IRNR	Impost sobre la renda de no residents
IRPF	Impost sobre la renda de les persones físiques
ITPAJD	Impost de transmissions patrimonials i actes jurídics documentats
IVA	Impost sobre el valor afegit
LFS	Labour Force Survey
MEUR	Milions d'euros
NIIF	Normes internacionals d'informació financera
NUTS	Nomenclature des Unités Territoriales Statistiques
OCDE	Organització per a la Cooperació i el Desenvolupament Econòmic
OEPM	Oficina Espanyola de Patents i Marques
PDM	Pla director de mobilitat
PEIT	Pla estratègic d'infraestructures i transport
PGE	Pressupostos generals de l'Estat
PIB pm	Producte interior brut a preus de mercat
PITC	Pla d'infraestructures del transport a Catalunya

PNRI	Pla nacional per a la recerca i la innovació
PPA	Paritat de poder adquisitiu
PTVC	Pla de transport de viatgers de Catalunya
REIC	Registre d'establiments industrials de Catalunya
RIS	Regional Innovation Scoreboard
RSII	Regional Summary Innovation Index
SEITT	Societat Estatal d'Infraestructures de Transport Terrestre
UE	Unió Europea
UEM	Unió Econòmica i Monetària
VAB cf	Valor afegit brut a cost de factors

Oficines i serveis

Av. Diagonal, 452 - 08006 Barcelona
Telèfon 902 448 448 (ext. 5457)
consell@cambrescat.org

Consell General de Cambres de Catalunya

www.cambrescat.org